

**Debrecen Megyei Jogú Város
Településfejlesztési Konceptiója és
Integrált Településfejlesztési Stratégiája
2014-2020**

MEGALAPOZÓ VIZSGÁLAT

HELYZETFELTÁRÁS

HELYZETELEMZÉS

HELYZETÉRTÉKELÉS

MUNKAANYAG v 1.0

2013. október 31.

TARTALOMJEGYZÉK

1. HELYZETFELTÁRÓ MUNKARÉSZ 6

1.1. Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok..... 6

1.2. A területfejlesztési dokumentumokkal való összefüggések vizsgálata..... 7

1.3 A területrendezési tervekkel való összefüggések vizsgálata.....10

1.4. A szomszédos települések hatályos településszerkezeti terveinek – az adott település fejlesztését befolyásoló – vonatkozó megállapításai12

1.5. Hatályos településfejlesztési döntések bemutatása12

1.5.1. A hatályos fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia vonatkozó megállapításai 12

1.5.2. Hatályos településfejlesztési és településrendezési szerződések..... 14

1.6. A település településrendezési tervi előzményeinek vizsgálata14

1.6.1. A hatályban lévő településrendezési eszközök 14

1.6.2. A hatályos településszerkezeti terv megállapításai, megvalósult elemek 16

1.7. A település társadalma.....20

1.7.1. Demográfiai, népesség, nemzetiségi összetétel, képzettség, foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok, életminőség 20

1.7.2. Térbeli társadalmi rétegződés, konfliktusok, érdekviszonyok 24

1.7.3. Települési identitást erősítő tényezők..... 24

1.8. A település humán infrastruktúrája.....27

1.8.1. Humán közszolgáltatások 27

1.8.2. Esélyegyenlőség biztosítása..... 42

1.9. A település gazdasága44

1.9.1. A település gazdasági súlya, szerepköre 44

1.9.2. A település főbb gazdasági ágazatai, jellemzői 45

1.9.3. A gazdasági szervezetek jellemzői, fontosabb beruházásai, települést érintő fejlesztési elképzelései 47

1.9.4. A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők (elérhetőség, munkaerő képzettsége, K+F stb.)..... 55

1.9.5. Ingatlanpiaci viszonyok 56

1.10. Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere57

1.10.1. Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program	57
1.10.2. Az önkormányzat településfejlesztési tevékenysége, intézményrendszere	64
1.10.3. Gazdaságfejlesztési tevékenység	65
1.10.4. Foglalkoztatáspolitikai	66
1.10.5. Lakás- és helyiséggazdálkodás	66
1.10.6. Intézményfenntartás	66
1.10.7. Energiagazdálkodás	67
1.11. Településüzemeltetési szolgáltatások	67
1.12. A táji és természeti adottságok vizsgálata	68
1.12.1. Természeti adottságok	68
1.12.2. Tájhasználat, tájszerkezet	70
1.12.3. Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek	71
1.13. A zöldfelületi rendszer vizsgálata.....	74
1.13.1. A települési zöldfelületi rendszer elemei	74
1.13.2. A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái	76
1.14. Az épített környezet vizsgálata.....	77
1.14.1. Területfelhasználás vizsgálata.....	77
1.14.3. Önkormányzati tulajdon-kataszter.....	81
1.14.4. Az épületállomány és a környezet geodéziai felmérése	81
1.14.5. Az építmények vizsgálata	81
1.14.6. Az épített környezet értékei.....	83
1.14.7. Az épített környezet konfliktusai, problémái.....	85
1.15. Közlekedés.....	85
1.15.1. Hálózatok és hálózati kapcsolatok	85
1.15.2. Közúti közlekedés	87
1.15.3. Közösségi közlekedés	88
1.15.4. Kerékpáros és gyalogos közlekedés.....	90
1.15.5. Parkolás	92
1.15.6. Légi közlekedés.....	93
1.16. Közművesítés	94
1.16.1. Vízi közművek.....	94
1.16.2. Energia	96
1.16.3. Elektronikus hírközlés	96
1.17. Környezetvédelem (és településüzemeltetés)	97
1.17.1. Talaj	97

1.17.2. Felszíni és a felszín alatti vizek	98
1.17.3. Levegőtisztaság és védelme	99
1.17.4. Zaj- és rezgésterhelés.....	100
1.17.5. Sugárzás védelem	102
1.17.6. Hulladékkezelés.....	102
1.17.7. Vizuális környezetterhelés	103
1.17.8. Árvízvédelem	103
1.17.9. Fennálló környezetvédelmi problémák, konfliktusok	105
1.18. Katasztrófavédelem (a területfelhasználást, beépítést befolyásoló vagy korlátozó tényezők).....	105
1.19. Ásványi nyersanyag-lelőhely.....	105
1.20. Városi klíma	106

2. HELYZETELEMZŐ MUNKARÉSZ 108

2.1. A vizsgált tényezők elemzése, egymásra hatásuk összevetése	108
2.1.1. A település társadalma	108
2.1.2. A település humán infrastruktúrája	109
2.1.3. A település gazdasága.....	111
2.1.4. Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere	112
2.1.5. Közlekedés	113
2.1.6. A település közművei.....	113

3. HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ..... 114

3.1. A helyzetelemzés eredményeinek értékelése, szintézis	114
3.1.1. A folyamatok értékelése	114
3.1.2. A település és környezetének fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékelése.....	129
3.1.3. A településfejlesztés és rendezés kapcsolata	131
3.2. Problématérkép/értéktérkép	132
3.3. Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek.....	133
3.3.1. A településrészek kijelölése, pontos lehatárolása, a lehatárolás indoklása, térképi ábrázolása, a lehatárolt településrészek rövid bemutatása.....	133
3.3.2. Szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek lehatárolása, térképi ábrázolása és helyzetelemzése (potenciális akcióterületek).....	143
3.3.3. Egyéb szempontból beavatkozást igénylő területek lehatárolása, térképi ábrázolása és helyzetelemzése (potenciális akcióterületek).....	143

ÁBRÁK JEGYZÉKE	144
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	145

1. HELYZETFELTÁRÓ MUNKARÉS Z

1.1. Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok

Debrecen népességszámát tekintve Magyarország második, az Alföldnek pedig legnagyobb városa, már évtizedek óta kiemelkedő funkciógazdagságú település, urbanus hatásait az egész régióra kiterjesztő, vitathatatlan erejű regionális központ.

A város Hajdú-Bihar megye, az Észak-alföldi, és egyszersmind a tágabb régió gazdasági, oktatási, tudományos és kulturális, makroregionális szerepkörrel bíró központja, egyike az ország tényleges, teljes körű regionális központjainak. Adottságai kedvezőek a nagytérségi szerepkör betöltéséhez, gazdasági, oktatási, kereskedelmi, kulturális, egészségügyi kapcsolatai országhatáron túl is jelentősek. A város évszázadok óta a különböző adottságú és jellegű vidékek közötti munkamegosztás közvetítője, szervezője és irányítója. A szomszédos országok gazdasági életében fontos szerepet játszó városokkal (Nagyvárad, Székelyudvarhely, Szatmárnémeti, Ungvár, Munkács) kapcsolatai jelentősek.

A város számos regionális funkciója közül első helyen kell említeni a gazdag történelmi hagyományokból táplálkozó, kimagasló oktatási szerepkörét, amely kisebb mértékben már a középiskolák szintjén is jelentkezik, de igazán a felsőoktatásban teljesedik ki. A Debreceni Egyetem és más felsőoktatási intézmények (pl. Debreceni Református Hittudományi Egyetem) országos, sőt számos esetben (pl. orvosképzés) nemzetközi vonzáskörzettel is rendelkeznek. A kutatás területén is erősek a város pozíciói, a Debreceni Egyetem mellett több jelentős kutatóintézet (pl. MTA ATOMKI) is működik a városban.

Debrecen egészségügyi vonzáskörzete is túlmutat a megyehatáron (a Kenézy Kórház elsősorban megyeinek tekinthető, de a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centruma regionális, sőt bizonyos esetekben országos és határon túlnyúló vonzáskört ölel fel). A város már régóta a hazai kulturális élet egyik meghatározó központja, amely szerepköre a közelmúltban végrehajtott városi beruházásoknak (Kölcsey Központ, MODEM, Főnix Csarnok) és a számos kulturális rendezvénynek köszönhetően még tovább bővült. Debrecen egyszersmind egyházi központ is, a reformáció hazai fellegvára. Itt található a Tiszántúli Református egyházkerület központja, csakúgy, mint a Debrecen–Nyíregyházi római katolikus egyházmegyének is.

Emellett a városban működő számos intézmény, vállalat és szolgáltató cég központja növeli Debrecen regionális szerepkörét (pl. EON Regionális Központ, Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, NAV Észak-alföldi Regionális Adó Főigazgatóság, Debreceni Ítéltábla, KSH Debreceni Igazgatósága stb.).

Debrecen, mint megyeszékhely megyei adminisztrációs, közigazgatási centrum, egyes ilyen jellegű funkciói ugyanakkor kiterjednek Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyékben egyes területeire is (az előbbi esetében elsősorban Karcag és Törökszentmiklós körzetét, míg az utóbbi esetében Szeghalom térségét lehet megemlíteni).

Az elmúlt évtizedekben kialakult debreceni településeggyüttes magját a nagyváros belterülete adja, amelyet szinte szabályos körkörös alakzatban, mintegy legbelső gyűrűként öleli körül a jórészt Debrecen közigazgatási határain belül elterülő, ún. kertvárosi-szuburbanizációs övezet. A Debrecenhez tartozó egyéb belterületek kvázi agglomerációs gyűrűt alkotva az

alvóvárosi/szuburbanizációs folyamatok fontos színterei (ebből a szempontból elsősorban Józsa, Pallag és Ondód emelhető ki).

Az említett övezetet követi a belső agglomerációs zóna (Nagyhegyes, Ebes, Hajdúszóvát, Mikepércs, Sáránd, Hajdúbagos, Hosszúpályi, Monostorpályi, Újléta, Nyírmártonfalva, Hajdúsámson és Bocskai kert), illetőleg a mind karakteresebben formálódó külső bolygóvárosi településgyűrű (Hajdúböszörmény, Balmazújváros, Hajdúszoboszló, Derecske, Létavértes, Hajdúhadház, Téglás és Nyíradony). A Központi Statisztikai Hivatal ugyanakkor sokkal szűkebben határozza meg a város agglomerációs övezetét, amelyet az ún. Debreceni nagyvárosi településeggyüttesként tart nyilván (tagjai: Debrecen, Bocskai kert, Ebes, Hajdúbagos, Hajdúsámson, Mikepércs, Sáránd, Újléta, Vámospércs).

1.2. A területfejlesztési dokumentumokkal való összefüggések vizsgálata

A jelenleg érvényben lévő Országos Területfejlesztési Konceptió (97/2005. (XII. 25.) Országgyűlési határozat) több helyen is foglalkozik Debrecennel. Egyrészt a várost Magyarország egyik jelentős növekedési pólusának tekinti, ahol szükséges

- a felsőoktatási intézmények és a régiók gazdasági szereplői közötti sokrétű kapcsolatok erősítése a kölcsönös előnyök alapján, a munkaerőpiac képzési igényeinek szélesebb körű kielégítése,
- meghatározó és lehetőleg jelentős fejlődési perspektívával rendelkező ágazatokhoz, szakterületekhez kapcsolódó kutatás-fejlesztési kapacitás bővítése, tudásközpont szerepük megerősítése, melyen keresztül törekedni kell a K+F területi diverzifikációjának elősegítésére,
- a pénzügyi, üzleti, menedzsment – tanácsadói, továbbá a közszolgáltatások színvonalának fejlesztése,
- az innovációs transzfer intézmények, szervezetek hálózatának megerősítése,
- befektetési környezet javítása, proaktív, a magánszféra forrásait is bevonó településfejlesztési tevékenység ösztönzése.

A fenti összefüggésben ugyanakkor a dokumentum hangsúlyozza, hogy az Észak-Alföldi régióban Debrecen Nyíregyházával és Szolnokkal együttműködve tölti be a pólus funkciókat, valamint fontosnak tartja, hogy a főváros orientációjú nemzetközi növekedési tengelyek mellett csatlakozó, a határokon is átnyúló regionális tengelyek szerveződjenek, és erre példaként a Nagyvárad - Debrecen-Nyíregyháza tengelyt hozza fel.

Másrészt az Észak-Alföldi régióval foglalkozó alfejezetben Debrecennel kapcsolatban fontosnak tartja a logisztikai szerepkörben rejlő lehetőségek kiaknázását, valamint regionális tudásbázis kialakítását, fejlesztését, és a kapcsolódó infrastrukturális háttér biztosítását.

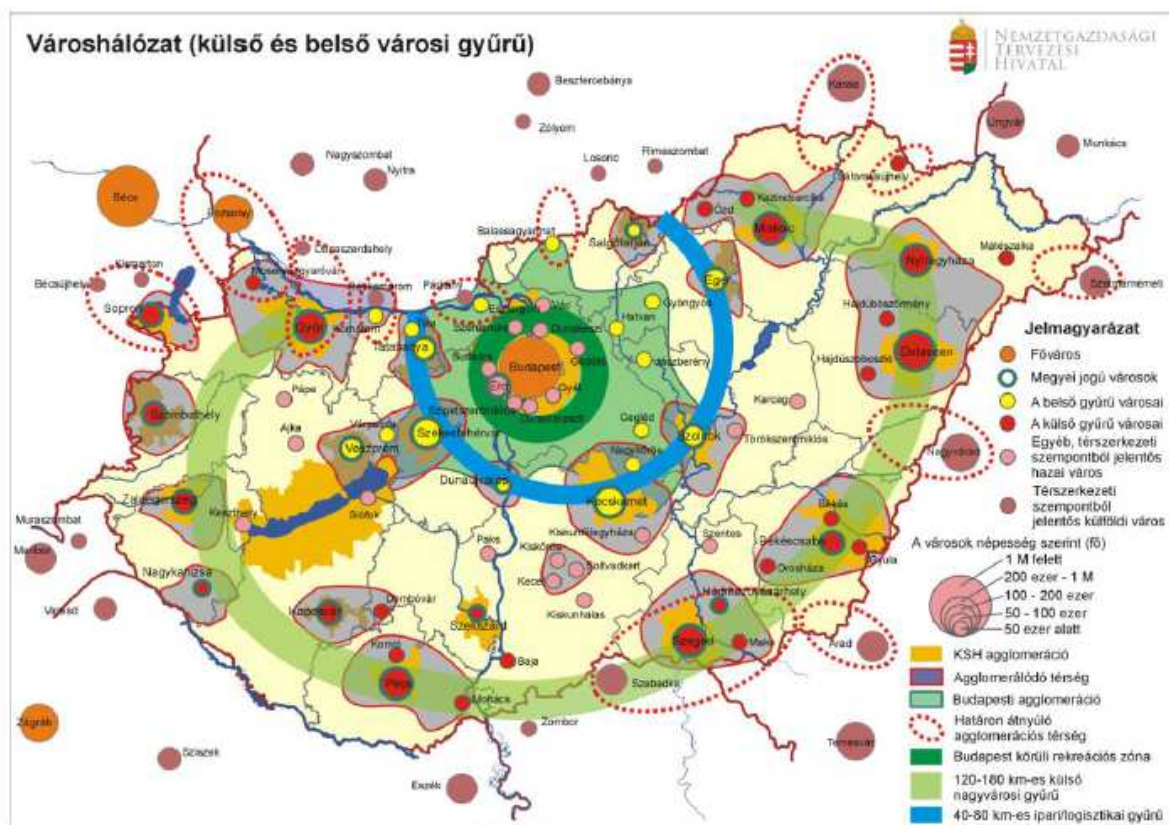
A Nemzetgazdasági Minisztérium és a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal a 1254/2012. (VII. 19.) Kormányhatározat a területfejlesztési politika megújításáról, az új Országos területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Konceptió kidolgozásáról alapján 2012-ben bocsátotta társadalmi egyeztetésre a Nemzeti Fejlesztés 2020, az Országos Fejlesztési Konceptió és Országos Területfejlesztési Konceptió című stratégiai vitaanyagot. A dokumentum egyrészt a helyzetfeltárás részben (2. fejezet - Kihívások és fejlődési esélyeinket meghatározó trendek), másrészt az 5. fejezetben (Területpolitikai irányok és teendők) foglalkozik Debrecennel. A helyzetfeltárás keretében utal a város elsősorban az egyetemhez kötődő fejlett vegyiparára, a Debrecenben is megfigyelhető terjedő és kevésbé kontrollált szuburbanizációra, a jövőben felértékelődő Debreceni regionális repülőtérre, a városnak az

erősen leszakadó északkeleti térségből kiemelkedő jellegére, amelynek eredményeként a térség fejlődésének központjaként és a gazdasági-technológiai innovációs eredmények terjedéséhez ”stepping stone”-ként szolgál.

A Területi irányok és teendők fejezetben Debrecen, mint a külső városi gyűrű egyik nemzeti-nemzetközi jelentőségű központja szerepel (1.2.1. ábra), amelynek vannak általános, a többi ebbe a kategóriába tartozó várossal (Miskolc, Szeged, Pécs, Győr) közös, illetve egyedi/speciális jellegzetességei/feladatai is.

Az előző kategóriába tartozik, hogy kisugárzó hatásával közvetítse a fejlődést innovatív, technikai, gazdasági és kulturális értelemben egyaránt tágabb, több megye határán túlmutató térsége és a többi nagyváros felé. Maga is generáljon autonóm fejlődést, és magas szintű feladatokat lásson el a szolgáltatások, a kultúra, az oktatás és a közigazgatás területén. Teljesítménye elsősorban a kutatás-fejlesztési funkciók és ezen a téren a gazdasági szférával való együttműködés, valamint a kulturális és ehhez kapcsolódó kreatív ipar esetében fokozható.

1.2.1. ábra Debrecen helye az ország térszerkezetében

Forrás: Nemzeti Fejlesztés 2020 - Országos Fejlesztési Konceptió és Országos Területfejlesztési Konceptió

Speciálisan Debrecen vonatkozásában a dokumentum elsősorban arra hivatkozik, hogy a város az egészségipar bázisán megújuló gazdaságszerkezet kialakításával szeretné elérni a gyógyító város pozícióját, amely során elsősorban az élelmiszeriparra, a vegy- és gyógyszeriparra, a gépgyártásra, az elektronikai iparra és az informatikára támaszkodik. A település kitörési pontjának tekinthetők a tudás-igényes iparágak, a biomassza-hasznosításra épülő iparágak, a vegyipar, a kreatív ipar, a turizmus, a logisztika, az orvosi műszergyártás és az élelmiszeripar.

A Hajdú-Bihar megyei Közgyűlés 214/2012. (XI. 30) MÖK határozatával fogadta el a megye területfejlesztési koncepciójának helyzetfeltáró és elemző munkarészeit. Az érintett dokumentumokra támaszkodva készült el a jelenleg társadalmi egyeztetésen lévő javaslattevő munkarész, amelyben a megye jövőképe és a legkedvezőbb fejlesztési irányok kerültek meghatározásra.

A javaslattevő munkarész három stratégiai területi célt határoz meg:

- Debrecen, az Életerős város, mint a Kárpát-medence egészség fővárosa,
- Járásközpontok és járási szintű kisvárosok, mint a helyi közösségek együttműködésének centrumai,
- Kistélepülések, mint az élhető vidéki közösségek színterei

Az első, a Debrecen járásra fókuszáló stratégiai területi cél keretében hat prioritás került meghatározásra, amelyeken megvalósulása különböző beavatkozások/intézkedések révén történik meg:

- A régió innovációs központjának erősítése a négyes hélixre épülő együttműködés segítségével (pl. Protonterápiás Kutatóközpont megvalósítása, Élelmiszeripari Kutató és Kísérleti Csomagoló Központ megvalósítása, Termál Kutatóközpont megvalósítása, Elektronikai Tudás- és technológiai Központ megvalósítása),
- Foglalkoztatottság növelése a tudásintenzív helyi gazdaság megerősítésével (pl. ipari parkok infrastruktúra és szolgáltatásfejlesztési programja, exchange és szerver központ kialakítása Debrecenben, elsősorban a védelmi szempontok és a megújuló energiaforrások figyelembevételével, intermodális közlekedési központ kialakítása a munkaképes korú helyi lakosság hatékonyabb közösségi közlekedése érdekében, elővárosi kötőpályás és közúti közlekedés fejlesztése a munkába járás megkönnyítése érdekében, CIVAQUA térségfejlesztési program, globális szolgáltatóipari együttműködési program (shared service center)
- Egészséges környezet kialakítása az életminőség javítása érdekében (pl. önkormányzati létesítmények energiahatékonsági javítása megújuló energia fejlesztésekkel, városi és agglomerációs hulladékprogram, városi és agglomeráció zajárnyékolási és zajvédelmi program)
- A térség gazdasági szerkezetének megfelelő magas minőségű oktatási és felsőoktatási rendszer fejlesztése (pl. teljes vertikumú angol nyelvű oktatási lánc kiépítése az óvodától a gimnáziumig bezárólag, a gazdasági szerkezettel összhangban lévő szakképzési rendszer kialakítása a gyakorlatorientált (duális) képzés fejlesztésével, ipari beszállítói programok kialakítása helyi vállalkozások számára)
- Turisztikai, kulturális és vallási célú fejlesztések a Debrecen-Hajdúszoboszló-Hortobágy nemzetközi jelentőségű turisztikai desztinációhoz kapcsolódóan (pl. városi turisztikai infrastruktúrafejlesztés a fiatalok szemléletformálásához kapcsolódóan (múzeum, tudományos élménypark), zarándokutakhoz kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések, egyházi turisztikai fejlesztések)
- Helyi együttműködés erősítése az egészségügyi, szociális, közösségi és társadalmi fejlesztések segítségével (pl. szociális városrehabilitációs fejlesztések a minőségi és egészséges lakókörnyezet kialakítása érdekében (lakótelep-felújítása és zártkerti lakóövezeti átalakítása programok), a Kenézy Gyula Kórház és a Debreceni Egyetem OEC Klinika együttműködési programja, a nők munkába állását elősegítő programok a bölcsődei és óvodai rendszer fejlesztésével, közfoglalkoztatási programok fejlesztése).

1.3 A területrendezési tervekkel való összefüggések vizsgálata

Az Országos Területrendezési Törvényről szóló 2003. évi XXVI. törvény szövege több helyen is tartalmazza Debrecen nevét. Egyrészt a közlekedéssel kapcsolatban felsorolja a városból kiinduló, azon áthaladó főközlekedési utakat és az országos törzshálózatba tartozó vasútvonalakat (Budapest – Debrecen – Záhony, Debrecen – Füzesabony, Debrecen – Nyírábrány), az országos kerékpárút törzshálózat városon áthaladó elemeit (Kelet-Magyarországi kerékpárút, Dél-alföldi határmente kerékpárút, Hajdúvárosok-Szabolcs kerékpárút), valamint az országos jelentőségű polgári repülőterek között említi a Debreceni repülőtér. A fenti vonalas infrastruktúra-elemek közül kiemelkedő jelentőségű, hogy a törvényben az M35-ös gyorsforgalmi út, mint Görbeháza – Debrecen – Berettyóújfalu térsége (M4), a TEN-T hálózat része kerül megemlítésre. Másrészt az Atomerőművek és egyéb erőművek mellékletben a felsorolt objektumok között szerepel a Debreceni Erőmű is, valamint a villamosenergia-átvitel hálózat távvezeték elemei között szerepelnek a városból induló vezetékek (Debrecen – Albertirsa - országhatár, Baktalórántháza térségébe tervezett erőmű – Debrecen, Debrecen – Békéscsaba, Debrecen – Szolnok, Debrecen – országhatár (Románia), Nyíregyháza – Debrecen, Sajószöged – Debrecen).

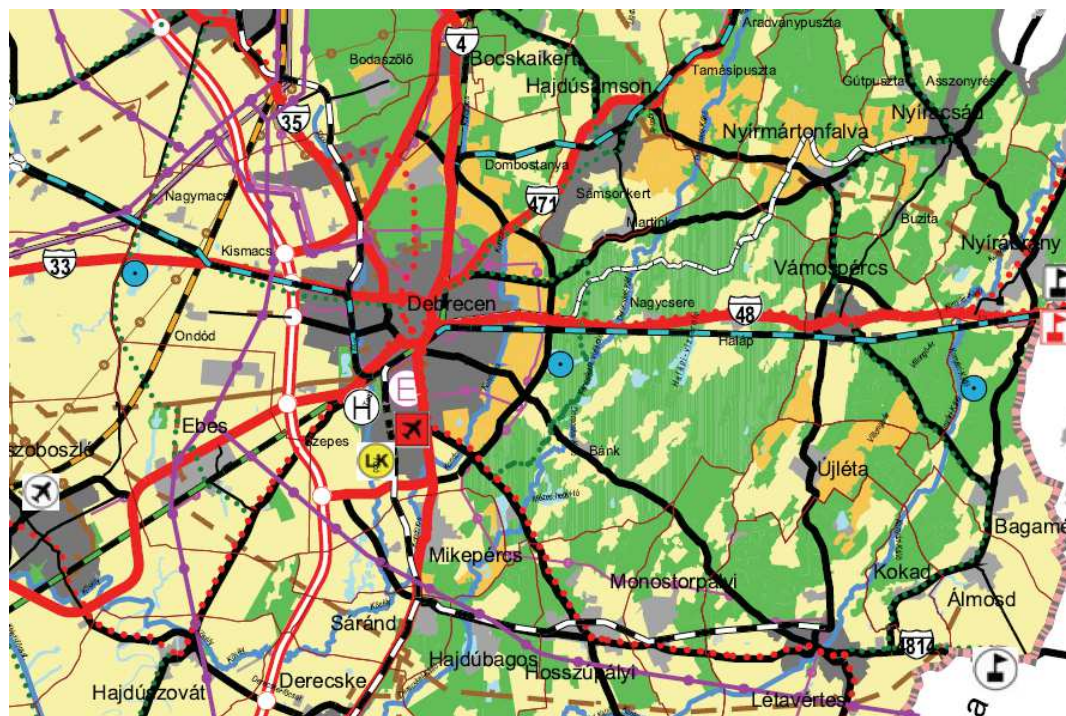
A jogszabály térképi mellékletei is több helyen tartalmazzák a város szempontjából fontos megállapításokat. Egyrészt a tervezett nagysebességű vasútvonalak között dokumentum tartalmazza Debrecen nem érintő Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi repülőtér – Záhony térsége vonalat, amelynek az esetleges megépülése Debrecen közlekedését is befolyásolja (2. számú melléklet). Másrészt főútként szerepel az M35-ös autópálya a Debreceni Repülőtérrel összekötő, illetve a 471-es főutat a várost északnyugatról elkerülő 354-es főúttal összekötő két útszakasz (2. számú melléklet). Harmadrészt a város keleti részei a beletartoznak az Országos ökológiai hálózat (3/1. melléklet), illetve a Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület övezetébe (3/3. melléklet), a nyugati-délnyugati részei a Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetébe (3/2. melléklet), az északi részei pedig a Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezetébe (3/7. melléklet). Negyedrészt a mellékletek a város egész területét az Országos jelentőségű tájvédelmi terület övezete (3/5. melléklet), a Kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület övezete (3/6. melléklet) és a Kiemelt fontosságú honvédelmi terület övezete (3/11. melléklet) kategóriába sorolják.

A Hajdú-Bihar megyei Önkormányzat Közgyűlése a 13/2010. (IX. 17.) számú rendelettel fogadta el Hajdú-Bihar megye területrendezési tervét (1.3.1. ábra), amely amellelt, hogy tartalmazza az Országos Területrendezési Terv Debrecenre vonatkozó megállapításait, több szempontból új megállapításokat, elképzeléseket fogalmaz meg a várossal kapcsolatba. A szöveges részben a meglévő adottságok között szerepel Debrecen, mint térségi jelentőségű logisztikai központ és a térségi jelentőségű Hulladéklerakó hely, valamint több alacsonyabb kapacitású villamosenergia-elosztó hálózat és térségi jelentőségű szénhidrogén szállító vezeték kiinduló pontja. A tervezett fejlesztések között szerepel a Debrecen keleti-északi elkerülő térségi jelentőségű mellékút, a Zsuzsi vonat Hármashegy és Nyíracsa közötti szakasza, több térségi kerékpárút törzshálózati elem (Debrecen – Hajdúsámson, Debrecen – Martinka – Fancsikai tavak – Panoráma út).

A Hajdú-Bihar megyei területrendezési tervvel kapcsolatban elfogadott 171/2010. (IX. 17.) számú MÖK határozat (Hajdú-Bihar megye területrendezési szabályzatához, térségi szerkezeti tervéhez és övezeteihez kapcsolódó irányelvekről, ajánlásokról és intézkedésekről) két helyen említi Debrecen. Egyrészt fontosnak tartja a megye külső és belső térszerkezeti

kapcsolatainak javításával kiegyensúlyozottabb területi szerkezet kialakítását: Debrecen „hub” (kerékagy, középpont, súlypont) jellegére alapozottan sugaras-gyűrűs hálózat megteremtését, másrészt javasolja, hogy az Országos Területrendezési Tervben az együtt tervezhető térség övezetében, Debrecen településcsoportjában az aktuálshoz képest több település szerepeljen (a konkrét javaslat Hosszúpályi, Monostorpályi és Létavértes bevonása).

1.3.1. ábra Hajdú-Bihar megye területrendezési tervének Debrecennel kapcsolatos elemei

- ÉPÍTMÉNYEK ÁLTAL IGÉNYBE VETT TÉRSÉG
KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZATOK ÉS ÉPÍTMÉNYEIK
- Gyorsforgalmi út
 - Főút
 - Térségi jelentőségű mellékút
 - Gyorsforgalmi út csomópontja
 - Gyorsforgalmi úton, főúton és vasúti törzshálózaton lévő nagy híd
 - Térségi mellékúton és vasúti mellékvonalon lévő híd
 - Nagysebességű vasútvonal
 - A transzeurópai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő országos törzshálózati vasútvonal
 - Egyéb országos törzshálózati vasútvonal
 - Vasúti mellékvonal
 - Keskeny nyomtávú vasútvonal
 - ... Országos kerékpárút törzshálózat eleme
 - ... Térségi kerékpárút-hálózat eleme
 - Gyorsforgalmi- és főúthálózaton lévő határátkelő / határátlépési pont
 - Vasúti törzshálózaton lévő határátkelő / határátlépési pont
 - Térségi határátlépési pont
 - ✈ Országos jelentőségű pogári repülőtér
 - ✈ Egyéb nyilvános és nem nyilvános polgári célú repülőtér
 - Térségi jelentőségű kompátkelőhely
 - ⚓ Személyforgalmi kikötő

Forrás: Hajdú-Bihar megye területrendezési terve

1.4. A szomszédos települések hatályos településszerkezeti terveinek – az adott település fejlesztését befolyásoló – vonatkozó megállapításai

A Debrecennel szomszédos települések elmúlt időszakban készült településszerkezeti tervei közül több is foglalkozott a megyeszékhellyel.

Bocskai kert területrendezéssel foglalkozó dokumentumai több helyen is foglalkoznak Debrecennel. Egyrészt a község déli részén elhelyezkedő Monostordülő esetében a megyeszékhely közelsége, a jó közlekedési lehetőséget jelentő 4. sz. főút és az átadott elkerülő út következtében egy potenciális felértékelődéssel kell számolni, ami növeli a szabályozásszabályozási előírások fontosságát. Másrészt egyes dokumentumok szintén ebbe a kertségbe tervezik a Debrecen külterületének és a Nagyerdőnek a vízellátásában fontos szerepet játszó CIVAQUA projekt központi elemét jelentő víztározót, harmadrészt pedig itt haladna át a megyeszékhelyet északkeletről elkerülő közlekedési út is.

Hajdúsámson településszerkezeti terve megemlíti, hogy bár a települést alapjában véve Debrecen „alvóvárosának” kell tekinteni, mégis szükséges az ipari vállalkozások számára megfelelő feltételek kialakítása. Másrészt kiemeli, hogy a Debrecen-Hajdúsámson közötti vasútvonallal, mint elővárosi vasúttal a jövőben is számolni kell.

Vámospércs településszerkezeti terve szintén a szuburbanizációs folyamat keretében tekint Debrecenre, és hangsúlyozza, hogy a megyeszékhely agglomerációs övezeteként a város elegendő tartalék területekkel bír a kitelepülési vágyók fogadására.

Nyírmártonfalva településszerkezeti terve elsősorban a közlekedési kapcsolatok vonatkozásában említi Debrecen. Egyrészt fontosnak tartja a Nyírmártonfalvát a Hajdúsámsonhoz tartozó Martinkával összekötő út illetve a települést közvetlenül Debrecennel összekötő út közigazgatási határon belüli részének a kiépítését (ennek fontosságát az adja, hogy közúton jelenleg csak Vámospércsen keresztül, jelentős kerülővel lehet eljutni Debrecenből Nyírmártonfalvára, és mind a két összeköttetés nagymértékben csökkentené az utazási időt). Másrészt megemlíti, hogy tervezett a Debrecen Zsuzsi vonat vonalának továbbépítése Gútig.

1.5. Hatályos településfejlesztési döntések bemutatása

1.5.1. A hatályos fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia vonatkozó megállapításai

Debrecen településfejlesztése szempontjából a legfontosabb hatályban lévő dokumentum Debrecen Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája, amelyet a közgyűlés a 80/2008. (IV. 24.). önkormányzati határozattal fogadott el. A dokumentum meghatározta a város hosszú távú jövőképét, a fejlesztés átfogó célját, valamint kilenc tematikus és tíz városrészi célt rögzített (1.5.1. ábra).

1.5.1. ábra Debrecen Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiájának célrendszere

Jövőkép	A múlt értékeire támaszkodva a jövő kihívásainak megfelelően Debrecen az Észak-alföldi régió, valamint a határon túli térség kimagasló térszervező erejű regionális központjává, és nemzetközi jelentőségű tudás-centrumává válik				
Átfogó cél	A város földrajzi elhelyezkedésére, valamint jól mobilizálható és megújulni képes természeti, gazdasági és humán erőforrásaira támaszkodó, magyarországi és nemzetközi szinten is versenyképes gazdaság, amely az értékek megőrzésével és fenntartható használatával hosszú távon biztosítja a minőségi élet feltételeit az itt élők számára				
Középtávú tematikus célok	T1. A város elérhetőségének javítása	T2. A városon belüli közlekedés feltételeinek javítása	T3. A gazdaság igényeit kielégítő infrastruktúra-fejlesztés	T4. A Debreceni Egyetem és az MTA ATOMKI oktatási-kutatási infrastruktúrájának a fejlesztése, a gazdasági élet szereplőivel kialakított kapcsolat magasabb szintre emelése	T5. A minőségi turizmus feltételeinek megteremtése, a meglévő adottságok magasabb szintre emelése
	T6. A természeti környezet védelme, állapotának javítása	T7. Az épített környezet védelme és felújítása	T8. A város oktatási és közművelődési infrastruktúrájának a fejlesztése	T9. A szociális és egészségügyi hálózat fejlesztése	
Városrészekhez kapcsolódó célok	V1. Belváros: A regionális központi szerepkörhöz kapcsolódó funkciók erősítése, az ehhez szükséges feltételek magasabb szintre emelése, valamint a lakosság életkörülményeinek a javítása V2. Hagyományos beépítésű belső lakóterület: A lakosság számára a mainál magasabb színvonalú lakókörnyezet biztosítása V3. Lakótelepek: Az infrastruktúra modernizálásával, a szociális és közösségi terek megújításával az életkörülmények átfogó javítása V4. Villanegyed: A városrész további építészeti leromlásának megakadályozása, az útviszonyok javítása, valamint a város felsőoktatási és K+F szerepének növelése V5. Kertváros: A lakosság közművelődési és ellátásának és városrész megközelíthetőségének a javítása, valamint a város felsőoktatási és K+F szerepének növelése V6. Ipari üzemi terület: A város gazdaságának további fejlődéséhez szükséges infrastrukturális feltételek kialakítása V7. Nagyerdő: A város idegenforgalmi potenciáljának, felsőoktatási és K+F szerepének növelése, valamint a természeti környezet értékeinek a megővése V8. Józsa: A városrész megközelíthetőségének és oktatási infrastruktúrájának a javítása V9. Külső településrészek: A helyben élő lakosság életkörülményeinek javítása, az idegenforgalom fejlődéséhez szükséges feltételek megteremtése, figyelembe véve a természeti környezet megőrzését V10. Egyéb övezet: A Debreceni Repülőtér területének intenzívebb kihasználása, személy- és teherforgalmának a növelése				

Forrás: 80/2008. (IV. 24.). Ö.h. Debrecen Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiájáról

1.5.2. Hatályos településfejlesztési és településrendezési szerződések

Az elmúlt időszakban az önkormányzat több alkalommal is élt településrendezési szerződések megkötésével, amelyek célja egy adott városrész településrendezési terve a módosításának az elkészítése volt (1.5.1. táblázat).

1.5.1. táblázat Debrecen Megyei Jogú Város által 2008. június 1. és 2013. október 31. között megkötött településrendezési szerződések száma évi bontásban

év	szerződés-szám (db)
2008	5
2009	6
2010	7
2011	7
2012	4
2013	2
összesen	31

Forrás: DMJV adatszolgáltatása

1.6. A település településrendezési tervi előzményeinek vizsgálata

1.6.1. A hatályban lévő településrendezési eszközök

Jelenleg a településrendezés legfontosabb eszköze Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlésének 8/2003. (V. 23.) Kr. rendelete Debrecen Megyei Jogú Város helyi építési szabályzatáról és szabályozási tervéről. A jogszabály napjainkban érvényes változata a város közigazgatási területén az alábbi zónákat jelöli ki:

- rendeltetési
- építési (a beépítésre szánt területek építési előírásait rögzítő zónák)
- környezetvédelmi
- értékvédelmi
- tilalmi és korlátozási
- várospolitikai

A rendeltetési zónák olyan telkek összességei, ahol a telkek használatára vonatkozó előírások minden telekre azonosak. A rendeltetési zónák lehetnek horizontálisak és vertikálisak, aszerint, hogy előírásai horizontális, vagy vertikális előírásként értelmezendők. A horizontális esetében a jogszabály különbséget tesz a beépítésre szánt és a beépítésre nem szánt területek között. A beépítésre szánt területek vonatkozásában az alábbi zónák léteznek:

- lakózóna
- vegyes zóna
- gazdasági zóna
- üdülőzóna
- különleges zónák

A beépítésre nem szánt területeken az alábbi zónák léteznek:

- közlekedési és közműzóna
- közpark zóna
- erdőzóna
- mezőgazdasági zóna
- vízügyi zóna

Az építési zónák az építéssel kapcsolatos homogén előírások területei, ahol az építés feltételeit és módját meghatározó szükséges előírások azonosak. Az építési zónák kategóriái az építészeti karakterjegyek alapján csoportosíthatók, amelyek az alábbiak:

- belvárosi,
- cívis,
- villanegyed,
- belső kertségi,
- külső kertségi és
- egyéb karaktertípusok.

A fő karaktertípusokat altípusokba lehet sorolni, az előírt beépítési mód, a telekméret, a beépítési százalék és az építménymagasság alapján.

A környezetvédelmi zónák vonatkozásában a jogszabály különbséget tesz a zaj elleni védelem zónái és a levegőtisztaság-védelmi zónák között. Az előbbi vonatkozásában hangsúlyozza, hogy a város igazgatási területén csak olyan tevékenységek folytathatók, olyan létesítmények üzemeltethetők, építhetők, amelyek által kibocsátott zaj mértéke nem haladja meg a telek határán a jelen rendelettel előírt környezetvédelmi zónákra vonatkozó határértékeket. A levegőtisztaság-védelmi zónák esetében három zóna kerül elkülönítésre.

Az értékvédelmi zóna értékvédelemmel kapcsolatos előírások homogén területét jelenti. Típusai aszerint különböztethetők meg, hogy

- a települési értékvédelemre, vagy
- a táj- és természetvédelemre vonatkoznak.

A tilalmi és korlátozási zónák esetében a jogszabály először a tilalmi zónákkal foglalkozik, és ennek keretében az alábbi előírásokat tartalmazza:

- A közcélú tilalmi zónába eső telkek a tervezett közcélú felhasználás megvalósítása érdekében a jelen rendelet hatályba lépésétől számított legfeljebb 5 évig építési és telekalakítási tilalom alatt állnak.
- Repülőtér védőterületének a tilalmi zónájába eső telken építési munka nem végezhető.
- A szabályozási terven jelölt honvédségi korlátozási zónába eső területen a beépítés feltételeit elvi építési engedélyezési eljárásban kell tisztázni.
- A korlátozási zónákra vonatkozó részek egyrészt leszögezik, hogy a bűzös, fertőzés-veszélyes telephely védőterületének korlátozási zónájába eső a szabályozási tervlapon jelölt telkeken, illetve telekrészekben szállásjellegű, pihenési célú, intézményi, továbbá élelmiszer-feldolgozás és élelmiszer-raktározás céljait szolgáló építmény, valamint üzemi méretű állattartó telep nem létesíthető. Másrészt különböző típusú korlátozási zónák kerülnek meghatározásra:
- A vasút védőterületének korlátozási zónája

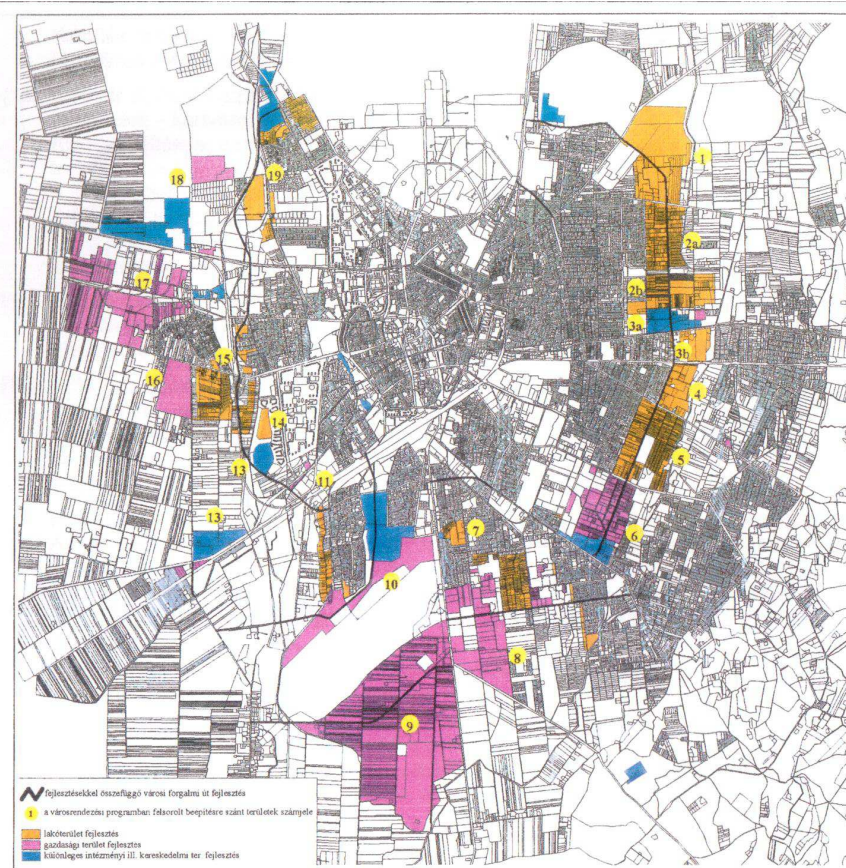
- A közmű védőterületének korlátozási zónája
- Országos közút védőterületének korlátozási zónája
- A repülőtér védőterülete miatti korlátozási zónája
- Az elővásárlási korlátozás zónája
- Védőfásítási korlátozási zóna
- Honvédségi korlátozási zóna

A várospolitikai zóna általában támogatás (bonusz) típusú, fejlesztésre ösztönző előírások vonatkozási egysége. Az előírások közösségi jellegű fejlesztést támogatnak rendezési eszközökkel (pl. többlet építés megengedésével).

1.6.2. A hatályos településszerkezeti terv megállapításai, megvalósult elemek

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése a 124/2001. (VI. 21.) Kh. határozattal fogadta el a város településszerkezeti tervét, amelyet 198/2004. (VII. 8.) Kh. módosított. A jogszabály kimondja, hogy Debrecen a távlatban (2010-ig) a város népességmegtartó erejének erősödését feltételezve 200.000 fő fogadására kell alkalmassá tenni, és a szükséges új lakóterületeket ennek figyelembevételével kell kijelölni. A jogszabály egyrészt kijelölte a központi és nem központi belterületen, illetve határán 2010-ig beépítésre szánt területeket (26 darab ilyen terület került kijelölésre – 1.6.1. ábra), és mindegyik esetében meghatározta a tervezett fejlesztés fajtáját és a kiépítés feltételeit.

1.6.1. ábra A tervezett beépítésre szánt területek

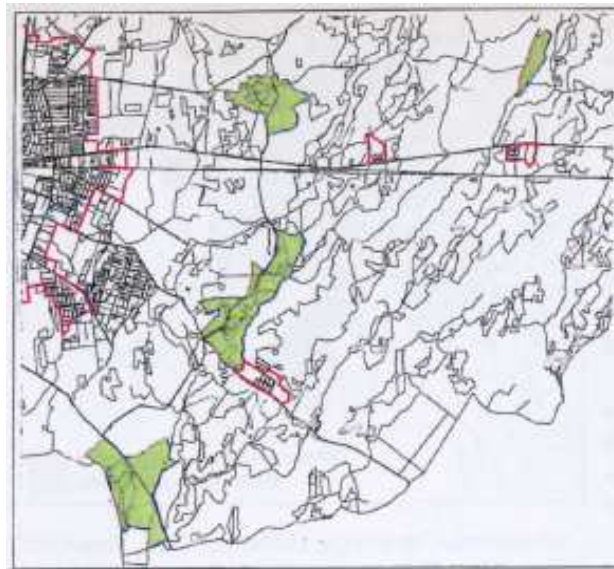
Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése 124/2001. (VI. 21.) Kh. határozata

Másrészt a jogszabály különböző terület-felhasználási kategóriákat különített el, és mindegyik esetében (részben illeszkedve a beépítésre szánt területekre vonatkozó elképzelésekhez) rögzítette a legfontosabb feladatokat, fejlesztéseket. A lakóterületek vonatkozásában négy kategória került lehatárolásra:

- új lakóterületek kijelölése szükséges a város peremi területein (1.6.1. ábra),
- a meglévő lakóterületek egy részén (pl. Köntöskert, Csigekert, Hatvan utcai kert) rekonstrukciós beavatkozások szükségesek,
- a történelmi belvárosban komplex rehabilitációt kell előírni,
- lakótelepi rehabilitációt kell fokozatosan előírni a Dobozi, a Sestakerti, az Újkerti, a Vénkerti és a Tócskerti lakótelepeken.

Az üdülőterületek és a pihenési célú intézményterületek vonatkozásában egyrészt a terv az idegenforgalom célterületei közé sorolta a történelmi Belvárost, a Nagyerdőt és az Erdőpuszták területét, majd az utóbbin belül pihenőközpontként jelölte ki Nagycserét, Hármashegyét, Fancsikát és Vekerit (1.6.2. ábra).

1.6.2. ábra A pihenés területei

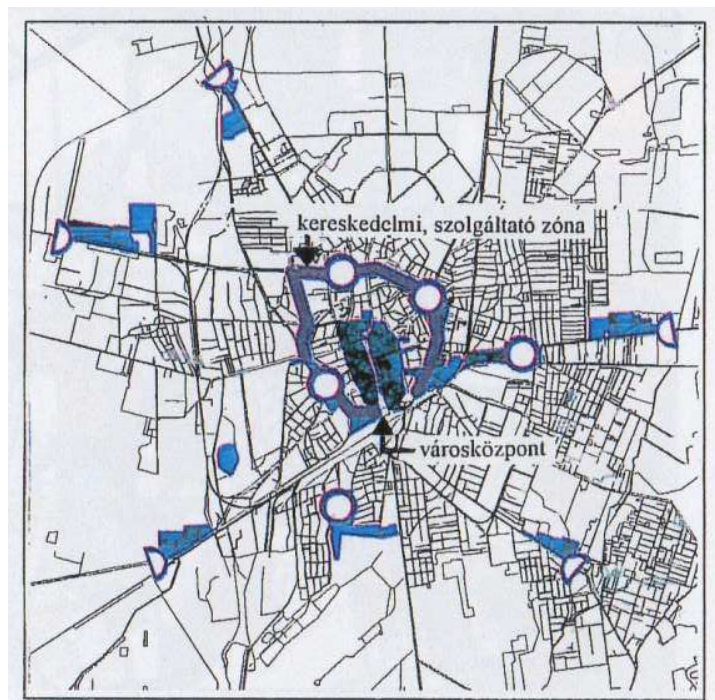
Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése 124/2001. (VI. 21.) Kh. határozata

A nem pihenési célú intézményterületek rendezése során az alábbi fontosabb elvek kerültek megfogalmazásra:

- A városba érkezés fontos pontjain a város szellemiségét tükröző, hagyományaihoz, törekvéseihez méltó környezetet, városkapukat kell kialakítani, és ezek számára területeket kell tartalékolni.
- A városközpont területét növelni kell, és ott fokozatosan meg kell szüntetni az ipari és raktározási funkciókat.
- Városrészközpontokat kell kijelölni, ahol egyrészt a városközpontból kiszoruló városi jelentőségű intézmények, másrészt a városrész ellátását biztosító körzeti intézmények helyezkednek el (1.6.3. ábra).

- A nagykiterjedésű kereskedelmi központokat a városközpont területén nem szabad kijelölni, számukra a nyugati bevezető utak környékét és a 48. számú főút bevezető szakasza környékét kell tartalékolni.
- A kiskörút tömbáttörése során a rehabilitációt úgy kell megvalósítani, hogy az érintett telkek minél több vegyes településközponti szerepkört befogadó épülettel, épületegyüttessel épüljenek be.
- A városrészek, valamint a központi és egyéb belterületek közötti intézményi ellátottsági különbségeket enyhíteni kell, illetve fel kell számolni.

1.6.3. ábra Városközpont és városrész központok

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése 124/2001. (VI. 21.) Kh. határozata

A gazdasági területek rendezése során a terv egyrészt szükségesnek tartotta új gazdasági ipari területeket kijelölését (1.6.1. ábra), hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a város jelenlegi belterületén környezetet erősen szennyező, védőtávolságot igénylő ipari létesítmény újonnan nem helyezhető el. Másrészt kiemelte, hogy a korábbi nagy telephellyel rendelkező üzemi területek (MÁV személy- és teherpályaudvar, dél-keleti iparterület, dél-nyugati iparterület) rehabilitációját fokozatosan elő kell irányozni. Harmadrészt megfogalmazta, hogy kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területeket a nagykörút mentén célszerű kijelölni, elsősorban a külső oldalon a történelmi Belváros tehermentesítésére.

A zöldterületek, erdők rendezése során az alábbi célok kerültek megfogalmazásra. Egyrészt a városkörnyék zöldfelületben gazdag erdőterületeit összekötő zöldfolyosókkal összefüggő zöldfelületi rendszerré kell fejleszteni. Másrészt a Belváros közparkjait az idős növényállomány megőrzésével különös gonddal és igényességgel rehabilitálni kell. Harmadrészt a várost elkerülő tervezett gyorsforgalmi utak 100-100 méteres erdősávját legalább a város felé eső oldalon fásítani kell, és ezzel a nyugati irányú porszennyezés elleni védelem is hatékonyabbá válik. Negyedrészt a további erdőtelepítés elsődleges területeinek a rossz termőhelyi adottságú nyírségi területek számítanak. Ötödrészt a szennyvíztisztító és

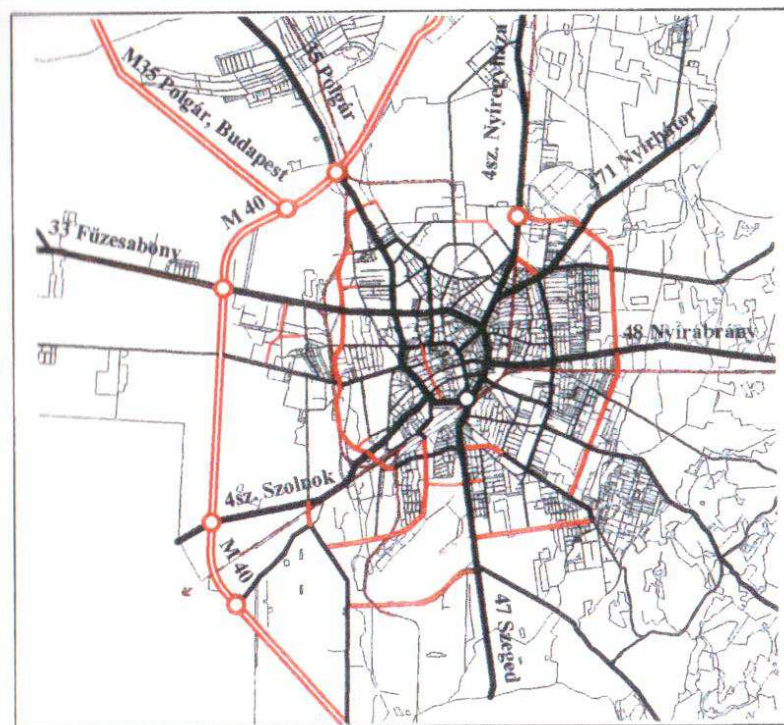
szemétlerakó körül – különösen a lakóterületek irányában – a védőterület egészére kiterjedően védőerdőt kell létesíteni.

A mezőgazdasági területek rendezése keretében a terv három típust különített el. A tanyás gazdálkodásra alkalmas területek elsősorban a központi belterülettől nyugatra, a hajdúsági szántó területeken helyezkednek el, a kiskertek az Erdőpuszták és a város tervezett beépítésre szánt területei közötti zártkerteket foglalják magukban, míg a korlátozott használatú (ökológiai) területek az Erdőpusztákon találhatók.

A közlekedés vonatkozásában a településszerkezeti terv az alábbi fontosabb célokat fogalmazta meg (1.6.4. ábra):

- A Belváros hagyományos gyűrűs-sugaras szerkezetét tovább kell fejleszteni, és a hiányzó gyűrűs elemeket meg kell építeni.
- A belső és külső (vasúton belül és kívül elhelyezkedő) városrészek közötti kapcsolatot biztosítani kell, és ennek érdekében több helyen külön szintű vasút kereszteződéseknek kell helyet biztosítani.
- A Belváros területén három forgalom-szabályozási övezetet kell kialakítani, és a parkolóhely-hiányt csökkenteni kell.
- A városi kerékpárút-hálózatot fokozatosan ki kell építeni, és törekedni kell önálló és összefüggő rendszer megteremtésére.
- A közösségi közlekedés területén egyrészt a villamos hálózat bővítésével kell számolni, másrészt elő kell irányozni a helyközi autóbusz-pályaudvar Nagyállomáshoz kapcsolódó áthelyezését, és az utóbbihoz területet kell biztosítani.

1.6.4. ábra A sugaras gyűrűs hálózat fejlesztése

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése 124/2001. (VI. 21.) Kh. határozata

1.7. A település társadalma

1.7.1. Demográfiai, népesség, nemzetiségi összetétel, képzettség, foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok, életminőség

Az elmúlt egy évtizedben megállt a város lakosságszámának a rendszerváltás utáni időszakban tapasztalható csökkenése, és egy kismértékű növekedés figyelhető meg (1.7.1. táblázat). A tényleges szaporodást befolyásoló két tényező közül a természetes népesedési folyamatokat tekintve természetes fogyás (1.7.2. táblázat), míg a vándorlási különbözetet tekintve vándorlási pozitívum tapasztalható.

1.7.1. táblázat A lakónépesség számának változása Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében az egyes népszámlálások alkalmával (fő, az előző népszámlálás adataihoz viszonyítva %-ban)

Év	Debrecen	Hajdú-Bihar megye
1990	212.235	548.728
2001	211.034 (99,43)	552.998 (100,77)
2011	211.320 (100,09)	546.721 (98,86)

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

1.7.2. táblázat A népességszámot meghatározó tényezők alakulása Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében a 2001-2011 közötti időszakban (fő, a 2011-es értékhez viszonyítva %-ban)

Tényezők	Debrecen	Hajdú-Bihar megye
élveszületések száma	21.494	59.743
halálozások száma	24.244	70.628
természetes szaporodás/fogyás nagysága	-2.750 (-1,30)	-10.885 (-1,99)
vándorlási különbözet	3.036 (1,44)	4.608 (0,84)

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A Központi Statisztikai Hivatal által lehatárolt Debreceni nagyvárosi településegységet többi települését tekintve a természetes népesedési folyamatok vonatkozásában kiegyenlítették a viszonyok (minimális fogyás tapasztalható), ugyanakkor jelentős a vándorlási pozitívum (1.7.3. táblázat).

A népesség nemek közötti megoszlását tekintve az elmúlt évtizedben alig történt jelentősebb változás: a lakónépességben belül kismértékben csökkent a férfiak aránya, és emelkedett a nők aránya (1.7.4. táblázat). A megyei értékeket tekintve elmondható, hogy a férfiak aránya mind a két időpontban közel 1%-kal volt magasabb a megyeszékhely adatánál.

1.7.3. A lakónépesség számának alakulása a Debreceni nagyvárosi településegységes településein 2001 és 2011 között, és a változások összetevői

	A	B	C	D	E	F	G	H
2001	10.677	5.465	1.071	1.972	3.465	2.310	4.480	2.410
2011	13.128	5.347	1.054	1.978	4.494	2.249	4.494	3.163
természetes szaporodás/fogyás nagysága	490	- 94	17	- 180	- 362	15	4	104
vándorlási különbözet	1.961	- 24	- 34	186	1.391	- 76	10	649

A – Hajdúsámson, B – Vámspércs, C – Újléta, D – Hajdúbagos, E – Mikepércs, F – Sáránd, G – Ebes, H – Bocskai kert

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

1.7.4. táblázat A lakónépesség nemek szerinti megoszlása a 2001. és a 2011. évi népszámlálások időpontjában Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében (%)

Év	Debrecen		Hajdú-Bihar megye	
	férfiak	nők	férfiak	nők
2001	46,63	53,37	47,87	52,13
2011	46,52	53,48	47,79	52,21

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A népesség korcsoportok szerinti megoszlását vizsgálva (1.7.5. táblázat) igen jelentős változások figyelhetők meg. A legfiatalabb (0-4 éves) korosztály aránya ugyan kismértékben emelkedett, az idősebb korosztályok között azonban már jelentős csökkenés tapasztalható. A fenti folyamatok eredményeként a népességi kor megoszlását legszemléletesebben ábrázoló ún. öregedési index (65 éven felüliek száma/0-14 éves korosztály száma, %-ban kifejezve) a 2001-es 81,0%-os értékről 2011-re 113,5%-ra emelkedett, azaz az időskorúak száma már meghaladta a 0-14 éves korosztály nagyságát. A megyeszékhelyi és a megyei adatokat összehasonlítva megállapítható, hogy a 15-29 és a 30-39 korosztály esetében nagyobb a debreceni részesedés.

1.7.5. táblázat A lakónépesség korcsoportok szerinti megoszlása a 2001. és a 2011. évi népszámlálások időpontjában Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében (%)

korcsoport	Debrecen		Hajdú-Bihar megye	
	2001	2011	2001	2011
0-4	4,43	4,48	5,37	4,83
5-14	11,41	8,83	13,21	10,67
15-29	26,87	22,85	23,20	20,60
30-39	12,85	16,18	13,05	15,16
40-49	14,84	12,64	14,83	13,17
50-59	12,23	13,80	11,78	14,20
60-64	4,54	6,12	4,92	6,10
65-	12,83	15,10	13,64	15,27

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A népesség nemzetiség szerinti összetételét vizsgálva (1.7.6. táblázat) a magyar nemzetiség dominanciája figyelhető meg. A második helyet mind a két időpontban a cigány nemzetiség foglalja el, míg a harmadik helyen a német nemzetiség áll.

1.7.6. táblázat A lakónépesség nemzetiségek szerinti megoszlása a 2001. és a 2011. évi népszámlálások időpontjában Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében (%)

nemzetiség	Debrecen		Hajdú-Bihar megye	
	2001	2011	2001	2011
magyar	98,62	95,32	97,25	93,84
arab	0,04	0,18	0,02	0,08
bolgár	0,03	0,09	0,02	0,07
cigány	0,55	0,72	2,17	3,70
görög	0,06	0,05	0,03	0,02
kínai	0,01	0,05	0,01	0,03
lengyel	0,05	0,05	0,03	0,04
német	0,28	0,69	0,17	0,48
orosz	-	0,16	-	0,08
román	0,11	0,39	0,18	0,52
szlovák	0,04	0,07	0,02	0,04
ukrán	0,09	0,14	0,06	0,08
egyéb	0,11	2,09	0,05	1,02

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A népesség képzettség szerinti megoszlását vizsgálva (1.7.7. táblázat) megállapítható, hogy az elmúlt évtizedben igen jelentős előrelépés történt ezen a területen, és Debrecen sokkal jobb mutatókkal rendelkezik, mint a megyei átlag.

1.7.7. táblázat A lakónépesség végzettség szerinti megoszlása a 2001. és a 2011. évi népszámlálások időpontjában Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében

Év	Debrecen				Hajdú-Bihar megye			
	A	B	C	D	A	B	C	D
2001	0,7	92,8	51,1	19,1	0,9	86,3	34,0	10,8
2011	0,5	97,1	62,5	27,6	0,7	93,4	44,9	16,7

A – 10-x éves és általános iskola első évfolyamát sem végezte el, B – 15-x éves és legalább általános iskola 8. évfolyam végzettséggel rendelkezik, C – 18-x éves és legalább középiskolai érettségivel rendelkezik, D – 25-x éves és egyetem, főiskola stb. oklevéllel rendelkezik

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A népesség foglalkoztatottsági viszonyait elemezve (1.7.8 táblázat) a különböző kategóriák esetében ellentétes tendenciák figyelhetők meg. Emelkedett a foglalkoztatottak és a munkanélküliek aránya, míg a másik két csoport esetén visszaesés tapasztalható.

1.7.8. táblázat A lakónépesség foglalkoztatottság szerinti megoszlása a 2001. és a 2011. évi népszámlálások időpontjában Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében

	Debrecen		Hajdú-Bihar megye	
	2001	2011	2001	2011
foglalkoztatott	36,71	39,53	31,61	36,24
munkanélküli	4,07	5,93	5,69	6,85
inaktív kereső	28,62	26,52	31,84	28,78
eltartott	30,61	28,02	30,87	28,13

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A munkanélküliség részletesebb adatait tekintve (1.7.9. táblázat) megállapítható, hogy a vizsgált időszakban Debrecenben folyamatosan emelkedett a regisztrált munkanélküliek (2008 után nyilvántartott álláskereső) száma, illetve a 15-59 éves korosztályhoz viszonyított aránya.

1.7.9. táblázat A munkanélküliség legfontosabb mutatóinak alakulása 2001 és 2011 között a regionális központokban és Hajdú-Bihar megyében

Város	A munkanélküliek* száma (fő)				A munkanélküliek aránya* a 15-59 éves korosztályon belül (%)			
	2001	2007	2008	2011	2001	2007	2008	2011
Debrecen	6.037	8.980	9.093	11.900	4,40	6,62	6,73	8,99
Győr	2.451	2.682	3.381	3.541	2,90	3,28	4,15	4,46
Miskolc	8.637	9.534	9.875	11.309	7,33	8,64	9,07	10,80
Pécs	3.338	4.375	5.057	7.415	3,31	4,47	5,19	7,77
Szeged	4.401	5.031	5.101	6.292	4,11	4,74	4,80	6,01
Hajdú-Bihar megye	28.020	38.745	38.964	44.549	7,89	10,85	10,94	12,69

* - 2001, 2007 – regisztrált munkanélküliek, 2008, 2011 – nyilvántartott álláskereső

Forrás: TEIR

A munkanélküliek végzettség szerinti összetételét tekintve (1.7.10. táblázat) a magasabb (felsőfokú és szakközépiskola) végzettséggel rendelkezők esetében inkább emelkedő, míg az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők esetében inkább csökkenő tendencia figyelhető meg. A másik két mutató esetében nincs egyértelmű tendencia, a hosszú ideje munkanélküliek részesedése az utóbbi 4-5 évben 54-55%, míg a pályakezdő munkanélküliek aránya 9-10% körül ingadozott.

A jövedelmi viszonyokat tekintve (1.7.11. táblázat) az adófizetők lakónépességen belüli aránya vonatkozásában a 2000-es évtized első felében megfigyelhető emelkedés után az utóbbi években már visszaesés következett be, és ugyanez a tendencia érvényesült az egy lakosra jutó belföldi jövedelem esetében is.

1.7.10. táblázat A munkanélküliek (2001, 2007 – regisztrált munkanélküliek, 2008, 2011 – nyilvántartott álláskereső) végzettség és időtartam szerinti összetételének alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között (%)

Végzettség és időtartam	2001	2007	2008	2011
felsőfokú végzettséggel rendelkezők	6,21	9,62	8,35	10,61
középiskolai végzettséggel rendelkezők	29,05	30,18	29,22	31,78
szakmunkás és szakiskola végzettséggel rendelkezők	34,01	31,04	32,20	29,31
általános iskolai végzettséggel rendelkezők	28,03	27,03	28,20	26,19
általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők	2,70	2,14	2,03	2,11
180 napon túl nyilvántartásban lévők	44,64	54,55	54,90	53,99
pályakezdők	n.a.	10,11	8,80	9,55

Forrás: TEIR

1.7.11. táblázat A jövedelmi viszonyok alakulása Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében 2001 és 2011 között

Év	Debrecen		Hajdú-Bihar megye	
	A	B	A	B
2001	44,15	442.170	40,00	328.655
2007	45,74	832.872	41,65	633.624
2011	44,71	827.330	43,57	658.872

A – az adófizetők lakónépességen belüli aránya (%), B – az egy lakosra jutó belföldi jövedelem (Ft/fő)

Forrás: TEIR

1.7.2. Térbeli társadalmi rétegződés, konfliktusok, érdekviszonyok

A Központi Statisztikai Hivatal egyelőre nem bocsátotta a rendelkezésünkre a 2011-es népszámlálás számlálókörzeti adatait, emiatt a témakörre vonatkozó, adatokkal alátámasztott munkarész a KSH adatszolgáltatása után készül el.

1.7.3. Települési identitást erősítő tényezők

A település identitását erősítő tényezők között igen fontos szerepet tölt be a vallás. A 2001-es népszámlálás alkalmával – az országos trendekhez hasonlóan – Debrecenben is jelentősen csökkent a magukat valamely vallási felekezethez tartozónak vallók száma: teljes lakosságon belüli arányuk a 2001-es 64,3%-ról 2011-re 43,8%-ra esett vissza (1.7.12. táblázat). A lakosság megoszlását tekintve a legfontosabb szerepet a református vallás tölti be, amelyet a római katolikus vallás és a görög katolikus vallás követ.

1.7.12. táblázat A lakosság vallási megoszlása Debrecenben 2001-ben és 2011-ben

	abszolút számok (fő)		százalékos megoszlás	
	2001	2011	2001	2011
nem nyilatkozik, ateista	75.196	118.741	35,63	56,19
vallási közösség tagja	135.838	92.579	64,37	43,81
az előzőn belül				
- református	81.583	52.459	60,1	56,7
- római katolikus	32.539	23.433	24,0	25,3
- görög katolikus	17.226	10.762	12,7	11,6
- evangélikus	1.104	812	0,8	0,9
- baptista	804	899	0,6	1,0
- iszlám	n.a.	488	0,0	0,5
- jehova tanúi	n.a.	885	0,0	1,0
- ortodox	186	154	0,1	0,2
- unitárius	n.a.	102	0,0	0,1
- pünkösdi	n.a.	203	0,0	0,2
- adventista	216	193	0,2	0,2
- izraelita	231	165	0,2	0,2
- hit gyülekezete	n.a.	238	0,0	0,3
- buddhista	n.a.	156	0,0	0,2
- más vallási közösség	1.949	1.630	1,4	1,8

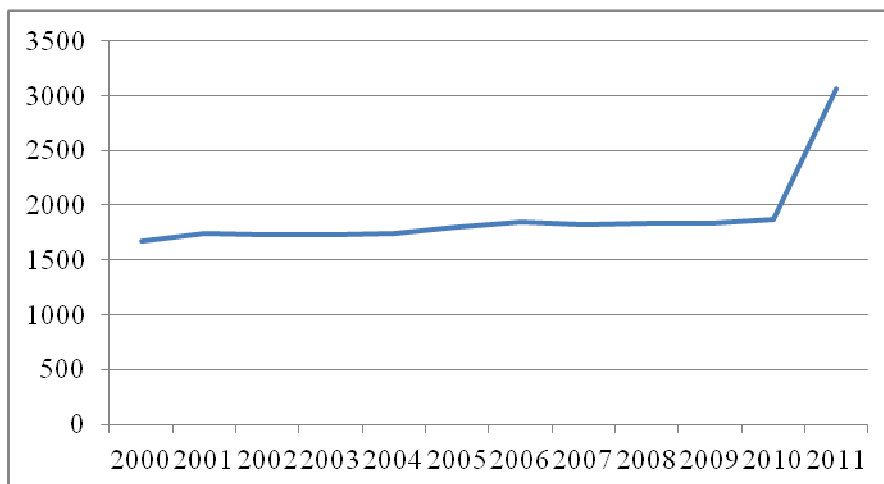
Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A települési identitás kialakításában és megerősítésében igen fontos szerepet játszanak a civil szervezetek, amelyek mint az állampolgárok önkéntes szerveződéseinek tevékenységük és szerepvállalásuk révén nagymértékben hozzájárulnak a társadalmi problémák hatékony kezeléséhez, a közösségi szükségletek kielégítéséhez.

A Debrecenben működő civil szervezetek helyzetének elemzését két tényező nehezítette. Egyrészt a Központi Statisztikai Hivatal 2011-ben megváltoztatta a non-profit szervezetek besorolás feltételrendszerét, és ennek következtében 2010 és 2011 között egy igen jelentős, a valóságos helyzetet nem tükröző növekedés ment végbe (1.7.1. ábra). A 2011 előtti évek adatainak az elemzése ugyanakkor arra utal, hogy a 2000-es évtizedben bizonyos bővülés játszódtott le ezen a területen.

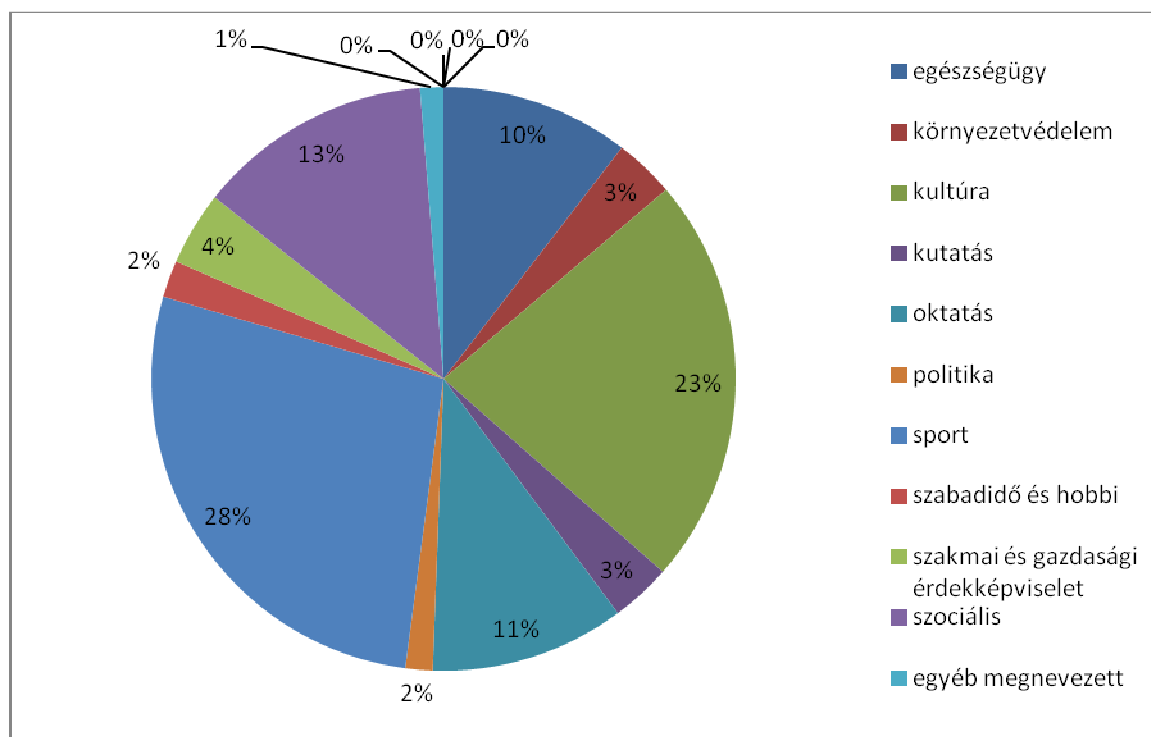
Másrészt a civil szervezetek működési terület szerinti besorolás során a bíróságon bejegyzett 1.712 darab civil szervezet (alapítvány – 727 db, társadalmi szervezet – 985 db) közül 348 egyéb tevékenységet jelölt meg, míg 435 esetben nem állt rendelkezésre adat a legfontosabb tevékenységet illetően. A maradék 929 civil szervezet tevékenységi körét elemezve (1.7.2. ábra) megállapítható, hogy jelentős részük a sport, a kultúra, a szociális szféra, az oktatás és az egészségügy területén tevékenykedik.

1.7.1. ábra A Debrecenben működő regisztrált civil szervezetek számának alakulása 2000 és 2011 között

Forrás: KSH

1.7.2. ábra A bíróság által bejegyzett debreceni civil szervezetek megoszlása a főtevékenység jellege szerint

Forrás: <http://www.birosag.hu/allampolgaroknak/tarsadalmi-szervezetek-es-alapitvanyok-nevjegyzeke>

A helyi önkormányzat és a civil szervezetek közötti együttműködés erősítése céljából készült el 2010-ben Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatának Civil Stratégiája (elfogadta a 271/2010. (XI. 25.) önkormányzati határozat), amely többek között rögzítette az együttműködés legfontosabb formáit és területeit, valamint meghatározta a támogatások odaítélésének a feltételeit

1.8. A település humán infrastruktúrája

1.8.1. Humán közszolgáltatások

1.8.1.1. Oktatás

Az óvodai nevelés helyzetét vizsgálva megállapítható, hogy 2001 és 2011 között alig változott a feladat-ellátási helyek száma (1.8.1. táblázat), míg az óvodai gyermekcsoportok és az óvodapedagógusok számát tekintve az évtized első felében csökkenés, míg a második felébe stagnálás figyelhető meg. A többi mutató (óvodába beírt gyerekek száma, egy csoportra jutó óvodások száma, egy óvodapedagógusra jutó óvodások száma) nagyjából hasonló változást mutatott: az évtized első felében inkább visszaesés volt tapasztalható, az évtized második felében ugyanakkor már emelkedést lehetett megfigyelni.

A fenntartókat tekintve megállapítható, hogy a legfontosabb szerepet a helyi önkormányzat tölti be, mellette ugyanakkor az elmúlt időszakban fokozatosan emelkedett az egyházak (református, római katolikus és görög katolikus) és a különböző alapítványok által fenntartott óvodák száma (ez utóbbiakból jelenleg öt működik a városban).

1.8.1. táblázat Az óvodai nevelés legfontosabb adatainak változása 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G
2001	57	7.449	7.502	335	702	22,4	10,7
2002	56	7.479	6.841	317	685	21,6	10,0
2003	56	7.317	6.695	313	689	21,4	9,7
2004	59	7.350	6.685	314	684	21,3	9,8
2005	59	7.202	6.705	306	678	21,9	9,9
2006	59	7.238	6.732	305	666	22,1	10,1
2007	59	7.252	6.619	304	663	21,8	10,0
2008	58	7.271	6.735	304	662	22,2	10,2
2009	57	7.355	6.809	302	659	22,5	10,3
2010	57	7.565	7.008	304	663	23,1	10,6
2011	58	8.433	7.126	304	662	23,4	10,8

A – óvodai feladat-ellátási helyek száma (db), B – óvodai férőhelyek száma (fő), C – óvodába beírt gyerekek száma (fő), D – óvodai gyermekcsoportok száma (db), E – óvodapedagógusok száma (fő), F – egy csoportra jutó óvodások száma (fő), G – egy óvodapedagógusra jutó óvodások száma (fő)

Forrás: TEIR

Az általános iskolai oktatás tekintetében az abszolút mutatók esetében egy igen jelentős visszaesés tapasztalható (1.8.2. táblázat): 2001-hez képest jelentős mértékben csökkent az általános iskolai feladat-ellátási helyek, az általános iskolai osztálytermek száma, az általános iskolai osztályok száma, az általános iskolai tanulók száma és az általános iskolai főállású pedagógusok száma.

A relatív (fajlagos) mutatókat tekintve ugyanakkor inkább egy hullámszerű mozgás tapasztalható: az évtized első felében még csökkent egy osztályra jutó általános iskolai tanulók és az egy főállású pedagógusra jutó általános iskolai tanulók száma, ugyanakkor az évtized második felében már emelkedés ment végbe.

1.8.2. táblázat Az általános iskolai oktatás legfontosabb adatainak változása 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G
2001	49	796	880	19.375	1.920	22,0	10,1
2002	48	791	858	19.231	1.895	22,4	10,1
2003	49	736	836	18.632	1.895	22,3	9,8
2004	46	749	821	18.135	1.830	22,1	9,9
2005	45	739	801	17.415	1.771	21,7	9,8
2006	43	693	748	16.085	1.653	21,5	9,7
2007	44	695	744	16.306	1.616	21,9	10,1
2008	42	676	716	15.933	1.559	22,3	10,2
2009	40	661	680	15.595	1.516	22,9	10,3
2010	40	633	664	15.163	1.481	22,8	10,2
2011	38	599	653	15.038	1.466	23,0	10,3

A – általános iskolai feladat-ellátási helyek száma (db), B – általános iskolai osztálytermek száma (db), C – általános iskolai osztályok száma (db), D – általános iskolai tanulók száma (fő), E – általános iskolai főállású pedagógusok száma (fő), F – egy osztályra jutó általános iskolai tanulók száma (fő), G – egy főállású pedagógusra jutó általános iskolai tanulók száma (fő)

Forrás: TEIR

Az általános iskolák működtetőit tekintve a legfontosabb szerepet a helyi önkormányzat tölti be, négy iskolát működtetnek a különböző egyházak (római katolikus, görög katolikus, református, Hit gyülekezete), hármat a Debreceni Egyetem, míg az alapítványok szerepe lényegesen kisebb, mint az óvodák esetében (csak egy általános iskola működik alapítványi irányítás alatt).

Az általános iskolák közül speciális képzése miatt ki kell emelni a Lilla téri általános iskolát, amely a 2003/2004-ben tanévtől felmenő rendszerben két tanítási nyelvű magyar-angol képzést is folytat, majd a 2008/2009-es tanévtől kezdve az iskola évfolyamonkénti mind a két osztálya ilyen jellegű képzést biztosít.

A középiskolai oktatás esetében megállapítható, hogy 2001 és 2011 között a gimnáziumok vonatkozásában folyamatosan emelkedett a nappali oktatásban részt vevők száma (1.8.3. táblázat). A szakközépiskolások esetében is hosszú ideig ez a tendencia érvényesült, 2009 után ugyanakkor már egy lassú csökkenés indult el.

A középiskolák fenntartóit tekintve igen nagy változatosság figyelhető meg: a gimnáziumok esetében két intézményt tart fent a Debreceni Egyetem, hatot valamelyik egyház, míg egy intézmény fenntartója egy alapítvány. A szakközépiskolák esetében az alapítványok kiemelt szerepe jellemző: nyolc intézmény esetében ők a fenntartók, míg az egyházak két, a Debreceni Egyetem pedig egy intézmény esetében számít fenntartónak.

Az intézményhálózat kiépültsége mellett elmondható, hogy a képzési struktúra kiegyensúlyozottnak minősíthető, a városban minden napjainkban népszerű, keresett képzési irány megtalálható.

A város középiskolái közül ugyanakkor – az általuk biztosított speciális ismeretek révén – több intézmény is kiemelt szerepet tölt be. Az Ady Endre Gimnázium a művészeti képzésben játszik fontos szerepet, a Debreceni Egyetem Balásházy János Gyakorló Szakközépiskolája, Gimnáziuma és Kollégiuma a Debreceni Labdarúgó Akadémiával kialakított szoros

kapcsolata miatt érdemel külön említést, a 2012/2013-as tanévben megkezdődött a kínai nyelv oktatása a Bethlen Gábor Közgazdasági Szakközépiskolában és Szakiskolában, a Dienes László Gimnázium és Egészségügyi Szakképző Iskola és a Vegyipari Szakközépiskola az adott területen biztosít angol-magyar két tannyelvű képzést, a Mechwart András Gépipari és Informatikai Szakközépiskola német-magyar két tanítási nyelvű gépész képzést folytat, a Tóth Árpád Gimnázium pedig a – Kelet-Magyarországon elsőként – 2013. szeptemberében elindította a Nemzetközi Érettségi program első osztályát.

1.8.3. táblázat A gimnáziumi és szakközépiskolai oktatás legfontosabb adatainak változása
Debrecenben 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D
2001	15	25	6.708	8.520
2002	15	26	6.863	9.136
2003	13	30	7.005	9.418
2004	16	32	7.103	9.238
2005	16	32	7.357	9.543
2006	18	33	7.484	9.691
2007	19	37	7.638	10.052
2008	21	39	7.620	10.249
2009	22	39	7.728	10.548
2010	23	37	7.826	10.529
2011	22	39	7.918	10.400

A – gimnáziumi feladat-ellátási helyek száma (db), B – szakközépiskolai feladat-ellátási helyek száma (db), C – gimnáziumi tanuló száma a nappali oktatásban (fő), D – szakközépiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő)

Forrás: TEIR

A középiskolai tanulók lakóhelyével kapcsolatban (1.8.4. táblázat) megállapítható, hogy a 2001 és 2011 közötti időszakban folyamatosan nőtt a nappali oktatásban a más településről bejárók száma, míg a kollégiumban lakók vonatkozásában a 2000-es évtized első felében tapasztalható emelkedést az évtized második felében visszaesés követte. Az utóbbi folyamat nagysága ugyanakkor egyelőre nem számottevő, és ennek következtében a nappali oktatásban Debrecenben tanuló, de nem debreceni lakosú középiskolások száma, és a teljes debreceni középiskolás állományon belüli aránya emelkedő tendenciát mutat.

A középiskolai oktatás minőségi mutatóit tekintve (1.8.5. táblázat) megállapítható, hogy a középiskolai főállású pedagógusok száma az évtized második felében már inkább stagnáló tendenciát mutatott, és ugyanez igaz az egy középiskolai főállású pedagógusra jutó középiskolások száma esetében is.

A szakiskolai és speciális szakiskolai oktatást elemezve (1.8.6. táblázat) megállapítható, hogy a 2000-es évtized első felében tapasztalható visszaesést 2006 és 2009 között emelkedés váltotta fel, amelyet az utóbbi években már ismét csökkenés követett. Az oktatói létszámban igen jelentős éves ingadozások figyelhetők meg, és ennek következtében az főállású pedagógusra jutó szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók számát tekintve sem lehet egyértelmű trendet megrajzolni.

1.8.4. táblázat A középiskolai oktatás tanulók lakóhelyével kapcsolatos legfontosabb adatainak változása Debrecenben 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F
2001	15.228	3.424	2.695	9.109	6.119	40,18
2002	15.999	3.763	2.908	9.328	6.671	41,70
2003	16.423	4.145	2.760	9.518	6.905	42,04
2004	16.341	4.273	2.852	9.216	7.125	43,60
2005	16.900	4.645	2.864	9.391	7.509	44,43
2006	17.175	4.618	2.872	9.685	7.490	43,61
2007	17.690	5.214	2.667	9.809	7.881	44,55
2008	17.869	5.593	2.455	9.821	8.048	45,04
2009	18.276	5.763	2.417	10.096	8.180	44,76
2010	18.355	5.816	2.320	10.219	8.136	44,33
2011	18.318	6.419	2.270	9.629	8.689	47,43

A – középiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő), B – más településről bejáró középiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő), C – a kollégiumban lakó középiskolai tanuló száma a nappali oktatásban, E – a Debrecenben tanuló, de nem debreceni lakosú középiskolák száma a nappali oktatásban (fő), F – a nappali oktatásban Debrecenben tanuló, de nem debreceni lakosú középiskolák aránya a debreceni nappali oktatásban résztvevő középiskolásokon belül (%)

Forrás: TEIR

1.8.5. táblázat A középiskolai oktatás ellátottságot tükröző legfontosabb adatainak változása Debrecenben 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G
2001	15.228	464	503	1.340	32,8	30,3	11,4
2002	15.999	445	530	1.379	36,0	30,2	11,6
2003	16.423	462	544	1.447	35,5	30,2	11,3
2004	16.341	495	546	1.411	33,0	29,9	11,6
2005	16.900	509	572	1.463	33,2	29,5	11,6
2006	17.175	509	584	1.546	33,7	29,4	11,1
2007	17.690	521	607	1.513	34,0	29,1	11,7
2008	17.869	531	611	1.508	33,7	29,2	11,8
2009	18.276	552	622	1.507	33,1	29,4	12,1
2010	18.355	554	633	1.546	33,1	29,0	11,9
2011	18.318	564	644	1.511	32,5	28,4	12,1

A – középiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő), B – középiskolai osztályteremek száma (fő), C – középiskolai osztályok száma (fő), D – középiskolai főállású pedagógusok száma (fő), E – egy osztályteremre jutó középiskolások száma (fő), F – egy osztályra jutó középiskolások száma (fő), G – egy középiskolai főállású pedagógusra jutó középiskolások száma a nappali oktatásban

Forrás: TEIR

1.8.6. táblázat A szakiskolai és speciális szakiskolai oktatás legfontosabb adatainak változása
Debrecenben 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G	H
2001	17	59	169	4.469	242	75,7	26,4	18,5
2002	17	71	157	4.346	275	61,2	27,7	15,8
2003	18	77	159	4.363	241	56,7	27,4	18,1
2004	18	78	160	4.372	238	56,1	27,3	18,4
2005	19	82	154	4.272	244	52,1	27,7	17,5
2006	21	82	149	4.037	248	49,2	27,1	16,3
2007	22	85	156	4.130	250	48,6	26,5	16,5
2008	22	116	165	4.304	275	37,1	26,1	15,7
2009	22	112	173	4.302	246	38,4	24,9	17,5
2010	21	130	174	4.247	283	32,7	24,4	15,0
2011	20	105	165	4.201	260	40,0	25,5	16,2

A – szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyek száma (db), B – szakiskolai és speciális szakiskolai osztályteremek száma (db), C – szakiskolai és speciális szakiskolai osztályok száma a nappali oktatásban (fő), D – szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő), E – szakiskolában és speciális szakiskolában foglalkoztatott főállású pedagógusok száma (fő), F – egy osztályteremre jutó szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő), G – egy osztályra jutó szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő), H – egy főállású pedagógusra jutó szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók száma a nappali oktatásban (fő)

Forrás: TEIR

A 2013-ban a Kiemelt felsőoktatási intézmény minősítést elnyert Debreceni Egyetem több mint 30.000 összes hallgatójával, közel 1.500 oktatójával az ország egyik legnagyobb felsőoktatási intézménye, és 15 karával (ezek közül kettő működik Debrecenen kívül – Hajdúböszörmény, Nyíregyháza) és 25 doktori iskolájával (mind a két szám a legnagyobb az országban) a legszélesebb képzési és oktatási kínálatot nyújtja a hallgatóknak. Az intézmény a várossal szoros együttműködésben dolgozza ki fejlesztési elképzeléseit, figyelembe véve a különböző szereplők által megfogalmazott igényeket.

Az oktató és kutatómunka minőségét jelzi, hogy az oktatók közel kétharmada tudományos fokozattal rendelkezik, közülük közel 30 professzor a Magyar Tudományos Akadémia rendes vagy levelező tagja. Az egyetem három nagy centrumból (központból) épül fel: Tudományegyetemi Karok, Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, Orvos- és Egészségtudományi Centrum. Az egyetem a hazai diákok mellett igen jelentő sikereket ért el a külföldi hallgatók vonzásában, akiknek a száma 2001-es 933 főről napjainkra 3.336 főre emelkedett.

Az elmúlt időszakban a Debreceni Egyetemen két olyan jelentős infrastrukturális fejlesztés is megvalósult, amelyek nagymértékben hozzájárultak a képzés színvonalának az emeléséhez. Egyrészt a Természettudományi és műszaki képzés infrastruktúrájának fejlesztése című projekt keretében felépült felnőttképzési, illetve szaktanácsadási feladatokat ellátó Interregionális Műszaki- Agrár Szaktanácsadási és Továbbképzési Központ, korszerű, a 21. század igényeinek megfelelően kialakított új épületbe költözött Debreceni Egyetem Informatikai Kara, sor került az Elméleti Négyszög fejlesztésére, valamint a Bem téri laboratóriumok és a Kémia Intézet Kísérleti Üzemének rekonstrukciójára is. Másrészt a Debreceni Egyetem Műszaki Kar oktatási infrastruktúrájának fejlesztése projekt keretében 3800 m² új hasznos alapterületen egyebek mellett nehéz- és könnyűlaborokat, előadótermeket

alakítottak ki, amelyek megfelelő alapot jelenthet a jelenleg még hiányzó egyetemi szintű mérnökképzés (pl. gépészmérnök, vegyészmérnök) beindításához.

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem az 1538-ban alapított Református Kollégium jogutódjának tekinthető. A Magyar Református Egyház (MRE) felsőoktatási intézménye, önálló jogi személy, fenntartó testülete a Tiszántúli Református Egyházkerület. A hosszú ideig a Református Kollégium részeként működő tanítóképző intézet 1976-ban főiskolai rangot kapott, 1990-ben pedig fölvette a Kölcsey Ferenc nevét. A főiskola 1992-ben került vissza a Tiszántúli Református Egyházkerület fenntartásába, majd 2011 szeptemberétől beintegrálódott a Debreceni Református Hittudományi Egyetembe.

A debreceni felsőoktatás létszámadatait elemezve (1.8.7. táblázat) megállapítható, hogy az utóbbi 10 évben közel 10.000 fővel nőtt a hallgatók létszáma, amely folyamat mögött döntő mértékben a nappali képzésben részt vevő hallgatók számának az emelkedése áll (a Debreceni Egyetem adatai szerint ugyanakkor 2012-ben már csökkent a hallgatói létszám). Az oktatói létszámot tekintve az egyes évek adatai között igen nagy ingadozás (az utóbbi években inkább visszaesés) figyelhető meg.

1.8.7. táblázat A debreceni felsőoktatás legfontosabb adatainak változása 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G
2001	13.568	4.283	17.851	2.152	20.003	1.697	11,8
2002	13.944	4.753	18.697	1.893	20.590	1.726	11,9
2003	14.876	5.028	19.904	2.266	22.170	1.789	12,4
2004	15.808	5.028	20.836	2.455	23.291	1.801	12,9
2005	16.538	5.293	21.831	2.178	24.009	1.692	14,2
2006	17.919	5.149	23.068	2.011	25.079	1.572	16,0
2007	18.881	4.636	23.517	1.877	25.394	1.717	14,8
2008	20.690	4.660	25.350	1.951	27.301	1.706	16,0
2009	21.394	4.476	25.870	2.040	27.910	1.650	16,9
2010	21.729	4.579	26.308	2.235	28.543	1.577	18,1
2011	22.403	4.790	27.193	2.359	29.552	1.595	18,5

A - a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma a nappali képzésben, B – a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma a nem nappali képzésben, C – a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma, D – az egyéb felsőoktatási képzésben részt vevő hallgatók száma, E – a felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma, F – felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók száma, G – egy felsőoktatási intézményben dolgozó oktatóra jutó hallgatók száma

Forrás: TEIR

1.8.1.2. Egészségügy

Az egészségügyi ellátás területén három szint különíthető el. Az alapellátás a gyógyszerárakat, a háziorvosi és házi gyermekorvosi hálózatot foglalja magában. Az előbbi esetben az elmúlt tíz évben (különösen 2006 után) egy igen jelentős emelkedést lehet megfigyelni (1.8.8. táblázat), ugyanakkor a háziorvosok és házi gyermekorvosok számát tekintve csökkenés ment végbe. A rendelésen megjelentek számát tekintve nem lehet egyértelmű tendenciát meghatározni, az egyes évek között jelentős eltérések tapasztalhatóak.

1.8.8. táblázat A debreceni egészségügyi alapellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G
2000	42	114	46	837.135	237.374	7.343	5.160
2001	43	114	47	834.773	234.806	7.323	4.996
2002	44	111	47	840.759	216.897	7.574	4.615
2003	43	112	47	851.526	243.583	7.603	5.183
2004	43	109	46	888.621	238.992	8.152	5.195
2005	43	107	44	912.635	246.532	8.529	5.603
2006	43	107	44	947.518	243.482	8.855	5.534
2007	50	108	43	764.306	240.608	7.077	5.596
2008	51	107	43	812.581	247.266	7.594	5.750
2009	53	108	43	907.235	263.787	8.400	6.135
2010	59	106	43	873.944	265.544	8.245	6.175
2011	60	106	43	876.096	249.338	8.265	5.799

A – gyógyszerterek száma (db), B – működő háziorvosok száma (fő), C – működő házi gyermekorvosok száma (fő), D – háziorvosi ellátásban a rendelésen megjelentek száma (fő), E – házi gyermekorvosi ellátásában a rendelésen megjelentek száma (fő), F – egy háziorvosra jutó rendelésen megjelentek száma (fő), G – egy házi gyermekorvosra jutó rendelésen megjelentek száma (fő)

Forrás: TEIR

A debreceni járóbeteg-szakellátást hosszú ideig három elkülönült szolgáltató végezte, a város tulajdonában lévő, több telephelyen is működő Egészségügyi Járóbeteg Központ Nonprofit Kft., a hosszú ideig a megyei önkormányzat tulajdonában lévő, a későbbiekben ugyanakkor az állam által átvett Kenézy Gyula Kórház Rendelőintézete, valamint a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centruma. A helyzet 2013. júliusában változott meg, amikor az önkormányzat a járóbeteg-szakellátást a hozzá kapcsolódó vagyontárgyakkal együtt átadta az államnak.

A szakellátás mutatóit tekintve (1.8.9. táblázat) megállapítható, hogy a megjelenési esetek száma a 2000-es évtized közepe óta csökkenő tendenciát mutat, a beavatkozások számát tekintve nem lehet egyértelmű trendet meghatározni, míg a teljesített szakorvosi munkaórák számában csökkenés következett be.

A fekvőbeteg-ellátásnak az elmúlt időszakban Debrecenben alapvetően két központja alakult ki, a Kenézy Gyula Kórház és a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Központja. Az előbbi elsősorban a megye lakosságát látja el egészségügyi szolgáltatásokkal, míg az utóbbi igen sok területen regionális, illetve országos feladatokat is ellát. Az ellátás adatait vizsgálva (1.8.10. táblázat) megállapítható, hogy a működő kórházi ágyak száma jelentős mértékben csökkent, és ugyanez igaz 2000-es évtized elejétől kezdve a kórházakban teljesített ápolási napok száma, míg az évtized közepétől kezdve az elbocsátott betegek száma esetében is.

1.8.9. táblázat A debreceni egészségügyi szakellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között

Év	A	B	C	D
2000	698.778	n.a.	n.a.	n.a.
2001	753.186	n.a.	n.a.	n.a.
2002	807.269	n.a.	n.a.	n.a.
2003	872.125	n.a.	n.a.	n.a.
2004	866.147	4.051.065	18.568.801	929.145
2005	n.a.	4.310.460	21.096.712	942.112
2006	n.a.	4.180.766	19.693.210	947.331
2007	n.a.	3.415.367	16.551.758	947.875
2008	n.a.	3.579.981	20.346.863	943.132
2009	n.a.	3.723.349	21.904.548	941.170
2010	n.a.	3.735.112	20.225.223	940.458
2011	n.a.	3.840.212	21.168.305	920.764

A – járóbeteg szakellátás évi rendelési ideje (óra), B – megjelenési esetek száma a járóbeteg szakellátásban (db),
C – beavatkozások száma a járóbeteg szakellátásban (db), D – teljesített évi szakorvosi munkaórák száma a járóbeteg szakellátásban (db)

Forrás: TEIR

1.8.10. táblázat A debreceni egészségügyi fekvőbeteg-ellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E
2000	3.566	150.028	993.607	42,1	6,62
2001	3.622	159.034	1.001.686	43,9	6,30
2002	3.563	163.168	1.024.649	45,8	6,28
2003	3.661	165.096	1.001.322	45,1	6,07
2004	3.572	169.077	998.430	47,3	5,91
2005	3.567	169.657	990.176	47,6	5,84
2006	3.572	162.084	912.770	45,4	5,63
2007	3.009	135.982	756.373	45,2	5,56
2008	2.984	139.195	792.275	46,6	5,69
2009	3.009	140.377	793.085	46,7	5,65
2010	3.009	139.734	790.419	46,4	5,66
2011	3.009	142.277	787.403	47,3	5,53

A – összes működő kórházi ágyak száma (db), B – elbocsátott betegek száma a kórházakban (fő), C – kórházakban ténylegesen teljesített ápolási napok száma (db), D – az egy kórházi ágyra jutó elbocsátott betegek száma (fő) E – az egy elbocsátott betegre jutó ténylegesen teljesített ápolási napok száma (db)

Forrás: TEIR

1.8.1.3. Szociális ellátás

A szociális ellátás részét képező bölcsődei ellátást Debrecen Megyei Jogú Város Egyesített Bölcsődei Intézménye látja el, amelynek a város különböző területein működnek tagintézményei. Az ellátás adatait elemezve (1.8.11. táblázat) megállapítható, hogy egy

hosszú ideig tartó stagnálást követve a 2010-es évtizedben nőtt a bölcsődei férőhelyek száma. A bölcsődébe beírt gyermekek számát tekintve ez a tendencia közel egy évtizede tart, így az utóbbi években már igen nagymértékűvé vált az egyes tagintézményekben a zsúfoltság. A bölcsődei gondozónők száma – igazodva a beírt gyermekek számához – szintén emelkedett, így az egy bölcsődei gondozónőre jutó beírt gyermekek számát tekintve lényeges növekedés nem játszódtott le.

1.8.11. táblázat A debreceni bölcsődei ellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E
2000	16	923	933	185	5,0
2001	15	883	983	178	5,5
2002	15	883	932	187	5,0
2003	15	883	1.014	185	5,5
2004	15	883	1.010	189	5,3
2005	15	883	1.051	190	5,5
2006	15	883	1.065	189	5,6
2007	15	903	1.052	197	5,3
2008	15	903	1.078	197	5,5
2009	15	903	1.082	197	5,5
2010	15	1.094	1.134	197	5,8
2011	15	1.101	1.097	198	5,5

A – bölcsődék száma (db), B – bölcsődei férőhelyek száma (db), C – bölcsődébe beírt gyermekek száma (fő), D – bölcsődei gondozónők száma (fő), E – egy bölcsődei gondozónőre jutó beírt gyermekek száma (fő)

Forrás: TEIR

A szociális ellátás egyéb területein az ellátás megszervezése az önkormányzat oldaláról alapvetően kétfajta módon történik: egyrészt az önkormányzat fenntartásában működő intézmények biztosítják az ellátást, másrészt ellátási szerződés keretében külső szolgáltatók nyújtják az adott ellátást. Az előbbi esetben hat intézmény említhető meg.

Debrecen Megyei Jogú Város Családsegítő és Gyermekjóléti Központja alapvetően a családsegítés feladatát látja el, emellett pedig gyermekjóléti szolgáltatást is nyújt. A családsegítő szolgáltatás alapvető célja a szociális és mentálhigiénés problémái vagy krízishelyzete miatt segítséget igénylő személyek és családok támogatása az ilyen helyzethez vezető okok megelőzése, a krízishelyzet megszüntetése, valamint az életvezetési képesség megőrzése céljából.

Debrecen Megyei Jogú Város Gyermekvédelmi Intézménye elsősorban gyermekjóléti feladatokat lát el, valamint az érintett jogszabályok alapján az alapszolgáltatás keretében családsegítést is biztosít.

DMJV Városi Szociális Szolgálatának működésének alapvető célja, hogy a város területén élő rászoruló lakosság számára olyan ellátást teremtsen, amelynek révén az életkorral és egészségi állapottal kapcsolatos problémák a lehető legkisebb mértékben akadályozzák az érintett személyek életét. A fentiek szellemében a szolgálat az alábbi feladatokat látja el: idősök klubja, demens idősök klubja, fogyatékosok nappali intézménye, kiskorúak és felnőtt korúak nappali ellátása, házi segítségnyújtás, étkeztetés, otthoni szakápolás.

Debrecen Megyei Jogú Város Idősek Háza az önmaguk ellátására nem, vagy csak külső folyamatos segítséggel képes személyek lakhatási lehetőségének biztosításáról, étkeztetéséről, szükség esetén ruházattal történő ellátásáról, mentális gondozásáról, egészségügyi ellátásáról gondoskodik.

Debrecen Megyei Jogú Város Csökkentlátók Otthona a speciális hátrány által sújtott személyek lakhatási lehetőségének biztosítását, étkeztetését, szükség esetén ruházattal történő ellátását, mentális gondozását, egészségügyi ellátását látja el.

Debrecen Megyei Jogú Város Fogyatékosokat Ellátó Intézménye a súlyosan és halmozottan sérült gyermekek és felnőtt korúak részére biztosít ápolást, gondozás, egészségügyi-, fejlesztési-, szociális és mentálhigiénés szolgáltatást.

A különböző szociális szolgáltatások biztosítására Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata öt szervezettel áll szerződéses viszonyban. A ReFoMix Nonprofit Közhasznú Kft. elsősorban a hajléktalan személyekre koncentrálja tevékenységét, és ennek keretében az alábbi szolgáltatásokat nyújtja számukra: éjjeli menedékhely és átmeneti szállás biztosítása, nappali ellátás keretében napközbeni tartózkodási hely biztosítása, az utcán tartózkodó hajléktalanok helyzetének nyomon követése.

A Héra Egyesület a szociális vagy mentálhigiénés okok vagy egyéb krízishelyzet miatt segítségre szoruló személyek és családok megsegítését tartja elsődleges feladatának, és támogatást kíván nyújtani az ilyen helyzethez vezető problémák megelőzéséhez, a krízishelyzet felszámolásához és az életvezetési képesség megőrzéséhez.

A Forrás Lelki Segítők Egyesülete az alábbi területekre koncentrálja tevékenységét:

- komplex családgondozás a hozzá forduló családok számára,
- a pszichiátriai betegséggel küzdő személyek közösségi integrációjának fenntartása, társadalmi reintegrációjuknak az elősegítése,
- szenvedélybetegek ellátása.

A Debrecen-Nagytemplomi Református Egyházközség Immanuel Otthona közoktatási és egészségügyi feladatokat is ellátó nappali intézmény, amely elsősorban a halmozottan fogyatékos gyermekek és fiatalok komplex ellátást végzi.

A Lelkierő Fiatalon a Fiatalokért Egyesület tevékenységét elsősorban a fiatalkorúakra koncentrálja, és körükben az alábbi feladatokat látja el:

- pszichiátriai betegek közösségi ellátása,
- szenvedélybetegek közösségi ellátása,
- Támpont szolgáltató szolgálat.

A fentiek mellett a városban működő legjelentősebb egyházak is végeznek szociális jellegű tevékenységet: mind a református, mind pedig a római katolikus egyház működtet szociális otthonokat, amelyek elsősorban az időskorúak ellátásra koncentrálnak.

A szociális ellátás adatainak elemzése (1.8.12. táblázat) során megállapítható, hogy a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények esetében a legnagyobb szolgáltatónak az önkormányzat tekinthető: mind a férőhelyek, mind pedig az ellátottak döntő része ehhez a szférához köthető, igaz részesedése az elmúlt időszakban fokozatosan csökkent.

A hajléktalan-ellátás adatait elemezve (1.8.13. táblázat) kitűnik, hogy a 2000-es évtized közepétől kezdve jelentős mértékben nőtt a nappali intézmények befogadóképessége és napi átlagos forgalma.

Az előzőhöz hasonló tendenciák figyelhetők meg a szociális alapellátás keretében étkezésben részesülők számát tekintve (1.8.14 táblázat): az évtized második felében, de különösen 2010 után nagymértékű emelkedés tapasztalható.

Az időskorúak ellátását tekintve (1.8.15. táblázat) mind a férőhelyek száma, mind pedig a gondozottak száma esetében a 2000-es évtized közepe jelentette a tetőpontot, az évtized második felében visszaesés következett be, amelyet az utóbbi években kismértékű emelkedés követett.

1.8.12. táblázat A debreceni szociális ellátás egyes adatainak változása 2000 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F
2000	1.419	1.094	1.316	1.020	83,1	77,5
2001	1.366	1.024	1.306	1.018	78,4	77,9
2002	1.411	1.024	1.368	1.011	74,9	73,9
2003	1.476	998	1.427	983	69,9	68,9
2004	1.495	1.002	1.452	977	69,0	67,3
2005	1.418	1.002	1.389	997	72,1	71,8
2006	1.396	1.002	1.331	967	75,3	72,7
2007	1.382	986	1.329	969	74,2	72,9
2008	1.370	960	1.274	910	75,4	71,4
2009	1.367	960	1.245	882	77,1	70,8
2010	1.361	936	1.262	871	74,2	69,0
2011	1.369	938	1.299	899	72,2	69,2

A – tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működő férőhelyeinek száma (db), B – önkormányzat kezelésében lévő tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működő férőhelyeinek száma (db), C - tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma (fő), D – önkormányzat kezelésében lévő tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma (fő), E – a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működő férőhelyein belül az önkormányzat által fenntartott férőhelyek aránya (%), F – a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottakon belül az önkormányzat által fenntartott intézményekben gondozottak aránya (%)

Forrás: TEIR

1.8.13. táblázat A hajléktalan-ellátás adatainak változása Debrecenben 2006 és 2011 között

Év	A	B
2006	406	n.a.
2007	430	n.a.
2008	443	132
2009	576	328
2010	694	398
2011	706	398

A – a hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos forgalma, B – a hajléktalanok nappali intézményeinek befogadóképessége (fő)

Forrás: TEIR

1.8.14. táblázat A szociális alapellátás keretében étkezésben részesülők számának változása Debrecenben 2000 és 2011 között (fő)

Év	A	B	C
2000	718	2006	515
2001	587	2007	696
2002	489	2008	594
2003	525	2009	509
2004	503	2010	1090
2005	565	2011	1.558

Forrás: TEIR

1.8.15. táblázat Az időkorúak ellátása adatainak változása Debrecenben 2000 és 2011 között

Év	A	B
2000	524	509
2001	512	509
2002	542	530
2003	589	560
2004	589	554
2005	609	579
2006	609	559
2007	597	563
2008	521	476
2009	507	434
2010	511	435
2011	521	458

A – az időskorúak otthonaiban működő férőhelyek száma (fő), B – az időskorúak otthonaiban gondozottak száma (fő)

Forrás: TEIR

1.8.1.4. Kultúra

A lakosság és a városba látogató turisták kulturális szolgáltatásokkal történő ellátását Debrecenben több intézmény biztosítja. Elsősorban a lakosság igényeit elégíti ki a Debreceni Városi Könyvtár, amely a korábban a megyei önkormányzat által fenntartott Méliusz Központtal egybeolvadva 2013. január 1-től Méliusz Juhász Péter Könyvtár néven folytatja munkáját. A könyvtár keretein belül 15 szolgáltató egység (pl. az egyes városrészekben működő fiókkönyvtárak, Helytörténeti Fotótár, Zenei Könyvtár) törekszik arra, hogy a több százézes állomány segítségével minden érdeklődő – lehetőleg a lakóhelyéhez közel – hozzájusson a számára szükséges könyvtári szolgáltatásokhoz.

A második jelentős könyvtári szolgáltató a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, amely elsősorban az egyetemi hallgatók és oktatók igényeit elégíti ki. A DEENK több milliós állományának két törzse a nemzeti köteles-példány gyűjtemény, valamint a tudományos gyűjtemény, amely hét szakgyűjteménybe (agrártudomány, bölcsészet- és

természettudomány, élettudomány, műszaki tudomány, pedagógia tudománya, társadalomtudomány, zeneművészet) rendszerezve szolgálja az érdeklődők igényeit.

Elsősorban történelmi szempontból fontos a Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár, amelynek állományában 146 ősnymtatvány, 1.600 (1711 előtt nyomtatott) régi magyar nyomtatvány található. A könyvtár fő célja Debreceni Református Hittudományi Egyetem és az Egyházkerületi Intézmények oktató és kutatómunkájához, valamint a tiszántúli lelkészek továbbképzéséhez szükséges háttér megteremtése.

A lakosság közművelődésében a legfontosabb szerepet a Debreceni Művelődési Központ játssza, amely 2005-ben jött létre az addig szétszórtan működő kulturális intézmények összevonásával. A központ elsődleges célja gazdag közösségi és kulturális szolgáltatások és programok biztosítása Debrecen és térsége lakosságának, közösségeinek és az ide látogató vendégeknek. A DMK 9 egységből áll, amelyek egyrészt a különböző városrészből élők ellátását szolgálják (pl. Csapókerti Közösségi Ház, Józsaai Közösségi Ház, Újkert Közösségi Ház), másrészt egy-egy speciális szolgáltatást biztosítanak (pl. Tímárház – Kézművesek Háza, Amerikai Kuckó, Honvédtemető és Mauzóleum).

Az intézmény évente több mint 500 kisebb rendezvényt szervez, amelyek látogatóinak száma megközelíti a félmilliót. Napjainkban több mint 70 civil szervezettel áll munkakapcsolatban, és velük közösen szervez különböző programokat. Az intézmény keretében kb. 100 különböző szakkör, klub és érdeklődési kör működik (pl. Fazekas Szakkör, Főnix Irodalmi Kör), amelyeknek mintegy 3.000 tagja van.

Debrecenben napjainkban két jelentős két filmszínház működik. A Debrecen Plaza Bevásárló- és Szórakoztatóközpont területén található Cinema City 9 különböző nagyságú teremében 1.727 szék áll a mozifilmeket kedvelők rendelkezésre. Az intézmény elsődleges célja a nagysikerű nemzetközi filmújdonások vetítése, és ez adja műsorkínálatának döntő részét. A Főnix Rendezvényszervező Kft. részeként működő 1912-ben épült Apolló filmszínház hosszú ideig a város legnépszerűbb mozijai közé tartozott, a multiplex mozik terjedése ugyanakkor visszaesést okozott. A versenyképesség javítása érdekében a 2000-es évek elején jelentős átalakításon ment keresztül: a korábbi egységes terem helyén egy-egy Nagyterem (176 fő), Kisterem (74 fő) és Art terem (63 fő) került kialakításra, amelyek eltérő karakterrel rendelkeznek. A két kisebb teremben elsősorban art filmeket vetítenek, míg a Nagyterem a nagyobb nézőközönség figyelmét kiváltó szórakoztató és művészfilmekre koncentrál.

A Csokonai Színház a debreceni színjátszás központi műhelye több mint 150 éves múltra tekinthet vissza. Az intézmény három tagozattal (dráma, tánc, és opera) három színjátszóhelyen működik. Az intézmény legnagyobb jelentőségű országos rendezvénye a 2007 óta megszervezésre kerülő DESZKA Fesztivál, amelyen egyrészt bemutatásra kerülnek az adott évadban a hazai színházakban bemutatott kortárs magyar drámák legnagyobb legkiemelkedőbb alkotásai, másrészt a szerzők, a rendezők, a dramaturgok és a színészek a közönség előtt vitatják meg a drámaírás/drámajátszás legizgalmasabb szakmai problémáit.

Az 1975-ben megalakult, majd 2001-ben önálló épületbe költözött Vojtina Bábszínház nem csupán színházi produkciókkal, de tematikus játszóházakkal és kiállításokkal is várja a közönséget. A debreceni színjátszás infrastrukturális adottságait nagymértékben javítja, ha a Debrecen Fórum épületében a szükséges színpadtechnikai eszközök beszerelésével befejeződik a Latinovits Színház felépítése.

A Debrecenben működő színházak látogatottsági mutatóit elemezve (1.8.16. táblázat) a 2000-es évtized első felében az előadások és látogatók számát tekintve még emelkedés volt

megfigyelhető, az átlagos látogatói létszám ugyanakkor már ebben az időszakban is csökkent. Az évtized második felében már az előbbi két mutató esetében is visszaesés tapasztalható.

1.8.16. táblázat A Debrecenben működő színházak látogatottsági adatainak változása 2001 és 2011 között

Év	állandó színházak előadásainak száma (db)	állandó színházak látogatóinak a száma (fő)	egy színházi előadásra jutó látogatók száma (fő)
2000	534	127.820	239
2001	443	109.071	246
2002	546	129.838	238
2003	746	133.326	179
2004	804	143.032	178
2005	763	128.213	168
2006	735	128.558	175
2007	603	89.907	149
2008	669	109.434	164
2009	n.a.	n.a.	n.a.
2010	732	116.847	160
2011	705	112.246	159

Forrás: KSH

Az 1930-ban épült Déri Múzeum az országos múzeumi rendszer átalakításának következtében napjainkban a helyi önkormányzat fenntartásában működik. A múzeumban található tárgyak alapját az 1902-ben megnyílt Városi Múzeum anyaga jelentette, amely az 1920-as és 1930-as években a Déri testvérek páratlan gyűjteményének ajándékozásával jelentősen kibővült. Az új évezredben a múzeum egyik legjelentősebb látványosságát Munkácsy Mihály világhírű Krisztus-trilógiája (Krisztus Pilátus előtt, Golgota, Ecce Homo) jelenti. A múzeum tagintézményeként működik a művész egykori szülőháza közelében a Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum. A 2010-es évtized elején jelentős felújításon átesett intézményben állandó kiállítás keretében lehet megtekinteni a világhírű szobrászművész életművének legfontosabb darabjait, emellett ebben az épületben szervezik meg minden évben a debreceni képzőművészet legfontosabb rendezvényének tekinthető tavaszi és őszi tárlatot.

Az 1538-ban alapított Református Kollégiumban két fontos kiállítás található: az Iskolatörténeti állandó kiállítás a Református Kollégium történetével foglalkozik, és ennek szellemében bemutatja a régi szemléltetőeszközöket, berendezési tárgyakat, valamint a diákevek hangulatait tükröző dokumentumokat. Az Egyházművészeti állandó kiállítás egyik fontos célja annak bizonyítása, hogy az ország kevésbé gazdag református községei is csodálatos templomokkal rendelkeztek, és ennek szellemében megcsodálhatóak a falusi asztalos mesterek munkái (pl. kazettás mennyezetek, festett koporsók, változatos fejfák).

A MODEM Modern Debreceni Művészeti Kiemelkedően Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság alapvető feladata a Debrecen belvárosában található, Közép-Európa egyik legkorszerűbb művészeti galériájának tekinthető MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központ magas színvonalú működtetése. Az összesen 4650 m² alapterületű, háromszintes épület mintegy 3000 m² kiállítótérrel rendelkezik, és itt helyezkedik el Magyarország legnagyobb egybefüggő – több mint 1300 m²-es – kiállítóterme.

A cég tevékenysége során kiemelt figyelmet fordít a XX. század legjelentősebb hazai és nemzetközi képzőművészeti teljesítményeinek bemutatására, valamint arra, hogy folyamatosan megjelenítse a kortárs képzőművészet és vizuális kultúra aktuális irányzatait, progresszív törekvéseit, legjelentősebb hazai és nemzetközi képviselőit. A fenti célok megvalósításának és a sikeres működésnek a szakmai fedezetét a tízéves letétként a MODEM kezelésébe átadott Antal–Lusztig-gyűjtemény biztosítja.

A Nagyerdei Kultúrpark Kiemelkedően Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság előzményei az 1960-as évek elejére nyúlnak vissza: 1961-ben alakult meg a Nagyerdei Kultúrpark az 1958-ban alapított debreceni Állatkert és az 1960-ban megnyitott Vidámpark összevonásával. Napjainkban a Kft. feladatai két fő tevékenységi forma köré csoportosulnak az állat- és növénykerti-, valamint vidámparki tevékenység.

Az Állat- és Növénykert hazánkban az első vidéki kertként 1958-ban nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. Az alapításkori kicsiny terület a szomszédos, korábban más hasznosítású területek odacsatolásával 1994-ben 7 hektárra bővült, amely 2003-tól a vidámparki területtel összennyitva jelenleg 17 hektáron várja a látogatókat. A Vidámpark 15 játéközemével az ország legnagyobb állandó helyen működő vidéki létesítménye. A kultúrpark látogatói létszámát tekintve (1.8.17. táblázat) az évtized végén megfigyelhető visszaesést az elmúlt években stabilizálódás váltotta fel.

1.8.17. táblázat A Nagyerdei Kultúrpark legfontosabb mutatói

látogatottság	2007	2008	2009	2010	2011	2012
az Állat- és növénypark látogatottsága	204.024	247.731	228.858	171.612	187.076	188.638

Forrás: EMMI, Kulturális statisztikai rendszer

A Főnix Rendezvényszervező Kiemelkedően Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság elődje, a Főnix Rendezvényszervező Közhasznú Társaság 2003-ban jött létre a Debrecen Rendezvénycsarnok Kft, valamint a Debreceni Kulturális és Fesztiválközpont Kft. által végzett feladatokat átvéve. A Kht. 2009-ben (jogszályi kötelezettségből adódóan) átalakult át, és vette fel a napjainkban használt elnevezést. A szervezet feladatai alapvetően négy nagy csoportba sorolhatóak:

- Debrecen város kulturális nagyrendezvényeinek szervezése.
- a Kölcsey Központ üzemeltetése és programjainak szervezése
- a FŐNIX Csarnok üzemeltetése
- az Apolló mozi üzemeltetése (lásd korábban)

Debrecen kulturális nagyrendezvényeinek (pl. Debreceni Tavaszi Fesztivál, Nemzetközi Katonazenekari Fesztivál, Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny, Debreceni Virágkarnevál és Karneváli Hét) döntő része igen jelentős múltra tekinthet vissza, és a város idegenforgalmában is fontos szerepet töltenek be. A fentieknek megfelelően a számuk 2007 óta csak kismértékben változott, az elmúlt években a látogatói létszámot tekintve ugyanakkor jelentős visszaesés ment végbe (1.8.18. táblázat).

1.8.18. táblázat Debrecen kulturális nagyrendezvényeinek legfontosabb mutatói

mutató	2007	2008	2009	2010	2011
A nagyrendezvények száma (db)	17	21	15	17	17
A rendezvénynapok száma	172	215	215	184	196
Látogatók becsült száma	600.000	600.000	600.000	420.000	420.000

Forrás: a Főnix Rendszerszervező Kft éves beszámolóí

A 2006-ban átadott 13.000 m² alapterületű Kölcsey Központ Kelet-Magyarország legnagyobb és legmodernebb konferencia-központja, amely kulturális rendezvények számára is méltó környezet biztosít. Az objektum nagymértékű kihasználtságát a rendelkezésre álló terek változatossága szolgálja: a 750 fős (kisebb termek összenyitásával 1.150 fősre bővíthető) Nagyterem, a szekciótermek, az elegáns Bálterem, a Kiállítóterem, a világos előcsarnok és a foyér vonzó környezetet biztosít bármilyen előadásnak, bálnak, fogadásnak, kiállításnak vagy vásárnak.

A Főnix Csarnok 2002-ben a Tornász Világ bajnokság megrendezése céljából épült, Az objektum különböző sportversenyek (pl. U23 Vívó Európa-bajnokság, UEFA Futsal Európa-bajnokság) nemzetközi szintű lebonyolítása mellett - méreténél fogva - lehetővé teszi időszakos vásárok (Hajdúép Építészeti Kiállítás, Öko-Aqua kiállítás), koncertek (pl. Tankcsapda, Republic, Jean Michel Jarre, Ákos 40+1), kulturális események (pl. Lord of Dance, Diótörő, Rómeó és Júlia) és egyéb rendezvények (Debreceni Egyetem évnyitója) megrendezését is.

1.8.1.5. Sport

A sporttal kapcsolatos létesítményeket – bár bizonyos átfedés megfigyelhető közötti - alapvetően három részre lehet osztani, a versenysportot, a tömegsportot és az iskolai sportot szolgáló objektumokra. Ezek állapotát tekintve elmondható, hogy Debrecenben az elmúlt időszakban igen jelenős fejlesztések valósultak meg. A versenysport szempontjából kiemelendő a Nagyerdei Stadion jelenleg is folyó rekonstrukciója, a Debreceni Sportuszoda megépítése, a Debreceni Labdarúgó Akadémia beruházása, valamint a Békéssy Béla vívócentrum felújítása. Az iskolai sportlétesítmények területén elsősorban a kézilabda-pálya méretű műfüves pályákat kell kiemelni, amelyek száma az elmúlt időszakban nagymértékben emelkedett (pl. József Attila Általános Iskola, Dózsa György Általános iskola, Hatvani István Általános Iskola, Epreskerti Általános Iskola, Debreceni Egyetem – Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma)

1.8.2. Esélyegyenlőség biztosítása

Az esélyegyenlőség biztosítása területén az egyik legfontosabb dokumentum Debrecen Megyei Jogú Város Helyi Esélyegyenlőségi Programja, amelyet a közgyűlés a 154/2013. (VI. 27.) számú határozatával fogadott el. A dokumentum egyrészt különböző szempontokból (pl. a mélyszegénységben élők és a román helyzete, esélyegyenlősége, a gyermekek helyzete és esélyegyenlősége) elemzi a jelenlegi helyzetet, másrészt az Intézkedési Terv keretében a különböző csoportok vonatkozásában megoldási javaslatokat (1.8.19. táblázat) is tesz.

1.8.19. táblázat Az egyes célcsoportok esetében megfogalmazódott konkrét intézkedések

célcsoport	intézkedés
romák és/vagy mélyszegénységben élők	a mélyszegénységben élők és a romák esélyegyenlőségének helyi koncepciókban történő megjelenítése
	a kultúrák közötti párbeszéd erősítése és a roma kultúra támogatása
	az etnikai konfliktusok és a társadalmi előítéletesség kezelése
	a munkaerő-piaci integráció/reintegráció elősegítése
gyermekek	képességeket kibontakoztató szolgáltatások körének bővítése
	hátrányos helyzetű gyermekek nyári üdültetésének biztosítása
	akadálymentesítés megvalósítása
	a gyermekjóléti szolgáltatás személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása
	óvodai, iskolai szegregálódási folyamatok lefékezése, visszafordítása
	az osztályismétlések számának csökkentése
	a pedagógiai munka eredményességének növelése, a kompetencia alapú mérések eredményeinek javítása
	a családok átmeneti otthona férőhelyeinek növelése
	a helyettes szülői hálózat fejlesztése
idősek	idősügyi stratégia/konceptió kidolgozása, Idősügyi Tanács létrehozása
	a 45-59 éves korosztály munkaerő-piaci elhelyezkedését segítő programok kidolgozása
	az idősek kulturális programokban való részvételének támogatása, informatikai ismereteik javítása
	az egyedülálló idős emberek mentális egészségének javítása
nők	a gyermekvállalás női foglalkoztatásra ható negatív munkaerő-piaci tényezőinek enyhítése
	a roma nők munkaerő-piaci helyzetének javítása
	a bölcsődék számának növelése
	a kisgyermekes nők és a 41-45 év közötti nők munkaerő-piaci hátrányainak enyhítése
fogyatékkal élők	a fogyatékos személyek helyzetének feltárása érdekében széles körű szakmai adatgyűjtés
	a szakosított ellátásokat biztosító intézményekben a túlszűfolttság megszüntetése
	a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés esélyeinek javítása
	az önálló életvitel segítő ellátási formákhoz való hozzáférés esélyeinek a javítása

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Esélyegyenlőségi Programja

Harmadrészt a program vázolja a megvalósítás menetét is, amelynek keretében felsorolta a megvalósítás során elvégzendő feladatokat, a monitoring és a visszacsatolás menetét, a nyilvánossággal kapcsolatos feladatokat, valamint a különböző szervezeti egységek kötelezettségeit.

Az esélyegyenlőség biztosításának másik fontos dokumentuma Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Települési Közoktatási Esélyegyenlőségi Tervének Intézkedési Terve, amely 2011-ben került elfogadásra. A dokumentum a helyzetelemzés keretében feltárja az egyes

közoktatási intézményekben felmerülő problémákat, a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek településen belüli elhelyezkedésének sajátosságait, valamint a problémával foglalkozó intézmények működésének az eddigi tapasztalatait.

A terv második fontos eleme az önkormányzat kötelezettségeinek a meghatározása, amelynek során rögzítésre kerülnek az egyes tisztségviselők (pl. polgármester, jegyző, oktatási osztály vezetője, közoktatási intézmények vezetői) legfontosabb feladatai. A dokumentum harmadik része a konkrét akcióterv, amely felsorolja a tervezett intézkedéseket (pl. mentortanárok kiválasztása, a nem önkormányzati intézményekkel történő együttműködések szélesebb körben történő kialakítása), azok felelőseit, a megvalósítás határidejét, a megvalósítást mérő indikátorokat, valamint a szükséges erőforrásokat.

1.9. A település gazdasága

1.9.1. A település gazdasági súlya, szerepköre

A bruttó hozzáadott érték változását tekintve (1.9.1. táblázat) megállapítható, hogy 2001 és 2011 között két kivételtől (2006/2007, 2008/2009) eltekintve emelkedett az adott mutató értéke. A város adatait egyéb területi egységek adataival összehasonlítva kitűnik, hogy Debrecen mind a Hajdú-Bihar megyében, mind pedig az Észak-Alföldi régióban kiemelkedő szerepet tölt be.

1.9.1. táblázat A bruttó hozzáadott érték* változása Debrecenben 2001 és 2011 között

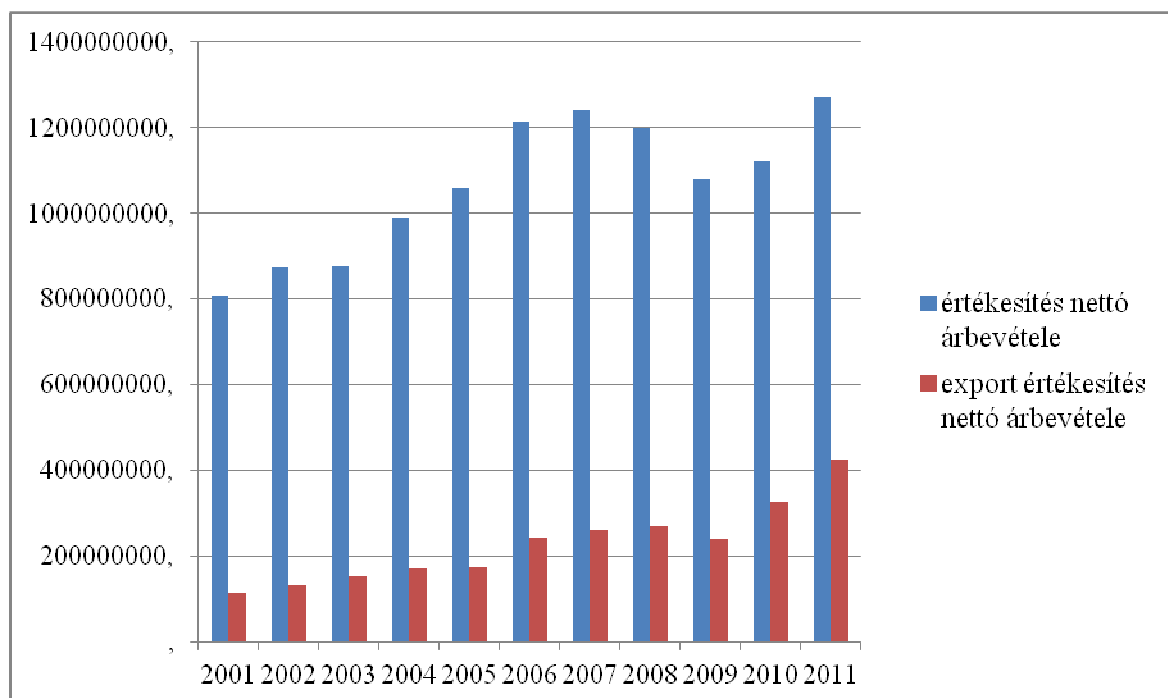
Év	abszolút érték (1.000 Ft)	Debrecen súlya a megyén belül (%)	Debrecen súlya a régión belül (%)	Debrecen súlya az országon belül (%)
2001	174.951.758	66,81	32,73	2,34
2002	197.292.190	69,03	34,04	2,36
2003	197.955.219	67,72	32,92	2,13
2004	228.819.347	69,62	35,03	2,22
2005	238.255.605	71,12	35,20	2,28
2006	274.032.445	71,88	35,23	2,22
2007	254.197.856	68,50	31,58	1,94
2008	337.485.653	68,75	31,51	1,79
2009	306.623.187	65,17	29,23	1,67
2010	333.458.064	65,79	30,71	1,78
2011	375.909.701	68,04	30,44	1,92

* - a bruttó hozzáadott érték a NAV Társasági adóbevallás kiemelt adatok adatszolgáltatásán alapul, és ennek következtében nem terjed ki a teljes vállalkozói körre

Forrás: TEIR adatok alapján

A debreceni vállalkozások értékesítési adatait elemezve (1.9.1. ábra) megállapítható, hogy mind az értékesítés nettó árbevételét, mind pedig az értékesítés nettó árbevételét tekintve a 2007/2008-as visszaesés követően 2009 után már ismét nőtt az érték. Az adott időszakban különösen dinamikus volt az export bővülése, és ennek következtében az értékesítés nettó árbevételén belül az export aránya a 2001-es 14,2%-ról 2011-re 33,4%-ra emelkedett.

1.9.1. ábra A debreceni székhelyű vállalkozások értékesítési adatainak változása 2001 és 2011 között (ezer Ft)

Forrás: TEIR

Kiemelten fontos adottsága Debrecennek a jelentős szellemi potenciál, ami a tudásipar kiépítésének alapvető feltétele. A versenyképes gazdasági szerkezet jellemzője az innovációra, technológia megújításra képes vállalatok és beszállítói kör jelenléte. A tudásipar az egyetemek, kutatóintézetek, gyógyintézetek, gyógyszergyárak, az informatikai ipar, a mezőgazdasági alapanyaggyártás fejlett kapcsolatrendszerén alakulhat ki, melyhez Debrecenben az alapfeltételek adóttak.

1.9.2. A település főbb gazdasági ágazatai, jellemzői

A regisztrált vállalkozások nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása alapján (1.9.2. táblázat) Debrecenben kiemelkedő, mind a megyei, mind pedig az országos arányt meghaladó részesedés képviselnek pénzügy és biztosítás, az ingatlanügyletek, a közigazgatással kapcsolatos ágazatok, a szakmai, tudományos és műszaki tevékenység, a humán egészségügy és szociális ellátás, valamint a művészet és szórakozás területén tevékenykedő vállalkozások. Bár mértékük az országos átlag alatt marad, 17%-os súlyukkal jelentős részarányt képviselnek a város gazdaságában a mezőgazdasághoz, erdőgazdálkodáshoz és halászathoz kapcsolódó tevékenységek.

Az egyes ágazatokat elemezve elmondható, hogy a magyar gyógyszeriparon belül Debrecen kiemelt helyet képvisel: a helyi oktatási, kutatási és gyártási hagyományokra alapozva az ország egyik legjelentősebb gyógyszeripari vállalati koncentrációja itt alakult ki. A város több nagyvállalata is szorosan az egészségügyhöz kötődik, a TEVA Gyógyszergyár

Részvénytársaság és a Richter Gedeon Nyrt. az iparág jelentős debreceni hagyományaira építenek, míg a Medicor Kézműszer Rt. egészségügyi segédeszközöket gyárt évtizedek óta. Az eredetileg ipari tevékenységgel foglalkozó, mérés és irányítás automatizálás területén működő National Instruments Hungary Kft. jelentős gyártókapacitással telepedett a városba, majd a logisztikai egység, a vevőszolgálat és a szoftverfejlesztéssel foglalkozó részleg Debrecenben történő elhelyezésével bővítette itteni tevékenységét.

1.9.2. táblázat A Debrecenben, Hajdú-Bihar megyében és Magyarországon működő regisztrált gazdasági vállalkozások ágazatok szerinti megoszlása 2011. év (%)

ágazat	Debrecen	Hajdú-Bihar megye	Magyarország
A	17,33%	43,90%	26,17%
B+C+D+E	4,20%	3,33%	4,70%
F	5,07%	4,65%	5,96%
G	13,22%	10,05%	12,55%
H	2,22%	2,06%	2,47%
I	2,84%	3,55%	4,57%
J	2,79%	1,52%	3,08%
K	3,42%	2,27%	2,76%
L	16,11%	9,34%	12,97%
M	12,44%	6,92%	10,35%
N+O	7,59	4,71	3,97
P	2,79	1,52	3,08
Q	4,04	2,20	2,01
R	2,86	1,70	2,47
S+T+U	3,08	2,27	2,88
összesen	100,00%	100,00%	100,00%

A – mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat, B+C+D+E – bányászat, köftezés, feldolgozóipar, villamosenergia-, gáz-, gőz és vízellátás, szennyvízgyűjtés, hulladékgazdálkodás, F – építőipar, G – kereskedelem és gépjárműjavítás, H – szállítás, raktározás, I – szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, J – információ, kommunikáció, K – pénzügy, biztosítás, L – ingatlanügyletek, M – szakmai, tudományos, műszaki tevékenység, N – adminisztratív és szolgáltatást támogató, O – közigazgatás, védelem, társadalombiztosítás, P – oktatás, Q – humán egészségügy, szociális ellátás, R – művészet, szórakoztatás, S+T+U – egyéb szolgáltatás, egyéb tevékenység

Forrás: KSH

A város jelentős gépipari hagyományainak a továbbvivője Schaeffler-csoport keretében működő FAG Magyarország Ipari Kft., amely eredetileg a Magyar Gördülőcsapágy Művek telephelyén jött létre, majd a 2000-es évtized közepén települt át a Határ úri Ipari Parkba. A több mint 1.100 fő foglalkoztató vállalat az elmúlt időszakban a cégcsoport legfontosabb kúpgörgőscsapágy-gyártó egységévé fejlődött.

A város jelentős - a térség kedvező mezőgazdasági adottságaira alapozó - élelmiszer-feldolgozó kapacitásokkal rendelkezik (pl. Friesland Hungária Kft., Hajdú Gabona Zrt., Róna Dohányfeldolgozó Kft.) illetve a városban igen jelentős hagyományokra visszatekintő nyomdaiparnak hosszú időtávra visszatekintve is biztosított a felvevőpiaca (pl. Alföldi Nyomda).

Az elmúlt évek egyik leggyorsabban fejlődő gazdasági ágazatának Debrecenben az ún. SSC (shared service center) szektor tekinthető, amely becslések szerint közel 2.000 főt

foglalkoztat. A szektor sajátossága olyan tevékenységek végzése, amelyek a számítógépes hálózatok segítségével a helyi szakemberekre támaszkodva, nagyobb távolságból is lefolytathatóak (pl. IT szolgáltatások, ügyfélszolgálat, könyvelés). Debrecen legnagyobb ilyen jellegű vállalata a több mint ezer főt alkalmazó IT Services Hungary Kft., emellett fontos szerepet játszanak a már korábban említett NI Hungary Kft., a BT Global Services és a Merlin-IT Hungary debreceni telephelyei.

Debrecen az idegenforgalom szempontjából is kiemelkedő adottságokkal rendelkezik. Egyrészt megemlítendő a város változatos szállodai kapacitása, amely az ötcsillagos szállodától (Hotel Divinus) kezdve a négycsillagos szállodákon keresztül a panziókig a különböző jövedelmű rétegek számára is képes biztosítani a szálláshelyeket. Másrészt kiemelendő a város – már korábban bemutatásra került – kulturális rendezvénykínálata, amely nagyobb távolságból is jelentős számú turistát vonz. Harmadrészt Debrecen jelentős adottságokkal rendelkezik a konferencia, gyógy- és sportturizmus területén is. A Kölcsey Központ Kelet-Magyarország legnagyobb és legmodernebb konferencia-központja, emellett Debreceni Egyetem létesítményei is ideális helyet biztosítanak a rendezvények számára, az Aquaticum Termálfürdő – építve az egyetem adottságaira – több betegségre is gyógyulást nyújt. A sportturizmus szempontjából részben Debrecen sportrendezvényei említhetők meg, emellett a város egyre nagyobb számú hazai és nemzetközi edzőtábornak is helyszínül szolgál.

Debrecen rendelkezik intermodális logisztikai szolgáltató központ minősítéssel. A debreceni nemzetközi repülőtér Kelet-Magyarország legfontosabb és egyben legnagyobb forgalmú repülőtere, Magyarország öt nemzetközi repülőterének egyike; a Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér után a második legforgalmasabb.

1.9.3. A gazdasági szervezetek jellemzői, fontosabb beruházásai, települést érintő fejlesztési elképzelései

1.9.3.1. Gazdasági szervezetek jellemzői

A regisztrált vállalkozások számát tekintve a 2000-es évtizedben Debrecenben egy igen jelentős növekedést lehetett megfigyelni (1.9.3. táblázat): 2001 és 2011 között 44,4%-os volt az emelkedés mértéke. Az egyéni és társas vállalkozásokat külön vizsgálva megállapítható, hogy az adott időszakban visszaesés 2006 és 2007 között csak az egyéni vállalkozások viszonylatában következett be, ettől eltekintve a növekedés folyamatos volt: 2001 és 2011 között az egyéni vállalkozásoknál 49,1%-os, míg a társas vállalkozásoknál 37,9%-os. Ennek következtében a két vállalkozási forma közötti 2001-es 58%-42%-os arány 2011-re 60%-40%-os arányra tolódott el.

A társas vállalkozások különböző formáit tekintve a 2000-es évtized második felében eltérő folyamatok figyelhetők meg (1.9.4. táblázat): a korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok száma emelkedett, míg a betéti társaságok száma csökkent.

A regisztrált vállalkozások létszám-kategóriák szerinti megoszlását vizsgálva (1.9.5. táblázat) megállapítható, hogy növekedés elsősorban a 10 főnél kevesebb személyt, valamint a 20-49 főt alkalmazó vállalkozásoknál tapasztalható, míg a visszaesés döntő mértékben a 250-499 főt alkalmazó vállalkozásoknál tapasztalható.

1.9.3. táblázat A regisztrált vállalkozások számának alakulása Debrecenben 2007 és 2011 között (db, január 1.)

Év	egyéni vállalkozások	társas vállalkozások	összes vállalkozás
2001	14.426	10.392	24.818
2002	14.931	10.881	25.812
2003	15.508	11.254	26.762
2004	15.899	11.749	27.648
2005	16.198	12.065	28.263
2006	16.288	12.217	28.505
2007	15.501	12.532	28.033
2008	16.013	12.815	28.828
2009	20.164	13.403	33.567
2010	20.640	13.839	34.479
2011	21.515	14.328	35.843

Forrás: KSH

1.9.4. táblázat A regisztrált társas vállalkozások különböző társasági formáinak változása

Év	betéti társaság	korlátolt felelősségű társaság	részvénytársaság
2006	5.737	5.077	95
2007	5.681	5.356	95
2008	5.536	5.783	95
2009	5.252	6.599	94
2010	4.957	7.268	99
2011	4.672	7.985	101

Forrás: KSH

1.9.5. táblázat A regisztrált vállalkozások létszám-kategóriák szerinti megoszlásának változása 2006 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F	G
2006	7.418	20.204	487	257	108	21	10
2007	6.710	20.417	502	272	103	20	9
2008	7.030	20.887	509	260	116	18	8
2009	7.115	25.502	529	272	123	17	9
2010	8.447	25.104	492	287	125	15	9
2011	9.338	25.592	481	289	122	12	9

A – 0 és ismeretlen fős regisztrált vállalkozások száma, B – 1-9 fős regisztrált vállalkozások száma, C – 10-19 fős regisztrált vállalkozások száma, D – 20-49 fős regisztrált vállalkozások száma, E – 50-249 fős regisztrált vállalkozások száma, F – 250-499 fős regisztrált vállalkozások száma, G – 500 főnél nagyobb regisztrált vállalkozások száma,

Forrás: KSH

A városban működő kiskereskedelmi üzletek számának alakulását (1.9.6. táblázat) vizsgálva a 2000-es évtized első felében növekedés volt megfigyelhető, amelyet a 2006 és 2008 között

egy visszaesés követett, az azóta eltelt években ugyanakkor ismét emelkedett a kiskereskedelmi üzletek száma (igaz ugyanakkor, hogy számuk még nem érte el a 2006-os maximumot). A legfontosabb típusokat elemezve eltérő tendenciák figyelhetők meg. Az élelmiszer-vegyesüzletek és áruházak vonatkozásában egy igen jelentős visszaesés ment végbe, a ruházati szaküzletek esetében emelkedés tapasztalható, és ugyanez a folyamat játszódott le, igaz az előzőnél sokkal nagyobb mértékben a hasznáلتcikk-szaküzletek számát tekintve is.

1.9.6. táblázat A kiskereskedelmi üzletek számának alakulása Debrecenben (db)

Év	A	B	C	D
2001	3.613	786	441	109
2002	3.755	796	449	130
2003	3.818	786	460	139
2004	3.933	783	464	149
2005	3.931	730	475	156
2006	4.025	724	489	172
2007	4.014	635	522	195
2008	3.780	491	541	183
2009	3.820	500	550	186
2010	3.857	541	580	228
2011	3.900	529	572	246

A – összes kiskereskedelmi üzlet, B – élelmiszer-vegyesüzletek és áruházak, C – ruházati szaküzletek, D – hasznáلتcikk-szaküzletek

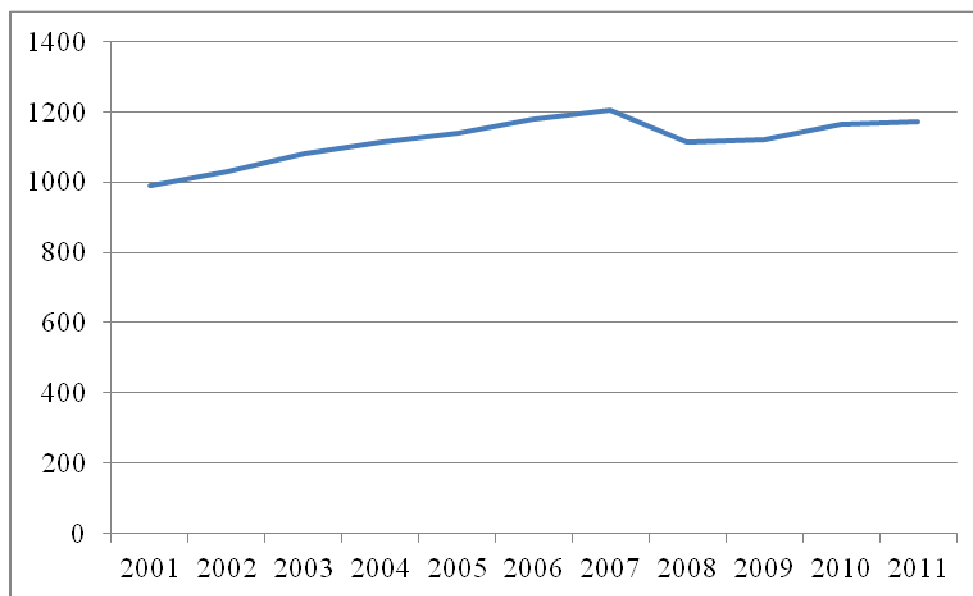
Forrás: KSH

A város kereskedelmi életét jelentős mértékben meghatározzák a jelenlévő multinacionális vállalatok, amelyek üzleteik, szupermarketeik és hipermarketeik révén nagyobb távolságból is vonzzák a vásárlókat. Az általános kínálatot nyújtó cégek közül a METRO, a TESCO, az AUCHAN és az (INTER)SPAR, míg az egy-egy árucsoportra koncentráló vállalatok közül a Praktiker, a Kika, a Baumax, a SportsDirect és a MédiaMarkt emelhető ki.

A vendéglátóhelyek számát tekintve (1.9.2. ábra) a 2000-es évtized első felében folyamatos növekedés volt megfigyelhető, amelyet 2006/2007 időszakában visszaesés követett, az azóta eltelt időszak ugyanakkor már újra az emelkedés periódusának tekinthető.

A helyi gazdaság erejét tükröző helyi adóbevételeket elemezve a 2000-es évtized első felében egy igen jelentős növekedés volt megfigyelhető (1.9.7. táblázat), míg ezen bevételi forrás összbevételen belüli aránya 15-17% között mozgott. A 2008 utáni időszakban ugyanakkor kismértékben visszaesett az iparüzési adóból származó bevétel, amelyet 2009 és 2010 folyamán az összbevételből részesedés mérséklődése követte.

1.9.2. ábra A vendéglátóhelyek számának alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között

Forrás: KSH

1.9.7. táblázat Az iparűzési adóból származó bevétel alakulása Debrecen, és ezen bevétel-típus összbevételből való aránya

Év	ezer Ft	%
2001	4.693.818	15,73
2002	5.376.543	16,34
2003	6.551.457	16,32
2004	7.478.992	17,63
2005	6.392.238	15,33
2006	7.509.092	16,09
2007	8.068.335	17,88
2008	8.764.748	16,77
2009	8.668.906	15,70
2010	8.659.579	16,10
2011	8.385.232	18,85

Forrás: KSH

A 10 legnagyobb iparűzési adót fizető vállalkozás felsorolásának jogi akadályai vannak, ezért helyette az értékesítés nettó árbevétele illetve mérlegfőösszege alapján rangsorolt 5 legnagyobb debreceni székhelyű vállalat nevét közöljük, a Hajdú-Bihari Napló által 2011-ben készített TOP-100 megyei lista élmezőnye alapján. Ezek között a listavezető TEVA és a második helyezett National Instruments mellett a további 3 cég is már évekre visszatekintően, 2009. óta szerepelnek a legjelentősebb megyei és ezen belül a városi cégek listáján, előkelő helyen, városi viszonylatban az első 10 között.

1.	TEVA Gyógyszergyár Zrt.	– Gyógyszerkészítmény gyártása
2.	National Instruments Hungary Kft.	– Elektronikai alkatrész gyártása
3.	E.ON Tiszántúli Áramszolgáltató Zrt.	– Villamosenergia-elosztás, -kereskedelem
4.	FrieslandCampina Hungária Zrt.	– Tejtermék gyártása
5.	FAG Magyarország Ipari Kft.	– Csapágy, erőátviteli elem gyártása

1.9.3.2. Idegenforgalom

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitását tekintve az elmúlt évtizedben Debrecenben nem lehetett egyértelmű tendenciát megfigyelni, az egyes évek adatai között igen nagy ingadozás tapasztalható, ugyanakkor a trendek inkább a csökkenés irányába mutatnak. A különböző szálláshely-típusok esetében már világosabb tendenciák rajzolhatóak meg: a szállodák vonatkozásában stagnálás/enyhe emelkedés jellemző, panziók esetében kismértékű visszaesés (a 2011-es jelentős csökkenés oka a statisztikai módszertanban bekövetkezett változásra vezethető vissza), míg a kempingek és turistaszállások esetében erőteljesebb visszaesés. A fenti folyamatok hatására módosult a kereskedelmi szállásférőhelyek összetétele, folyamatosan nőtt a szállodák által kínált férőhelyek aránya.

1.9.8. táblázat A kereskedelmi szálláshelyek számának alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között (db)

Év	A	B	C	D	E
2001	6.424	1.762	2.308	900	925
2002	7.466	1.783	3.151	1.030	973
2003	6.151	1.727	2.800	530	1.054
2004	5.889	1.781	2.792	130	877
2005	6.561	1.818	2.389	1.130	1.184
2006	5.092	2.200	1.466	190	1.007
2007	5.440	1.860	2.476	70	1.006
2008	5.707	1.928	1.292	1.250	1.006
2009	5.684	1.800	2.047	600	1.006
2010	6.196	3.150	1.661	400	0
2011	4.929	2.208	377	400	0

A – kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma, B – a kereskedelmi szálláshelyeken belül a szállodák férőhelyeinek száma, C – a kereskedelmi szálláshelyeken belül a panziók férőhelyeinek száma, D – a kereskedelmi szálláshelyeken belül a kempingek férőhelyeinek száma, E – a kereskedelmi szálláshelyeken belül a turistaszállások férőhelyeinek száma,

Forrás: KSH

Az egyes kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát elemezve (1.9.9. táblázat) megállapítható, hogy vendégek számában a 2000-es évtized első felében egy jelentős visszaesés következett be, amelyet 2005 és 2008 között emelkedés követett, azóta ugyanakkor

ismét csökkenő tendencia figyelhető meg. A két legfontosabb szállástípus esetében hasonló tendenciák figyelhetők meg, a folyamatok azonban sokkal kisebb erejűek voltak a szállodák esetében, és ennek következtében a teljes körön belül nőtt ezen kategória részaránya (2001 – 55,3%, 2011 – 74,3%). A külföldi vendégek vonatkozásában hasonló trendek figyelhetők meg, az ő esetükben ugyanakkor még erősebb a szállodai koncentrálttság (2011 – 85,1%).

1.9.9. táblázat A vendégek számának alakulása Debrecenben a kereskedelmi szálláshelyeken 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F
2001	118.373	65.425	32.649	30.156	20.641	5.135
2002	120.833	70.347	32.952	29.895	22.148	3.719
2003	117.446	73.342	28.926	27.806	21.810	4.176
2004	109.410	77.951	16.204	26.224	20.816	3.425
2005	109.968	79.918	18.319	23.646	18.839	3.872
2006	130.701	91.846	21.354	27.083	21.161	4.067
2007	143.160	103.369	25.418	35.093	28.305	5.440
2008	147.231	105.295	26.774	37.197	29.233	5.731
2009	131.782	92.183	20.559	28.894	23.075	4.096
2010	110.853	80.216	19.994	28.262	22.091	4.368
2011	101.813	75.627	12.655	28.878	24.568	2.331

A – vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken, B – vendégek száma a szállodákban, C – vendégek száma a panziókban, D – külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken, E – külföldi vendégek száma a szállodákban, F – külföldi vendégek száma a panziókban

Forrás: KSH

A vendégéjszakák számát tekintve (1.9.10. táblázat) hasonló tendenciák figyelhetők meg: 2006/2007 után egy igen jelentős visszaesés, a szállodák növekvő szerepe, valamint a külföldiek erős szállodai koncentrálttsága.

1.9.10. táblázat A vendégéjszakák számának alakulása Debrecenben a kereskedelmi szálláshelyeken 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D	E	F
2001	355.422	211.707	93.259	125.739	76.809	29.076
2002	351.042	227.081	84.360	105.503	74.367	19.354
2003	310.799	199.962	81.709	92.440	67.917	20.780
2004	302.270	223.743	42.415	81.717	61.709	14.969
2005	305.682	233.369	48.892	95.015	75.908	17.424
2006	398.686	318.322	44.111	114.812	100.405	9.063
2007	393.062	304.510	60.023	113.274	92.926	17.872
2008	374.720	288.800	58.781	95.327	73.872	17.302
2009	311.031	232.162	44.970	79.024	62.353	13.484
2010	279.210	209.837	45.554	84.504	65.451	14.139
2011	250.007	192.253	23.348	81.996	67.969	5.896

A – vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, B – vendégéjszakák száma a szállodákban, C – vendégéjszakák száma a panziókban, D – külföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, E – külföldi vendégéjszakák száma a szállodákban, F – külföldi vendégéjszakák száma a panziókban

Forrás: KSH

1.9.3.3. A gazdasági szervezetek fontosabb beruházásai

Az elmúlt időszakban a Debrecenben működő gazdasági szervezetek és maga az önkormányzat – bizonyítva a forrás-lehívó képesség területén fennálló kiemelkedő adottságokat – több olyan beruházást is végrehajtottak, amelyek célja a város által kínált gazdasági lehetőségek javítása volt.

A XANGA cégcsoport két területen fejtette ki tevékenységét. Egyrészt az általa üzemeltetett repülőtéren hajtott végre olyan beruházásokat, amelyek célja egy cargo és logisztikai bázis kialakítása. A fejlesztés több ütemben valósul meg, 2015. év végéig mintegy 50.000 m² alapterületű cargo és logisztikai tevékenységre alkalmas épületegyüttes épül meg. Ennek az első elemeként felépítettek egy több, mint 5.000 m² fedett raktározási kapacitással rendelkező logisztikai központot és kapcsolódó vasúti átrakót, felújították a repülőteret a Nagyállomással összekötő iparvágányt, illetve jelenleg is folyik több ipari csarnok beruházása.

Másrészt a cégcsoport által működtetett Határ úti Ipari Parkban igen jelentős beruházások valósultak meg, amelyek többek között magukban foglalták az ipari park területének bővítését és az ehhez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztést, valamint a betelepülő vállalkozások igényeit kielégítő csarnokok felépítését.

A TEVA Gyógyszergyár Zrt. egyrészt a MegaPlant projekt keretében új, 4.400 m² alapterületű négyszintes csomagolóüzemet hozott létre, amelynek segítségével duplájára emelkedett a debreceni telephely éves forgalma. Másrészt 2009-ben adták át a 2.700 m² alapterületű, laboratóriumokat, irodákat, kiszolgáló és raktárhelyiséget magában foglaló Európai Generikus Kutatás-fejlesztési Központot, amely beruházásokkal Debrecen a vállalatcsoport európai piacra fejlesztő egységei között a vezető helyre került.

A Richter Gedeon Nyrt. 2012-ben fejezte be a kormányzati támogatással megvalósított új, nagyüzemi biotechnológiai beruházását a Határ úti Ipari Parkban. A minimális környezetterheléssel működő üzemben kezdetben klinikai vizsgálathoz szükséges mintákat állítanak elő, és a piacon is megjelenő, rendkívül magas hozzáadott szellemi és technológiai értékkel bíró termékek gyártása előreláthatóan 2014-ben indul. Ugyancsak a Richter játszott igen fontos szerepet a Pharmapolis Gyógyszeripari Tudományos Park Kft. által közel 6 milliárd Ft-os beruházás keretében megvalósított Gyógyszeripari kutatás-fejlesztési és innovációs központ projektben, amelynek keretében kutatólaboratóriumokat magában foglaló épület felépítésére került sor.

A National Instruments csaknem 4 milliárd forint összköltségű tudományos parkjának, a 6.000 m² alapterületű Science Park építésének beruházását 2013-ban indították, mely 300 kutató-fejlesztő mérnök számára biztosít munkát illetve nyitott laborja a tervek szerint a diákság és a KKV-k számára egyaránt elérhető lesz.

Az egykori Dohánygyár területét működtető, és ott Lions Office Center néven egy magas színvonalú irodai elhelyezést biztosító objektumot kialakító DILK Kft. részben Európai Unió támogatások felhasználásával 2012-ben indított egy újabb jelentős beruházást, amelynek során egy 7.300 m² alapterületű, magas komfortfokozatú irodákat és kiszolgáló helyiségeket is magában foglaló hat szintes innovációs központ kerül kialakításra.

2011. június 01-én fejeződött be a DELOG Kft. által üzemeltetett Debreceni Logisztikai Központ és Ipari Parkban, részben támogatási források felhasználásával, az új, közel 10.000 m²-es raktárcsarnok építése, melyben korszerű tűzjelző-, behatolás jelző-, megfigyelő- és beléptető rendszer került kialakításra, és a kapacitásbővítéshez elengedhetetlenül szükséges

állványrendszer is beszerzésre került. A régiós kiszolgálásra is alkalmas központ iparvágányi kapcsolata révén konténervonatok érkeztetésétől kezdve a konténerek deponálásán, kezelésén keresztül az új raktárcsarnokban végzett hozzáadott értékteremtéssel akár gyártóüzemek komplex és ütemezett kiszolgálására is képes.

Az önkormányzat, illetve vállalatai által az elmúlt években gazdaságfejlesztési céllal megvalósított/megvalósulás alatt álló beruházások közül az alábbiakat kell kiemelni. A Komplex gyógyhelyfejlesztés a Debreceni Nagyerdő parkerdejében projekt keretében egyrészt teljesen megújul a Békás-tó és környéke, új kutat fúrnak, bővítik, kikotorják és újrabélelik a tó medrét, megújítják a 19 hektáros zöldfelület növényvilágát, valamint felújítják a nagyerdei szabadtéri színpadot. Másrészt a Csónakázó-tó helyén 198 gépkocsi befogadására alkalmas mélygarázst is építenek, amelynek tetején ködszínház (vízi attrakciót) alakítanak ki, valamint a Nagyerdei Stadion rekonstrukciójának folytatásaként öntött gumi burkolatú futópályát is kialakítanak.

A Tudományos Élménypark kialakítása a Debreceni Nagyerdőben projekt célja a műszaki- és természettudományi képzések, a kémia, a fizika, a botanika, az orvosbiológia, a hidrobiológia népszerűsítése, a régió tudományos és innovációs eredményeinek közérthető, élményszerű bemutatása. A projekt központi eleme a Tudományok Palotája beruházása, amely épület egy interaktív oktatási, kulturális és tudományos térként funkcionál. Az épületben kreatív foglalkoztatók, számítógépterem, 250 férőhelyes előadóterem, gyermekfoglalkoztató, csillagda, szakköri és szemináriumi termek, szociális helységek épülnek, körülötte pedig egy tavat hoznak létre.

A Debreceni Gyógyfürdő Kft. által megvalósított projektek (A Debreceni Aquaticum Gyógyfürdő egészségügyi szolgáltatásainak fejlesztése) két területet foglalnak magukban. A gyógyfürdővel kapcsolatos beruházások az alábbi területekre terjednek ki: szaunavilág kialakítása, medencecsarnokok komplex felújítása és pihenőterek kialakítása, új Kneipp medence építése, a publikus terek és gyógyászati kezelők felújítása. A hotel fejlesztésének főbb elemei: szállodai lobby kialakítása, bio- és antiallergén szobák kialakítása, szobák felszereltségének bővítése, modern informatikai és közösségi tájékoztató rendszer kialakítása, fitness lehetőségek bővítése és a szállodához tartozó étterem kapacitásbővítése.

A Tiszántúli Református Egyházkerület és a Debrecen-Nagytemplomi Református Egyházközség által lebonyolított projektek (pl. A Debreceni Református Kollégium „A” épülettömbjének látogatóbarát fejlesztése, „Menjetek be kapuin hálaénekekkel” – Turisztikai fejlesztés a Debreceni Református Nagytemplomban) keretében egyrészt megújult és a turizmust nagyobb mértékben kiszolgálóvá vált a kollégium épülettömbje, másrészt felújítják, látogathatóvá és lifttel is megközelíthetővé teszik a Nagytemplom keleti tornyát, ott kiállításokat rendeznek be, restaurálják a templom padlózatát és a szószéket, valamint látogathatóvá teszik a tűzfigyelő helyiséget.

A Hajdú-Bihar megyei Intézményfenntartó Központ irányítása alatt valósult meg a Déri múzeum felújítása (a Déri múzeum modernizálása a régió kulturális örökségének a bemutatása céljából), amelynek keretében megújult az intézmény teljes elektronikai rendszere, kicserélték az összes nyílászárót, rekonstruálták a homlokzatot, új tereket, így olvasótermet, kávézót és kiállítási helyszínt alakítottak ki.

A Nagyerdő megújítását célzó beruházások zászlóshajójának tekinthető az állami beruházásként, a Nagyerdei Stadionrekonstrukciós Kft. irányítása alatt megvalósuló Nagyerdei Stadion felújítása. A projekt legfontosabb eleme az 1932/33 folyamán épült objektum rekonstrukciója, amely egy teljesen új, 20.020 fős befogadóképességű, UEFA 4.

kategória minősítésű, ún. negyedik generációs stadion felépítését jelenti. A létesítmény túlmutat magán a stadion funkción, és környezetében olyan közösségi terek létrehozására kerül sor, melyek a hétköznapiak során is programokat biztosítanak a nagyközönségnek. Az északi kapu megőrzött tornyain keresztül tárul fel egy rendezvényter, ahol a téli időszakban jégpálya létesül. A sportterületeket a park szintjén fitness és szabadidő funkcióhoz csatlakozó területek gazdagítják. A park vegetációval sűrűbben nőtt, keleti területén tanösvény valamint erdei futópálya kerül kialakításra.

1.9.4. A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők (elérhetőség, munkaerő képzettsége, K+F stb.)

A város megközelíthetősége három formában lehetséges. A közúthálózat szempontjából a legfontosabb az M35-ös autópálya (a TEN-T átfogó hálózatának egyik eleme), amely az M3-as autópályán keresztül Budapesttel, illetve az európai nemzetközi autópálya-hálózattal köti össze a várost. A vasúti vonalak közül a TEN-T törzshálózatába tartozó 100-as kétvágányú villamosított nemzetközi törzsvonal (nemzetközi számozása E52) Budapesttel, illetve a másik irányban Záhonyon keresztül Oroszországgal teremt kapcsolatot.

A légi közlekedés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel rendelkezik a debreceni repülőtér, amely 2003 áprilisától már állandó nemzetközi határnyitású kereskedelmi repülőtérként működik. Kelet-Magyarország legnagyobb burkolt kifutópályás, nagy repülőgépek fogadására is alkalmas nemzetközi repülőtere. A légikikötő 2011-es utasforgalma 30.000 fő volt, amely 2012-ben 48.000 főre növekedett, 2013-ban eléri a 120.000 főt.

A gazdasági élet szereplőinek az igénye szempontjából kiemelkedő jelentőségűek az ipari parkok, amelyek a szükséges infrastruktúra biztosításával szolgálják a vállalatok igényeit. Debrecenben jelenleg négy objektum rendelkezik ipari park minősítéssel.

A Határ úti Ipari Park (eredeti nevén Debreceni Regionális Innovációs és Ipari Park) 1999-ben kapta meg a címet. Az eredetileg 40 hektáros park területe az elmúlt időszakban két alkalommal is jelentősen bővült, jelenleg 80 hektár nagyságú, és már így is közel áll a 100%-os kihasználtsághoz. A betelepült cégek között multinacionális nagyvállalatok (pl. FAG Magyarország Ipari Kft., National Instrument Hungary Kft.) és magyar kis- és középvállalatok is találhatóak, az összes foglalkoztatotti létszám pedig megközelíti az 5.000 főt.

A Balmazújvárosi úton működő 30 hektáros Nyugati Ipari Park az egykori Házgyár telephelyén jött létre, és az ott működő több mint 50 cég elsősorban építőanyag gyártást, építési, épületgépészeti, fa- és bútorigipari tevékenységet és ahhoz kapcsolódó szolgáltatást, komplex gépipari technológiák, szerszámok és szerszámgépek tervezését és gyártását, kereskedelmi, komplex logisztikai és környezetvédelmi szolgáltatást, hulladék- és haszonanyag gyűjtést és feldolgozást végez. A 26 hektáros DELOG Debreceni Logisztikai Központ és Ipari Park gerincét a logisztikai szolgáltatásokat biztosító cégek alkotják, amelyek közül kiemelkedő szerepet tölt be a Trans-Sped Kft. A Debreceni Egyetem Tudományos, Technológiai és Innovációs Park elsősorban az egyetemen született új kutatási eredmények gyakorlati életbe történő átültetését kívánja támogatni, a 25 hektáros terület legnagyobb betelepült vállalkozása az IT Service Hungary Kft.

A versenyképességet jelentős mértékben meghatározza a lakosság képzettség szerinti megoszlása. Az adatokat vizsgálva (1.7.7. táblázat) megállapítható, hogy az elmúlt évtizedben igen jelentős előrelépés történt ezen a területen. A magas szakképzettséget igénylő

tudásintenzív ágazatok számára igen fontos a felsőfokú végzettségűek tudományterületenként megoszlása. A felsőfokú képzésben kiemelkedő szerepet játszó Debreceni Egyetem adatai vizsgálva megállapítható, hogy kiemelkedő szerepet játszanak a bölcsészettudományi, az egészségügyi, a gazdaságtudományi, az informatikai, a műszaki és természettudományi területek.

A város K+F tevékenységének elemzése során alapvetően a megyei adatokra lehet támaszkodni, mivel Hajdú-Bihar megye K+F tevékenységének 95-98%-a a megyeszékhelyre koncentrálódik (1.9.11. táblázat). Az adatokat elemezve megállapítható, hogy a 2000-es évtized második felében folyamatosan nőtt a K+F célra fordított kiadások nagysága, és ezzel párhuzamosan a megyei GDP-n belüli aránya. A folyamat csak 2010-es évek elején tört meg (ezt követte a K+F kiadások GDP-hez mért arányának a visszaesése), 2012-ben ugyanakkor már ismét emelkedés figyelhető meg. A K+F területén foglalkoztatottak vonatkozásában hasonló tendencia rajzolható meg: a vizsgált időszakban folyamatosan emelkedett a létszám és a foglalkoztatottak összfoglalkoztatottakon belüli aránya is.

1.9.11. táblázat A K+F tevékenység legfontosabb mutatóinak változása Hajdú-Bihar megyében

Év	A	B	C	D
2006	14.404,9	1,54	3.164	1,61
2007	15.054,3	1,56	3.489	1,83
2008	20.006,4	1,96	3.549	1,89
2009	23.554,6	2,30	3.726	2,09
2010	21.828,6	2,05	3.827	1,98
2011	21.883,5	1,95	3.923	2,06
2012	24.269,4	n.a.	4.195	2,20

A – K+F kiadások nagysága (millió Ft), B – a K+F kiadások GDP-n belüli aránya (%), C – a K+F területén foglalkoztatottak száma (fő), D – a K+F területén foglalkoztatottak összfoglalkoztatotti létszámon belüli aránya (%)

Forrás: KSH

1.9.5. Ingatlanpiaci viszonyok

A város ingatlanállományának jelentős részét teszi ki a lakásállomány, amely a 2001 és 2011 közötti időszakban kb. 13,5%-kal bővült (1.9.12. táblázat). A lakásállomány összetételét vizsgálva megállapítható, hogy jelentősen nőtt az összkomfortos, illetve a közcsatornával ellátott lakások aránya, míg a felszereltségre vonatkozó másik három mutató esetében – elsősorban a kiinduló magas érték miatt – csak kisebb mértékű emelkedés ment végbe.

Az évtizeden belüli folyamatokat elemezve megállapítható (1.9.13. táblázat), hogy a 2003/2004-es magas értékek után folyamatosan csökkent az egyes években átadott lakások száma, amelyek felszereltsége ugyanakkor egyre jobbnak tekinthető. A lakások nagyságát tekintve a 2000-es évtized döntő részében tapasztalható csökkenést 2008 után már emelkedés váltotta fel.

1.9.12. táblázat A lakásállomány nagyságának és összetételének változása Debrecenben

Lakásállomány jellemzői	2001	2011
a lakások száma (db)	83.423	94.708
a lakásokon belül		
- összkomfortos lakások aránya (%)	65,7	72,5
- komfortos lakások aránya (%)	23,6	22,8
- egyéb komfortfokozatú lakások aránya (%)	10,7	4,7

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

1.9.13. táblázat Az újonnan épített lakások legfontosabb mutatóinak változása Debrecenben
2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D
2001	680	95,6	64,9	94,5
2002	803	98,0	72,7	100,4
2003	1.184	97,5	78,0	97,5
2004	1.414	98,9	80,2	93,7
2005	986	98,6	80,3	93,8
2006	809	98,4	82,3	91,5
2007	911	98,7	81,8	92,8
2008	883	99,1	79,7	88,5
2009	476	98,5	74,2	109,8
2010	291	98,6	86,6	116,0
2011	208	98,1	87,5	127,5

A – újonnan épített lakások száma (db), B – az újonnan épült lakásokon belül közüzemi vízvezetékkel rendelkező lakások aránya (%), C – az újonnan épült lakásokon belül közcsonnával rendelkező lakások aránya (%), D – az újonnan épült lakások átlagos alapterülete (m²)

Forrás: KSH

1.10. Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere

1.10.1. Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program

1.10.1.1. Költségvetés

A debreceni önkormányzat 2001 és 2011 közötti költségvetését elemezve több fontos megállapítás tehető. Az új évezredben aktuális áron számolva mind a tárgyévi bevételek, mind pedig a tárgyévi kiadások folyamatosan emelkedtek, jelentős változás (az értékek nagyobb arányú csökkenése) csak 2011-ben következett be (1.10.1 táblázat). Az inflációt hatását is figyelembe véve ugyanakkor a tárgyévi bevételek és kiadások csak az évtized közepéig emelkedtek, és onnantól kezdve már stagnálás volt tapasztalható.

1.10.1. táblázat A debreceni önkormányzat bevételeinek és kiadásainak alakulása 2001 és 2011 között (millió Ft)

Év	tárgyévi bevételek aktuális áron számolva	tárgyévi bevételek 2001-es árakon számolva a fogyasztói árindexet figyelembe véve	tárgyévi kiadások aktuális áron számolva	tárgyévi kiadások 2001-es árakon számolva a fogyasztói árindexet figyelembe véve
2001	31.050	31.050	30.595	30.595
2002	35.737	33.938	34.226	32.504
2003	41.925	38.028	39.692	36.002
2004	43.616	37.042	43.750	37.156
2005	43.969	36.044	46.577	38.182
2006	51.322	40.493	49.327	38.919
2007	49.618	36.249	49.330	36.039
2008	56.458	38.875	55.982	38.547
2009	58.224	38.474	59.014	38.996
2010	63.131	39.768	59.498	37.480
2011	52.053	31.559	49.938	30.277

Forrás: KSH

A bevételi oldal legnagyobb tételeit minden évben a saját folyó bevételek, illetve az állami hozzájárulások és támogatások jelentették. Az önkormányzat az évtized közepétől kezdve igen jelentős hitelfelvételre kényszerült, amely átlagban az éves bevétel 6-7 %-át tette ki (1.10.2. táblázat). Az önkormányzat helyi adókból származó bevétele az évtized második feléig igen dinamikus növekedés mutatott, az évtized végétől kezdve azonban már visszaesés figyelhető meg (1.10.3. táblázat). Az önkormányzati vagyron eladásából származó bevétel a 2008-as évet kivéve 1-2 milliárd között mozgott, amely összeg – a tárgyévi bevételek emelkedése miatt – egyre kisebb részét alkotta a teljes bevételnek.

1.10.2. táblázat A debreceni önkormányzat költségvetése egyes bevételi tételeinek alakulása 2001 és 2011 között (%)

Év	A	B	C	D	E	F	összesen
2001	30,8	11,2	16,3	30,3	2,3	9,2	100,0
2002	29,0	7,6	16,5	33,5	2,2	11,3	100,0
2003	29,4	8,2	17,8	34,6	2,2	7,8	100,0
2004	31,6	7,7	19,3	33,5	0,0	8,0	100,0
2005	32,2	6,9	18,0	36,1	5,1	1,5	100,0
2006	31,5	12,4	16,3	28,7	9,0	2,1	100,0
2007	33,7	7,5	19,8	28,8	9,1	1,0	100,0
2008	32,7	13,7	9,3	35,6	7,4	1,3	100,0
2009	31,7	19,6	10,5	31,8	5,2	1,2	100,0
2010	29,8	17,1	9,4	27,5	9,0	7,1	100,0
2011	31,5	7,1	10,3	34,1	6,8	10,2	100,0

A – saját folyó bevételek, B – felhalmozási és tőke jellegű bevételek, C – átengedett bevételek, D – állami támogatások és hozzájárulások, E – hitelbevételek, F – egyéb bevételek

Forrás: KSH

1.10.3. táblázat Az önkormányzat bevételi oldala néhány fontosabb tételének alakulása 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D
2001	5.432	17,49	1.729	5,57
2002	6.133	17,16	1.696	4,74
2003	7.431	17,72	2.199	5,25
2004	8.362	19,17	1.630	3,74
2005	7.914	18,00	1.948	4,43
2006	9.154	17,84	1.491	2,90
2007	9.891	19,93	1.046	2,11
2008	10.669	18,90	4.619	8,18
2009	10.618	18,24	1.233	2,12
2010	10.657	16,88	2.339	3,70
2011	10.402	19,98	1.221	2,35

A – a helyi adók összege aktuális áron számolva (millió Ft), B – a helyi adók aránya a tárgyévi bevételből (%),
C – a tárgyi eszköz, föld és immateriális javak értékesítéséből származó bevétel aktuális áron számolva (millió Ft),
D – a tárgyi eszköz, föld és immateriális javak értékesítéséből származó bevétel aránya a tárgyévi bevételből (%)

Forrás: KSH

Az önkormányzati költségvetés kiadási oldalának legjelentősebb tételét minden évben a működési kiadások (pl. személyi juttatások, dologi kiadások) jelentették (1.10.4. táblázat). Aktuális áron számolva időben előrehaladva az önkormányzat egyre nagyobb összegeket költött beruházásra, amely összeg az évtized közepétől kezdve meghaladta a tárgyévi kiadások 10%-át (1.10.5. táblázat). Az évtized közepétől kezdve folyamatosan nőtt a társadalom- és szociálpolitikai juttatásokra fordított összeg nagysága és a tárgyévi kiadásokon belüli súlya.

1.10.4. táblázat A debreceni önkormányzat költségvetése egyes kiadási tételeinek alakulása 2001 és 2011 között (%)

Év	A	B	C	D	összesen
2001	72,4	15,3	9,6	2,7	100,0
2002	75,2	12,5	7,9	4,4	100,0
2003	76,0	13,7	7,6	2,7	100,0
2004	72,6	16,3	9,5	1,7	100,0
2005	67,7	19,9	11,2	1,3	100,0
2006	68,0	18,7	11,0	2,4	100,0
2007	68,5	15,0	11,9	4,6	100,0
2008	66,7	19,8	12,0	1,4	100,0
2009	59,0	25,2	11,0	4,9	100,0
2010	59,9	25,6	11,0	3,4	100,0
2011	65,6	12,1	12,3	10,0	100,0

A – működési kiadások, B – felhalmozási és tőke jellegű kiadások, C – a helyi önkormányzat által nyújtott támogatások, elvonások és egyéb folyó átutalások, D – egyéb kiadások

Forrás: KSH

1.10.5. táblázat Az önkormányzat kiadási oldala néhány fontosabb tételének alakulása 2001 és 2011 között

Év	A	B	C	D
2001	2.468	8,1	1.532	5,0
2002	2.136	6,2	1.466	4,3
2003	3.002	7,6	1.502	3,8
2004	4.996	11,4	1.830	4,2
2005	6.325	13,6	2.108	4,5
2006	5.545	11,2	1.856	3,8
2007	5.390	10,9	2.190	4,4
2008	7.615	13,6	2.382	4,3
2009	10.802	18,3	2.804	4,8
2010	12.152	20,4	3.251	5,5
2011	4.612	9,2	2.889	5,8

A – a helyi önkormányzat tárgyi eszközök, föld és immateriális javak felhalmozására fordított kiadásai aktuális áron számolva (millió Ft), B – a helyi önkormányzat tárgyi eszközök, föld és immateriális javak felhalmozására fordított kiadásainak aránya a tárgyévi kiadásokból (%), C – a helyi önkormányzat által nyújtott társadalom- és szociálpolitikai juttatások aktuális áron számolva (millió Ft), D – a helyi önkormányzat által nyújtott társadalom- és szociálpolitikai juttatások aránya a tárgyévi kiadásokból (%)

Forrás: KSH

1.10.1.2. Vagyongazdálkodás

Az önkormányzat vagyont tekintve az adatok szerint 2001 és 2012 között egy közel nyolcszoros növekedés ment végbe (1.10.6. táblázat), amely háttérben a 48/2001. (III.27.) Korm. rendelettel módosított, az önkormányzatok tulajdonában lévő ingatlanvagyon nyilvántartási és adatszolgáltatási rendjéről szóló 147/1992. (XI.6.) Kormányrendelet áll. Ez 2002 folyamán az ingatlanvagyon értékelését írta elő az önkormányzatok számára. Ennek köszönhető a 2001. december 31. és 2002. december 31-i vagyonmérleg közötti különbség, amely tartalmazza a felértékelésből adódó értéknövekedést, amelyet figyelmen kívül hagyva megállapítható, hogy az önkormányzati vagyon nagysága csak kismértékben növekedett.

A vagyon legjelentősebb tételeit a tárgyi eszközök, az üzemeltetésre átadott eszközök és a befektetett pénzügyi eszközök jelentik. A tárgyi eszközök körében kiemelkedő szerepet töltenek be az ingatlanok (ezek értéke 2012 végén 227.298 millió Ft volt, a teljes tárgyi eszköz érték 97,4%), amelyek száma a vizsgált időszakban 5.900 és 6.000 között ingadozott (1.10.7. táblázat). A növekedés forrásai közül az önkormányzathoz különböző jogcímenen került ingatlanokat, illetve a nagyobb területek megosztását kell elsősorban megemlíteni, míg a csökkenés mögött az értékesítések és az egyházi tulajdonba adás áll.

1.10.6. táblázat Az önkormányzati vagyon alakulása 2001 és 2012 között (az egyes évek végén, millió Ft)

Év	A	B	C	D	E	F	G
2001	43	16.539	16.872	608	5.982	5.947	34.097
2002	53	208.522	16.972	29.271	8.049	7.940	254.927
2003	114	212.021	17.002	28.754	9.684	8.673	258.902
2004	83	215.266	17.090	29.024	9.796	9.380	261.879
2005	81	220.113	17.193	29.101	6.783	11.954	261.317
2006	80	226.046	17.154	27.485	9.243	19.402	260.606
2007	656	229.649	17.028	26.745	9.852	20.332	263.598
2008	505	231.346	17.029	27.222	10.933	24.415	262.620
2009	378	246.554	18.570	25.998	8.015	29.859	269.656
2010	288	255.570	18.986	25.699	6.225	32.230	274.538
2011	209	243.740	18.578	36.943	4.798	33.399	270.869
2012	126	233.388	16.956	47.449	5.888	32.193	271.614

A – immateriális javak, B – tárgyi eszközök, C – befektetett pénzügyi eszközök, D – üzemeltetésre átadott eszközök, E – forgó eszközök, F – kötelezettségek (levonandó tétel), G – vagyon összesen

Forrás: A Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata 2013-2016. évekre vonatkozó középtávú, valamint a 2013-2020. évekre vonatkozó hosszú távú vagyongazdálkodási tervének elfogadása című előterjesztéshez készült háttér tanulmány

1.10.7. táblázat Az önkormányzati tulajdonú ingatlanállomány változása 2000 és 2012 között (db)

Év	az ingatlanok száma	az önkormányzati tulajdonból kikerülő ingatlanok száma	
		értékesítés miatt	egyházi tulajdonba kerülés miatt
2000	5.232	198	2
2001	5.516	172	1
2002	5.950	114	0
2003	5.947	106	2
2004	5.922	76	1
2005	5.943	66	1
2006	5.929	63	0
2007	5.958	35	1
2008	5.928	58	1
2009	5.921	60	2
2010	5.928	28	0
2011	5.986	20	0
2012	5.994	19	0

Forrás: A Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata 2013-2016. évekre vonatkozó középtávú, valamint a 2013-2020. évekre vonatkozó hosszú távú vagyongazdálkodási tervének elfogadása című előterjesztéshez készült háttér tanulmány

Az üzemeltetésre átadott eszközök döntő mértékben szintén ingatlanokat jelentenek, amelyek jelentős része a Cívis Ház Zrt-nek átadott ingatlanokat foglalja magában. A vagyon harmadik jelentős csoportját a részesedések jelentik (1.10.8. táblázat), amelyek legjelentősebb része a Debreceni Vagyongazdálkodó Zrt.-ben meglévő 16.294.125.000 Ft névértékű, 100%-os tulajdont megtestesítő részvénycsomag. Emellett az önkormányzat 100%-ban tulajdonos hét nonprofit gazdasági társaságban, valamint öt nonprofit Kft-ben többségi tulajdonnal rendelkezik. Az érintett társaságok számára a működésükhöz szükséges vagyont az Önkormányzat szerződéses keretek között biztosítja, feladatellátásukhoz támogatásokat folyósít.

1.10.8. táblázat Az önkormányzat részesedéseinek alakulása 2000 és 2012 között (millió Ft)

Év	Debreceni Vagyongazdálkodó Zrt-ben lévő részesedés	egyéb önkormányzati alapítású vállalatban lévő részesedés	egyéb vállalatokban való részesedés	összesen
2000	16.294	67	518	16.879
2001	16.294	142	364	16.800
2002	16.294	146	315	16.755
2003	16.294	149	393	16.836
2004	16.294	147	470	16.911
2005	16.294	101	574	16.969
2006	16.294	118	499	16.911
2007	16.294	118	495	16.907
2008	16.294	223	455	16.972
2009	16.294	1.739	416	18.449
2010	16.294	2.127	413	18.834
2011	16.294	2.127	413	18.834
2012	16.294	102	411	16.807

Forrás: A Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata 2013-2016. évekre vonatkozó középtávú, valamint a 2013-2020. évekre vonatkozó hosszú távú vagyongazdálkodási tervének elfogadása című előterjesztéshez készült háttér tanulmány

A vagyongazdálkodási bevételek és kiadások egymáshoz való viszonyát elemezve (1.10.9. táblázat) megállapítható, hogy a bevételek minden évben meghaladták a kiadásokat. Az értékesítéseket elemezve kiderül, hogy a különböző típusok szerepe évről évre változott, ugyanakkor alapvetően egy csökkenő tendencia figyelhető meg, míg a hasznosítás esetében az ingatlanhasznosítás egy többé-kevésbé állandó bevételt jelent.

1.10.9. táblázat Az önkormányzati vagyon hasznosításával kapcsolatos bevételek és kiadások alakulása 2000 és 2012 között (millió Ft)

Év	bevételek								kiadások
	A	B	C	D	E	F	G	H	
2000	853	130	37	56	91	1.184	0	2.351	83
2001	739	601	36	52	29	977	0	2.434	165
2002	689	498	3	68	16	0	0	1.274	239
2003	1.111	713	7	68	138	323	450	2.810	255
2004	517	471	21	68	111	2	600	1.790	262
2005	882	416	32	65	795	1	386	2.577	191
2006	435	546	1.608	208	289	2	31	3.119	180
2007	170	315	244	350	578	1	49	1.707	258
2008	714	3.214	120	520	500	0	25	5.093	242
2009	93	374	0	475	0	0	133	1.075	248
2010	680	917	25	608	202	0	0	2.432	264
2011	162	232	0	446	300	0	14	1.154	287
2012	384	126	16	391	0	0	0	917	154

A – földingatlan-értékesítés, B – beépített ingatlan-értékesítés, C – társasági tulajdon-értékesítés, D – ingatlanhasznosítás, E – társasági tulajdon hasznosítás, F – privatizációs bevétel, G – egyéb bevételek, H – összes bevétel,

Forrás: A Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata 2013-2016. évekre vonatkozó középtávú, valamint a 2013-2020. évekre vonatkozó hosszú távú vagyongazdálkodási tervének elfogadása című előterjesztéshez készült háttér tanulmány

1.10.1.3. Gazdasági program

Debrecen gazdaságfejlesztése szempontjából kiemelkedő jelentőségű a képviselőtestület által 2013-ban elfogadott Innovációs Gazdaságfejlesztési Program, amely a 2014-2020 közötti fejlesztési terveket tartalmazza. A dokumentum a Debreceni Egyetemre és a térség vállalkozóira támaszkodva három jelentős kitörési pontot (egészségipar, mezőgazdaság és élelmiszeripar, magas hozzáadott értékű ipar), és ezeken belül több alprogramot határozott meg (1.10.10. táblázat), és rögzítette a fejlesztések infrastrukturális feltételeit is.

1.10.10. táblázat Debrecen 2014-2020 közötti innovációs gazdaságfejlesztésének legfontosabb elemei

főprogramok	alprogramok
Egészségipar	Interdiszciplináris sugártechnológiai kutató és terápiás központ
	Komplex gazdaságélénkítő egészségügyi program
	Gazdaságfejlesztést szolgáló innovatív oktatás-fejlesztési program
	Biotechnológiai innovációs központ
	Termál-terápiás intézet
Mezőgazdaság, élelmiszeripar	Élelmiszeripari kutató valamint kísérleti élelmiszer-technológiai csomagolóüzem
	CIVAQUA térségfejlesztési program – a Kelet-Magyarországi

Magas hozzáadott értékű ipar	agrárium értéktermelő fejlesztése
	Komplex élelmiszeripari kapacitásbővítő és innovációs programok
	Elektronikai tudás és technológiai központ kialakítása
	Energetikai innovációs képző központ (ENIKK)
Befektetés-ösztönzés	Globális szolgáltatóipari együttműködés Kelet-Magyarországon (SSC)
	Befektetés- és exportösztönzési program
	Szerverpark és regionális Internet-exchange központ
	Ipari infrastruktúra fejlesztése a hozzá kapcsolódó repülőtéri logisztikai infrastruktúra fejlesztésével
	A Debrecen-Nagyvárad vasútvonal felújítása és fejlesztése az ipari infrastruktúra és a repülőtér fejlesztéséhez kapcsolódóan

Forrás: Debrecen Innovációs Gazdaságfejlesztési Programja

1.10.2. Az önkormányzat településfejlesztési tevékenysége, intézményrendszere

Az önkormányzat településfejlesztési tevékenységét elemezve alapvetően három szereplő munkáját kell kiemelni. A legfontosabb szerepet Debrecen Megyei Jogú Város önkormányzata játssza, amely esetében három szervezet (közgyűlés, a közgyűlés bizottságai, a polgármesteri hivatal szervezeti egységei) említhető meg. A stratégiai döntéshozatal a Közgyűlés feladata, amely az általa elfogadott rendeletek és határozatok révén dönt többek között az erre célra rendelkezésre álló pénzeszközök nagyságáról (költségvetési rendeletet), az egyes ilyen jellegű pályázatokhoz szükséges önerő biztosításáról, valamint a település térbeli fejlődését nagymértékben befolyásoló településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat és szabályozási terv elfogadásáról/módosításáról.

A közgyűlés döntéseinek előkészítésében fontos szerepet játszanak a képviselőtestület különböző bizottságai. A Szervezeti és Működési Szabályzat (1/2013. (I. 24). önkormányzati rendelet) szerint a Tulajdonosi Bizottság véleményezi többek között a fejlesztési és beruházási terveket, kormányzati terület- és település fejlesztési célokat szolgáló eszközök igénybeviteléről és az ezekhez kapcsolódó helyi feladatok meghatározásáról, valamint a címzett és céltámogatások igényléséről szóló előterjesztéseket. A Környezetvédelmi és Városfejlesztési Bizottság többek között véleményezi a településrendezési programot, annak módosításait és tervezeteit, a településfejlesztési koncepció és módosításai tervezetét, a településszerkezeti terv és módosításai tervezetét, a helyi építési szabályzat és módosításai tervezetét, beleértve annak környezetvédelmi munkarészét, a településrendezési- és tervezési szerződésekre vonatkozó közgyűlési előterjesztéseket, az ipari park és egyéb területfejlesztési egység létrehozására vonatkozó előterjesztéseket, valamint a városfejlesztési, gazdaságfejlesztési és beruházási terveket.

Az önkormányzat esetében a harmadik fontos szervezet a Városfejlesztési Főosztály, amelyen belül elsősorban a Városépítési illetve a Várostervezési Osztály említhető meg. Az előbbi feladatai közé tartozik többek között az önkormányzat közép és rövid-távú beruházási programjai, tervei készítésében való közreműködés, a lakossági hozzájárulással megvalósuló útépitések és az útépitésekhez kapcsolódó közműépítések koordinálása, illetve a beruházási előirányzatok kezelése, míg az utóbbi tevékenységei közül a városi településfejlesztéshez és

területfejlesztéshez szükséges döntések, koncepciók előkészítése és a város településrendezési terveinek (szabályozási terv és helyi építési szabályzata, valamint településszerkezeti terv) előkészítése, ennek keretében szakhatósági és lakossági egyeztetés lefolytatása említhető meg.

A második fontos szereplő a Cívis Ház Zrt., amely a 100%-os önkormányzati tulajdonban lévő Debreceni Vagyonkezelő Zrt. tagvállalata. A cég településfejlesztési tevékenysége elsősorban a belvárosra koncentrálódik, ahol új építési telkeket alakít ki (pl. a nyugati tehermentesítő út mentén), azokra vázlatterveket készít, és így törekszik a megfelelő hasznosítási mód elősegítésére.

A harmadik szereplő az Euro-Régió Ház Közhasznú Nonprofit Kft., amely 1999. márciusában jött létre Debrecenben, tulajdonosai a Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, a Debreceni Egyetem, valamint a Cívis Ház Zrt. A szervezet településfejlesztési tevékenységei közül kettőt kell kiemelni. Egyrészt fontos szerepet játszik a településfejlesztést szolgáló debreceni pályázatok elkészítésében/kidolgozásában, másrészt a projektmenedzseri feladatok ellátása révén segíti a nyertes pályázatok hatékony megvalósulását.

1.10.3. Gazdaságfejlesztési tevékenység

A városban folyó gazdaságfejlesztési tevékenységnek három jelentős szereplőjét kell megemlíteni. Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatán belül egyrészt a Közgyűlést lehet megemlíteni, amely az általa megalkotott rendeleteken és határozatokon keresztül a gazdaságfejlesztés stratégiai irányvonalát határozza meg. A hivatalon belül a polgármester irányítása alatt álló Polgármesteri kabinet munkája emelhető ki, amely részt vesz az önkormányzat idegenforgalmi feladatainak ellátásában, külföldi partnerekkel történő kapcsolattartásban, valamint gazdaságfejlesztési kommunikációs tevékenységeket is végez. Emellett a város vezetősége (pl. polgármester és az alpolgármester) rendszeresen találkozik a Debrecenben működő nagyobb hazai és külföldi vállalatok irányítóival, és a megbeszéléseken tájékoztatják őket a város legfontosabb fejlesztési elképzeléseiről, másrészt tájékozódnak a vállalatok működését akadályozó korlátokról.

A második fontos szereplő a helyi önkormányzattal szoros kapcsolatban álló Xanga cégcsoport, melynek tevékenysége két területre terjed ki. Egyrészt folyamatosan bővíti a Határ úti Ipari Park területét, ahol korszerű infrastruktúrával ellátott, magas színvonalú technológiai transzfert alkalmazó ipari cégek, illetve szolgáltató egységek befogadására alkalmas objektumokat alakít ki, ezzel elősegítve hazai és külföldi vállalatok letelepedését. Másrészt a Debreceni Nemzetközi Repülőtérén és a légikikötő szomszédságában több olyan fejlesztést is megvalósított (pl. logisztikai csarnokok felépítése, vasúti átrakodó kialakítása, ipari csarnok-beruházás), amelyek révén jelentős növekszik Debrecen tökevonzó képessége.

A harmadik – egyelőre inkább csak potenciálisan fontos szereplő – a Debreceni Vagyonkezelő Zrt. által, egyszemélyes tulajdonosként 2012. augusztusában megalakult Déli Ipari Park Kft., amelynek feladata a város déli részén, a repülőtér szomszédságában elhelyezkedő ipari park közműhálózatának a kialakítása, majd az objektumba befektetők vonzása.

1.10.4. Foglalkoztatáspolitikai

A foglalkoztatáspolitikai szempontjából kiemelkedő fontosságú a város 2010-ben elfogadott Közfoglalkoztatási Terve, amely egyrészt elemezte a város foglalkoztatás- és szociálpolitikai helyzetét, valamint a közmunka, közhasznú munka és a közcélú foglalkoztatás területén elért eredményeket. Másrészt felmérve a DEHUSZ Kft-től és a különböző intézményektől beérkezett igényeket javaslatokat fogalmazott meg a rendelkezésre álló források minél hatékonyabb felhasználása érdekében.

1.10.5. Lakás- és helyiséggazdálkodás

A Debrecenben folyó lakás- és helyiséggazdálkodás alapvetően a 100%-os önkormányzati tulajdonban álló Debreceni Vagyonkezelő Zrt. tagvállalatának, a Cívis Ház Zrt-nek a feladata. A vállalat egyrészt kezeli az önkormányzati tulajdonban lévő mintegy 3.600 db-os lakásállományt és a hozzá tartozó ingatlanokat, másrészt hasznosítja a saját tulajdonában lévő 700 db nem lakás célú helyiséget, amelynek jelentős részét frekventált környezetben lévő üzletek, illetve irodák képezik.

1.10.6. Intézményfenntartás

Az intézményfenntartás/működtetés Debrecenben alapvetően négy különböző formában történik. Az intézmények egy része (pl. vízmű, városi televízió, közlekedési vállalat, hőszolgáltató, gyógyfürdő) a 100%-ban önkormányzati tulajdonban lévő Debreceni Vagyonkezelő Zrt. tagvállalataként működik. Debrecen Megyei Jogú Város közgyűlése a Debreceni Vagyonkezelő Zrt. tevékenységét felügyeli (pl. vezetők kinevezése, pénzügyi beszámoló elfogadása, támogatás biztosítása egyes tagvállalatok számára), míg a Zrt. az érintett gazdasági társaságok (Cívis Ház Zrt., DKV Debreceni Közlekedési Zrt, Debreceni Hőszolgáltató Zrt., Debreceni Vízmű Zrt., Debreceni Reptér Kezelő Kft., Debreceni Városi Televízió Kft., Debreceni Gyógyfürdő Kft., DV Info Informatikai Kft.) vonatkozásában gyakorolja a tulajdonosi jogokat.

Az intézmények második csoportja esetében a működtetés céljaira az önkormányzat külön-külön hozott létre legtöbb esetben 100%-ban önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságokat, általában nonprofit Kft-eket (pl. Debreceni Humán Szolgáltató Nonprofit Kft., Főnix Rendezvényszervező Nonprofit Kft., MODEM Modern Debreceni Művészeti Nonprofit Kft., Nagyerdei Kultúrpark Nonprofit Kft., Debreceni Sportcentrum Szolgáltató Nonprofit Kft.). Az érintett cégek esetében a közgyűlés gyakorolja a tulajdonosi jogokat, valamint működési és beruházási támogatást nyújt egyes vállalatok számára.

Az intézmények harmadik típusát az önkormányzati fenntartású intézmények jelentik, amelyek esetében a szakmai tevékenység irányítása/ellenőrzése és az adott intézmény működtetése is az önkormányzat feladata. Ebbe a csoportba tartoznak többek között oktatási (pl. óvodák), kulturális (pl. múzeumok, színházak) intézmények.

Az intézmények negyedik csoportját azon „A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény”, valamint „A köznevelési feladatot ellátó egyes önkormányzati fenntartású intézmények állami fenntartásba vételéről szóló 2012. évi CLXXXVIII. törvény” szerinti

önkormányzati köznevelési intézmények alkotják, amelyek állami 2013. január 1-től állami fenntartásba kerültek. Ennek keretében az érintett intézmények szakmai munkájának irányítása az állam feladata, míg a működtetés feltételeinek biztosítására a közgyűlés 2013. folyamán létrehozta a Debreceni Intézményműködtető Központot, amely költségvetési szervként működik.

1.10.7. Energiagazdálkodás

Az energiagazdálkodás területén a helyi önkormányzat külön koncepcióval, fejlesztési dokumentummal nem rendelkezik, ugyanakkor több olyan lépését is meg lehet említeni, amelyek a hatékonyabb energiafelhasználást támogatják. Egyrészt Debrecen részt vett a panelprogramban, és ennek keretében az elmúlt nyolc évben az önkormányzat közel 1 milliárd Ft-os támogatásával 80 társasházban több mint 6.000 lakás újult meg. Másrészt a Debreceni Vagyonkezelő Zrt. egyik tagvállalataként működő Debreceni Hőszolgáltató Zrt. az elmúlt években több olyan fejlesztést is végrehajtott, amelynek eredményeként jelentősen bővült a kevésbé környezetszennyező és nagyobb energiahatékonyságú távhő-hálózatba bekapcsolt épületek száma (pl. MTA ATOMKI – 2007, Városi Tűzoltóság – 2010, DE Informatikai Kar – 2010, Ifjúsági Ház – 2011, Fazekas Mihály Gimnázium – 2012).

1.11. Településüzemeltetési szolgáltatások

A helyi önkormányzatokról szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13. § (1) bekezdése, 20 kiemelt helyi közügy, valamint helyben biztosítható közfeladat között másodikként említi a településüzemeltetési feladatokat, ami mutatja ezek jelentőségét egy város életében. Ezek a feladatok az alábbiakban foglalhatóak össze: köztemetők kialakítása és fenntartása, a közvilágításról való gondoskodás, kéményseprő-ipari szolgáltatás biztosítása, a helyi közutak és tartozékainak kialakítása és fenntartása, közparkok és egyéb közterületek kialakítása és fenntartása, gépjárművek parkolásának biztosítása.

Debrecen városában a településüzemeltetési feladatok részben a város tulajdonában lévő vállalkozások végzik. A város területén lévő két köztemető (Debreceni Köztemető és a Józsi Temető) üzemeltetését, a köztisztasági feladatok ellátását, a parkfenntartási feladatok ellátásáért az AKSD Kft. a felelős. Ennek keretében gondozza a város önkormányzati kezelésben lévő zöldfelületeit, parkjait és közútjait is, illetve azokat a közösségi tereket, amelyek a város kezelésébe tartoznak. Ez utóbbi kategóriába tartozik például a Debrecen város területén található 130 db játszótér, amelyek közül az utóbbi években több is jelentős felújításon esett át: Mikszáth Kálmán utca (Újkert), Doberdó utca és környéke (Újkert), Kishegyesi út - István út tömbbelső (Tócsókert), Jászai Mari tér (Belváros), Tócsókert rönkhomokozó kialakítása, Újkert rönkhomokozó kialakítása, Erzsébet utcai lakótelep EU szabványos játszótér építése.

Az AKSD Kft. elsődleges parkfenntartási feladata a városi zöldfelületek túlnyomó többségének, mintegy 3,1 millió m² zöldfelületnek a fenntartása. Az általuk gondozott területek közé tartozik többek között a Petőfi tér, a Kálvin tér, a Déri tér, az Emlékkert, a Piac utca, a Kossuth tér, a Simonyi út, az Egyetem tér és a Nagyerdő. Ezen kívül több lakótelep és útkísérő zöldsáv közkertjeit és közparkjait ápolják (pl. Újkerti lakótelep, Vénkerti lakótelep,

Tócoskerti lakótelep, Tócovölgyi lakótelep, Wesselényi úti lakótelep, Kandia utcai lakótelep, Jászai Mari tér, Vármegyeháza utcai lakótelep, Monostor utcai lakótelep, Burgundia utcai lakótelep. Az útkísérő zöldsávok közül kiemelhető a Böszörményi út, Wesselényi utca, Hatvan utca, Nagyerdei körút, Egyetem sugárút, Bólyai utca, Dóczi József utca, Mikepércsi út, Balmazújvárosi út.

A közvilágítás feladatait a Köz-Térvill Kft. látja el, amelynek keretében több elemében is megújult a közvilágítást nyújtó infrastruktúra, energiatakarékosabb eszközök kerültek felszerelésre. A város belső területein a közvilágítás rendezettnek, jó minőségűnek tekinthető, a külső városrészekben, kertségekben azonban még fejlesztésre szorul annak ellenére, hogy az országos átlaghoz képest jobb a közvilágítás kiépítettsége.

A kéményseprő-ipari szolgáltatás biztosítását a városban a Hajdú-Bihar megyei Önkormányzat tulajdonában lévő FÜTESZ Hajdú-Bihar Megyei Fűtéstechnikai és Szolgáltató KFT. látja el.

A parkolóhelyek üzemeltetése alapvetően három formában történik. A legfontosabb szerepet a DKV Debreceni Közlekedési Zrt. tölti be, amely belvárosban elhelyezkedő fizető parkolóhelyek döntő részének a kezelője. Másrészt a Cívis-Ház Kft. emelhető ki, amely belvárosban található, beépítésre váró egyes foghíjtelkeken (Bajcsy-Zsilinszky utca, Jászai Mari tér, Arany János utca stb.) alakítottak ki és működtet felszíni parkolókat. Harmadrészt a magáncégek emelhetőek ki, amelyek elsősorban a nagy bevásárlóközpontokban elhelyezkedő mélygarázsokat és parkolóházakat üzemeltetik.

1.12. A táji és természeti adottságok vizsgálata

1.12.1. Természeti adottságok

A természetföldrajzi adottságokat figyelembe véve Debrecen (részben az alföldi városokra jellemző nagy területi kiterjedése miatt) három tájföldrajzi kistáj találkozáspontjában fekszik. Tájföldrajzilag „hivatalosan” ugyan a Dél-Nyírséghez szokták sorolni a nagyvárost, de határai a Hajdúhát és a Dél-Hajdúság területeit is érintik. A meglehetősen sajátos földrajzi fekvés eredőjeként itt keverednek egymással a három kistáj természeti adottságai, miközben a város és szűkebb környezete amúgy is átmenetet jelent a hűvösebb, csapadékosabb Nyírség és a melegebb, szárazabb Közép-Tisza-vidék, illetve a Hortobágy között.

A város területének nagyobbik keleti része, egészen a Tóció völgyéig a Dél-Nyírséghez tartozik. Ez a kistáj szélhordta homokkal fedett hordalékkúp-síkság, amely a Debrecen környéki területeken meglehetősen ellaposodik, és általában vékony a futóhomok réteg. A szállítható homok kisebb mennyisége ellenére kialakultak jellegzetes szélbarázdák, garmadák, illetve a sámsoni határban és Kondoroson túl már a parabolabuckák különleges formái is megjelennek. A terület morfológiájára jellemző, hogy horizontálisan észak-északkeleti, illetve dél-délnyugati csapású völgyekkel tagolt. Ezek főként egykori medermaradványok, amelyek vizenyős, mocsaras jellegük miatt korábban akadályozták a kelet-nyugati irányú közlekedést. A dél-nyírségi területrész felszíne dél-délnyugati irányban lejt, s ezért, valamint a szomszédos kistájak lejtési irányai miatt Debrecen környezetéhez képest egy mélyedésben fekszik.

A város délnyugati része már inkább a Hajdúhát kistájhoz sorolható, amely lösszel, löszszappal fedett egykori hordalékkúp-síkság. A Hajdúhát Debrecenhez is tartozó déli részén a lösszel fedett felszín pleisztocén végén és holocén elején képződött eróziós-deróziós völgyek (ezek közé tartozik a Tóció-völgy is) tagolják, amelyek futásiránya nyugati, illetve déli. A Hajdúhát területébe benyomuló völgyek miatt, minden látszat ellenére a felszín nem olyan egyhangú, mint amilyennek első pillantásra tűnik. A völgyekben ugyan csak a csapadékosabb időszakokban fordul elő jelentősebb mennyiségű víz, ennek ellenére a Tóció mellett már a bronzkor embere is megfelelő életfeltételeket talált. A Hajdúhát Debrecentől észak-nyugati irányban, vagyis Józsa felé húzódó területén alföldi viszonylatban jelentősen emelkedik a felszín, és a Csegei-halomnál 165,7 m tengerszint feletti magasságot ér el. A város déli része már a Dél-Hajdúság kistáj területét is érinti, amely löszös iszappal fedett, ármentes, enyhén hullámos, gyengén szabdalts hordalékkúp-síkság. Változatosságot itt a város környékén látható kunhalmok, löszös homokkal fedett homokbuckák, folyóhátak és a feltöltődés különböző stádiumában lévő egykori folyómedrek jelentenek.

Jóllehet közigazgatásilag a Hortobágy ma már nem tartozik Debrecenhez, ám ez a hatalmas síkság ma is Debrecen közvetlen környezetét alkotja, arról nem is szólva, hogy hosszú évszázadokon fontos szerepet játszott a város gazdasági életében, és ma is sok szállal kapcsolódik hozzá. A Hortobágy felszínalaktani szempontból az Alföld legegységibb asztallap simaságú területe. A Tisza szabályozása előtt a folyó árterületéhez tartozott, ahol hatalmas ingoványos területek alakulhattak ki. A folyószabályozás, a terület kiszáritása eredményeképpen alakult ki ez a jelenleg már másodlagosan szikes terület.

A város éghajlatára jellemző, hogy a szomszédos tájak éghajlati jellegzetességei is itt találkoznak, keverednek: a mérsékelt hűvös és mérsékelt meleg öv határán elhelyezkedve mérsékelt száraznak mondható, vagyis inkább vízhiányos a terület. A napsütéses órák száma évente átlagosan valamivel több, mint 2000 órára tehető, az évi középhőmérséklet 10 C° közelében alakul. Az évi abszolút hőmérsékleti maximumok átlaga 33,7-34,0 C°, a minimumoké Debrecen környékén -16,7 C° körüli, ami magasabb, mint a Nyírség keletebbi területein. Az évi csapadékösszeg az éghajlati adottságoknak megfelelően mintegy 560-590 mm. Az uralkodó szélirány az északkeleti, az átlagos szélesség pedig kevéssel 3 m/s alatti.

A vízrajzi viszonyokat tekintve elmondható, hogy a szegényes felszíni vízkészlettel szemben különböző célokra hasznosítható felszín alatti vizekben igen gazdag a terület. A Tócióhoz hasonló, alacsony vízhozamú vízfolyás több is található a környéken, amelyek a Berettyóhoz, illetve a Hortobágyhoz futnak le, részben pedig dél felé tartanak. Az alacsony vízhozam és a nagy környezeti terheltség következtében vízminőségük meglehetősen rossz.

Ennek éppen az ellenkezője mondható el a felszín alatti vízkészletről, amelynek igen jelentős a szerepe a lakosság ivóvízellátásában. A felduzzadt népességszám miatt jellemző fokozott felhasználásnak azonban káros következményei is vannak: ilyen pl. a fák csúcsszáradása, amely jelenség a Nagyerdőn is gyakran észlelhető. A város területén több fúrásból kitermelt 70 C° feletti, nátrium-kloridos gyógyvizet a fürdők hasznosítják pihenési és balneológiai célokra egyaránt.

A területet homoktalajok uralják, a löszös felszíneken kis kiterjedésben réti, mélyben sós réti csernozjom talajok, sztyeppesedő réti szolonyecsek, illetve alföldi mészelepédékes csernozjom képződtek. A növényzetre jellemző, hogy a futóhomokon homokpusztarét található gyérfűvű legelőkkel, részben telepített akácos erdőkkel, az őshonos homoki tölgyesek csekély maradványai pedig ma már csak szigetszerűen fordulnak elő. A Nyírségre jellemző tölgyerdők valamikor a történelmi városmagig terjedtek. Ezt bizonyítja, hogy a városmag

keleti szegélyén még három évtizeddel ezelőtt is több helyen lehetett látni az erdőtakaró alatt képződött kovárványos barna erdőtalajt. Mivel általában véve száraz és vízhiányos a terület, a természetes vegetációban a kevésbé vízigényes növénykultúrák a jellemzők, de helyenként a pusztai cserjések és tatárjuharos-tölgyes foltok is előfordultak felszínén. A Debrecen környéki laposok réti talaját nyáras-füzes ártéri liget- és láperdők, réteknek-legelőknak használt rétlápok hasznosítják.

1.12.2. Tájhasználat, tájszerkezet

Debrecen három kistáj határán fekszik, ezek a Hajdúhát, a Dél-Nyírség, és a Dél-Hajdúság. Az eltérő adottságok révén, Debrecen külterületén a várostól keletre, illetve nyugatra teljesen eltérő tájkaraktert találunk. Keleten a Nyírség legdélebbi részére a félig kötött futóhomokformák a jellemzőek; az alacsony humusztartalmú homoktalajokat nagy foltokban szakítják meg a humuszos homoktalajok. A szántóterületek itt csak kisebb foltokban láthatók, jellegzetes azonban a homokpuszta rét, illetve a telepített akácos, és hasonlóan nem őshonos erdei fenyves foltok. Ez az Erdőspuszta elnevezésű terület, ahol az erdőfoltok között sok helyen található nyílt felszín, ahol száraz homoki, vagy nedves vízhez kötődő vegetáció él. A telepített erdőket ma már csak helyenként váltják fel az őshonos erdőtársulások. Ilyen erdőtársulások a nyílt vagy homoki tölgyesek, melyek a talajtól függő erdőssztyepek és a nedvesebb talajú, zárt erdőtársulás, továbbá a gyöngyvirágos tölgyes. A táj változatosságához hozzájárul a buckaközi völgyek réti talaján kialakult nyáras-füzes, ártéri (tölgy-kőris-szál) ligeterdős láposok területe, valamint az itt létesített halastavak rendszere. Az északi részen az erdősült területek aránya magasabb.

A nyugati részen található a Hajdúhát mély talajvizű, löszös síkság. A térség nem teljesen sík, Ny-i, D-i irányban nagy kiterjedésű, eróziós-deráziós völgyek tagolják (5-7 m) az itt már kevésbé kiemelkedő térszint. Az uralkodó szélirány nyugati. A szántóföldi használat egyeduralkodó, amit csak nagy ritkán élénkít fel egy-egy véderdősáv, fasor, vagy legelő, itt található viszont a település legtöbb kunhalma. A dél-hajdúsági kistájban - amely éppen csak benyúlik Debrecen területén szintén meghatározó a szántóföldi használat, ezért a fő változatosság a szikes laposok legelői jelentik.

A táji adottságokból következően Debrecen külterületét két nagy egységre lehet osztani: a K-i erdőpusztai részre, valamint a D-i, Ny-i nagytáblás mezőgazdasági szántóterületre. Ez utóbbi elsősorban az elmúlt százötven év intenzívebb mezőgazdasági tevékenységének nyomait hordozza magán.

Ezzel szemben Debrecen keleti-délkeleti részén évszázadokkal ezelőtt alakult ki az az erdővel, legelőkkel, szántóföldekkel tarkított táj, amelyet Debreceni Erdőpusztáknak neveznek. Ezeken az erdős tájakon a középkorban még falvak húzódtak meg, de a tatárjárás és a törökdúlás eltüntette őket, és a terület Debrecen tulajdonává vált. A terület nagy részét a múlt század közepéig még kocsányos tölgyből álló erdő borította, a mélyebb fekvésű, vizenyösebb térszíneken pedig a nyír, a fűz, a nyár, a kőris és az éger telepedtek meg. A vízrendezések után a tájidegen akác szinte uralkodó fajjává vált, és napjainkban a szintén tájidegen nemes nyár, erdei- és fekete fenyő is hozzátartozik az Erdőpuszták arculatához.

A sok pusztulás ellenére a változatos növényársulások még őriznek számottevő természetes értékeket. A terület jelentős botanikai értéke a Bánk, Pac, Mikepércs felőli részén még szórványosan előforduló, fokozottan védett egyhajúvirág, és a Bánkon és Halápon fellelhető, szintén fokozottan védett magyar nőszirm. A gazdag növényvilág változatos állatvilág

életfeltételeit teremtette meg, képviselői közül külön ki kell emelni az igen ritka rágcslót, a földikutyát, amely a Vekeri-tótól délre fordul elő.

Alföldi nagyvárosi jellege ellenére Debrecenben az erdő magas, 30%-os területi részesedési aránya igen jelentős, ami biztosítja az egészségesebb városi klímát, a rekreációs lehetőségeket (Nagyerdő, Erdőpuszták), illetőleg részben a hagyományos faipar nyersanyagbázisát is. A város évszázadokon keresztül tudatosan bővítette erdőbirtokait, amíg elérte a mai mintegy 15.000 hektáros összterületet. A város keleti határrészén, az Erdőpuszták területén az átlagosnál jóval magasabb, közel 50%-os az erdők részaránya. Északon és keleten a kerteken túl egy 3 km-es összefüggő erdősáv húzódik. A legfontosabb erdőtestek a Monostori-erdő, Nagyerdő, az Apafai-erdő, illetve Dombostanya-, Nagycsere-, Haláp-, és a Bánk környéki erdők, valamint a Paci-erdő.

A magyar természetvédelem történetének egyik fontos eseménye is Debrecenhez kötődik, 1939-ben itt történt meg ugyanis elsőként az országban egy erdő, ez esetben a Nagyerdő egy részének természetvédelmi oltalom alá való helyezése. Az utóbbi évtizedekben a város környéki erdőkben a termelési funkciók helyett egyre inkább a környezetvédelmi és rekreációs funkciók kerültek előtérbe.

1.12.3. Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek

A táji értékek védelmének első lépcsőjében tájkataszteri program indult az értékek feltérképezésére. A **táji értékek** (főleg a várostól keletre fekvő Erdőpuszták esetében) nem kerülnek értékeikhez méltó gondozásra és hasznosításra, és nem fejtenek ki idegenforgalmi vonzerőt. Mindezek miatt a rekreációs lehetőségek kiépülése is lassabban halad a stratégiai programokban részletezetteknél. A táji értékek védelmének különlegesen fontos eleme a bányaművelés által okozott tájsebek megszüntetése. Debrecen környékén még mindig igen sok, túlnyomó részben illegális bánya (főleg homokbánya) található, melyek gyakran illegális személtlerakó helyként is működnek. Az illegális személtlerakók felszámolásán túl elő kell segíteni a bányák rekultivációját, akár konkrét cselekvési program formájában.

A város területén jelentős területek állnak természetvédelmi oltalom alatt, a védett területek egymástól a gazdasági táj (akár egy telepített fenyves is ide tartozik!) által helyenként nagymértékben elszigeteltek. A beépítés továbbra is veszélyezteti a természeti értékek védelmét, de az erdősítésre rendelkezésre álló területeket, így hosszabb távon az ökoturizmus esélyeit is. Még az elmúlt években is történt olyan eset, amikor az újabb parcellázásokat természeti értékekben gazdag, természetvédelmi oltalom alatt álló vagy természetközeli erdővel borított területeken kezdeményeztek és engedélyeztek. A parcellázások, beépítések tervezésekor a természetvédelmi szempontok nem érvényesültek.

A természetvédelmi oltalom alatt álló területek, **országos jelentőségű védett területek** közé sorolódik a Hajdúsági Tájvédelmi Körzet, (amelynek 7.100 ha-os területéből Debrecen külterületének keleti részére esik kb. 3 231 ha), a Debreceni Nagyerdő Természetvédelmi Terület (1.092 ha), valamint az ex lege védett halmok, kurgánok, lápok (kb. 791 ha). A helyi jelentőségű védett területek száma 36, kiterjedésük mintegy 2 500 ha, a természeti területek kiterjedése 2.161 ha (1.12.1. ábra).

A Hajdúsági Tájvédelmi Körzet a város keleti területeinek az Erdőpusztákon elterülő részét érinti, túlnyomó része a Dél-Nyírség geológiai szerkezeti egységhez tartozik. A felszíni-

felszínközeli képződmények változatosak. A nyírségi táj általánosan ismert típusképződménye a futóhomok. A Nyírség és a Bihari-sík érintkezési sávjára a felszíni földtani képződmények mozaikos elrendeződése jellemző. Az átmeneti zóna dél felé enyhén lejtő felszínét általában finom szemcséjű üledék (lössös iszap, iszap, agyagos iszap) borítja, azonban foltokban annál durvább szemcséjű homokos üledék is előfordul. Ez a tarkaság a természeti értékekben is megnyilvánul, aminek következtében a Dél- és Közép-Nyírség ma is Alföldünk természeti értékekben egyik leggazdagabb területe. Ez a természeti értékekben való gazdagság, az erdők, gyepek és lápok mozaikjának szépsége, és megőrzésüknek szükségessége hívta életre 1988-ban a Hajdúsági Tájvédelmi Körzetet.

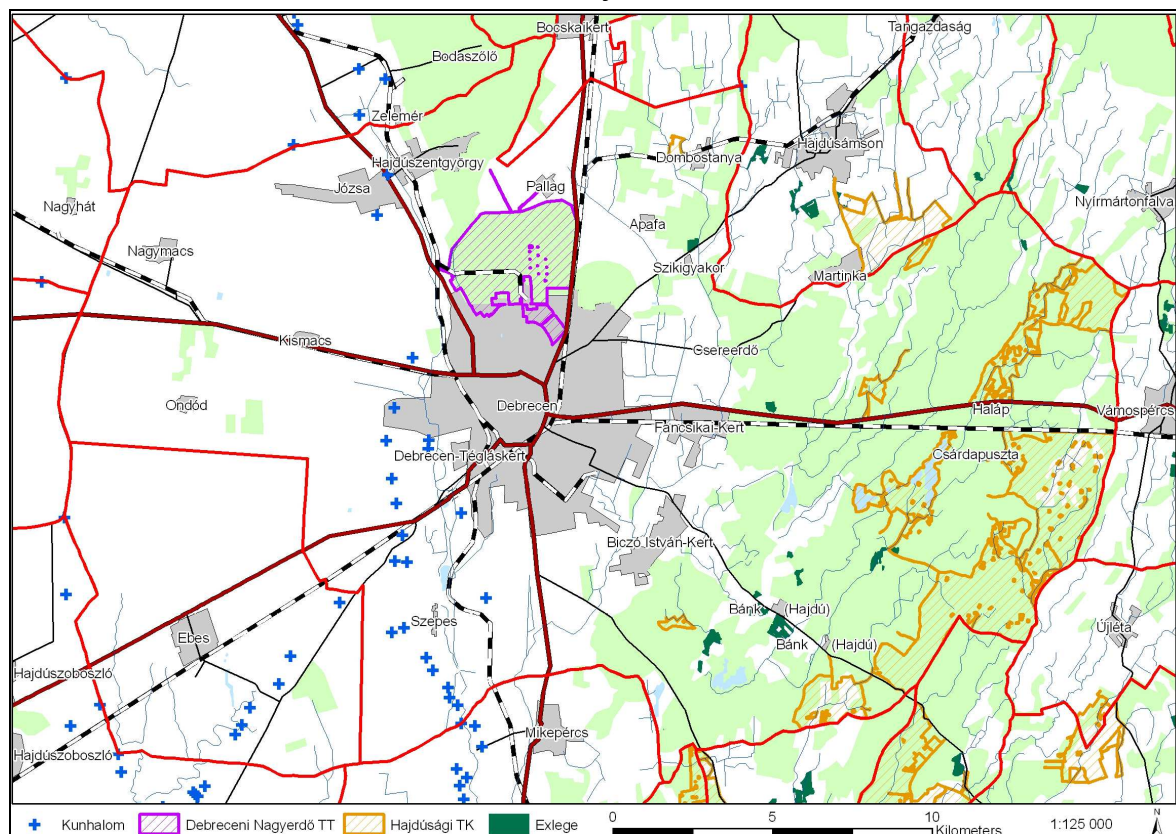
A Debreceni Nagyerdő Természetvédelmi Terület az ország első erdei jellegű védett térsége. A Nagyerdő két növényföldrajzi flórajárás, a Nyírség (Nyírségense) és a Tiszántúl (Cirsicum) határán, de uralkodóan a Nyírségben elhelyezkedő erdőség, amelyet a vágások után főleg makkvetésekkel újítottak meg. Alapköze homok, homokos lösz, és lösz, melyen az óholocén óta meglévő erdőtakaró rozsdabarna és kovárványos barna erdőtalajt hozott létre. A XIX. század végétől a térség vízháztartását kedvezőtlenül befolyásoló lecsapoló csatornázás, majd jelentős rétegvíz kivétel (itt működik a város rétegvíz-kútjainak java része), illetve a szárazabb időjárás hátrányosan érintette az erdőt, így a talajvíz nem ritkán 10-50 m-re süllyedt, ez lehet az egyik oka a tölgyek csúcscsúszadásának. Az eredeti erdőtársulások több foltban mind a mai napig fennmaradtak, a kocsányos tölgy még mindig kb. 50 %-ot képvisel, és az utóbbi időben aránya folyamatosan nő.

Az erdő élővilága még mindig magán hordozza az alföldi tölgyesekre jellemző sajátosságokat, és megtalálhatók még a mindenütt ritkuló, idős tölgyesekre jellemző fajok (köztük számos védett faj), melyek ezért kiemelkedő értéket képviselnek. Ugyanakkor a nagymérvű zavarást jelzik az indikátorfajok; a zavarástűrő és gyomjellegű kozmopolita fajok megléte és túlsúlyra jutása, az érzékeny fajok eltűnése. A szokványos erdészeti kezelés révén a nem őshonos fafajú és ültetvényszerű állományok aránya meglehetősen magas. Ezek másodlagos társulásai kiszegényedtek, elgyomosodtak, általában nem az értékes fajok dominálnak bennük. Mindazonáltal az erdő mind a mai napig jelentős ökológiai, és kiemelkedő esztétikai, rekreációs értéket képvisel.

A város területén több természet-megőrzési terület is található. A 45/2006. (XII.8.) KvVM rendelet alapján Natura 2000 terület a Tócsó-völgy (Különleges természet-megőrzési terület kategória), a Bánki-erdő, a Debrecen-Hajdúböszörményi tölgyesek, a Halápi Álló-hegy, a Hármashegy-tölgyesek, a Rauchbauer-erdő és a Sámsoni-úti Bellegelő (Kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területek) (1.12.2. ábra).

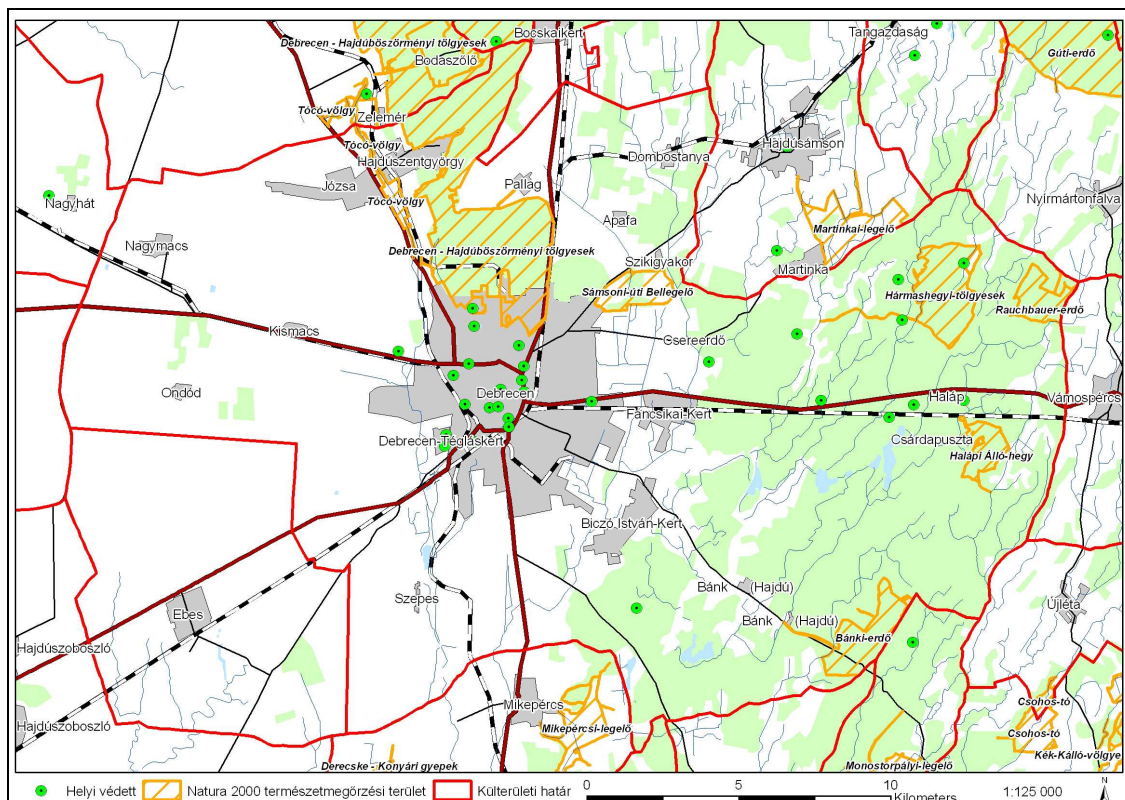
A Helyi jelentőségű védett természeti területek elsősorban a város belső területein találhatóak, ide tartoznak a „Természeti emlékek” (24 db fa, vagy fasor), illetve a város legrégebbi parkjai, kertjei (pl. Néhai Széles Vencel erdész arborétuma – Bánk, Diószegi Sámuel Iskolai Botanikus Kert, Debreceni Egyetem Botanikus Kertje, Honvédtemető, Kálvin téri Emlékkert, a debreceni Nagyerdő (városi) belterülete).
elemek megtartására.

1.12.1. ábra Debrecen és környéke természetvédelmi területei

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Környezetvédelmi Programja 2009.

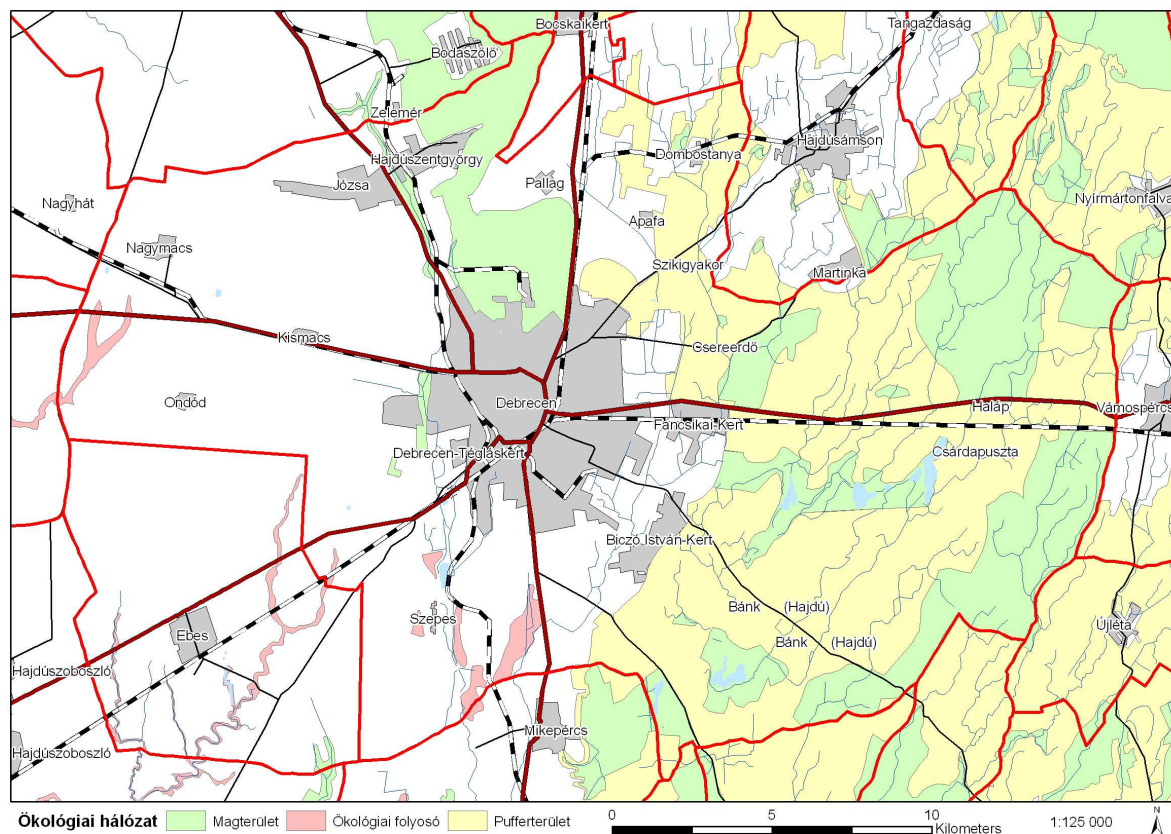
1.12.2. ábra NATURA 2000 és helyi védettségű területek Debrecenben

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Környezetvédelmi Programja 2009.

Az 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről kimondja az **ökológiai hálózat** létrehozásának szükségességét, amely Debrecen területén is kijelölésre került. Ennek elemei az alábbi ábrán láthatóak. A hálózat részeként elsősorban a város keleti részén elterülő pufferterület, valamint a védettséget élvező – fentebb ismertetett – magterületi elemek emelhetők ki. A város hajdúsági területein elsősorban a konnektivitást biztosító ökológiai folyosók játszanak fontos szerepet, amelyek főként a vízfolyások mentén helyezkednek el (1.12.3. ábra).

1.12.3. ábra A Nemzeti Ökológiai Hálózat elemei Debrecen területén Debrecenben

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Környezetvédelmi Programja 2009.

1.13. A zöldfelületi rendszer vizsgálata

1.13.1. A települési zöldfelületi rendszer elemei

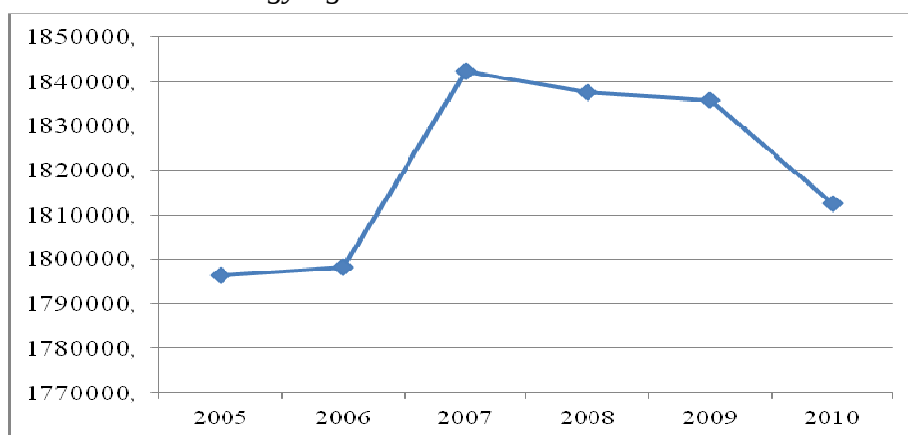
Debrecen zöldfelületi rendszerét, a zöldfelületi rendszer kialakításának lehetőségét elsősorban a település természetföldrajzi adottságai és a város szerkezete befolyásolja. A város – ugyan jelentős kiterjedésű belterületi zöldfelületekkel, fásított utcákkal és terekkel rendelkezik – zöldterületeinek kapcsolatai esetlegeseek, tudatos, tervszerű rendszerré szervezésük még megoldandó feladatként jelentkezik.

A jelenlegi zöldfelületi rendszer elemei közül az alábbiakat kell kiemelni:

- Korlátlan használatú zöldfelületek: ezek a rendszer legfontosabb elemei, mivel kondicionáló, rekreáló és pszichikai hatásukat Debrecen minden lakója élvezi
- Belterületi erdők: a zöldfelületi rendszer legmarkánsabban megjelenő, legerősebb önfenntartó képességű elemei, amelyek közé Debrecen esetében a Nagyerdő, valamint a város övező zöld gyűrű (elsősorban a Kondoros és helyenként a Tócsó menti erdők) tartozik
- Közparkok és közterek: Debrecen legjelentősebb közparkja a Nagyerdei park, amely nagy vízfelülettel és védett növényállománnyal rendelkezik. A lakótelepek közül az Újkertben és a Tócsókerti lakótelepen található összefüggő, közpark kiterjedésű zöldterület. A város központi tereinek (pl. Kossuth tér, Déri tér, Egyetem tér) zöldfelülete rendezett, növényzetben gazdag.
- Lakótelepi zöldfelületek: a zöldfelületi rendszerben jelentős szerepet töltenek be, mind kondicionáló, mind pedig rekreációs funkcióval rendelkeznek.
- Zöldsávok és fasorok: a zöldfelületi rendszer fontos összekötő elemei. Az utak a város központi területein általában egységesen fásítottak, ugyanakkor több kivezető út sívár, növényzet nélküli.
- Korlátozott használatú zöldfelületek: kondicionáló hatásukat az egész lakosság, egyéb – pl. rekreáló, pszichikai – hatásukat csak az érintett lakosság élvezi.
- zöldfelületi jellegű intézmények: ebbe a csoportba tartoznak többek között temetők, a strandok, sportpályák, az állat- és növénykert, és funkciójuknál fogva jelentős szerepet töltenek be a város zöldfelületi rendszerében.
- jelentős zöldfelülettel rendelkező intézmények: elsősorban oktatási és egészségügyi intézményekhez csatlakoznak, minőségüket tekintve igen jelentős eltérések figyelhetők meg.
- Közhasználat elől elzárt területek: nagyságuk miatt a városi zöldfelületi rendszer fontos elemeit alkotják.
- Kiskertek, falusi és kertvárosi beépítésű lakóterületek: elsősorban a város szélén helyezkednek el, és szűrőhatásuk révén fontos szerepet töltenek be a távolabbról érkező levegőszennyeződés csökkentésében.
- Gazdasági területek védelmi célú fásításai

Az adatok elemzése (1.13.1. ábra) azt mutatja, hogy a 2000-es évtizedben – hasonlóan a többi regionális központhoz – Debrecenben is csökkent a zöldfelületeknek a nagysága, amely elsősorban a kiterjedt lakó- és iparterület fejlesztésekkel magyarázható.

1.13.1. ábra A zöldterület nagyságának változása Debrecenben 2005 és 2010 között (m²)

Forrás: TEIR

A városon belüli viszonyokat vizsgálva (1.13.1. táblázat) megállapítható, hogy a gondozott zöldfelületek nagy része a lakótelepi területekhez kötődik. Ez azzal magyarázható, hogy az érintett városrészek beruházási munkálatai során jelentős összefüggő felületek alakítottak ki, amelyek állandó gondozást igényelnek. A város egyéb területein (kiemelten a kertségekben) a családi házak előkertjeiben és udvaraiban alakultak ki zöldfelületek, ezek azonban nem szerepelnek a legtöbb statisztikában.

1.13.1. táblázat Parkfenntartási szerződés keretein belül fenntartott összes közterületi zöldfelület nagysága

Körzet	„A-Kiemelt”	„A” kategória	„B” kategória	„C” kategória	„K” kategória	Összesen
1. körzet (Belváros)	72.163	14.328	16.957			103.448
2. körzet (É-K-i városrész)		140.249	128.593	205.237	29.750	503.829
3. körzet (É-NY-i városrész)		36.186	241.111	720.755	14.600	1.012.652
4. körzet (D-NY-i városrész)		38.159	73.550	857.776	220	969.705
5. körzet (D-K-i városrész)		8.259	55.583	371.344	115.100	550.286
összesen	72.163	237.181	515.794	2.155.112	159.670	3.139.920

Forrás: DMJV Önkormányzata

Az elmúlt időszakban a városban több olyan beruházás is megvalósult, amelyek részben vagy egészben a zöldfelületi rendszer fejlesztését szolgálták. Egyrészt KEOP-7.3.1.3 Természeti értékeink jó kezelése pályázati felhívás keretében a DEBOTEKERT projekt (Speciális biológiai értékeink és élőhelyeink megőrzése és rekonstrukciója) során korszerűsödött a Botanikus kert infrastruktúrája (pl. Az infrastrukturális fejlesztések eredményeképpen megtörtént a Pálma-, Orchidea- és Kaktusház fűtési rendszerének korszerűsítése, a kert vízellátásához és ideális élettér kialakításához szükséges modern öntözőrendszer kiépítése), illetve több élőhely-fejlesztés is megvalósult (pl. kert természetes növénytakarásainak rekonstrukciója, a védett, fokozottan védett és veszélyeztetett növényfajok továbbszaporítása, az anyatelepek létrehozása és fenntartása). Másrészt az ÉAOP 5.1.1/B Funkcióbővítő integrált települési fejlesztések a megyei jogú városokban pályázati felhívás keretében Debrecen Belváros funkcióbővítő városrehabilitációja projekt során megújult a Református Nagytemplom mögötti park növényállománya.

1.13.2. A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái

A jelenlegi zöldfelületi rendszer problémái közül az alábbiakat lehet kiemelni. Egyrészt napjainkban még nem teljes a zöldfelületekben gazdag erdőterületeket összekötő zöld folyosó zöldfelületi rendszerré fejlesztése, és ennek érdekében további lépések szükségesek. Másrészt

nem valósult meg teljes mértékben a város nyugatról határoló gyorsforgalmi út melletti fásítás, amellyel a porszennyezés elleni védekezés is hatékonyabbá válna. Harmadrészt a szennyvíztisztító és a szemétkerítő körül – kiemelten a lakóterületek irányában – védőerdőt kell létesíteni. Negyedrészt jelenleg még nem biztosított a zöldfelületi rendszer vízellátása.

A meglévő gyenge adottságok mellett törekedni kell arra, hogy a zöldfelületek egy főre jutó értékét legalább az országos átlag környékére emeljék a városban. Ezt nehezíti, hogy a városfejlesztési beruházások (útfejlesztések, tömbrehabilitációk) során több fa kivágására is sor került, amivel sokszor a zöldfelületek összefüggő rendszere megbomlott. Pozitív változás viszont, hogy az elmúlt években jelentősebb zöldfelület fejlesztés és rekonstrukció is indult a városban, amelynek része, hogy a fejlesztések miatt kivágott fák helyébe kétszer annyi fát igyekszik telepíteni az önkormányzat. A fasor rekonstrukciós és egyéb városfejlesztési projektek miatti fakivágások (487 db) és faültetések (788 db) száma az elmúlt öt évben pozitív egyenleget mutat. Emellett a parkfenntartási kereten belül telepített fák száma is jelentős (1.112 db) volt az említett időszakban.

1.14. Az épített környezet vizsgálata

1.14.1. Területfelhasználás vizsgálata

Debrecen telepítésszerkezete történeti folyamatok eredményeként alakult ki, amelyen sem a gyakran sújtó tűzvészek után, sem pedig a szocialista városfejlesztések során nem módosították jelentősen (az egyedüli kivételt a keleti és északi tehermentesítő út jelentette). Ezt tükrözi az úthálózat, amelynek döntő része ma is a történelmi vonalak mentén fut. A múlt század 60-as éveiben bérházas, 70-80-as éveiben lakótömbös jellegű lakótelepek alakultak ki többnyire az átszellőzési viszonyok mellőzésével. Az 1980/90-es évektől felgyorsult a társas, és családi-házas építkezés gyakran funkcionális zavarokkal. Spontán lakóparkok jöttek létre gyakran előnytelen zsúfoltsággal, gyengén kiépített infrastruktúra csatlakozással. A 2009-ben elfogadott Debrecen Város Környezetvédelmi Programja című dokumentum Debrecen központi belterületét hat – jellegzetesen eltérő – területfelhasználási nagy egységekre tagolja, esetükben meghatározza a legfontosabb feladatokat.

- 1.) a történelmi Belvárosra
- 2.) a nagykörúttól északra eső Nagyerdő közeli városrészre
- 3.) a nyugati volt kertségi területekre (a nagykörúttól nyugatra eső Debrecen – Tiszalök vasútig) terjedő városrészre
- 4.) a keleti kertségekre és külsőségekre
- 5.) a déli kertségekre, külsőségekre
- 6.) a Debrecen – Tiszalök vasútvonaltól nyugatra eső külsőségekre

1.) A történelmi Belváros területfelhasználása viszonylag egységes. A városközpontot gyűrűsen keretezik a lakóterületek. A Belvárost a városközponti funkciók további befogadására alkalmassá kell tenni. Ennek érdekében a városközpont területén (a meglévő és tervezett kiskörúton belül) a lakó és hozzákapcsolódó alapfokú intézményi funkciók jelenlétét fokozatosan csökkenteni kell, ugyanakkor nem cél a homogén városi regionális intézményi használat létrehozása.

A városi élet sokszínűségét továbbra is meg kell őrizni, és el kell érni, hogy a városközpont egyben exkluzív lakókörnyezetként is funkcionáljon. A vegyes településközponti területfelhasználási kategória bővítésével számolni kell, különösen a vasútállomás térségében, de a tervezett nyugati kiskörút belső oldalán is.

2.) A nagykörúttól északra eső Nagyerdő közeli városrészre a lakóterületi, az oktatási és szabadidő intézményi funkció a jellemző. A területen kialakult egyensúlyt, területi arányokat fenn kell tartani, és a zöldterületek rovására a beépített területeket növelni nem szabad. A városrészbe, vagy a városrésszel szomszédos területeken kerülni kell minden olyan területhasználatot, amely a Nagyerdő körüli városrész jelenlegi presztízsét veszélyezteti.

3.) A nyugati volt kertségi területre a nagyfokú heterogenitás a jellemző. A heterogenitást fokozta a vasútvonal kihelyezése – korábban külön élő városrészek összeolvadása indult el. A lakóterületek intenzitása is sokféle.

A lakóterületek intenzitását közelíteni kell egymáshoz. A Hatvan utcai kert és a Széchenyi kert fokozatos átépítését, rekonstrukcióját kell előirányozni. A Tócsa völgyi lakótelep mérsékelt kiterjedésű kiegészítése szükségessé válik. A vasút mellett tervezett gyűjtőút mentén a mai rendezetlen állapotokat meg kell szüntetni és a Tócsa mente zöldfelületi rehabilitációjával kialakuló véderdő sáv mentén kisvárosias lakóterületeket kell kijelölni.

4.) A keleti kertségi területek és külsőségek területhasználata egységes, jellemzően kertvárosias lakóterület. A keleti városrészhez kiskertek, majd távolabb az Erdőpusztai erdőterületek csatlakoznak. A Kondoros a város keleti határának hajdani jellegzetes, zöldfelületekkel kísért élőhelyi sávja volt. A környezeti adottságok a lakóterületi fejlesztéseknek kedveznek, ezért új kertvárosias lakóterületek számára a bővítés irányaként elsősorban a keleti vasúton túli külsőségeket kell megjelölni.

5.) A déli kertségek és külsőségek területhasználata heterogén, az ipari és lakóterületi használat keveredik. E lakóterületek presztízse az üzemi használatból eredő nagy teherforgalom, zaj- és porszenyezettség, illetve az infrastrukturális hiányosságok miatt alacsony. A déli városrészben a lakóterület fejlesztést mérsékelni kell, azok csak a legszükségesebb kiegészítésekre szorítkozzanak. A gazdasági területek bővítésének egyik fontos iránya a repülőtér környéke. A gazdasági és lakóterületek határterületeit véderdősávokkal kell egymástól elválasztani.

6.) A Debrecen – Tiszaalpár vasúttól nyugatra eső területek jelenlegi területhasználatát a lakó és ipari területek keveredése és a nagy kiterjedésű használaton kívüliség jellemzi. A gazdasági területfejlesztés egyik fontos területe. A lakóterületek bővítését itt is mérsékelni kell, különösen ha azok a lakóterületek mozaikos jellegét tovább erősítik. A meglévő és tervezett lakóterületeket és iparterületeket zöld (erdő) sávval egymástól el kell választani. E városrész 33. számú főúttól északra eső részén, mivel az a város északnyugati szektora, környezetet szennyező területfelhasználás nem tervezhető.

A rendszerváltozás utáni kényszerűen gyors gazdasági struktúraváltás miatt jelentős számban fordulnak elő barnamezős területek, amelyek közé elsősorban jelenleg már használt laktanyák és kisebb-nagyobb felhagyott iparterületek tartoznak. Ezekre (elsősorban az utóbbi csoportra) területekre jellemző a termelő infrastruktúra hálózatok megléte, valamint az újrahasznosítható épületállomány. A területek jelentős gazdasági értékkel bírnak a település számára, amennyiben lehetővé válna újrahasznosításuk. Ezeknek a területeknek a rehabilitációja

nagymértékben hozzájárul funkcióváltásukhoz és hasznosításához. A jelenlegi gazdasági környezetben ezek nagyon fontos vonzóerőt jelenthetnek a belső tőke mobilizációjában, a külföldi tőke vonzásában, így új munkahelyek teremtésében. A területek egy része lakóövezetek közelében található, így az ott élők életkörülményeinek javítása is szükségessé teszi a barnamezős területek újrahasznosítását. Ennek érdekében törekedni kell olyan megoldások megtalálására, amelyek az eredetihez hasonló funkciót tudnak, minél kevesebb előzetes átalakítással megvalósítani a lakosság zavarása nélkül. Szükséges ugyanakkor a város testébe ékelődő barnamezős területek feltárása az élhetőbb környezet megteremtéséért is.

Konfliktussal terhelt társadalmilag problémás, környezetileg leromlott területek részben a belváros nyugati peremén – amelynek rehabilitációja megkezdődött, és a nyugati kiskörút elkészültével új lendületet kap, részben korábban épült lakótelepek (pl.: Fényesudvar) körében, illetve bizonyos keleti kertségekben (pl.: Bayk András kert) keresendő, de ezek problémái sem jelentenek kezelhetetlen gondokat. Sokkal nagyobb problémát jelentett a Nagysándor-telep és a Vulkántelep helyzete, amelyek megkezdett szociális célú település-rehabilitációs programját követően talán elmozdulnak ezen zárvány szerepből.

1.14.2. A telekstruktúra vizsgálata

A Debrecenben megfigyelhető telekstruktúra alapvetően harmóniában áll az egyes karaktertípusokkal (1.14.1. ábra).

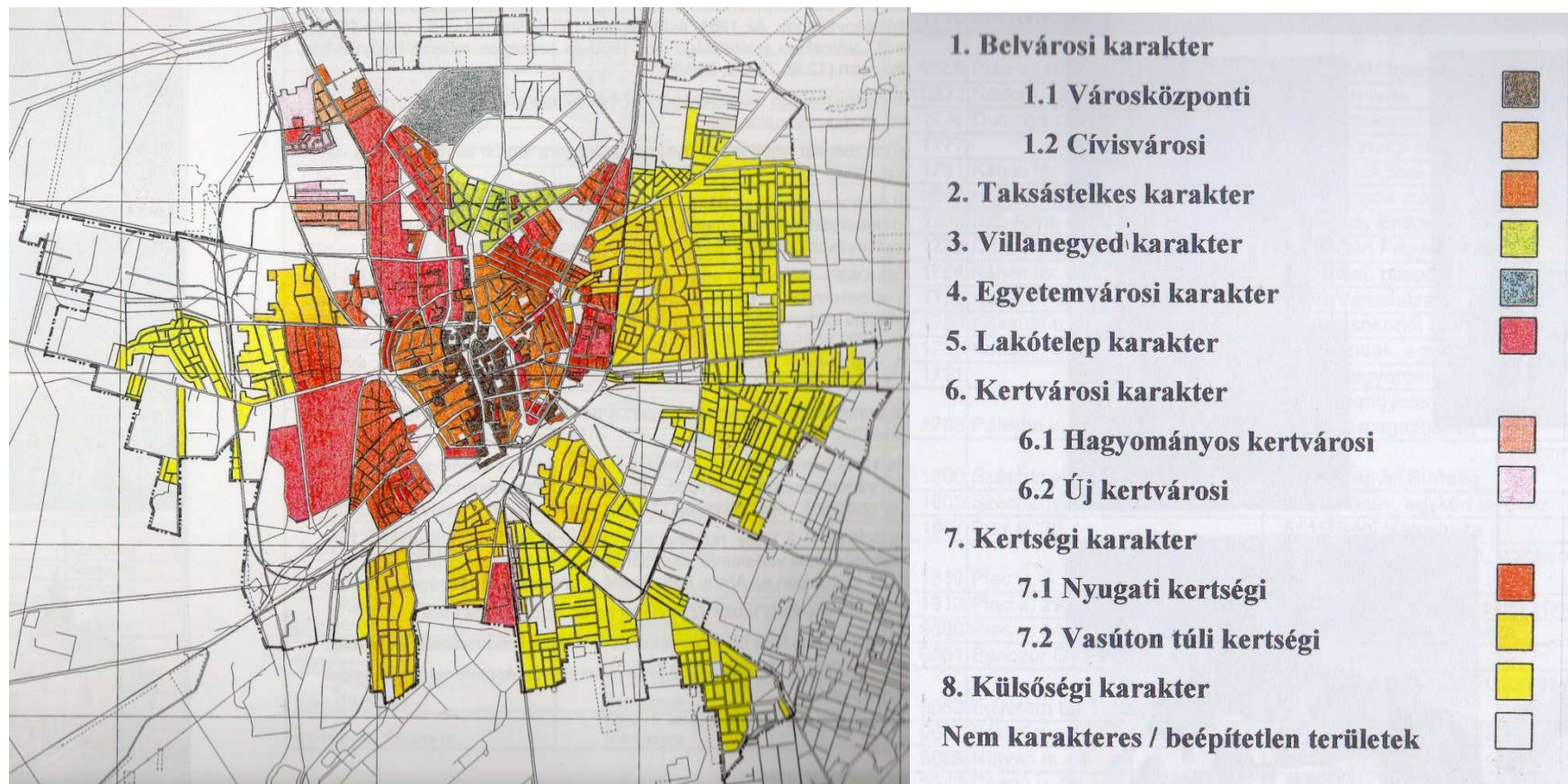
A belvárosi karakter egyik típusára, a városközponti karakterre jellemző, hogy döntően a hagyományostól eltérő, egyedi jellegzetességeket hordoz, helyenként négyzetes elosztású, és igen gyakran tömbméretű telkekből áll. A civisvárosi karakter esetében a telekstruktúra döntően a hagyományos telekosztást tükrözi. A beépítés a szélesebb utcák mentén zárt sorú, egyéb helyeken oldalhatáron álló. Az utcai épületrészhez jellegzetes, mélyen benyúló oldalszárnyak kapcsolódnak.

A taksás telkek telekstruktúrája esetében az eredeti beépítés keskeny, benyúló épületekkel történt, és az épületekhez zárt, tömör kerítések tartoztak. A telekstruktúrát illetően ugyanakkor napjainkban egyre többször lehet azzal találkozni, hogy a lezajló átépítések következtében a telkek zárt sorúvá alakulnak. A villanegyed telekstruktúrája többnyire szabályos, nagyméretű telkekből áll, a beépítés előkertes, szabadon álló, négyzetes vagy téglalap formájú.

Az egyetemváros alapvetően egy nagyméretű telkekből áll. A beépítés jellemzően a parkerdőbe ágyazott, szabadon álló, elsősorban H alaprajzú épületekből épül fel. A kertvárosi karakter esetében a hagyományos kertvárosi karakternél az előkertes, oldalhatáron álló telekstruktúra jellemző, emellett egyes területeken (pl. Úrrétje utca környéke) a szabadon álló beépítés is megfigyelhető. Az új kertvárosi karakterre egyrészt négyzetes, nagyméretű telekkiosztás, másrészt kevésbé homogén kisebb méretű telekkiosztás a jellemző.

A kertségi karakter esetében a nyugati kertségek jellemzője a hosszú, enyhén hajlított, egykori szőlőskerti utakra felfűzött, viszonylag nagyméretű telkekből álló heterogén telekstruktúra. A vasúton túli karakter a telekkiosztás viszonylag azonos méretű, szabályosabb formájú. A külsőségi karakter esetében – a Nagy Sándor telep kivételével – tervezett, szabályos, egyenes, mértani vonalvezetésű utcák, és szabályos, téglalap alakú telkek jellemzőek.

1.14.1. ábra Debrecen város épületeinek karakter-típusai

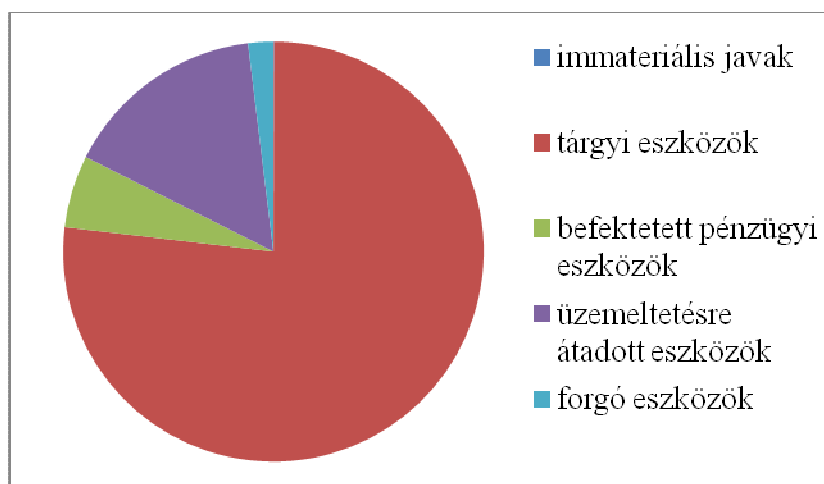

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése 124/2001. (VI. 21.) Kh. határozata

1.14.3. Önkormányzati tulajdon-kataszter

A város tulajdonának szerkezetét vizsgálva (1.14.2. ábra) megállapítható, hogy a döntő részét (több mint 75%-át) a tárgyi eszközök alkotják, amelynek legjelentősebb elemét az ingatlanok teszik ki (ezek részesedése a teljes tulajdon 74,8%-a). Az ingatlanokon belül a legnagyobb értéket a törzsvagyon, ezen belül is a forgalomképtelen vagyon – közutak, közterületek, zöldterületek, árkok, csatornák állománya – alkotja (ennek aránya 66,7%), míg a másik két típus aránya közel azonos (korlátozottan forgalomképes törzsvagyon 16,8%, forgalomképes/üzleti vagyon 16,5%).

1.14.2. ábra Debrecen tulajdonának szerkezete

Forrás: A Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata 2013-2016. évekre vonatkozó középtávú, valamint a 2013-2020. évekre vonatkozó hosszú távú vagyongazdálkodási tervének elfogadása című előterjesztéshez készült háttér tanulmány

1.14.4. Az épületállomány és a környezet geodéziai felmérése

Debrecen az ország egyik legnagyobb területű települése, amely épületállománya olyan nagy volument jelent, hogy ennek pontos geodéziai felmérése mind időben, mind pedig anyagi vonzatait tekintve jóval meghaladja jelen tervezés kereteit.

1.14.5. Az építmények vizsgálata

A város építményeinek a karakterére alapvetően a morfológiai szélsőségek a jellemzőek. Az 1960-as és 1970-es évek lakótelep építései megbontották Debrecen hagyományos, sajátos jellegét, és következményként a város történelme során kialakult nagyvárosi városközpont és környező cívis építmény-karakterbe szervesen hatolt be a sematikus lakótelep-építmény tömb az 5-10 épületes, egyes esetekben még ennél is magasabb épületmagassággal. A keleti tehermentesítő út esetében a határoló lakótelepek jelentős mértékben lerombolták a belváros történelmi morfológiáját, és több esetben a nyugati tehermentesítő út esetében is hasonló folyamatok várhatóak.

A történelmi Debrecenre jellemző terek jelentős része elpusztult, térfalaik megbontása következett be, és jelentős diszharmóniák keletkeztek. A város mai építészeti/építmény arculatára alapvetően a diszharmónia jellemző. Ennek következménye, hogy Debrecen mai városépítészeti/építmény karakterei rendkívül sokfélék (1.14.1. ábra).

A Belvárosi karakter a XVI. század végén kialakult Debrecen területét foglalja magában, és többé-kevésbé két, területileg és építészetiileg is jól elkülöníthető részre bontható. A városközpont karakter a város főutcájára, és az arra futó mellékutczák 50-10 méterére jellemző építmény-típus. Az épületállomány tornyokkal díszített, többszintes bérházai a századfordulón épültek, a több közintézmény és építmény beruházási időszaka az 1930-as évek. A beépítés zárt sorú, a telektömböket tekintve keretes, az építmények jellemzően többszintesek, ennél magasabb beépítés a Kossuth téren és a Petőfi tér környékén található.

A cívisvárosi karakter a régi palánkkal körülvett területen belül, a városközpontot körbevevő területre jellemző építménytípus. Az épületek jellemzően földszintesek, vagy egyemeletesek, míg a szélesebb utcák mentén helyenként többszintes beépítések is megfigyelhetők. Az épületállomány döntő mértékben a XIX. század végén és a XIX-XX század fordulóján épült, de helyenként a rendszerváltás után 2-3 szinttel magasabb házak is épültek, amelyek nem alkalmazkodnak a környezetükhöz.

A Taksástelkes karakter alapvetően a régi városfal határán kívül elhelyezkedő, ahhoz északkeleten, keleten és nyugaton kapcsolódó, egyenes utcákkal jellemezhető területeken figyelhető meg. Az építmények döntő mértékben földszintesek, néhány (sajnos egyre gyakrabban előforduló) esetben egy-emeletesek. Az utcák építményeinek kisméretű homlokzataira és ezek együtteseire alapvetően a spontaneitás jellemző, a különböző formák változása igen kevert formát hozott létre.

A Villanegyed karakter a Nagyerdei park és a belváros közötti területre jellemző. A beépítés magassága a főutak mentén a legtöbb esetben többszintes, míg a belső utak mentén heterogén: egyaránt lehet találkozni régi, villaszerű épületekkel és a többszintes társasházakkal.

Az Egyetemváros karakter területének meghatározó építménye a műemléki védelem alatt álló Központi épület, amely az előtte elhelyezkedő térrel együtt napjainkra jellegzetesen formált városképpé alakult. A terület értékeit alkotják a klinikai részen kialakult pavilonos telepítési rendszerű klinikák, valamint az egyetemi villák épületegyüttesei.

A Lakótelepi karakter hagyományos házgyári, iparosított technológiával épített, előregyártott panelekből álló épületekből álló, helyi sajátosságokat nem hordozó típus. Az építmények többszintesek és lapostetősek.

A Kertvárosi karakter a Böszörményi úttól nyugatra elhelyezkedő, több ütemben beépült területre jellemző, amely alapvetően két részre bontható. A hagyományos kertvárosi karakter esetében az épületek jellemzően földszintesek, illetve földszint+tetőtér beépítésűek. Az új kertvárosi karakter esetében háromfajta építményállomány figyelhető meg: hagyományos technológiával épült, szabadon álló földszint + egyemeletes, tetőtér-beépítéses, sortársasház, iparosított házgyári technológiával épült, szabadon álló földszint + tetőtér-beépítéses, sortársasház, valamint házgyári technológiával épült, többszintes, többalakos lakóépületek.

A Kertségi karakter a várost a korábbiakban gyűrűként körbevevő kertrendszerre jellemző beépítés, amely két részre osztható. A nyugati kertségi karakter egységesebb és városiasabb, a beépítés döntően szabadon álló. A régi épületek földszintesek, az újabbak földszint + tetőtér-beépítésesek, többszintes, többalakos intenzív beépítés csak a főutak (pl. Kishegyesi út,

Széchenyi út) mentén található. A vasúton túli karakter kevésbé városias, inkább falusias-kertvárosias jellegű, a beépítés szabadon álló, illetve a előkertes oldalhatáron álló. A régi épületek földszintesek, az újabbak általában földszint + tetőtér beépítésűek.

A Külsőségi karakter alapvetően a kertségeken kívüli telepekre, illetve az egyéb belterületekre jellemző. A beépítés szabadon álló, a keskenyebb telkeknél előkertes, oldalhatáron álló, a Csapókerttől keletre elhelyezkedő részeken helyenként utcavonalas, oldalhatáron álló. A régi épületek földszintesek, az újabbak nyeregtetősök, földszint + tetőtér-beépítésűek. A házak megjelenése a régiéknél falusias, míg az új épületeknél kertvárosias jelleget mutat.

A város lakóházainak vizsgálata (1.14.1. táblázat) során az alábbi fontosabb megállapítások tehetőek. A város lakóház-állományának kb. 20%-a 1960 előtt épült, és csak 1/3-a a rendszerváltás utáni időszakban. A lakóházak döntő része földszintes, az emeletes házak aránya nem éri el a 10%-ot.

1.14.1. táblázat Debrecen lakóházainak jellegzetességei

a lakóházak építési éve (%)		a lakóházak emeletszáma (%)	
1946 előtt	11,1	földszintes	92,0
1946-1960	8,8	emeletes	8,0
1961-1970	13,1	ebből	
1971-1980	14,6	egy-emeletes	1,0
1981-1990	20,8	két-emeletes	1,2
1991-2000	15,0	három-emeletes	2,2
2001-2005	10,1	négy-emeletes	2,4
2006-2011	6,5	öt vagy több emeletes	1,2

Forrás: a 2011-es népszámlálás adatai

1.14.6. Az épített környezet értékei

A műemlékvédelem szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy 2013 áprilisától a Református Nagytemplom és a Kollégium egyike a 11 nemzeti emlékhelynek, amelyet emlékmű jelez a templomkertben. Emellett megemlítenő, hogy 2013 októberében az Európai Fizikai Társaság a fizikai kutatások kiemelkedő jelentőségű történelmi emlékhelyévé nyilvánította a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Atommagkutató Intézetének (Atomki) főépületét.

A helyi védelem szempontjából legfontosabb dokumentum Debrecen Megyei Jogú Város Közgyűlésének 35/2004. (IX. 10.) Kr. rendelete Debrecen építészeti örökségének védelméről, amely a helyi védelemnek két típusát különíti el. A helyi területi védelem, melynek hatálya kiterjed:

- a város táji környezetére,
- a város karakterére (településkép elemei, formái, anyagai, színvilága és azok együttese),
- olyan városrészre (térre, utcára, utcaszakaszra), ahol a város arculatát meghatározó építmények együttest alkotnak,
- a helyileg védett építmény környezetére,

- a hagyományoknak megfelelő, az óváros hangulatát megőrző lakókörnyezet fenntartására

Helyi egyedi védelem, melynek hatálya kiterjed:

- a 2. sz. mellékletben felsorolt építményekre, és a hozzájuk tartozó földrészlet egészére

A rendelet 1. számú melléklete tartalmazza a helyi területi védelem hatálya alá tartozó egységeket:

1. Debrecen Nagykörúton (Nyíl u.- Árpád tér - Rakovszky D. u. Benedek tér - Hajnal u. - Wesselényi u. - Petőfi tér - Erzsébet u. - Külsővásártér - Nyugati u. - Pesti u. - Böszörményi út - Füredi út - Hadházi u.) belüli területe és a Nagykörút külső oldalának területe egy telek mélységig;
2. A Nyíl utca és Apafi utcák közötti un. taksás telkek területe;
3. A városon áthaladó városképi jelentőségű utak (országos főutak, Bartók B. út, István út, Egyetem sgt., Ady E. sgt., Pallagi út, Kishegyesi út, Vágóhíd u., Diószegi út és Monostorpályi út belterületi szakasza, Hadházi út) két oldalának területe a közterület határától egy-egy telek mélységig, külterületen 100 m mélységig,
4. Bem tér - park
5. Csokonai síremlék - park
6. Debrecen-Józsa Árpád kori emléktér és klastrompark
7. Déri tér - park
8. Egyetem tér - park
9. Honvédtemető - kegyeleti park
10. Kálvin tér park és romkert
11. Kossuth tér - park
12. Liszt F. tér - park
13. Nagyerdei park
14. „Ördögárok”
15. Petőfi tér - park

A rendelet 2. számú melléklete tartalmazza az helyi egyedi védelem alá tartozó objektumokat, amelyek száma Debrecenben 278 darab.

Az épített környezet értékeinek megőrzése szempontjából kiemelkedő szerepet játszottak a már korábban említett beruházások (1.9.3.3. alfejezet – Református Nagytemplom és Kollégium, Déri múzeum). Mellettük ugyanakkor meg kell említeni a Debrecen Belváros funkcióbővítő városrehabilitációja projektet, amely során megújult a Református Nagytemplom Emlékkert és a Halköz területe, valamint a Debrecen belváros funkcióbővítő városrehabilitációja - II. ütem projektet, amely során 2014-re megvalósul a Városháza főépületének külső felújítása és tetőrekonstrukciója.

1.14.7. Az épített környezet konfliktusai, problémái

Az épített környezet értékeivel kapcsolatban az alábbi problémákat lehet megemlíteni. A városközpont területén, elsősorban a II. világháborús bombázások/pusztítások után üresen maradt telkek beépítése keretében, illetve az 1970-es években olyan épületek felépítésére került sor (pl. Piac utca - egykori Centrum Áruház, Kossuth tér – egykori Unió Áruház), amelyek nem illeszkednek az adott terület arculatához.

A történelmi belváros területén 1970-es években lezajlott útépitések (Hunyadi utca, Klaipeda utca) jelentős mértékben roncsolták Debrecen hagyományos utcahálózatát, az utcákat kísérő lakótelep-építések pedig teljesen idegen beépítési módot hoztak erre a területre. Emellett a városrészben napjainkban zajló társasház-építések is komoly veszélyt jelentenek az épület-állományra.

A Nagyerdő környezetében elhelyezkedő történelmi villanegyedben az 1960-as évektől kezdve igen jelentős társasház-építési hullám kezdődött, amely a városrész értékeit jelentő családi házak és villák egy részének eltűnéséhez vezetett.

Az elkövetkező években egyre sürgetőbbnek merülnek fel a lakótelepek építészeti problémák. Egyrészt a panelprogram vontatott üteme miatt az eddigiek során a házgári lakások igen alacsony százalékában került sor a fűtési rendszer korszerűsítésére, másrészt elmaradt az egyéb gépészeti rendszerek (pl. áramhálózat) karbantartása.

1.15. Közlekedés

1.15.1. Hálózatok és hálózati kapcsolatok

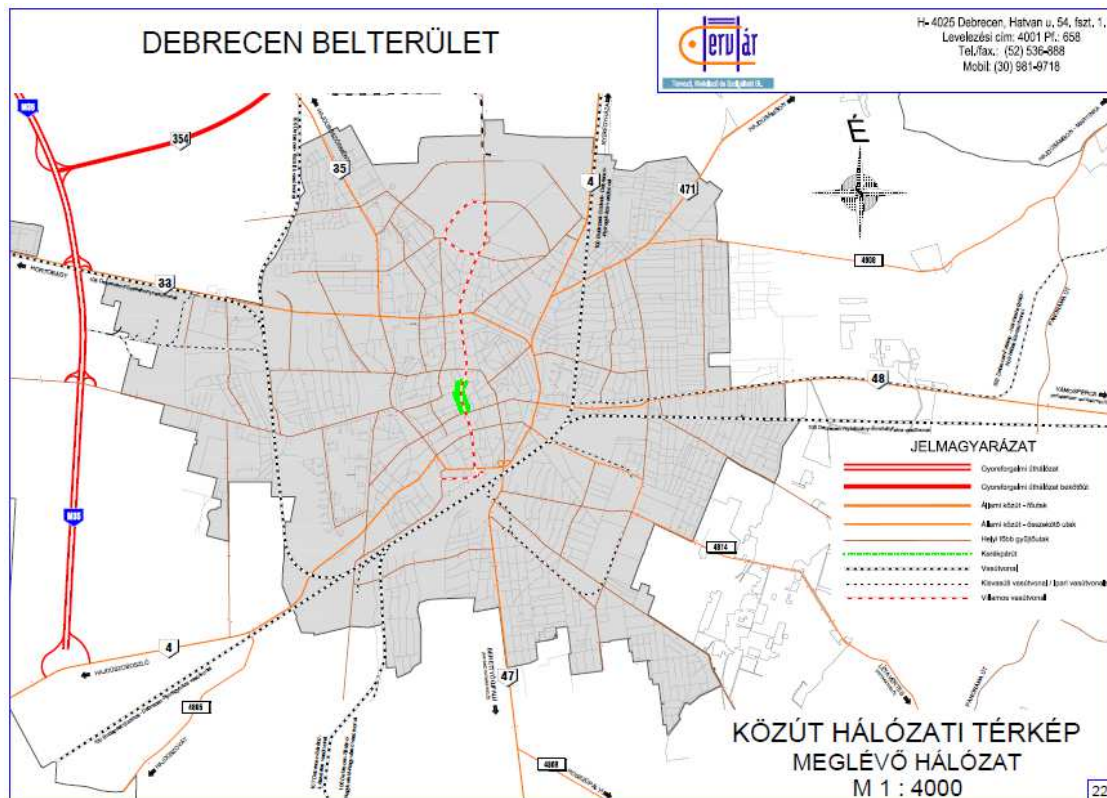
Debrecen a Tiszántúl egyik legfontosabb közlekedési csomópontja, jelentős számú közút és vasútvonal kiindulópontja. Az elsőrendű utak esetében a városban végződik az M35-ös autópálya (a TEN-T átfogó hálózatának egyik eleme), és áthalad rajta a Budapestet Nyíregyházán és Záhonyon keresztül Ukrajnával összekötő 4-es számú főútvonal (nemzetközi számozása E 573). Az utóbbi vonatkozásában kiemelkedő jelentőségű volt 2013-ban a 354-es számú főközlekedési útvonal átadása, amely (az M35-ös autópálya keleti szakaszával együtt) a Budapest – Nyíregyháza között közlekedők számára elkerülő utat biztosít.

A másodrendű utak közül a 33-as főközlekedési út Füzesabonnyal, a 35-ös főközlekedési út Nyékládházával, a 471-es főközlekedési út Mátészalkával, a 48-as főközlekedési út Nyírábrányon keresztül Romániával, míg a 47-es főközlekedési út Szegeddel köti össze Debrecen (ez utóbbinak Debrecen és Berettyóújfalu közötti része szintén tagja a TEN-T átfogó hálózatának).

Az alsóbbrendű úthálózat elemei közül a 3316. számú út a 33. számú országos főúton keresztül Nagymacsal, Balmazújvárossal és környékével, valamint a Tisza folyó térségével kapcsolja össze Debrecen. A 4805. számú út a 4. számú főúthoz csatlakozva Hajdúszovát és Földes irányába teremt kapcsolatot, valamint ez az út bonyolítja a Szepesről induló bekötőút forgalmát. A 4808. számú út a 47. számú főúton keresztül a Hosszúpályi, Monostorpályi és Pocsaj irányából érkező forgalmat vezeti a városba, a 4814. számú út Fancsika, Bánk és

Létavértes kapcsolatát teremti meg, míg a 4908. számú út a Hajdúsámsonhoz tartozó Martinkára vezet. A korábban említettek mellett egy-egy önkormányzati út köti össze a város központi belterületét Ondód és Pallag egyéb belterületekkel (1.15.1. ábra).

1.15.1. ábra Debrecen közúthálózat térképe

Forrás: Fenntartható közlekedésfejlesztési stratégia és program, 2013

A vasúti vonalak közül a TEN-T törzshálózatába tartozó 100-as kétvágányú villamosított nemzetközi törzsvonal (nemzetközi számozása E52) Záhonyon keresztül Oroszországgal teremt kapcsolatot, míg a többi vasúti vonal (105-ös számú Nyírábrány felé, 106-os Nagykereki felé, 108-as Füzesabony felé, 109-es Tiszalök felé, 110-es Mátészalka felé) elsősorban a város környéki szuburbanizációs településeket köti össze Debrecennel.

Debrecen vasúti csomópont jellegét támasztja alá, hogy a város közigazgatási határain belül a Nagyállomás mellett 9 további kisebb, helyi jelentőségű vasúti megállóhely is működik, valamint a nagyobb üzemekhez, iparterületekhez iparvágányok is csatlakoznak.

Elsősorban az idegenforgalom szempontjából fontos az ország egyik legrégebbi kisvasútja, a keskeny nyomközű „Zsuzsi vasút”, amely ma már csak időszakosan, vagy külön kérésre közlekedik (a működés fő időszaka a nyári hónapokra esik), és az Erdőpuszták rekreációs területei felé szállítja az utasokat. A vonal alap-infrastruktúrája (pl. a pálya felépítménye) az elmúlt években az ÉAOP-2.1.1./B2 kódszámú pályázati felhívásra beadott „Értékek találkozása – ZSUZSI vasúttal a természetbe” projekt keretében, 444 millió Ft-os beruházás során jelentős mértékben megújult, valamint a végállomáson felépült új épületben a Természet háza és egy csillagvizsgáló kapott.

1.15.2. Közúti közlekedés

A városon belüli közúthálózat egyik sajátossága volt hosszú ideig a centrális jelleg: a város egyik részéből a másikba szinte kizárólag a belváros érintésével lehetett eljutni. Az elmúlt évtizedekben lezajlott úthálózat-fejlesztések eredményeként fokozatosan kialakult egy külső gyűrű (Erzsébet utca – Wesselényi utca – Hajnal utca – Rakovszky utca – Nyíl utca – Füredi utca – Böszörményi út – Pesti utca – Nyugati utca – Külső Vásártér), amelynek jelentős része 2x2 sávós (kivételt a Nyíl utca jelenti). A belváros tehermentesítését szolgálta az 1970/80-as években az északi (Hunyadi utca) és keleti tehermentesítő utak (Rákóczi – Burgundia – Klaipeda – Sumen utcák) kiépítése, amely nyugati megfelelőjének a beruházása az új évezredben kezdődött. A városrendezési tervekben már az 1930-as években szereplő útszakasz középső része az ÉAOP 5.1.1/B Funkcióbővítő integrált települési fejlesztések a megyei jogú városokban pályázati felhívás keretében Debrecen Belváros funkcióbővítő városrehabilitációja projekt során 2012 folyamán került átadásra, a déli rész befejezése az ÉAOP 5.1.1/B1-12-k Megyei Jogú Városainak városrehabilitációs témájú kiemelt projektjavaslataihoz pályázati felhívás keretében a Debrecen belváros funkcióbővítő városrehabilitációja - II. ütem projekt támogatásával 2014-re várható.

A város belterületi közúthálózatának hossza meghaladja az 500 km (1.15.1. táblázat), és ennek döntő része az önkormányzat város tulajdonában van. A kiépített utak aránya az elmúlt évtizedben folyamatosan emelkedett, és napjainkban már meghaladja a 80%-ot. Ennél sokkal rosszabb a helyzet a külterületen, ahol a szilárd burkolatú utak aránya nem éri el a 10%-ot.

1.15.1. táblázat Debrecen közúthálózatának alakulása 2003 és 2011 között

Év	belterületi utak hossza (km)	a kiépített belterületi utak aránya (%)	a külterületi utak hossza (km)	a kiépített külterületi utak aránya (%)
2003	548	76,9	636	6,2
2007	558	82,9	638	7,1
2011	563	83,2	625	6,7

Forrás: TEIR

A város gépjármű-állományát tekintve (1.15.2. táblázat) az új évezred első felében az emelkedés volt jellemző, az utóbbi években ugyanakkor – a motorkerékpárok kivételével – már inkább visszaesés tapasztalható.

1.15.2. táblázat A gépjárművek számának alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között (db)

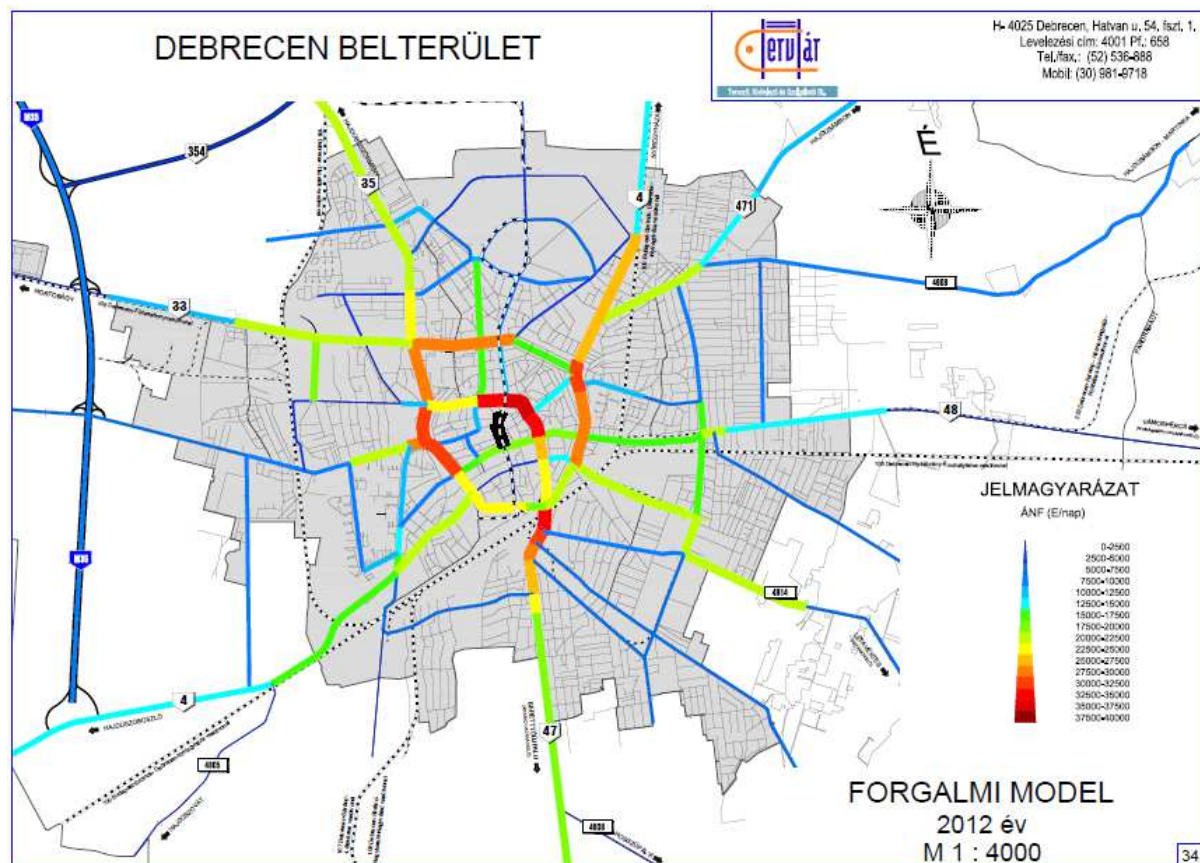
Év	személygépkocsi	motorkerékpár	autóbusz	tehergépkocsi
2001	50.599	1.892	487	8.747
2007	64.152	2.686	545	10.261
2011	61.394	3.115	433	9.508

Forrás: TEIR

A városban készült forgalomszámlálás szerint a legnagyobb forgalmat az egyes főközlekedési utak városon belüli szakaszai (ebből a szempontból kiemelendő a Sámsoni út, a Vámospércsi út, a Mikepércsi út, a Böszörményi utca, a Szoboszlai utca, a Vágóhíd utca és a Füredi utca), a

Böszörményi – Pesti - Nyugati utca tengelye és a belső kiskörút északi (Hunyadi utca) és keleti szakasza (Rákóczi, Burgundia, Kleipeda, Sumen utca) bonyolítja le (1.15.2. ábra – a felmérés 2012-ben készült, így még nem tartalmazza a várost elkerülő gyűrű hatását). Emellett az elővárosokból Debrecenben irányuló forgalomban igen fontos szerepet tölt be a Debrecen és Hajdúszoboszló közötti útszakasz, valamint a 35. számú főközlekedési út Debrecen és Józsa közötti része.

1.15.2. ábra A debreceni utcák forgalmi terheltsége

Forrás: Fenntartható közlekedésfejlesztési stratégia és program, 2013

1.15.3. Községi közlekedés

1.15.3.1. Közúti közösségi közlekedés

A debreceni közúti közlekedés (vagyis az autóbusz-hálózat) fejlődése az 1960-as évek második felében vett nagyobb lendületet, és napjainkban már több mint 60 viszonylat kb. 170 kilométer hosszúságú hálózattal szolgálja az utasok érdekeit. Az autóbusz hálózat egyik legfontosabb sajátossága, hogy mind a sugaras, mind pedig az átlós vonalak jelentős része vagy érinti a városközpontot (Hunyadi utca, illetve Erzsébet és Wesselényi utca), vagy pedig át is halad rajta (Kossuth – Széchenyi utca viszonylat). A hálózatnak négy nagyobb decentruma (Nagyállomás, Vincellér utca, Doberdó utca, Segner tér) alakult ki, amelyek az autóbusz-közlekedésben meghatározó szerepet betöltő járatok végállomásaiként működnek. Az autóbusz-közlekedés lebonyolításában a legnagyobb változásra 2009-július 1-től került sor, amikortól a Hajdú Volán helyett a két tagból álló Civisbusz Konzorcium biztosítja a

szolgáltatást. Az Inter Tan-ker Zrt feladata a járművek biztosítása és a járműfenntartás, míg a DKV Debreceni Közlekedési Zrt. a forgalomirányítási rendszert és a helyi buszközlekedést üzemelteti. A szolgáltató váltás jelentős minőségi fejlődéssel is együtt járt, 2009-től 100 darab szülő „VOLVO B9L - Alfa CIVIS 12”, és 40 darab csuklós „VOLVO B9LA - Alfa CIVIS 18” típusú autóbusz közlekedik a városban, amelyek 100 százalékban alacsonypadlóval, légkondicionáló berendezéssel, GPS alapú utastájékoztató- és forgalomirányító-rendszerrel, valamint EURO 5-ös környezetvédelmi normának megfelelő motorral rendelkeznek. Az új járműpark részére Debrecenben a Határ úti Ipari Park területén közel 30 000 m² nagyságú telephelyet és megfelelő műszaki infrastruktúrát alakítottak ki, amely biztosítja az autóbuszok felügyeletét, üzemben tartását és a műszaki színvonal folyamatos fenntartását.

Az autóbusz-közlekedés legfontosabb forgalmi adatait vizsgálva (1.15.3. táblázat) megállapítható, hogy a 2000-es évek közepe óta hosszú ideig csökkent a szállított utasok száma, az utóbbi két évben ugyanakkor már ellentétes tendencia figyelhető meg.

1.15.3. táblázat A debreceni közösségi közlekedés legfontosabb forgalmi adatai

Év	villamoson szállított utasok száma (ezer fő)	autóbuszon szállított utasok száma (ezer fő)	trolibuszon szállított utasok száma (ezer fő)	összesen (ezer fő)
2007	19.262	82.678	13.361	115.301
2008	18.904	79.356	13.125	111.385
2009	17.683	74.653	12.505	104.841
2010	16.784	72.844	11.859	101.487
2011	17.400	76.145	12.266	105.811
2012	12.314	86.718	8.426	107.458

Forrás: a DKV Debreceni Közlekedési Zrt. adatszolgáltatása, TEIR

Debrecen, mint a Tiszántúl egyik közlekedési csomópontja igen fontos szerepet játszik a térség helyközi autóbusz-közlekedésében is. A városból közvetlen járattal közel 90 településre lehet autóbuszszal eljutni (ennek jelentős részét a Hajdú Volán üzemelteti), amely települési kör magában foglalja a megye jelentős részét, valamint a szomszédos megyék legnagyobb településeit. A helyközi autóbusz-közlekedés legfontosabb csomópontja a Külső Vásártéren található, 1960-as években épült autóbusz-állomás.

1.15.3.2. Kötőtpályás közösségi közlekedés

A kötőtpályás közösségi közlekedés Debrecenben a XIX. század végén alakult ki, amikor az Osztrák-Magyar Monarchiában elsőként, 1884-ben megindult a Pályaudvar és a Gyógyfürdő között gőzvontatású vasúti közlekedés. A későbbi évtizedekben több vonal is létesült, majd a fejlődés következő lépcsőfokaként 1911-ben megkezdődött az elektromos meghajtású villamos közlekedés. A két világháború közötti hálózathozvitések eredményeként a villamos-hálózat hossza az 1960-as évek végére meghaladta a 21 kilométert, a szállított utasok száma pedig megközelítette az 50.000.000 főt. A városi közlekedésben betöltött fontos szerep ellenére az 1968-as közlekedési koncepció felszámolásra ítélte a villamos-vonalak döntő részét, és az 1970-es évek közepére csak a Nagyállomást és a Nagyerdő összekötő 8,8 kilométer hosszúságú 1-es villamos maradt. A pálya szerkezete szempontjából a villamos-vonal alapvetően két részre osztható: a Nagyállomás és a Debrecen Plaza közötti szakaszt az

elmúlt időszakban többször is felújították, a Debrecen Plaza és a Nagyerdő közötti szakasz jelentős része ugyanakkor igen rossz minőségű.

A villamos járműpark döntő részét hosszú ideig az FVV CSM-4 márkájú villamosok alkották, jelentős minőségi változásra csak az 1990-es években, 11 darab KCSV6 márkájú villamos megvásárlásával került sor.

A villamosközlekedés szempontjából legnagyobb jelentőségű fejlesztés az Európai Unió támogatásával az új évezred első évtizedének a végén kezdődött, és a tervek szerint 2013 végén fejeződik be. A beruházás a KÖZOP 5.2.0-07 A városi közösségi kötőtpályás közlekedés fejlesztése pályázati konstrukcióban a Debrecen városi villamoshálózat fejlesztése (2-es vonal) című pályázat keretében nettó 18,2 milliárd Ft beruházással (az Európai Unió támogatás aránya 91%) valósul meg. A projekt megvalósítása során tizennyolc db alacsonypadlós, a spanyol CAF által gyártott villamosjármű beszerzésére, a Debrecen Plaza és a Doberdó utca között több mint 7 kilométer új villamospálya kiépítésére, valamint bizonyos kiegészítő infrastrukturális elemek (pl. új áramátalakító, Salétrom utcai remiz, Petőfi téri új villamos-végállomás) megépítésére kerül sor.

A kötőtpályás közösségi közlekedés másik alágazatának, a trolibusz hálózatának a kialakítása, részben a megszüntetett villamos-vonalak pótlása érdekében az 1980-as években indult el. A beruházások eredményeként jelenleg 5 viszonylat (2, 3, 3/A, 4, 4/A) működik, amelyek a Segner téri centrumból kiindulva, részben a városközponton, részben annak déli részén áthaladva jutnak el egyrészt a Dobozi lakótelepig, másrészt a város északkeleti részén található Köztemetőig. A DKV Debreceni Közlekedési Zrt. trolibusz járműállománya igen vegyes, megtalálhatóak benne az egykor a Szovjetunióban gyártott ZIU-9 típus felújított (3 db), a Magyarországon gyártott IKARUSZ 280 autóbuszok átalakított (4 db) változatai. Az állomány legmodernebb részét a Ganz Solaris Trollanis (10 db) és a Ganz Skoda Trollino (11 db) trolibuszok alkotják, amelyek bizonyos ideig felsővezeték nélkül is képesek közlekedni. Döntő mértékben a trolibusz-közlekedés fejlesztését szolgálta a „Debreceni közösségi közlekedés szolgáltatási színvonalának fejlesztése” elnevezésű, ÉAOP-3.1.4/A-09-2009-0001 azonosítószámú pályázat, amelynek keretében 438,1 millió Ft-os beruházás (az Európai Unió támogatás aránya 85%) révén többek között végbement a felsővezeték egy részének a rekonstrukciója, bizonyos pályaszakaszokon kicserélték a felsővezeték tartó oszlopokat, illetve szoftver által vezérelt gyorsváltó beépítése valósult meg, valamint átépítették a Segner téri forgalomirányító épületét.

A forgalmi adatokat tekintve (1.15.3. táblázat) a kötőtpályás közösségi közlekedés két ágazatában hasonló folyamatok mentek végbe: 2007 és 2010 visszaesés volt tapasztalható, ezt 2011 és 2012 között egy kismértékű emelkedés követett, majd az 2012-es esztendő újra visszaesést hozott.

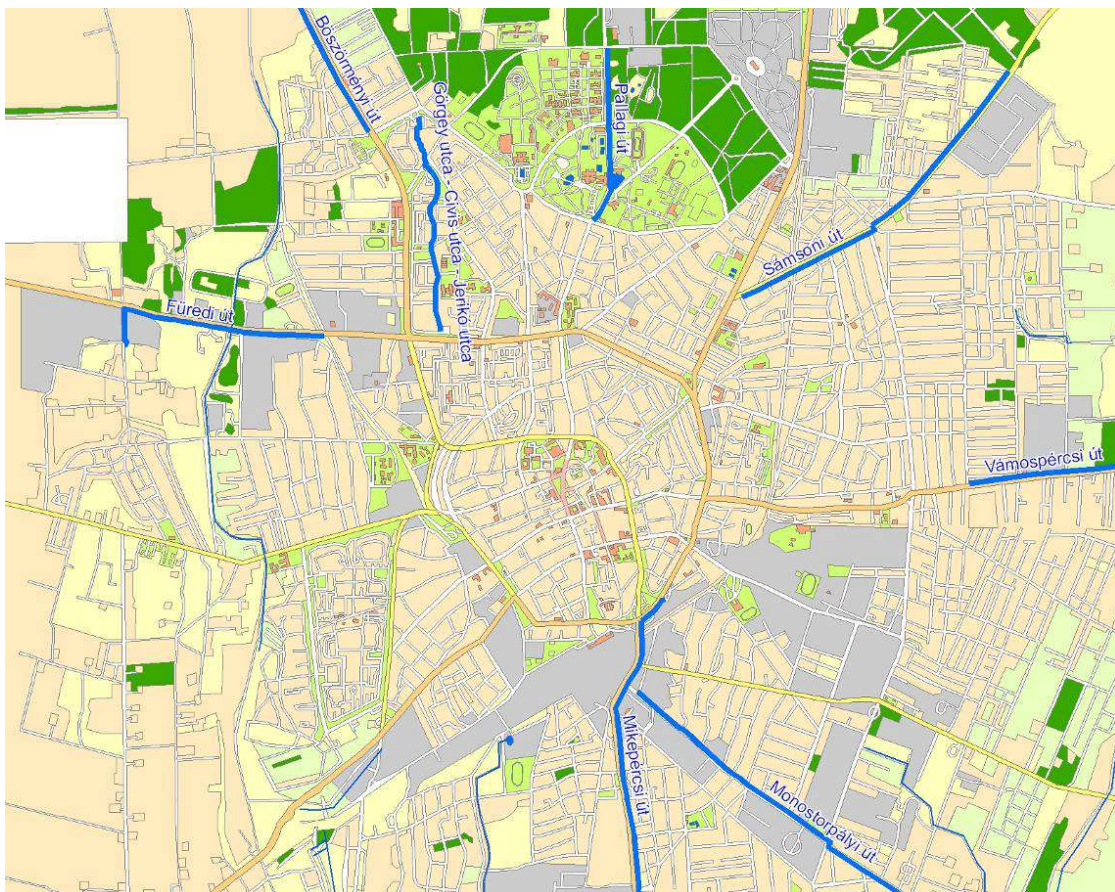
1.15.4. Kerékpáros és gyalogos közlekedés

Debrecen természeti adottságai miatt nagymértékben alkalmas arra, hogy a kerékpáros közlekedés fontos szerepet töltsön be a közlekedésben: egyrészt a geomorfológiai viszonyok (kis szintkülönbségű síkság), másrészt a relatíve száraz éghajlat következtében igen könnyen lehet akár naponta 3-4 kilométert megtenni a városban. Ennek ellenére a kerékpárút-hálózat fejlesztése hosszú ideig csak kis figyelmet kapott (a hálózat hossza 2006 végén mindössze

16,9 km volt), és döntő mértékben csak a városból kivezető szakaszok épültek ki (1.15.3. ábra). A problémával az 1997-ben elkészült „Debrecen kerékpárút-hálózatának tanulmányterve” című dokumentum is tisztában volt, és négy ütemben kb. 50 kilométernyi részben önálló kerékpárút, részben közös gyalogos- és kerékpárút kialakítását javasolta.

A dokumentumban megfogalmazott elképzeléseket felhasználva az elmúlt években – elsősorban az Európai Unió támogatásaira támaszkodva – igen jelentős kerékpárút-hálózat fejlesztés valósult meg, amelynek eredményeként a hálózat hossza 2013 közepén elérte a 41,7 kilométert. A kerékpáros közlekedés feltételeinek további javítását szolgálja az EAOP 2.1.1/A.I-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése pályázati felhívás keretében elnyert, Kerékpáros turisztikai útvonalhálózat és szolgáltatás fejlesztése Debrecenben című pályázat, amelynek keretében az elkövetkező évben 498 millió Ft-os beruházás eredményeként közel 20 kilométernyi kerékpárút (egyesített gyalog- és kerékpárút – 5,35 km; önálló kerékpárút és kerékpározható útszakaszok – 14,3 km) épül Debrecenben (1.15.4. ábra).

1.15.3. ábra A debreceni kerékpárút-hálózat 2007 elején

Forrás: Debrecen kerékpárút-hálózatának tanulmányterve, 2007

A kerékpárút-hálózat fejlesztése mellett igen jelentős problémát jelent a kerékpárok biztonságos tárolása. A beruházások keretében ugyan több kerékpár-tároló is létesült, a város egyes frekvenciált helyein (pl. belváros, nagy bevásárlóközpontok környéke) ugyanakkor gyakran hiány van megfelelő tároló-helyekből.

1.15.4. ábra A Kerékpáros turisztikai útvonalhálózat és szolgáltatás fejlesztése Debrecenben című projekt keretében megvalósuló kerékpárút-hálózat fejlesztések Debrecenben (a térképen zöld szín mutatja a jelenlegi hálózatot)

Debrecenben a parkolási gondok – hasonlóan a többi nagyvároshoz – elsősorban három városrészben jelentkeznek, a belvárosban, a nagy forgalmú intézmények környékén és – az építészeti alacsonyabb személygépkocsi-számnak következtében – a házgyári lakótelepeken.

Az elmúlt években – elsősorban a nagyobb figyelemnek köszönhetően – döntő mértékben a belvárosban törekedtek a probléma megoldására, amiben az is szerepet játszott, hogy a gépkocsi-mentes gyalogló-övezet fokozatos kiterjesztésének eredményeként csökkent a felszíni parkolók száma.

Az új parkolóhelyek létesítése részben magán, részben állami/önkormányzati forrásból megvalósuló beruházásokhoz kötődött, és elsősorban felszín alatti mélygarázsok formájában valósult meg (az egyedüli kivételt a Debrecen Fórum többemeletes garázsa jelenti). A fejlesztések következtében az elmúlt években egy kb. 2.200 parkolóhelyet magában foglaló mélygarázs és parkolóház hálózat alakult ki (1.15.4. táblázat), amelynek elemei a történelmi városközpont határain helyezkednek.

A parkolás másik elemét a felszíni parkolás alkotja, amely csaknem kizárólagosan a DKV Debreceni Közlekedési Zrt. kezelésében működik (kivételt csak a városban szétszórtan elhelyezkedő foghíjtelkeken működő parkolók jelentik) A cég a város területén három parkolási övezetet alakított ki, a működtetett fizető parkolóhelyek száma meghaladja a 4.000 darabot

1.15.4. táblázat A Debrecenben található mélygarázsok és parkolóházak befogadó kapacitása

Mélygarázs/Parkolóház	Kapacitás
Bethlen utcai mélygarázs	100 személygépkocsi
Hal köz mélygarázs	94 személygépkocsi
Igazságügyi centrum	63 személygépkocsi
Kölcsey Központ	300 személygépkocsi
Debrecen Plaza	380 személygépkocsi
Debrecen Fórum	800 személygépkocsi
Apolló Superior	500 személygépkocsi

Forrás: Fenntartható közlekedésfejlesztési stratégia és program, 2013

A belváros mellett elsősorban a nagy ügyfélforgalmat lebonyolító intézmények (pl.: Kenézy Gyula Kórház, Debreceni Egyetem épületei körüli közterületek) környékén okoz problémát a parkolás. Itt részben szintén fizetős helyek kerültek kialakításra, amelyek azonban a tényleges probléma megoldását csak részben segítik. Meg kell említeni a lakóterületek parkolási helyzetét is. A régebbi lakótelepek (város nyugati része) területén jelentős mennyiségű hely áll rendelkezésre (Újkert 2.400 db, Vénkert 1.800 db, Tócsókert 3.870 db, Fényes udvar 800 db, Wesselényi lakótelep 640 db, Nagyerdő és környéke 550 db), amelyek azonban ma már, így is csak részben képesek kiszolgálni a megnövekedett igényeket, zsúfoltsághoz vezetnek. Az újabb építésű negyedek esetében az építési szabványok változása miatt kisebbnek tűnik a probléma, azonban az ezekben a városrészekben lévő háztartásokban nem ritka a két, illetve három személygépkocsi is, amelyek elhelyezése sokszor már szintén gondot okoz.

1.15.6. Légi közlekedés

Debrecen megközelíthetőségében igen fontos szerepet tölt be a város déli részén elhelyezkedő repülőtér. Az 1940-es évek elején kiépült repülőteret a második világháború után a szovjet hadsereg használta, és csak a rendszerváltás után, az 1990-es évtizedben került a város

tulajdonába. A 2000-es évtizedben a légikikötő területén jelentős fejlesztések valósultak meg, amelyek következtében a repülőtér képesség vált évi 250.000-300.000 utas fogadására is. A személyszállítást hosszú ideig a nyári szezonban működő charter-járatok jelentették, és az utasforgalom alig érte el a 20.000-30.000 főt. Az igazi áttörést a WizzAir légitársaság megjelenése idézte elő, amely cég jelenleg heti négy/öt járatot közlekedtet London Luton, és heti két járatot Eindhoven irányába. Az új járatok megjelenésének köszönhetően nagymértékben nőtt a légikikötő utasforgalma, amely a tervek szerint 2013-ban eléri a 120.000 főt.

A légi teherszállítás napjainkban még minimális szerepet tölt be a repülőtér életében, ugyanakkor az elmúlt években jelentős beruházások történtek ennek fellendítése érdekében, amelyek közül elsősorban több logisztikai csarnok felépítését, a légikikötőt a debreceni nagyállomással összekötő vasúti pálya teljes felújítását, és egy vasúti átrakó kialakítását kell megemlíteni.

1.16. Közművesítés

1.16.1. Vízi közművek

1.16.1.1. Vízgazdálkodás és vízellátás (ivó-, ipari-, tűzoltó-, öntözővíz, termálvíz hasznosítás)

A város vízrajzi adottságairól már a természetföldrajzi-táji adottságokat bemutató fejezetben ejtettünk szót. Ezért ezen fejezetben inkább a vízfelhasználás kérdéskörével foglalkozunk. Debrecen ivóvízellátása két forrásból biztosított. Az ivóvíz egy részét a város alatt elterülő homokos-kavicsos víztároló rétegek felszín alatti készletéből nyerik, a másik része viszont a Tiszából, pontosabban a Keleti-főcsatornából származik. A jelentősen megemelkedett vízdíjaknak, illetve az új vízfogyasztási szokásoknak (ásványvizek elterjedése) köszönhetően a lakossági vízfogyasztás az 1990-es évektől kezdődően visszaesett, 2009-ben az egy lakosra jutó éves vízfogyasztás Debrecenben 31,4 m³ volt.

A város vízellátását három működő vízmű-telep biztosítja. A város nyugati részén az I. számú Víztermelő Telep fogadja a Keleti-főcsatornából érkező tisztított felszíni víz 50 %-át, és ezen kívül 35 db mélyfúrású kúttal rendelkezik. A II. sz. Víztermelő Telep a város északi részén 33 db mélyfúrású kúttal és az I. számú Víztermelő Telepről érkező felszíni vízzel biztosítja az ivóvízellátást. A IV. sz. Víztermelő Telep a város keleti részén kizárólag rétegvíz termelést végez, 28 db mélyfúrású kúttal rendelkezik. A három telepen jelenleg 96 db mélyfúrású kút található, melyek működési állapotáról a beépített mérőeszközök folyamatosan információt szolgáltatnak. A műszaki kapacitás, az előírásoknak megfelelően vas-, mangántalanított, gázmentesített, lebegőanyagtól mentes rétegvíz-szolgáltatást tesz lehetővé folyamatos üzemben.

A debreceni hálózat ivóvíz minőségének vizsgálatát a Debreceni Vízmű Rt. Központi Laboratóriuma napi vizsgálati rendjének megfelelően, a hatósági ellenőrzést pedig az ÁNTSZ szakemberei végzik. Az előírt értéktől eltérő adatok a vizsgált paraméterek között a víz hőmérséklet esetében fordultak elő. Abban az esetben, ha a víz sokáig tartózkodik a csőhálózatban nagyobb eséllyel fordul elő, hogy a cső falán elszaporodnak egyes mikroorganizmusok.

Debrecenben a közüzemi vízcsőhálózat hossza 821,4 km, ami az elmúlt tíz év alatt 38,2%-al bővült (1.16.1. táblázat). Ennek megfelelően a közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások száma és aránya is nőtt, és 2011-re végére elérte a 95,4%-ot (1.16.2. táblázat).

1.16.1. táblázat Közüzemi vonalas infrastruktúra-hálózat hossza Debrecenben 2001-ben és 2011-ben (km)

Év	közüzemi ivóvíz-hálózat	közüzemi szennyvíz-hálózat	gázcső-hálózat	kisfeszültségű villamos-energia-elosztó hálózat
2001	594,2	367,2	903,2	1.462
2011	821,4	627,7	1.009,4	1.606

Forrás: TEIR

1.16.2. táblázat A közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások száma és aránya Debrecenben 2001-ben és 2011-ben

Év	közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások száma (db)	közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)
2001	83.423	94,3
2011	90.635	95,4

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

1.16.1.2. Szennyvízelvezetés

A közüzemi szennyvízcsatorna hálózat hossza 2011-ben 627,7 km volt (1.16.1 táblázat), ami 70,8%-os növekedés 2001-hez képest. Jelentősen emelkedett a hálózatra rákapcsolt lakások aránya, a 2001-es 65.577 darabról 2011-re 85.834 darabra (1.16.3. táblázat). A fejlesztések eredményeként javult a közműolló (egy km ivóvíz-hálózatra jutó szennyvízcsatorna-hálózat hossza) nagysága is: a 2001-es értékkel 0,618-as értékkel szemben a 2011-es érték 0,764%.

1.16.3. táblázat A közüzemi szennyvíz-hálózatba bekapcsolt lakások száma és aránya Debrecenben 2001-ben és 2011-ben

Év	közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások száma (db)	közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)
2001	65.577	78,6
2011	85.834	90,6

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

1.16.1.3. Csapadékvíz elvezetés, felszíni vízrendezés

Mint minden nagyvárosban, Debrecenben is fontos a csapadékvíz megfelelő elvezetése. A mintegy 90 km hosszú csatornahálózat elsősorban a város belső területeinek vízelvezetését biztosítja, de 2011-ben zárult le a hálózat legújabb fejlesztése, amely során a Lenc-telepen

1500 méterrel bővült a rendszer, és ezzel újabb 2,6 hektárnyi területen oldódik meg a csapadékvizek elvezetése, és ezzel a kritikus belvízhelyzetek megelőzése.

Egyéb felszíni vízrendezési feladatok között meg kell említeni a Tóció-vízrendezését, amelynek során a Liget lakópark mellett pihenésre alkalmas parkká fejlesztették a patak medrét.

1.16.2. Energia

A város energiaellátásának vezetékhálózatát (1.16.1. táblázat) tekintve megállapítható, hogy 2001 és 2011 között mind a gázcsőhálózat, mind pedig a kiefeszültségű villamosenergia-elosztó hálózat bővült: az előbbi esetében 11,8%-os, míg az utóbbi esetében 9,8%-os volt a növekedés mértéke. A villamosenergia-ellátás Debrecenben teljes körűnek mondható, az egy háztartásra jutó évi villamos-energiafogyasztás 2011-ben 2.231.189.000 kWh volt, a 2001-es érték 125,3%-a.

A lakossági fűtési rendszer tekintve (1.16.4. táblázat) a háztartási gázfogyasztók száma 2001 és 2011 között emelkedett, míg a döntő mértékben a lakótelepeken elterjedt távfűtéses lakások száma minimális mértékben csökkent

1.16.4. táblázat A lakossági energiafogyasztás legfontosabb jellemzői 2001-ben és 2011-ben

Év	a háztartási gázfogyasztók száma	távfűtésbe bekapcsolt lakások száma
2001	61.394	30.912
2011	66.919	30.895

Forrás: TEIR

Debrecenben is egyre inkább terjed a környezettudatos energiagazdálkodás iránti igény, az újonnan épített lakások – igaz csekély számán belül – már 25% fölött van megújuló energiát, illetve egyéb más környezetbarát technológiát használni kívánók aránya. Ezek az új építésű lakások elsősorban az újabb lakóparkokban, illetve a kertvárosi területeken épülnek. Ugyanakkor a lakásállomány jelentős részét kitevő iparosított technológiával épült lakások között is megjelent ez a technológia, bár csak kísérleti jelleggel. A város adottságai szempontjából leginkább a geotermikus energia kihasználása tűnhet még perspektivikusnak, azonban erre még csak kísérleti kezdeményezések történtek eddig.

Ezzel szemben az önkormányzati épületek esetében több befejezett projekt tanúskodik az energiahatékonyság javításáról (pl.: óvodai, iskolai épületeknél), amelyek során napkollektorokkal történő melegvíz előállításra, illetve a nyílászárók cseréjén keresztül az energia-igények csökkentésére került sor.

1.16.3. Elektronikus hírközlés

A városban a vezetékes szolgáltatásokat tekintve három nagy szolgáltató említhető meg. A Magyar Telekom és az UPC a város jelentős részén képes biztosítani a szolgáltatásokat, míg a DIGI elsősorban a lakótelepekre koncentrál.

A vezetékek nélküli szolgáltatásokat tekintve a városban mind a három mobil telefon-szolgáltató hálózata elérhető. A közcélú vezetékek nélküli INTERNET-szolgáltatást tekintve alapvetően

négy nagyobb lehetőség említhető meg. Egyrészt a Magyarország Románia Határon Átnyúló Együttműködési program keretében három nagyobb fejlesztés is megvalósult. Közvetlen kommunikációs csatornák épültek ki a Debreceni Egyetem és a Temesvári Műszaki Egyetem között, és a programban 150 kültéri WiFi állomást hoztak létre az egyetemi campuson, ezzel a Tudományegyetemi Karokon teljes lett a WiFi lefedettség. A Debreceni Egyetem száz százalékos tulajdonában lévő Debreceni Info Park Nonprofit Kft. Nagyvárad önkormányzatával nyert uniós forrást, melyből WiFi és HOT SPOT internet elérési pontokat hoztak létre Debrecenben. A debreceni önkormányzat is a nagyvárad önkormányzattal pályázott sikeresen az Európai Uniónál, és a projekt keretében Debrecen belvárosában a Kossuth téren nyolc, a Csapó utcán három, a Hal közben és az Emlékkertben egy-egy, a Baltázár téren két AP pontot építettek ki, míg a nagyerdei Békás-tónál további egyet. Másrészt a nagyobb bevásárlóközpontok és szupermarketek is biztosítják saját építményeiken belül a wi-fi lehetőséget.

1.17. Környezetvédelem (és településüzemeltetés)

1.17.1. Talaj

A város tájhatárokon való fekvése miatt a talajtani viszonyok is változatosan alakulnak. A nyugati területeken, a Hajdúhát területén típusos a mészlepedékes csernozjom talaj előfordulása. Az intenzív használat miatt a szántott réteg általában leromlott szerkezetű, aprómorzsás, esetleg porosodott. A feltalaj kémhatása semleges, vagy gyengén lúgos, humusztartalma 3-4%. A termőréteg vastagsága jellemzően meghaladja az 1,0 métert, a szervesanyag-tartalom szintje magas (300 - 400 t/ha). A mészlepedékes csernozjom talaj vízgazdálkodása és tápanyag-ellátottsága igen jó.

A Hajdúhátnak a Hortobágy felé eső peremi sávjában jellemzőek az agyagosodott infúziós lösz alapkőzetten kialakult réti csernozjom talajok. Kialakulásukra és tulajdonságaikra jellemző, hogy a humusz-felhalmozódást gyenge vízhatás kíséri, ez a talajvíz közelségének vagy az időszakos belvizezőntésnek a következménye. A réti csernozjom talajok vízgazdálkodásában a vízáteresztés és víztartó képesség megfelelő, azonban a magas talajvízállású időszakokban túlnedvesedésre hajlamos.

Az igazgatási terület K-i oldalán a Dél-Nyírségre jellemző talajok találhatók meg, az egyes talajtípusok térbeli eloszlása az alapkőzet elterjedésével szoros korrelációban van. A terület túlnyomó részén, a futóhomok alapkőzetten kialakult, vékony termőrétegű, átlagosan 30 cm vastagságú, gyenge termékenységű, kovárványos futóhomok talaj a jellemző. A kovárvány rétegek tömöttebbek, több finom frakciót és ebből következően több nedvességet is tartalmaznak, mint a köztes homokszintek, ezért a kovárvány rétegek késleltetik a felszínre hulló csapadék beszivárgását.

A Dél-Nyírség peremi sávjában helyenként humuszos homoktalajok képződtek. A humuszos homoktalajok termékenysége a sívó futóhomokénál jobb, nagyobb a víztartó és valamelyest kisebb a vízáteresztő képességük. Nehezebben száradnak ki és így kevésbé vannak kitéve a defláció hatásának.

A Dél-Nyírség erővel borított részein megtalálható a kovárványos barna erdőtalaj is. E talaj humuszos rétegének és kilúgozási szintjének vastagsága igen különböző. A kovárványos barna erdőtalajok vízgazdálkodása a futóhomokétól annyiban térnek el, hogy a kovárvány csíkok között több víz raktározódik. Kedvező a kovárvány csíkok hatása e talajok tápanyag-

gazdálkodására is, mert a kovárvány szalagok magasabb kolloidtartalma több növényi tápanyagot köt meg, másrészt a hosszabb ideig tartó nedves állapot lehetőséget ad a tápanyagok megfelelő hasznosítására.

1.17.2. Felszíni és a felszín alatti vizek

Habár Debrecen felszíni vizekben szegény, a város keleti külterületén több mesterséges, jóléti tározó található, melyek vízállása az utóbbi években a szinte egyedüli vízutánpótlást jelentő csapadék ingadozása miatt rendkívül változékonnyá vált.

A talajvíz felszín alatti nyugalmi szintje a morfológiai adottságoknak megfelelően változatos. A legmélyebb nyugalmi talajvíznívó a Debrecen II. közüzemi vízműteleptől északra levő területen található, itt átlagosan 8,0 m körüli mélységben mérhető, ami nagy valószínűséggel részben a nagy volumenű víztermelés következménye is. Ettől a területtől az ÉK felé emelkedő, dél-nyírségi térszínen a nyugalmi vízszintek a felszínhez közelebbiek – 5,0-6,0 m között –, míg dél felé, különösen a Tóció völgyében, egyre közelebb kerül a talajvíz a felszínhez, a város déli határánál jellemzően már csak 1,0-2,0 m közötti.

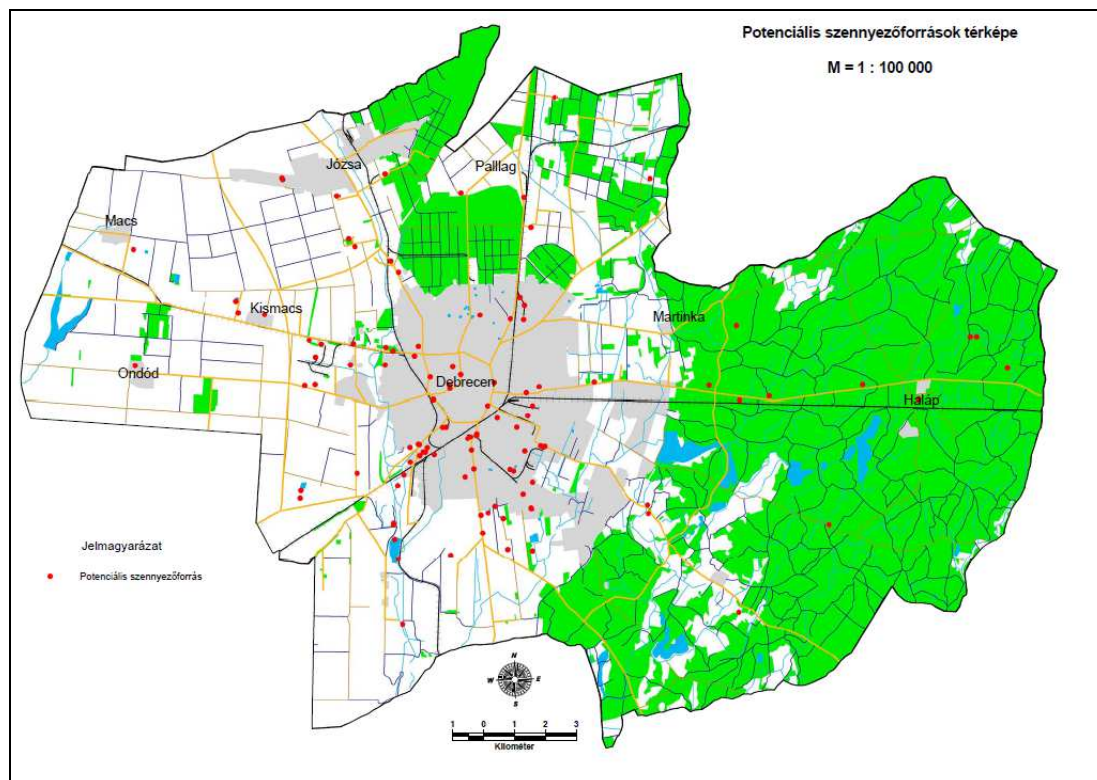
A város ivóvíz-ellátásának egy része, termálvíz-ellátásának pedig egésze rétegvízből történik, és a rétegvíz felhasználása számos fejlesztési elképzelés alapját képezi. A város területén a legtöbb (9 db) hévízkúttal a Gyógyfürdő rendelkezik, de néhány gazdálkodó szervezetnek saját termálkútja van.

A felszín alatti vízbázisok védelme érdekében fel kell mérni azok fenyegetettségét, és ezen ismeretek fényében kell további konkrét védelmi intézkedéseket hozni. A sérülékeny vízbázisok területén (pl. Nagyerdő alatti depresszió) kármentesítést is kell végezni, illetve folytatni, a már megkezdett tevékenységet.

A Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség adatszolgáltatása alapján Debrecen Megyei Jogú Város Környezetvédelmi Programjában ábrázolták a felszín alatti vizeket és a földtani közeget veszélyeztető telephelyek elhelyezkedését (1.17.1. ábra).

A térképen összesen 184 db olyan objektum azonosítható, ahol a vízbázis elemeit veszélyeztető tevékenységet végeznek. Ezek elhelyezkedése elsősorban az ipari területekhez kötődik, a déli-, a délkeleti- és a nyugati iparterületen. Ezek közül néhány esetében már megindult a kármentesítés.

1.17.1. ábra Potenciális vízbázist veszélyeztető szennyező-források

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Környezetvédelmi Programja 2009.

1.17.3. Levegőtisztaság és védelme

A város természetföldrajzi elhelyezkedése bizonyos meteorológiai helyzetekben kedvez a tartós légszennyezettség kialakulásának. A homokos, laza talajt a szél könnyen felkavarja, porfelhő keletkezik.

Debrecenben az országos légszennyezettségi mérőhálózat három mérőállomás (a Kalotaszeg téren, a Klinikák területén, és a Hajnal utcán) működik, amelyek nyomon követik, hogy a városban hogyan alakul a levegő minősége, regisztrálva a kén-dioxid, nitrogén-oxid, nitrogén-dioxid, szén-monoxid, ózon és szálló por tíz mikron alatti frakciójának mennyiségét.

Debrecen a közepesen szennyezett városok közé tartozik, amiben szerepe van annak, hogy a dominánsan északkeleti–délnyugati szelek gyakran szinte „átmossák” a légrétegeket. A légszennyező források megoszlását vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a legnagyobb terhelést a közlekedés jelenti a város számára (80%), a második helyen a tüzelés következik (12%), és csak a harmadik helyet foglalják el a pontszerűen elhelyezkedő ipari üzemek (8%). A gázprogram megvalósítása (szinte teljes a gázzal ellátottság) következtében javultak a levegőszennyezettségi mutatók, és különösen a fűtési szezonban csökkentek a kibocsátási értékek.

Az utóbbi években a kén-dioxid koncentrációja fokozatosan visszaesett, ezzel szemben azonban csekély mértékben növekedett az ülepedő por, és annál jelentősebb mértékben a szálló por és a nitrogén-dioxid mennyisége. Ez utóbbi elsősorban közúti közlekedés

növekedésének köszönhető, és a fő közlekedési útvonalak mentén nagyobb mennyiségben van jelen, hasonlóan a szén-monoxidhoz. A forgalomnak a Belváros központjából kijebbi helyezése és a körút-rendszer bevezetése miatt egyértelmű a légszennyezettség csökkenése a Belvárosban. Egészen az elmúlt év végéig környezeti gondokat, zaj- és légszennyezést okozott az a körülmény, hogy a várost érintő országos főutak többsége (4, 33 és 35) teljes hosszában terhelik a Nagykörút vonalát, amelynek bizonyos részein a fő szennyezőként jelentkező tranzit-szállítók (kamionok) még mindig jelentős levegőszennyezést okoznak. A 4-es számú út elkerülő szakaszának befejezését követően várható ezen terhelő forrás csökkenése, de erre vonatkozó adatokkal még nem rendelkezünk. Ugyanakkor jelentős eredmény a gyalogos városközpont régi gondolatának a megvalósítása, mely zöldfelületi fejlesztésekkel is párosult.

A várostól északra és nyugatra levő szántóterületekről származó szállópor-terhelés ugyan csökkent az ezredfordulót követően, még mindig túl gyakran haladja meg a határértéket, főleg a város nyugati részén. Ez részben annak eredménye, hogy a védő erdősávok telepítése nem zajlik a kívánatos ütemben. Mindmáig hiányzik azonban a mezővédő erdősávok telepítésének támogatása a várostól távolabbi területeken és a várostól nyugatra fekvő erdőterületek védelme, illetve az itt kivágott erdők újraterelítésének elősegítése.

1.17.4. Zaj- és rezgésterhelés

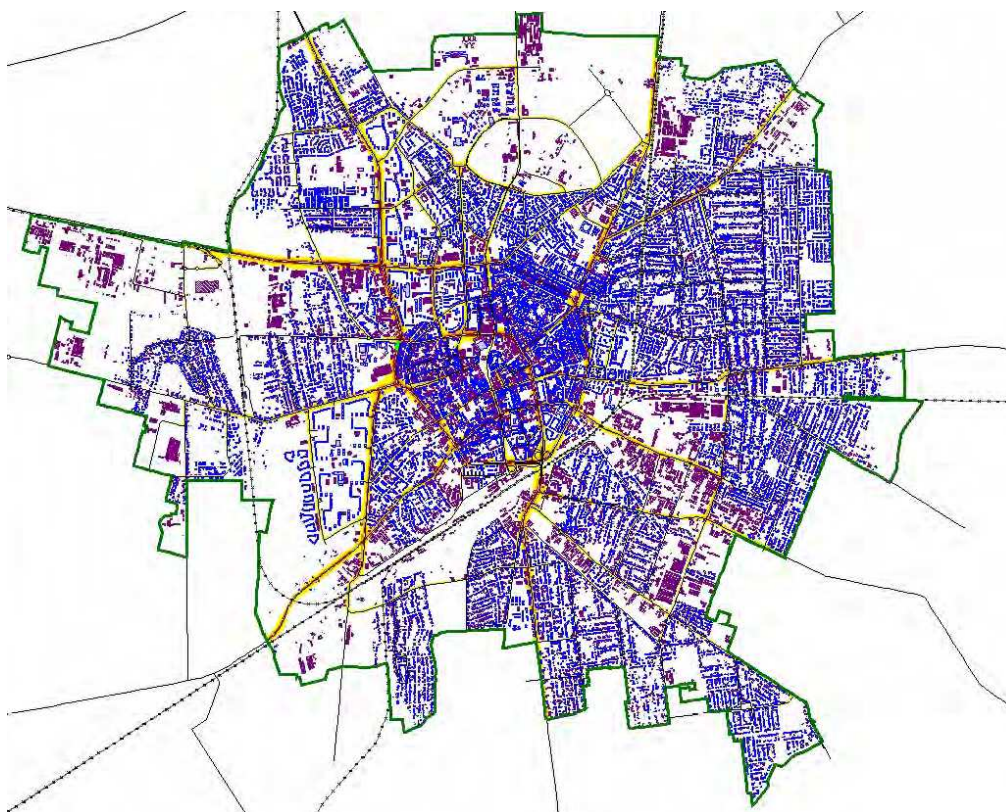
A levegőszennyezettséghez hasonlóan a zajterhelés is elsősorban a közlekedés és az ipar által okozott környezeti hatásnak tekinthető. A Tiszántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség adatai szerint zaj tekintetében a lakosságot főként a közlekedési zaj zavarja, a beérkező panaszok elsősorban a közlekedéssel kapcsolatosak. A környezet terhelése a mérések szerint is alapvetően a közlekedésből származik, és időszakosan és szezonálisan változik.

A 2012-ben készített stratégiai zajtérkép megállapításai szerint (1.17.2. ábra) elsősorban városon keresztülmenő főutak mentén találhatóak különösen magas (75dB feletti) zajterhelésű területek (a Pesti utca - 35. számú főút, Nyíl utca - 33. számú főút, Rakovszky utca - 4. számú főút), de a belváros utcáinak napközbeni zajterhelése is nagyon magas (70-75 Db).

A Debrecen közigazgatási területén futó vasútvonalak közül a 100. számú vasúti fővonalon bonyolódik le az összes forgalom meghatározó hányada. Ennek megfelelően a konfliktusos helyszínek Debrecenben a vasútvonal mentén számos helyen, a Nagyállomás térségében és a ki- és bevezető vonalszakaszok mentén találhatóak, és a zavart zónán belül több közoktatási intézmény is elhelyezkedik (1.17.1. táblázat). A repülőtér környezetében nem található a jogszabályi előírások szerint védendő épület.

Bár az iparterületek esetében nagyon jelentős zajterhelést nem állapítottak meg, néhány üzem esetében (Debrecen Kombinált Ciklusú Erőmű Kft. és az E.On Energiatermelő Kft., Hajdúhús 2000 Kft., TEVA Gyógyszergyár Zrt.) felmerülhet zajvédelmi létesítmény építése.

1.17.2. ábra Az egész napra vonatkozó közúti zajterhelés Debrecenben

(a piros vonalak jelentik a jelentős zajterheléssel jellemezhető utcákat)

Forrás: Debrecen Megyei Jogú Város Stratégiai Zajtérképe

1.17.1. táblázat Vasúti zajterhelés érintettsége és területnagysága egész napra vonatkoztatva

zajszint-tartomány (dB)	érintett lakosság (fő)	Lakóépület (db)	óvoda és bölcsőde (db)	iskola (db)	kórház (db)	terület (km ²)
55-60	6.700	1.134	3	11	0	2,44
60-65	2.900	525	2	6	0	1,39
65-70	1.300	187	3	0	0	0,74
70-75	500	101	0	1	0	0,34
≥75	100	19	0	0	0	0,29

Forrás: Stratégiai zajtérképek és zajcsökkentési intézkedési tervek készítése Debrecen város közigazgatási területére, 2013.

A város fejlődésében akusztikai szempontból nagyon előnyös az új lakóparkok épülése, mint például a Vezér utcai, a Liget I, Liget II, Fészek, Lenz és Júlia telepi lakóparkok, de ide sorolható a TÓCÓS kerti, TÓCÓ völgyi lakótelep is. Ezek a lakóövezetek távol vannak a forgalmas utaktól, ipari tevékenységtől mentesek, pihenésre, feltöltődésre kifejezetten alkalmasak. Nem szabad elfelejteni arról sem, hogy a közösségi épületekben meg kell oldani a belső zajok elleni védekezést, a szomszéd helyiségek egymástól való hangszigetelését is.

1.17.5. Sugárzás védelem

A sugárzás (radioaktív, röntgen, mikrohullám, gamma vagy ultraviola sugárzás, radongáz) műszeresen érzékelhető jelenség; az emberi érzékszervek nem jelzik. A városi környezetben jelenleg a hőmérséklet hatása, az extrém meteorológiai események jelentenek jelentős egészségi kockázatot. Az éghajlatváltozással összefüggésben potenciálisan növekszik az UV sugárzásnak való kitettség mértéke, amely azonban nem mutat helyi specialitásokat. Nagyobb sugárzást okozó berendezés vagy intézmény nem működik a város területén.

1.17.6. Hulladékkezelés

A hulladékgazdálkodási feladatokat, a hulladék gyűjtését és szállítását az AKSD Városgazdálkodási Kft. látja el. A hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya 97,2%. A Vértesi úti hulladékkezelő-telep üzemeltetése hozzájárult Debrecen európai színvonalú hulladékgazdálkodásának megvalósulásához. Az depónia a város "hulladékgazdálkodási övezetébe" került beillesztésre: a régi szeméttelp, a szennyvíztisztító telep, valamint a szippantott szennyvízkezelő telep társaságába. Az új kombinált szigetelési rendszerű hulladéklerakóban kerül elhelyezésre a város kommunális hulladéka, nem veszélyes ipari hulladéka, építési törmeléke, valamint a földi hulladék. A folyamatosan, szakaszonként épülő telep 22,3 ha területű. Kapacitása mintegy 3,5 millió m³ lesz, ami kb. 40 évre biztosítja Debrecen és környéke kommunális hulladékainak biztonságos elhelyezését.

A lerakó működésével folyamatosan nő az elszállított hulladék mennyisége. A szelektíven gyűjtött hulladék mennyisége ingadozással, de alapvetően növekvő tendenciát mutat (1.17.2. táblázat)

1.17.2. táblázat A lakosságtól elszállított, illetve szelektíven gyűjtött hulladék mennyisége Debrecenben 2007-2011 (tonna)

Hulladék gyűjtés típusa	2007	2008	2009	2010	2011
Hagyományos módon a lakosságtól elszállított települési szilárd hulladék	47.003,6	48.191,7	53.991,7	54.045,5	51.367
Szelektíven gyűjtött hulladék mennyisége	6.503,5	8.257,9	4.765,	4.697,3	15.608
Lakosságtól szelektív gyűjtéssel elszállított hulladék	0	0	0	890,8	920,1

Forrás: TEIR

A szeméttlerakóban a szerves anyagok anaerob körülmények között történő biológiai lebomlása során biogáz keletkezik, amelyet magas metántartalma értékes energiahordozóvá tesz, ezért lehetőség nyílik alternatív energiaforrásként való gazdaságos hasznosítására. Ezért a hulladéklerakóból a depóniagázokat kompresszorok segítségével elszívják, majd a gázt szállító vezetékeken keresztül juttatják el a különböző hasznosítási pontokhoz. Ezek egyfelől az AKSD. Kft. által üzemeltetett gázkazánok, valamint a kertészeti telep szociális épületének és fóliasátrainak fűtése és melegvíz ellátása is ezek segítségével történik. Az általuk fel nem használt gázmennyiséget átadják a Debreceni Vízmű Rt. részére, ahol a gázból szintén hőenergiát állítanak elő.

Az AKSD keretén belül 2005 óta évente mintegy 100 tonna elektronikai és elektromos hulladékot kezelnek, ami az országban évente keletkező 130 ezer tonnának töredéke csupán, de a folyamatosan növekvő szereppel bír.

A térségben 2002-ben kezdődött a szelektív szigetes hulladékgyűjtés. A gyűjtőedényekben eddig papírt, üveget és PET-palackot gyűjtöttek, de 2006. májusától néhány intézményben és iskolában már italos kartonok és alumínium dobozok elhelyezésére is lehetőség van. A statisztikai adatok alapján, ezzel a módszerrel begyűjthető mennyiség lakosonként ~9 kg/év. A gyűjtő szigetek kialakításánál logisztikai és jogszabályi feltételeknek kell megfelelni, ami az újabb sziget kialakításának lehetőségét jelentősen korlátozza. Debrecenben mintegy 200, vidéken pedig 125 szelektív gyűjtősziget van. Az összegyűjtött másodnyersanyag mennyisége évről évre átlagosan több mint 20 százalékkal nő. Ez a gyűjtési mód inkább a sűrűn lakott (bérházas) városrészek ideális (költséghatékony) gyűjtési módja, amihez szükséges a lakosságot környezettudatosabbá „nevelni” (nincs közvetlenül érdekelve).

Kísérleti jelleggel (tapasztalat szerzés céljából) Józsa városrészen 2009. április 1-jétől került bevezetésre a zsákos begyűjtés rendszere. Amennyiben az eddigi tendencia folytatódik a lakosonként begyűjtött mennyiség 11 kg/év körül várható. Ezzel a családi házas övezetek gyűjtési módjává válhat, hiszen a lakosság érdekelt - bizonyos mértékben - a visszagyűjtésben, így akár reálisan 10-20 % közötti begyűjtött mennyiség növekedés várható, ezért ezt a gyűjtési módot javasolt kiterjeszteni.

1.17.7. Vizuális környezetterhelés

Debrecen városa számtalan műemlék jellegű épülettel rendelkezik. Ezek településképhez való beilleszkedésének megtartása, állapotuk és a szomszédságukban elhelyezkedő épületek állapotának karbantartása fontos a város fejlődése szempontjából. Ezért meg kell akadályozni a szándékos rongálásokat, figyelemmel kell lenni a megfelelő városképbe illeszkedő épületek építésére.

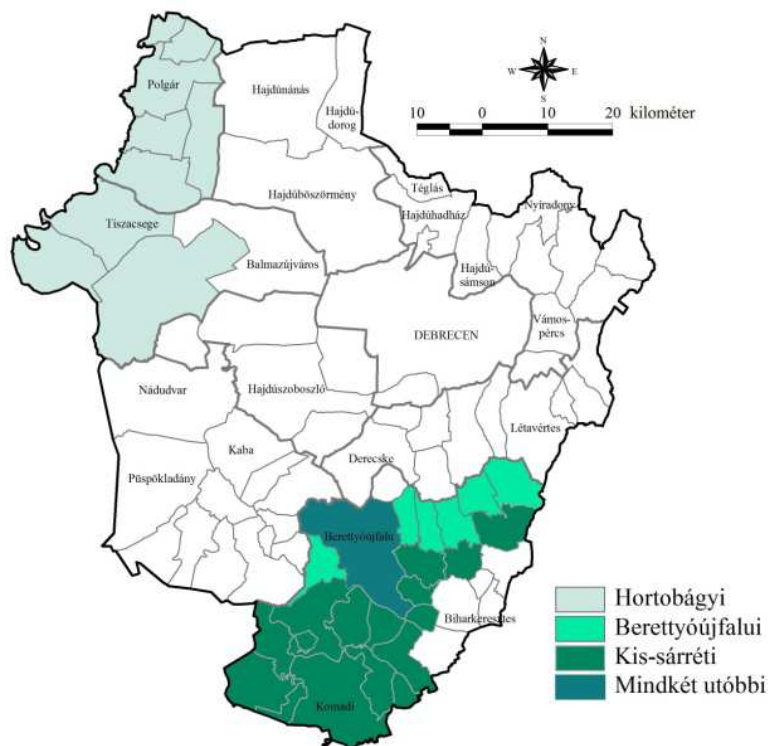
A városkép-rongálás, graffitizés szerencsére az utóbbi időben alább hagyott Debrecenben is, ugyanakkor számtalan, akár forgalmas helyen is még mindig elcsúfítják a városképet az oda nem illő feliratok, rajzok. Ezek eltávolítására már voltak korábban is kezdeményezések (támogatás az újrafestéshez, megfelelő anyagokkal való bevonása a veszélyeztetett épületeknek), amelyek folytatása támogatandó.

Az városképi jelentőségű épületek megőrzése, állapotuk javítása pedig különösképpen a történelmi belváros peremén indokolt kérdés. A megelőzés, illetve az utólagos számonkérést segíti, ha a közterületek egyre nagyobb részén épül ki a kamerás megfigyelő-hálózat.

1.17.8. Árvízvédelem

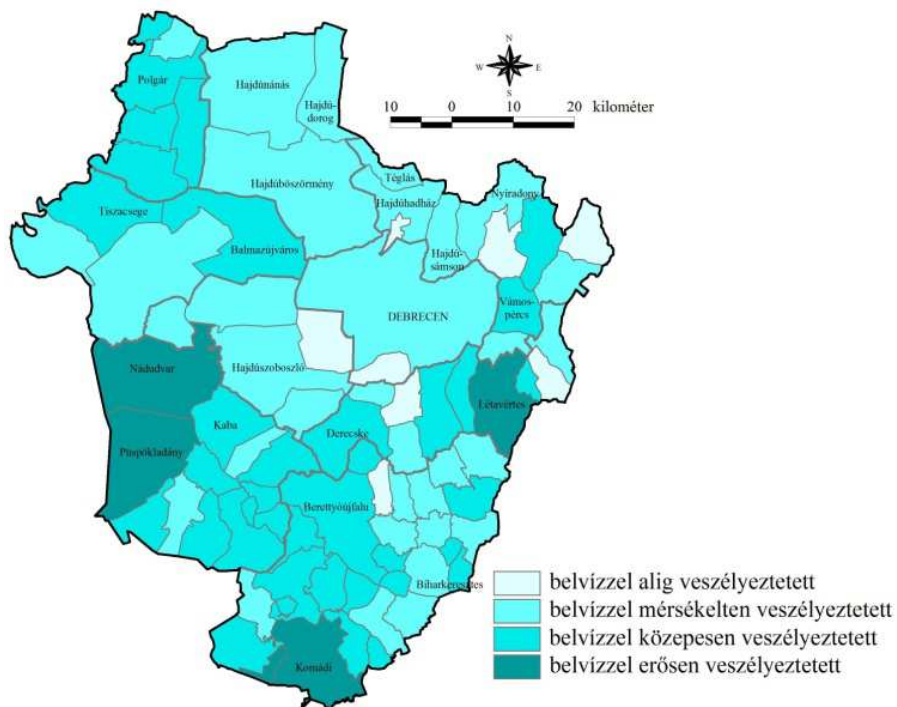
Debrecen város földrajzi fekvésénél fogva árvíz-veszélyeztetettség szempontjából kedvező helyzetben van, nem esik ártéri öblözetbe (1.17.3. ábra). Ugyanakkor a belvizi veszélyeztetettség mérsékeltnak mondható, főként a város keleti külterületi részein (1.17.4. ábra).

1.17.3. ábra Az ártéri öblözetekbe eső települések Hajdú-Bihar megyében

Forrás: Hajdú-Bihar megye Helyzetfeltárása 2012

1.17.4. ábra A Hajdú-Bihar megyei települések belvíz-veszélyeztetettségi besorolása

Forrás: Hajdú-Bihar megye Helyzetfeltárása 2012

1.17.9. Fennálló környezetvédelmi problémák, konfliktusok

A korábban leírtakat összefoglalva az alábbi környezeti problémákat lehet a városban elsősorban kiemelni. Egyrészt igen veszélyes folyamat a felszín alatti vizek szintjének csökkenése, amely elsősorban a Nagyerdő esetében okoz jelentős problémát. Másrészt a felszíni vizek (pl. Fancsikai tavak) vízutánpótlásának bizonytalansága teszi tervezhetetlenné ezen területek magas színvonalú és kiszámítható hasznosítását. Harmadrészt a lakosságot érő környezeti terhelések közül elsősorban a közúti közlekedés levegő- és zajszennyező hatása említhető meg, amely főleg a forgalmasabb közlekedési utak mellett élőket terheli.

1.18. Katasztrófavédelem (a területfelhasználást, beépítést befolyásoló vagy korlátozó tényezők)

Debrecen földrajzi fekvéséből adódóan szerencsés helyzetben van a területfelhasználást korlátozó tényezők tekintetében, mivel az Alföld azon területén fekszik, amely kevésbé földrengésveszélyes, s barlangok, alábányászott területek sem fordulnak elő. Csúszás és süllyedésveszélyes területek is elsősorban a vízrajzi viszonyokhoz igazodva jelennek meg kockázatként. Építésföldtani szempontból a talajmechanikai differenciák jelenthetnek problémát, főként a város keleti területein, ahol figyelemmel kell lenni a talaj tömörségére és a talajvíz szintjére is.

A település nagy része – a környezetéhez képest – kiemelt helyzetű, ezért ár- és belvív-veszélyeztetettsége kicsi (1.17.3. és 1.17.4. ábra). Mély fekvésű területek a város keleti külterületein fordulnak elő, ahol egyes morfológiai mélyedésekben időnként belvív jelenhet meg.

A belvív-veszély másik formája a csapadék-elvezetés hiányosságaiból, illetve hibáiból adódhat, hiszen az elmúlt években többször (2006, 2008, 2011) előfordult, hogy a hirtelen lezúduló csapadékot nem tudta elvezetni a csatorna-rendszer, illetve számos esetben a szennyvíz-elvezető rendszeren keresztül visszatört a csapadékvíz, ezért az elkülönített csapadék-elvezető rendszer bővítése indokolt.

Debrecenben az egyes csapadék foggyűjtőket más-más szervek tartják kezelésben. TIKÖVIZIG Berettyó-Vízgazdálkodási Társulás, Városüzemeltetés. A városban 11 db foggyűjtő van. Ezek egy része mesterséges, egy része pedig természetes, az összes csatorna hossza 90 km-re becsült.

1.19. Ásványi nyersanyag-lelőhely

A Debrecen környéki területek ásványi nyersanyaggal nem rendelkeznek, és ez a tény a város képére is rányomta bélyegét, hiszen nem állt rendelkezésre elérhető közelségben megfelelő építőkö sem. Ezért a jellemző építőanyag nagyon sokáig a tölgyfa, lösz, nád és a szalma, tehát a település környezetében megtalálható anyagok voltak. A város területén lévő korábbi

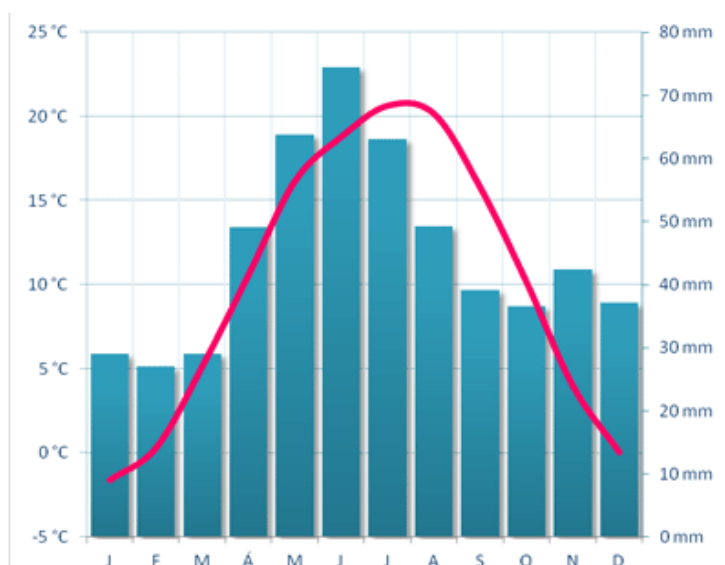
agyagbányák közül ma már csak egy működik (ez a Kishegyesi úttól délre helyezkedik el), amelyek mellett három homokbánya jelenti még az ásványi anyag kitermelését.

1.20. Városi klíma

Debrecen sokévi átlagos havi középhőmérsékleteit tekintve elmondható, hogy a leghidegebb hónap a január, míg a legmelegebb a július (1.20.1. ábra). Az évi közepes hőingás 22,3°C. Debrecen átlagos évi csapadékösszege 540 mm, a nyári félsz év csapadékosabb, míg a téli félsz év szárazabb. A legkevesebb csapadék január-március időszakban hullik, a legcsapadékosabb hónap pedig – közel két és félszer akkora összeggel – a június.

Debrecenben a napsütéses órák éves összege átlagosan 1960 óra, de évről évre nagy változékonyságot mutat. Megfigyelhető a napfénytartam jellegzetes évi menete (1.20.2. ábra), a nyári hónapokban van a maximuma (havi 250-270 óra), míg november-január időszakban a minimuma (havi 50-70 óra).

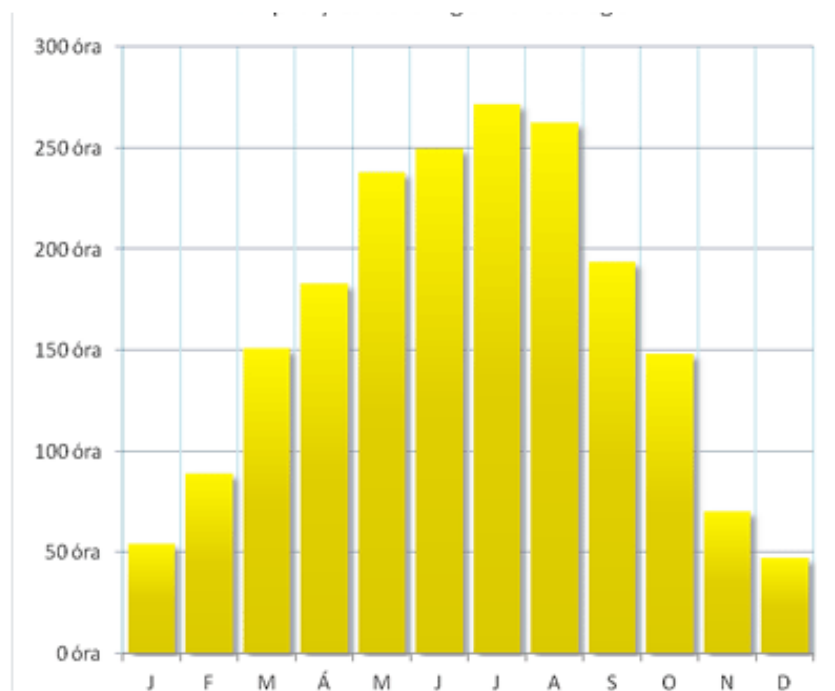
1.20.1. ábra Debrecen átlagos havi középhőmérséklete és csapadékösszege az 1971-2000 közötti időszak adatai alapján

Forrás: Országos Meteorológia Szolgálat

A nagyvárosokra alapvetően jellemző a városi hősziget kialakulása, amely azt jelenti, hogy a városok területén, alapvetően a nagyobb mesterséges talajfedés következtében a környezeténél magasabb hőmérséklet alakul ki, amely a legnagyobb a város központi részein. Debrecen viszonyait vizsgálva szintén megfigyelhető a jelenség: az átlagos maximális hősziget-intenzitás 2,4 °C, amely a fűtési félsz évben 1,8 °C –ra süllyed, míg a nem fűtési időszakban eléri a 3,1 °C –ot. Az uralkodó ÉK-i szélirány, illetve a lakótelepeken jelentkező átlagosnál magasabb mesterséges talajfedési viszonyok következtében ugyanakkor a hősziget-intenzitás DNy-ra elnyomott képet mutat, ami elsősorban a szeles időszakokban figyelhető meg.

1.20.2. ábra A napfénytartam átlagos havi összege Debrecenben az 1971 és 2000 közötti időszak adatai alapján

Forrás: Országos Meteorológia Szolgálat

2. HELYZETELEMZŐ MUNKARÉSZ

2.1. A vizsgált tényezők elemzése, egymásra hatásuk összevetése

2.1.1. A település társadalma

Debrecen népességszámát tekintve – szemben az 1990 és 2001 közötti folyamatokkal – 2001 és 2011 közötti népességnövekedés (1.7.1. táblázat) figyelhető meg. A kedvező folyamat alapvetően azzal magyarázható, hogy a vándorlásokat tekintve igen jelentős vándorlási többlet alakult ki (1.7.2. táblázat), amely ellensúlyozni tudta a természetes népesedési folyamatoknál megfigyelhető negatív folyamatokat, vagyis azt a tényt, hogy a halálozások száma a korábbi évtizedhez viszonyítva nagyobb mértékben haladta meg a születések számát. A pozitív vándorlási különbözetben a városba történő beköltözések mellett igen jelentős szerepet játszott Debrecen településszerkezete: a közigazgatási határon belül több olyan egyéb belterület található (pl. Józsa, Pallag, Ondód), amelyek a város belső területeiről kiköltözők számára vonzó célpontot jelentettek, és így a szuburbanizáció folyamata a városon belül maradt, és nem járt lakosságszám-vesztéssel.

Az adatok szerint ugyanakkor igen jelentős kiköltözés is történt a városból, amelynek a legjelentősebb nyertesei közé a Debreceni településeggyüttes megyeszékhelyhez közel fekvő tagjai (pl. Hajdúsámson, Mikepércs, Bocskai kert) tartoznak (1.7.3. táblázat).

A népesség nemek szerinti megoszlását tekintve a nők magasabb aránya (1.7.4. táblázat) elsősorban arra vezethető vissza, hogy a fejlettebb társadalmakban és régiókban a nők születéskor várható magasabb élettartama miatt a nemek szerinti megoszlás is a nők irányába tolódik el. Alapvetően ez a tény indokolja a megyeszékhely és a megye adatai közötti – igen alig több mint 1%-os – eltérést is.

A népesség korcsoportok szerinti megoszlását tekintve (1.7.5. táblázat) egy igen jelentős előregedés figyelhető meg, amely tény alapvetően két folyamatra vezethető vissza: egyrészt visszaesett a születések száma (alapvetően ezzel magyarázható a természetes fogyás jelensége), másrészt emelkedett a születéskor várható átlagos élettartam.

A népesség nemzetiségek szerinti megoszlását tekintve (1.7.6. táblázat) csökkent a magyarok részaránya és növekedett több nemzetiség aránya. Az utóbbi folyamat több tényezőre vezethető vissza: egyrészt bizonyos esetben a magasabb születési arányszám említhető meg (ez jellemző például a cigányokra, akiknek a valós aránya ugyanakkor valószínűleg magasabb, mint a népszámlálás alkalmával mért 0,72%), míg más esetben (pl. németek, románok, kínaiak) a munkavállalás vagy egyéb céllal a városba beköltözők indokolják a tíz évvel korábbinál magasabb arányokat.

A népesség képzettség szerinti megoszlását vizsgálva (1.7.7. táblázat) megállapítható, hogy az elmúlt évtizedben a város mutatói jelentős mértékben javultak, amelynek hátterében elsősorban Debrecen iskolaváros jellegének további erősödése, a város tudatos közoktatási politikája, valamint a felsőoktatás tömegesedése áll.

A népesség foglalkoztatottsági viszonyait tekintve (1.7.8. és 1.7.9. táblázat) a legfontosabb mutatónak a munkanélküliek számának és arányának az alakulása tekinthető. Ebből a szempontból megállapítható, hogy Debrecen helyzete, mind a tízévenkénti népszámlálás

adatait, mind pedig a Központi Statisztikai Hivatal éves felmérésének adatait (ezeket a Területi Információs Rendszer – TEIR – tartalmazza) tekintve a 2000-es évtizedben romlott. A város gazdasága, bár a népszámlálás adatai szerint emelkedett a foglalkoztatottak aránya, nem tudott elegendő munkahelyet biztosítani az itt lakók számára, és ez a folyamatot különösen felgyorsította az új évtized első évtizedének második felében jelentkező válság (ez alapvetően azzal bizonyítható, hogy 2008 és 2011 között az álláskeresők számának a növekedése nagyobb mértékű volt, mint 2001 és 2007 között a regisztrált munkanélküliek vonatkozásában megfigyelhető érték).

A munkanélküliek végzettség szerinti összetételét tekintve (1.7.10. táblázat) a magasabb végzettségűek (középfokú és felsőfokú végzettség) esetében inkább emelkedés, míg az alacsonyabb végzettségűek vonatkozásában inkább visszaesés figyelhető meg. A trendek alapvetően a Debrecen iskolavárosi jellegére vezethetők vissza: a fejlett közép- és felsőfokú intézményhálózatnak köszönhetően igen jelentős ezen csoportok aránya, a város gazdasága ugyanakkor nem képes felszívni a bizonyos esetben nem megfelelő végzettséggel rendelkező csoportokat.

A jövedelmi viszonyokat tekintve (1.7.11. táblázat) alapvetően a gazdasági válság hatása mutatható ki. Az új évezred első évtizedének első felében még emelkedett mind az adófizetők lakónépességen belüli aránya, mind pedig az egy lakosra jutó belföldi jövedelem, az utóbbi években azonban mind a két mutató vonatkozásában visszaesés következett be. A megyeszékhely adatai – a város jobb közigazgatási funkciójának és nagyobb gazdasági erejének köszönhetően – jobbak, mint a megyei értékek, ugyanakkor az is megállapítható, hogy a gazdasági válság jobban sújtotta a debreceni adófizetőket.

A lakosság vallási megoszlását alapvetően történelmi tényezők határozzák meg. Egyrészt Debrecen hosszú ideje a kálvinista vallás egyik európai fővárosának tekinthető, és ennek szellemében nem meglepő a református vallást követők magas aránya (1.7.12. táblázat). A római katolikus vallás híveinek második helye a vallás általános magyarországi fontosságával magyarázható, míg a görög katolikus egyház földrajzi elterjedtsége elsősorban Északkelet-Magyarországra koncentrálódik.

2.1.2. A település humán infrastruktúrája

Az óvodai nevelés esetében megfigyelhető legfontosabb tendencia a 2000-es évtized második felében az óvodai férőhelyek számának, valamint az óvodába beírt gyerekek számának a növekedése (1.8.1. táblázat). A folyamat mögött alapvetően az a tény áll, hogy bár csökkent az óvodás korú gyerekek száma, a szülők oldaláról egyre gyakrabban fogalmazódott meg az igény arra, hogy részben a munkahelyük féltése, részben anyagi okok miatt gyerekeiket óvodába adják. A helyzet kezelése érdekében az önkormányzat egyrészt bővítette a rendelkezésre álló kereteket, másrészt a legégetőbb probléma (Liget lakópark ilyen jellegű hiányossága) megoldása érdekében új óvoda felépítésére is sor került.

Az általános iskolai ellátást tekintve (1.8.2. táblázat) minden mutató szempontjából csökkenés következett be, amely mögött a demográfiai változások, az adott korosztály számának a csökkenése állt. Új jelenségként kell ugyanakkor megemlíteni, hogy a diákok számának a csökkenése már nem korlátozódott a belvárosi iskolákra, hanem megjelent a lakótelepeken is, ahol több általános iskola bezárására, és egyéb célú (a legtöbb esetben középfokú oktatásra történő) felhasználására került sor.

A középiskolai oktatás egyik területén, a gimnáziumi oktatás viszonylatában az egész vizsgált időszakban jelentős emelkedés ment végbe (1.8.3. táblázat), amely alapvetően két tényezővel magyarázható. Egyrészt több, a korábbiakban csak szakképzéssel foglalkozó oktatási intézmény hozott létre gimnáziumi osztályokat, másrészt új egyházi oktatási intézmények jöttek létre, amelyek nagyobb távolságból is Debrecenbe vonzották a tanulókat. A szakközépiskolák esetében (1.8.3. táblázat) a növekedés alapvetően a képzési forma szakmára történő felkészítéséből eredő népszerűségére, illetve a különböző alapítványok által működtetett szakközépiskolák számának az emelkedésére vezethető vissza. A 2009 után megfigyelhető visszaesés valószínűleg ez utóbbi intézménytípus csökkenő szerepével magyarázható.

A szakiskolai és speciális szakiskolai képzésben részt vevők számának a 2000-es évtizedben megfigyelhető csökkenése (1.8.6. táblázat) mögött az a tény áll, hogy ezen intézménytípusnak a népszerűsége jelentős mértékben csökkent, mivel nem biztosította az évtizedben egyre inkább tömegessé váló felsőoktatásba történő belépés lehetőségét.

A felsőoktatás területén megfigyelhető nagymértékű expanzió (1.8.7. táblázat) elsősorban azzal magyarázható, hogy az oktatási kormányzat – részben európai uniós elvárásokat követve – jelentős mértékben emelte a felsőoktatási keretszámokat, illetve a finanszírozási rendszer következtében az intézmények is érdekeltté váltak minél több hallgató felvételében. Az oktatói létszám alakulása ugyanakkor nem követte ezt a trendet, és ennek következtében jelentős mértékben emelkedett az egy oktatóra jutó hallgatók száma.

Az egészségügyi ellátás vonatkozásában az alapellátás tekintetében a legszembetűnőbb változás a gyógyszerterek számának a növekedése, valamint a házi orvosok számának a csökkenése (1.8.8. táblázat). Az előző tendencia mögött a patikaliberalizációt követő nagymértékű gyógyszer-tára-alapítási láz áll, míg az utóbbi tény minden valószínűség szerint a házi orvosok elöregedésével magyarázható.

A fekvőbeteg-ellátás területén a legfontosabb változás a működő kórházi ágyak számának a csökkenése (1.8.10. táblázat), amely a csökkenő finanszírozási forrásokkal magyarázható. Hasonlóan markáns folyamat a kórházakban teljesített ápolási napok számának a csökkenése, amely az apadó finanszírozási források mellett az egyre korszerűbb orvosi beavatkozások (pl. egynapos) sebészet elterjedésére vezethető vissza.

A szociális ágazatban az első fontos terület a bölcsődei ellátás, amely esetében a 2000-es évtizedben folyamatosan nőtt az intézményekbe beírt gyerekek száma (1.8.11. táblázat). A folyamat hátterében alapvetően az a tény állt, hogy az anyák egyre kevésbé tudnak hosszú ideig otthon maradni a gyerekekkel, és mind többen kénytelenek a bölcsődei ellátást választani. A jelentkező feszültségek kezelése érdekében a 2010-es évtizedben a már működő bölcsődékben átalakítása révén került sor új férőhelyek kialakítására, amelynek eredményeként csökkent a zsúfoltság.

A szociális ellátás egyik legnagyobb területének tekinthető tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények esetében (1.8.12. táblázat) a férőhelyek és a gondozottak száma nem változott jelentős mértékben, ellátásuk struktúrája ugyanakkor bizonyos mértékben átalakult: elsősorban pénzügyi okok miatt az önkormány fokozatosan visszaszorul erről a területről, és helyét a különböző alapítványok veszik át.

A hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos forgalma és a szociális ellátás keretében étkeztetésben részesülők számát tekintve (1.8.13 és 1.8.14. táblázat) elsősorban 2008 után egy igen jelentős emelkedés tapasztalható, amely egyértelműen a gazdasági válság hatásának

tekinthető: egyre több ember veszítette el lakását, illetve egyre több embernek okoz problémát a napi étkezés biztosítása.

A kulturális ágazatban a fontos mutatók (1.8.16., 1.8.17. és 1.8.18. táblázat) esetében a 2000-es évtized közepétől kisebb-nagyobb mértékű visszaesés figyelhető meg, amely (több kisebb ok – pl. kultúrpark esetében a hétvégek rossz időjárása, a gyermekkorúak számának csökkenése) mellett alapvetően a gazdasági válsággal indokolható: a lakossági jövedelmek csökkenése következtében egyre inkább visszaesett a kulturális célra rendelkezésre álló anyagi erőforrások nagysága.

2.1.3. A település gazdasága

A bruttó hozzáadott érték mutató változási tendenciát elemezve (1.9.1. táblázat) egy igen jelentős hullámzás figyelhető meg, a 2005 utáni adatokból ugyanakkor az a következtetés vonható le, hogy a 2000-es évtized második felében jelentkező problémák a megyei, régiós és országos szintnél nagyobb mértékben érintették a debreceni cégeket, ugyanakkor a válság utáni talpra-állásuk is gyorsabb volt.

Az értékesítés nettó árbevételét tekintve (1.9.1. ábra) még erőteljesebben látszik a gazdasági válság hatása: 2008 és 2009 között egy igen jelentős visszaesés következett be, a 2011-es adat ugyanakkor már az érintett vállalkozások esetében gazdasági fejlődést mutatja. A külföldi piac felvevőképessége ugyanakkor nagyobbak tűnik, és ezzel magyarázható, hogy az értékesítés nettó árbevételén belül nőtt az export értékesítés nettó árbevételének aránya.

A település gazdasági szerkezetét a városban működő regisztrált gazdasági vállalkozások ágazatok közötti megoszlása segítségével elemezve (1.9.2. táblázat) megállapítható, hogy elsősorban a szolgáltatáshoz kapcsolódó tevékenységek városon belüli részaránya haladja meg a megyei és az országos átlagot. Debrecen főlénye különösen élesen jelentkezik a régióközponti szerepkörből eredő adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységek és a közigazgatás, védelem, társadalombiztosítás, valamint az ingatlanügyletek és a humán egészségügy, szociális ellátás területén.

A regisztrált gazdasági vállalkozások számának és összetételének a változásait tekintve (1.9.3. és 1.9.5. táblázat) az egyik fontos megállapítás, hogy a gazdasági válság nem csökkentette a vállalkozási kedvet, az egyéni vállalkozások 2006/2007 közötti visszaesésétől eltekintve folyamatos volt az emelkedés. A vállalkozások létszám-kategóriák szerinti vizsgálata ugyanakkor már jelez bizonyos problémákat: egyértelmű növekedés csak a legkisebb és a 20-49 fős vállalkozások esetében következett be, míg csökkent a legnagyobb létszám-kategóriákban, a 250 főnél több alkalmazottat foglalkoztató körbe tartozó cégek száma.

A városban működő kiskereskedelmi üzletek (1.9.6. táblázat) és vendéglátóhelyek (1.9.2. ábra) esetében is jól megfigyelhető a válság hatása (2006/2008 közötti visszaesés), az azóta eltelt időszakban ugyanakkor már bizonyos emelkedés tapasztalható. A kiskereskedelmi üzleteknél a legfontosabb kategóriákat tekintve kiemelendő egyrészt az élelmiszer-vegyesüzletek és áruházak csökkenő száma, ami elsősorban a kisboltok viszonylatában jelentkezik, és a városban működő multinacionális és hazai kereskedelmi láncoknak köszönhető. Másrészt igen jelentős emelkedés figyelhető meg a használtcikk üzletek számában, ami a lakosság fokozatos elszegényedésére utal (pl. 1.7.9. és 1.7.11. táblázat).

A gazdasági válsággal van kapcsolatban a helyi adóbevételek alakulása is (1.9.7. táblázat): a 2000-es évtizedben megfigyelhető folyamatos emelkedés után 2008 után csökkent az ebből a forrásból származó abszolút bevétel, valamint az összbevételből való részesedés aránya is (a

2011-ben az utóbbi mutató esetében tapasztalható emelkedés annak tulajdonítható, hogy a kormányzati lépések következtében csökkent az önkormányzatok költségvetésének nagysága).

Az idegenforgalom területén az egyik legfontosabb tendencia a kereskedelmi szálláshelyek számának a csökkenése (1.9.8. táblázat), amely különösen éles volt a kempingek és a turistaszállások esetében. A folyamat mögött alapvetően az igények változása áll: fokozatosan csökkent a kempingek iránti érdeklődése, illetve a gazdasági válság visszaesett az alacsonyabb komfortfokozatú szállások iránti érdeklődés, ami a kínálat mérséklődéséhez vezetett.

A vendégforgalmat tekintve (1.9.9. és 1.9.10. táblázat) szintén részben a gazdasági válság hatása ismerhető fel: a vendégek és vendégéjszakák számát tekintve is igen jelentős a visszaesés, ami arra utal, hogy csökkent a lakosság ilyen célra rendelkezésre anyagi erőforrása. A visszaesés különösen nagymértékű volt a magyarországi vendégek esetében, ami azt mutatja, hogy ezt a kört sokkal nagyobb mértékben érintette a válság és a fizetőképes kereslet csökkenése, mint a külföldi turistákat (ez utóbbi körnél 2009 után már a stagnálás jelei mutatkoznak).

A gazdasági versenyképességet meghatározó területek vonatkozásában két tényező alakulását kell külön is elemezni. Egyrészt megfigyelhető, hogy a külföldi befektetők elsősorban a zöldmezős, magas színvonalú feltételeket nyújtó objektumokat kedvelik, és az ezen adottságokkal rendelkező, valamint megfelelő menedzsmentet felmutató ipari parkok (pl a Határ úti Ipari Park) tudnak csak országos viszonylatban is kiemelkedő beépítettséget felmutatni.

Másrészt a K+F tevékenység esetében mind a kiadások nagyságát, mind pedig a foglalkoztatotti létszámot tekintve egy igen jelentős emelkedést lehet megfigyelni (1.9.11. táblázat), amely alapvetően két tényezővel indokolható. A Debreceni Egyetem az Új Magyarország Fejlesztési Terv több ilyen jellegű pályázatokon szerepelt sikeresen, illetve a vállalatok részben az uniós támogatások önerejeként részben attól függetlenül is jelentős saját forrást fordítottak erre a célra.

2.1.4. Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere

Az önkormányzat gazdálkodásának egészét tekintve (1.10.1. táblázat) a vizsgált időszakban hosszú ideig mind a bevételek, mind pedig a kiadások emelkedő tendenciát mutattak, amely elsősorban az ellátandó feladatok számának növekedésével, valamint a döntő mértékben az intézményhálózat működtetéséhez kapcsolódó, az infláció miatt emelkedő költségekkel van összefüggésben. A bevételek szerkezetét vizsgálva (1.10.2. és 1.10.3. táblázat) két fontos tendencia ismerhető fel. Egyrészt az utóbbi két évben jelentősen emelkedett a hitel- és kötvénybevételek nagysága, ami azzal magyarázható, hogy az uniós források önerejét az önkormányzat ilyen forrásból biztosította. Másrészt a tárgyi eszközök és immateriális javak értékesítéséből származó bevétel nagysága és összbevételek belüli aránya – a 2008-as emelkedést kivéve – fokozatosan mérséklődő tendenciát mutatott, ami részben az alacsony keresletre, részben az jól eladható vagyon csökkenésére vezethető vissza.

Az önkormányzati költségvetés kiadási oldalán tekintve (1.10.5. táblázat) két jelentősebb trend állapítható meg. Egyrészt a 2011-es évtől eltekintve folyamatosan emelkedett a beruházásokra fordított összeg nagysága és aránya, ami azt mutatja, hogy az önkormányzat a gazdasági válság időszakában is törekedett a fejlesztések fenntartására. Másrészt a gazdasági

válsággal összefüggésben emelkedett a döntő mértékben a segélyeket magukban foglaló társadalom és szociálpolitikai juttatások aránya.

2.1.5. Közlekedés

Debrecen közlekedési helyzetét elemezve több fontos folyamat okait szükséges feltárni. Egyrészt megemlíthető a gépjárművek számának alakulása (1.15.2. táblázat), amelynek háttérében elsősorban a gazdasági válság hatása áll: a jelentkező pénzügyi nehézségek következtében mind a személygépkocsik, mind az autóbuszok, mind pedig a tehergépkocsik értékesítése visszaesett, valamint a már működő járművek egy része is a forgalomból való kivonásra került, ugyanakkor emelkedett az olcsóbb fenntartású motorkerékpároknak a száma.

Másrészt a közösségi közlekedés legfontosabb adatait vizsgálva (1.15.3. táblázat) megállapítható, hogy a 2000-es évek közepe óta hosszú ideig csökkent a szállított utasok száma, az utóbbi két évben ugyanakkor már az egyes alágazatokban ellentétes tendencia figyelhető meg. Az általános visszaesés mögött a népesség jövedelmi helyzetének romlása és részben ezzel összefüggésben utazási szokásainak a változása (pl. a kerékpáros közlekedés jelentőségének emelkedése) állt. A folyamat megállítása érdekében a DKV Debreceni Közlekedési Zrt. az elmúlt években Debrecen város közigazgatási területéhez tartozó háztartásokban az autóbusz-közlekedés vonatkozásában több kérdőíves felmérést végzett, erre támaszkodva több járat útvonalát és menetrendjét is módosította, és részben ez okozta az autóbusz-közlekedés javuló forgalmi adatait. A kötőtpályás közlekedési módok (villamos és trolibusz-közlekedés) esetében 2011 és 2012 közötti jelentős csökkenés mögött alapvetően az áll, hogy 2012-ben több olyan felújítási munkálatra is sor került (a villamos esetében például a 2-es villamos építésével összefüggésben), amelyek miatt autóbuszokkal kellett lebonyolítani a forgalmat (ez az ok is közrejátszott az autóbusz-közlekedés javuló forgalmi adataiban).

2.1.6. A település közművei

A település közműellátottságát tekintve a legtöbb területen megfigyelhető jelentős javulás alapvetően az elmúlt időszak fejlesztéseinek az eredménye. Egyrészt az érintett szolgáltatók saját erőforrásaikat felhasználva törekedtek hálózatok hosszának növelésére, illetve az újonnan épült lakások döntő része már teljes infrastruktúrával épült meg. Másrészt a szennyvízcsatorna-ellátottságban mutatkozó jelentős előrelépés (1.16.3. táblázat) háttérében azt állt, hogy 2010 után fejeződött be az az ISPA projekt, amelynek keretében megvalósult a keleti kerteségek szennyvízcsatorna-hálózatának a kiépítése, valamint a szennyvíztisztító-telep korszerűsítése. Az egyedüli stagnálást mutató ágazat a távfűtés (1.16.4. táblázat), amely alapvetően azzal magyarázható, hogy ez a fűtési forma elsősorban a lakótelepekre jellemző, amelyek építése az 1980-as évek végén befejeződött.

3. HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ

3.1. A helyzetelemzés eredményeinek értékelése, szintézis

3.1.1. A folyamatok értékelése

3.1.1.1. A település társadalma

A település társadalma vonatkozásában alapvetően pozitívnak tekinthető, hogy 2001 és 2011 között megfordult a korábbi negatív trend (1.7.1. táblázat), és ha kismértékben is, de emelkedett a város lakosságszáma. Ez különösen annak fényében öröndetes, hogy mind Hajdú-Bihar megyében (1.7.1. táblázat), mind a többi regionális központban (3.1.1. táblázat) – Győr kivételével – csökkenés ment végbe. A tényleges népesedési folyamatok két összetevőjét elemezve elmondható, hogy a tényleges szaporodás a pozitív vándorlási különbözetnek tulajdonítható, ugyanakkor Debrecen a természetes népesedési folyamatok tekintetében áll jobban a többi regionális központnál (3.1.1. táblázat), a vándorlási különbözetet tekintve két város (Győr és Szeged) is jobb mutatókkal rendelkezik.

3.1.1. táblázat A lakónépesség számának változása a regionális központokban 2001 és 2011 között, és a változások összetevői
(fő, 2001-es értékhez viszonyítva %-ban, 2011-es érték %-ban)

	Debrecen	Győr	Miskolc	Szeged	Pécs
2001	211.034	129.412	184.125	168.273	162.498
2011	211.320 (100,09)	129.527 (100,09)	164.754 (89,48)	168.048 (99,87)	156.049 (96,03)
természetes szaporodás/fogyás nagysága	-2.750 (-1,30)	- 1.981 (-1,53)	- 8.425 (-5,11)	- 3.668 (-2,18)	- 5.952 (-3,81)
vándorlási különbözet	3.036 (1,44)	2.096 (1,62)	- 7.946 (-4,82)	3.443 (2,05)	- 497 (-0,32)

Forrás: az érintett évek népszámlálási kötetei

A természetes népesedési folyamatok tükrében nem meglepő, és alapvetően kedvezőnek tekinthető, hogy a népesség korösszetételét tükröző mutatókban Debrecen pozíciói igen jónak számítanak. Az öregedési index a 2001 és 2011 közötti jelentős romlás (1.7.5. táblázat) ellenére Debrecenben a legalacsonyabb (3.1.2. táblázat), és ugyanez igaz az öregkorúak eltartottsági indexére is.

A népesség képzettségi viszonyait tekintve Debrecen pozíciói a megyében igen jónak tekinthetőek (1.7.7 táblázat), ugyanez azonban részben igaz a regionális központokkal történő összehasonlítás esetében (3.1.3. táblázat). Az alacsonyabb képzettségi viszonyokkal foglalkozó mutatók (10-x éves és általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 15-x éves és legalább általános iskola 8. évfolyam végzettséggel rendelkezik) esetében a város helyzete nem tekinthető kedvezőnek, ugyanakkor a középiskolai és felsőfokú végzettség

vonatkozásában csak Szeged előzi meg, és ez a tény kedvező alapot jelent a tudás-intenzív ágazatok fejlesztéséhez.

3.1.2. táblázat A lakosság korösszetételét mutató indexek a 2011-es népszámlálás alapján a regionális központokban

	Debrecen	Győr	Miskolc	Szeged	Pécs
öregedési index (65-x/0-14 év)	1,13	1,21	1,31	1,25	1,40
gyermekkorúak eltartottsági indexe (0-14/15-64 év)	0,16	0,19	0,20	0,18	0,18
időskorúak eltartottsági indexe (65-x/15-64 év)	0,21	0,23	0,26	0,23	0,26

Forrás: az érintett év népszámlálási kötetei

3.1.3. táblázat A lakosság végzettség szerinti megoszlása 2011. évi népszámlálás időpontjában a regionális központokban (%)

város	A	B	C	D
Debrecen	0,5	97,1	62,5	27,6
Győr	0,3	98,0	61,3	25,4
Miskolc	0,4	96,9	61,2	23,7
Pécs	0,3	97,3	60,4	26,4
Szeged	0,3	97,5	64,6	28,9

A – 10-x éves és általános iskola első évfolyamát sem végezte el, B – 15-x éves és legalább általános iskola 8. évfolyam végzettséggel rendelkezik, C – 18-x éves és legalább középiskolai érettségivel rendelkezik, D – 25-x éves és egyetem, főiskola stb. oklevéllel rendelkezik

Forrás: az érintett év népszámlálási kötetei

A népesség foglalkoztatottsági viszonyait értékelve (1.7.8., 1.7.9., és 3.1.4. táblázat) pozitív és negatív trendek is megfigyelhetők. Az előbbi kategóriába sorolható, hogy a lakónépességen belül emelkedett a foglalkoztatottak aránya (ez az abszolút számokat tekintve is emelkedést jelentett: 77.470 fő → 83.534 fő), ugyanakkor az érintett adattal Debrecen a regionális központok között csak a harmadik helyet foglalja el. A munkanélküliség vonatkozásában még rosszabb a helyzet: mind a népszámlálás mind pedig a Központi Statisztikai Hivatal éves felmérésének az adatai szerint Debrecen a regionális központok közül csak Miskolcot tudja megelőzni. Az adatok arra utalnak, hogy a városnak – bár ért el eredményeket a munkahelyteremtés területén – a későbbiekben tovább kell fokoznia ezt a tevékenységét.

A munkanélküliek végzettség szerinti összetételét tekintve (1.7.10. táblázat) kedvezőtlen folyamatnak tekinthető a magasabb végzettségűek arányának a növekedése, ami felveti a nem megfelelő képzési struktúra problémáját, és a rendelkezésre álló anyagi erőforrások hatékony felhasználása érdekében további beavatkozásokat tesz szükségessé. A regionális központokkal történő összevetés (3.1.5. táblázat) ugyanakkor rávilágít arra, hogy Debrecen helyzete nem tekinthető kedvezőtlennek. Igen jelentős problémát mutat ugyanakkor a munkanélküliség két

másik dimenziójának a vizsgálata: mind a pályakezdők arányát, mind pedig a 180 napon túl nyilvántartásban lévők arányát tekintve Debrecen mutatói a rosszabbak közé tartoznak.

3.1.4. táblázat A lakónépesség foglalkoztatottság szerinti megoszlása a 2011. évi népszámlálások időpontjában a regionális központokban (%)

	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
foglalkoztatott	39,53	44,10	37,47	38,49	41,20
munkanélküli	5,93	3,83	6,87	5,76	4,73
inaktív kereső	26,52	27,29	30,42	28,66	27,08
eltartott	28,02	24,77	25,24	27,10	27,00

Forrás: az érintett év népszámlálási kötetei

3.1.5. táblázat A munkanélküliek végzettség és időtartam szerinti megoszlása 2011-ben a regionális központokban és Hajdú-Bihar megyében (%)

	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged	Hajdú-Bihar megye
felsőfokú végzettséggel rendelkezők	10,61	12,93	7,32	9,53	13,81	4,78
középiskolai végzettséggel rendelkezők	31,78	30,98	31,58	31,83	35,09	23,08
szakmunkás és szakiskola végzettséggel rendelkezők	29,31	29,79	27,63	30,38	26,22	30,07
általános iskolai végzettséggel rendelkezők	26,19	24,60	28,59	26,23	23,24	36,96
általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők	2,11	1,69	4,88	2,02	1,64	5,11
180 napon túl nyilvántartásban lévők	53,99	41,65	55,60	49,53	46,38	50,89
pályakezdők	9,55	6,21	9,02	9,40	10,14	10,64

Forrás: TEIR

A jövedelemi viszonyok alakulását tekintve (3.1.6. és 3.1.7. táblázat) Debrecen pozíciói nem tekinthetők kedvezőtlennek: egyrészt 2007 és 2011 között az adófizetők lakónépességen belüli arányát tekintve a visszaesés a második legkisebb arányú volt, és ezzel az adattal Debrecen megerősítette Győr mögötti pozícióját. Másrészt az egy lakosra jutó belföldi jövedelem nagysága 2001 és 2007 között Debrecen növekedett a legnagyobb, majd 2007 és 2011 között itt csökkent a legkisebb mértékben, és ennek következtében csökkent lemaradása Győrhöz, és nőtt előnye a másik három regionális központhoz képest.

3.1.6. táblázat A jövedelmi viszonyok alakulása a regionális központokban 2001 és 2011 között (az adófizetők aránya a lakónépességben belül, %)

Év	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
2001	44,15	51,03	41,38	45,28	46,46
2007	45,74	49,40	42,84	44,87	44,97
2011	44,71	46,61	42,38	42,04	43,40

Forrás: TEIR

3.1.7. táblázat A jövedelmi viszonyok alakulása a regionális központokban 2001 és 2011 között (az egy lakosra jutó éves belföldi jövedelem, Ft/fő, zárójelben az előző adat %-ban)

Év	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
2001	442.170	581.895	420.990	463.236	468.482
2007	832.872 (188,4)	978.062 (168,1)	787.072 (186,9)	821.158 (177,3)	834.937 (178,2)
2011	827.330 (99,3)	959.601 (98,1)	778.577 (98,9)	779.072 (94,9)	799.352 (95,7)

Forrás: TEIR

3.1.1.2. A település humán infrastruktúrája

Az óvodai ellátást tekintve alapvetően pozitívnak tekinthető az önkormányzat azon törekvése, hogy lehetővé tegye a szülők munkahelyre történő visszatérését, és az ennek érdekében megtett lépéseit. A debreceni adatokat a regionális központok adataival összehasonlítva (3.1.8. táblázat) alapvetően kedvező tények állapíthatók meg: mind az óvodák telítettségét, mind pedig az egy óvodapedagógusra jutó óvodások számát tekintve a hajdú-bihari megyeszékhely helyzete a legkedvezőbb.

Az óvodák térbeli elhelyezkedését vizsgálva ugyanakkor hosszú ideig problémát okozott, hogy egyes városrészekben hiányzott ez a szolgáltatás, és így a szülőknek nagyobb távolságra kellett szállítaniuk a gyerekeket. A Liget lakópark mellett megvalósult beruházással részben sikerült ezt a problémát orvosolni, ugyanakkor a keleti városrész esetében még bizonyos hiányosságok figyelhetők meg.

Az általános iskolai oktatás esetében sajnálatos ténynek tekinthető a tanulók számának a csökkenése, ennek orvoslása ugyanakkor kívül esik az önkormányzat hatáskörén. A másik jelentős probléma a minőségi mutatók esetében jelentkezik (3.1.8. táblázat): a debreceni adatok mind az egy főállású általános iskolai pedagógusra jutó tanulók számát, mind pedig a 100 általános iskolai tanulóra jutó számítógépek számát tekintve a rosszabbak közé tartoznak. Alapvetően pozitív ténynek tekinthető ugyanakkor, hogy a két tannyelvű oktatás általános iskolákban történő elkezdésével város vezetősége törekszik a betelepült külföldi vállalatok igényeinek a kielégítésére.

3.1.8. táblázat Az óvodai és általános iskolai ellátás legfontosabb adatai a regionális központokban 2011-ben

	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
az óvodába beírt gyerekek férő-helyekhez viszonyított aránya (%)	84,5	85,8	88,9	102,7	102,9
egy óvodapedagógusra jutó óvodások száma (fő)	10,8	10,7	12,9	11,4	11,5
egy főállású általános iskolai pedagógusra jutó tanulók száma (fő)	10,3	10,2	10,1	9,5	11,2
100 általános iskolai tanulóra jutó számítógépek száma (db)	6,3	11,8	8,9	10,1	6,4

Forrás: TEIR

A középiskolai oktatás esetében pozitív ténynek tekinthető az önkormányzat azon törekvése, hogy megfeleljen a gazdasági szereplők elvárásainak, és ennek szellemében – több esetben is a vállalatokkal összefogva – törekedjen egy változatos képzési struktúra kialakítására, amelynek egyre több eleme érhető el idegen nyelven is.

A minőségi mutatók szempontjából ugyanakkor – hasonlóan az általános iskolai oktatáshoz – inkább negatív a kép: az egy középiskolai főállású pedagógusra jutó középiskolai tanulók száma a regionális központokkal összehasonlítva a magasabbak között van, és a számítógépes ellátottság esetében sem kedvező a helyzet (3.1.9. táblázat).

3.1.9. táblázat A középiskolai oktatás és a felsőoktatás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2001-ben

	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
egy középiskolai főállású pedagógusra jutó középiskolai tanulók száma (fő)	12,1	11,9	12,2	11,0	10,7
100 középiskolai tanulóra jutó számítógépek száma (db)	16,3	22,2	17,2	16,4	18,9
100 lakosra jutó felsőoktatási hallgató száma (fő)	14,2	11,5	7,7	15,6	15,7
egy felsőoktatásban dolgozó oktatóra jutó felsőoktatási hallgatók száma (fő)	18,5	29,7	21,6	15,3	11,9

Forrás: TEIR

A debreceni felsőoktatás kiemelkedő szerepet játszik a város és a helyi gazdaság működésében: egyrészt a Debrecenben tanuló nem helybeli hallgatók (kiemelten a külföldi diákok) kiadásai jelentős mértékű bevételt jelentenek a helyi szolgáltatók számára, másrészt a Debreceni Egyetem keletkezett tudományos eredmények hozzájárulnak a gazdasági élet fejlődéséhez.

Az egyetemhez kapcsolódva az elmúlt időszakban lezajlott beruházások arra utalnak, hogy az egyetem vezetősége tisztában van a kitörés legfontosabb területeivel (pl. informatika, egészségügy, agrárágazat, műszaki terület), és céltudatosan törekszik ezen ágazatok adottságainak a fejlesztésére. A relatív mutatók szempontjából ugyanakkor nem ilyen kedvező a helyzet (3.1.9. táblázat): a 100 lakosra jutó hallgatók számát, illetve az egy felsőoktatásban dolgozó oktatóra jutó hallgatók számát tekintve a két másik nagy egyetemi város, Pécs és Szeged megelőzi Debrecent.

Az egészségügyi ellátást vizsgálva leszögezhető, hogy mind a három szintje jól kiépült, és képes arra, hogy magas színvonalon kiszolgálja a debreceni, a Hajdú-Bihar megyei, és egyes esetekben a régióból érkező rászoruló betegeket. A város adatait a többi regionális központ mutatóival összehasonlítva (3.1.10. táblázat) megállapítható, hogy Debrecen alapvetően a középmezőnyben helyezkedik el.

3.1.10. táblázat Az egészségügyi ellátás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben

mutatók	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
10.000 lakosra jutó gyógyszerárak száma (db)	2,89	2,97	3,34	3,05	2,76
egy házi orvosra jutó felnőttek (19 évnél idősebbek) száma (fő)	1.592	1.734	1.505	1.443	1.608
egy házi gyermekorvosra jutó gyerekkorúak (0-18 év) száma (fő)	845	825	836	672	876
1.000 lakosra jutó működő kórházi ágyak száma (db)	14,48	10,14	23,20	11,49	10,58
egy kórházi ágyra jutó elbocsátott betegek száma (fő)	47,3	34,8	30,3	49,3	45,5
a kórházi ágyak kihasználtsága (%)	71,7	66,9	73,4	76,7	68,1

Forrás: TEIR

A szociális ellátás esetében a bölcsődék vonatkozásában alapvetően pozitívnak tekinthető, hogy az önkormányzat – felismerve az intézmények egyre növekvő zsúfoltságát, igaz talán egy kicsit későn – lépéseket tett a helyzet rendezése érdekében, és így a kihasználtság 100% alá csökkent. Ez a tény különösen annak fényében mondható kedvezőnek, hogy az összes többi regionális központban 100% feletti érték figyelhető meg (3.1.11. táblázat).

3.1.11. táblázat A szociális ellátás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben

	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
egy bölcsődei gondozónőre jutó beírt gyermekek száma (fő)	5,54	5,89	5,03	4,99	5,49
a bölcsődék kihasználtsága (db)	99,6	139,3	124,8	103,6	114,4
tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények kihasználtsága (%)	94,9	92,7	105,3	96,1	98,0
10.000 lakosra jutó tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működő férőhelyeinek száma (db)	65,9	88,7	89,8	70,8	70,4
10.000 lakosra jutó tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma (fő)	53,0	45,7	35,4	52,3	59,2
az időskorúak otthonainak kihasználtsága (%)	87,9	91,9	94,9	96,7	99,4
10.000 lakosra jutó az időskorúak otthonaiban működő férőhelyek száma (db)	25,1	59,5	49,6	50,7	39,4
10.000 lakosra jutó az időskorúak otthonaiban gondozottak száma (fő)	22,0	54,7	47,1	49,0	39,2

Forrás: TEIR

A szociális ellátás egyéb területein az önkormányzat arra törekedett, hogy részben saját humán erőforrásait felhasználva, részben különböző alapítványokkal kötve ellátási szerződést megfelelő színvonalú ellátást biztosítson. A két legfontosabb intézménytípus (tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, időskorúak otthonai) esetében a kihasználtság – összehasonlítva a többi regionális központ értékével – közepesnek, illetve alacsonynak tekinthető (3.1.11. táblázat), míg az 10.000 lakosra jutó értékek az alacsonyabbak közé tartoznak.

A kultúra esetében a város önkormányzata alapvetően arra törekedett, hogy egy olyan rendszert alakítson ki, amely mind a helyi lakosság, mind pedig a Debrecenbe látogató turisták számára biztosítja a színvonalas kikapcsolódás lehetőségét. A könyvtáraknál és a lakossági közművelődést biztosító létesítményeknél pozitív ténynek tekinthető, hogy a város polgárai a legtöbb esetben saját lakóhelyük környékén is igénybe tudják venni az adott szolgáltatásokat.

A kulturális intézmények jelentős része ugyanakkor nem tudta kivonni magát a gazdasági válság által előidézett fizetőképes kereslet csökkenés alól, amely tény a legtöbb esetben a látogatók számának visszaesését idézte elő. A város önkormányzata és az egyes intézmények – részben az új infrastrukturális fejlesztések révén – arra törekedtek, hogy új programokkal és látványosságokkal bővüljön Debrecen kulturális kínálata, a tartós sikerhez azonban a marketing-munka erősítése is szükséges.

A sporttal kapcsolatos létesítményeket tekintve örömdetesnek tekinthetőek az elmúlt időszakban lezajló fejlesztések, amelyek következtében a versenysport esetében a város alapvetően tudja biztosítani azokat a feltételeket, amelyek azok magas színvonalú üzéséhez szükségesek. Az iskolai és a tömegsport vonatkozásában ugyanakkor már jelentkeznek bizonyos problémák. Egyrészt a versenysport és a tömegsport által is használt létesítményekben (pl. jégcsarnok, uszoda) igen nagy a zsúfoltság, és alig lehet mind a két célcsoport igényeit kielégíteni (a jégcsarnok esetében megoldást jelenthet az idén elkezdődő beruházás, amelynek keretében egy kisebb – edzési célokat szolgáló – létesítmény megépítésére kerül sor). Másrészt a lakótelepeken felépült kispályákkal az elmúlt időszakban alig törődtek, így azok állapota eléggé leromlott. Harmadrészt a mindennapos testnevelés feltételei – elsősorban a téli időszakban – a város sok oktatási intézményében nem adottak, mivel a fedett tornatermek kis méretűek, és sok esetben elavultak

3.1.1.3. A település gazdasága

Debrecen gazdasági életét tekintve megállapítható, hogy a gazdasági válság által okozott problémákat a város gazdasága – ha nem legyőzte – de hatásukat elég gyorsan minimalizálni tudta. Ezt a legszemléletesebb mutatja, hogy mind az az egy főre jutó bruttó hozzáadott érték nagysága (3.1.12. táblázat), mind pedig az értékesítés bruttó árbevétele (1.9.2. ábra) a 2009-es visszaeséstől eltekintve emelkedett. A város a regionális központok között is fontos szerepet játszik (3.1.13. táblázat), mutatóit tekintve Győr után a legtöbb esetben a második helyet foglalja el. A város gazdasága jelentős mértékben támaszkodik az exportra, amit szemléletesen bizonyít az a tény, hogy az értékesítés nettó árbevételén belül egyharmados az export aránya.

3.1.12. táblázat Az egy főre jutó bruttó hozzáadott érték változása a regionális központokban 2006 és 2011 között (ezer Ft)

település	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Debrecen	1 339	1 235	1 634	1 477	1 603	1 833
Győr	3 253	3 697	4 993	4 435	5 139	5 906
Miskolc	755	812	1 065	947	1 101	1 201
Pécs	819	855	1 242	1 127	1 156	1 195
Szeged	828	917	1 165	1 153	1 235	1 292

Forrás: TEIR

3.1.13. táblázat A gazdasági teljesítmény legfontosabb mutatói a regionális központokban 2001-ben

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
egy lakosra jutó adózott eredmény (ezer Ft)	578,1	2.174,0	140,5	148,9	143,6
egy lakosra jutó értékesítés nettó árbevétele (ezer Ft)	6.117,7	21.278,8	4.928,2	3.707,8	6.943,1
az értékesítés nettó árbevételén belül az exportra jutó értékesítés nettó árbevétel aránya (%)	33,4	72,6	25,0	15,0	11,1

Forrás: TEIR

A város gazdaságát illetően a pozitívumok között kell megemlíteni a több lábon állást, azaz nincs olyan ágazat, amely domináns szerepet töltene be a város életében, és így hanyatlása megrendítené a város gazdaságát. A gazdaság ágazatait tekintve megtalálhatóak a régi hagyományokkal rendelkező ágazatok (pl. gépgyártás, nyomdaipar, gyógyszeripar), ugyanakkor megjelentek olyan szektorok, amelyek a korábbiakban ismeretlenek voltak Debrecen életében (pl. elektronikai eszközök előállítása, SSC-szektor). Problémaként lehet ugyanakkor megemlíteni, hogy a környezet természeti adottságaira támaszkodó élelmiszeripar több üzeme is válságba került, illetve bezárt (pl. húszüzem).

A városban működő gazdasági szervezeteket tekintve Debrecen helyzete kedvezőnek mondható. Egyrészt az 1.000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma a regionális központok között a legmagasabb (3.1.14. táblázat), másrészt a vállalkozások nagyság szerinti megoszlását tekintve (3.1.15. táblázat) az átlagosnál nagyobb arányt képviselnek a nagyobb foglalkoztatotti létszámot alkalmazó szervezetek, igaz ugyanakkor az is (és ez nem annyira kedvező), hogy az utóbbi években csökkent ezek száma.

3.1.14. táblázat A regisztrált vállalkozások legfontosabb adatai a regionális központokban 2011-ben

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
1.000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma (db)	172,0	171,6	134,5	165,1	158,7
a regisztrált vállalkozásokon belül az egyéni vállalkozások aránya (%)	60,0	60,6	55,3	59,2	63,9
a regisztrált vállalkozásokon belül a társas vállalkozások aránya (%)	40,0	39,6	44,7	40,8	36,1

Forrás: TEIR

3.1.15. táblázat A regisztrált vállalkozások nagyság szerinti megoszlása a regionális központokban 2011-ben (%)

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
0 és ismeretlen fős regisztrált vállalkozások	24,85	27,90	29,77	30,63	22,38
1-9 fős regisztrált vállalkozások	72,72	69,40	67,75	67,21	75,23
10-19 fős regisztrált vállalkozások	1,27	1,49	1,44	1,26	1,35
20-49 fős regisztrált vállalkozások	0,79	0,71	0,68	0,65	0,72
50-249 fős regisztrált vállalkozások	0,31	0,40	0,28	0,22	0,25
250 főnél nagyobb regisztrált vállalkozások	0,06	0,11	0,08	0,04	0,07

Forrás: TEIR

A kereskedelem esetében a kiskereskedelmi üzletek száma az elmúlt időszakban inkább emelkedő tendenciát mutatott (1.9.6. táblázat), és 2011-ben a relatív mutatók alapján a regionális központok között a város a középső pozíciót foglalta el (3.1.16. táblázat). Kedvezőtlen tényezőnek tekinthető ugyanakkor, hogy a legnagyobb mértékű növekedés egy olyan szegmensben (használt-cikk üzletek) következett be, amelynek térnyerése a lakosság elszegényedésére utal. A vendéglátóhelyek számát tekintve örömdetes számuk emelkedése (1.9.2. ábra), ennek ellenére regionális központok közül Debrecen rendelkezik a legalacsonyabb értékekkel (3.1.16. táblázat).

3.1.16. táblázat A kereskedelem-vendéglátás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
1.000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma (db)	18,8	21,4	18,1	17,0	22,3
1.000 lakosra jutó vendéglátóhelyek száma (db)	5,6	6,2	6,1	5,7	6,8

Forrás: TEIR

Az idegenforgalom legfontosabb mutatóit elemezve (1.9.9. és 1.9.10. táblázat) rendkívül kedvezőtlen tendenciának tekinthető, hogy a város által kínált adottságok ellenére a vendégek illetve vendégéjszakák száma csökkent, amely mögött elsősorban a gazdasági válság hatása áll, ugyanakkor jobb marketing és management tevékenységgel csökkenteni lehetett volna a visszaesést.

A regionális központokkal történő összehasonlítás során alapvetően a város rossz pozíciói tárulnak fel (3.1.17. táblázat): a legtöbb relatív mutató esetében Debrecen rendelkezik a legalacsonyabb értékekkel, ami még hangsúlyosabbá teszi a korábban leírtakat. A pozitívumok között mindössze azt lehet megemlíteni, hogy a nagyobb fizetőképességű külföldiek az átlagnál nagyobb arányban látogatják Debrecent, amely tény nagyobb költségeket eredményez.

3.1.17. táblázat Az idegenforgalom legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
1.000 lakosra jutó kereskedelmi szállásférőhelyek száma (db)	23,7	21,9	34,3	21,2	41,4
1.000 lakosra jutó szállodai férőhelyek száma (db)	10,6	16,3	13,5	11,1	10,6
1.000 lakosra jutó vendégek száma a kereskedelmi szállásférőhelyeken (fő)	489,9	1.019,6	572,7	630,1	722,2
1.000 lakosra jutó vendégek száma a szállodákban (fő)	363,9	834,9	401,6	472,6	505,4
1.000 lakosra jutó vendégéjszakák száma a kereskedelmi szállás-férőhelyeken (fő)	1.203	2.164	1.279	1.243	1.391
1.000 lakosra jutó vendégéjszakák száma a szállodákban (fő)	925	1.819	895	941	1.010
a vendégeken belül a külföldiek aránya a kereskedelmi szálláshelyeken (%)	28,4	55,3	20,7	25,0	34,7
a vendégeken belül a külföldiek aránya a szállodákban (%)	32,5	63,1	26,8	29,5	41,5
a vendégéjszakákon belül a külföldiek által eltöltött aránya a kereskedelmi szálláshelyeken (%)	32,8	51,8	23,2	29,8	34,6
a vendégéjszakákon belül a külföldiek által eltöltött aránya a szállodákban (%)	35,4	56,0	29,8	35,0	39,6

Forrás: TEIR

Az elmúlt időszakban Debrecenben megvalósuló nagyobb beruházásokat vizsgálva megállapítható, hogy azok jelentős mértékben hozzájárultak a város által kínált adottságok javításához. Egyrészt az ipari területek fejlesztése keretében olyan ingatlanok kialakítására került sor, amelyek magas színvonalú feltételeket biztosítanak a városba betelepülni kívánó cégek számára. Másrészt a logisztikai fejlesztések révén nagymértékben javultak a város és a külvilág közötti áruszállítás lehetőségei.

Harmadrészt a városban működő ipari vállalatok beruházásai elsősorban a tudásintenzív, nagyobb hozzáadott értéket előállító ágazatokban valósultak meg, amely képesek felszívni a Debrecen Egyetem által kibocsátott hallgatókat, illetve a kínált magasabb fizetés révén hozzájárulnak a fogyasztói piac növekedéséhez. Negyedrészt a turizmus területén megvalósuló beruházások olyan vonzerők kialakítását tették lehetővé, amelyek remélhetőleg növelik a városba érkező vendégeknek, és az általuk eltöltött vendégéjszakáknak a számát.

A város versenyképességét meghatározó tényezők közül az ipari parkok fejlesztése csak részben tekinthető sikeresnek. A barnamezős ipari parkként működő Nyugati Ipari Park adottságai behatároltak (bővülésre alig van lehetőség), míg lassan 100%-os telítettséget elérő DELOG Ipari Park és Határ úti Ipari Park jó példáját szolgáltatja az ilyen jellegű fejlesztések létjogosultságának. Jelentős problémák mutatkoznak ugyanakkor a Debreceni Egyetem Tudományos, Technológiai és Innovációs Park esetében, amelynek egyetlen betelepülője (igaz ez több mint ezer főt foglalkoztat) az IT Service Hungary, az objektum további fejlesztését ugyanakkor nagymértékben gátolja a nem megfelelő megközelíthetőség. A tapasztalatok alapján a további vállalati beruházásokhoz nélkülözhetetlen a megfelelő feltételek biztosítása, ez pedig felveti a repülőtér szomszédságában elhelyezkedő Déli Ipari Park infrastruktúrája kiépítésének a szükségességét.

A K+F területén öröndetes ténynek tekinthető a K+F kiadások, illetve az ezen ágazatban tevékenykedő foglalkoztatottak számának az emelkedése, az egyetemen keletkező tudományos eredmények azonban gyakran alig hasznosulnak, amely az innovációs lánc gyengeségére hívja fel a figyelmet.

Az elkövetkező időszakban ugyanakkor jelentős feladatnak az így létrejött adottságoknak a megőrzése, amely elsősorban a felsőoktatási szféra felelőssége (Európai Unió támogatások elnyerése, a vállalatok ilyen jellegű tevékenységéhez humán erőforrások biztosítása).

3.1.1.4. Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program

A város költségvetését jelentős részben külső tényezők (gazdasági válság, a kormányzat önkormányzatok való viszonya) határozták meg, ugyanakkor elmondható és pozitívumként értékelhető, hogy az önkormányzat törekedett arra, hogy egy bizonyos szintű fejlesztési/beruházási tevékenységet még a gazdasági válság időszakában is fenntartsa. A megfelelő központi erőforrások hiánya miatt a fenti tevékenységet a város azonban több esetben is csak hitel felvételével tudta biztosítani, ami eladósodáshoz vezetett, a kormányzati hitelkonszolidáció révén ugyanakkor csökkent ezen probléma súlya

Az előzőekben említett szűkös anyagi források alapvetően meghatározták az önkormányzat vagyongazdálkodását. A központi forrásokat saját bevételekkel kellett kiegészíteni a város működésének fenntartása érdekében, melyben fontos szerepet játszott - a vagyonhasznosítás mellett - a vagyon értékesítése is. Értékesítésre került az állami vállalatok átalakulása kapcsán kapott részvények és üzletrészek döntő része, és a forgalomképes ingatlanok jelentős hányada. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor az önkormányzat alapvetően sikeresen törekedett vagyonának növelésére is.

A gazdaságfejlesztés területét értékelve elmondható, hogy elkészült gazdaságfejlesztési program helyesen ismeri fel a város legfontosabb adottságait, és arra támaszkodó kitörési pontokat határoz meg. Elsősorban a magas hozzáadott értékű, tudásintenzív ágazatokra épít, és így törekszik minél nagyobb bevétel elérésére.

A konkrét lépések vonatkozásában megállapítható, hogy az önkormányzat a Xanga cégcsoport személyében megtalálta azt a partnert, aki megfelelő tapasztalatokkal és anyagi erőforrásokkal rendelkezik ezen a területen. A város vezetőségének munkája elsősorban arra irányul, hogy a fejlesztésekhez szükséges háttérfeltételeket teremtsen meg, és a városban lezajló beruházások igazolják munkájának sikerét.

3.1.1.5. Közlekedés

A város közlekedési helyzetét értékelve pozitív és negatív dolgok is megemlíthetőek. Alapvetően kedvező ténynek tekinthető az északnyugati elkerülő szakasz (354-es számú főközlekedési út) átadása, amely csökkentette a 4. számú főközlekedési úthoz kapcsolódó átmenő forgalmat. Ugyanebbe a kategóriába sorolható a kiépített belterületi és külterületi utak arányának a növekedése, amely mutatók tekintetében Debrecen megelőzi a többi regionális központot (3.1.18. táblázat). A gépjármű-állomány számának alakulását (1.15.2. táblázat) tekintve a forgalmi terheltség és az ezzel együtt járó környezeti problémák viszonylatában pozitívnak tekinthető az állomány nagyságának csökkenése, ugyanakkor mivel ez részben a lakosság jövedelmi viszonyaival is magyarázható, megítélése ebből a szempontból már nem olyan egyértelmű. Az adott folyamat az összes regionális központban megfigyelhető (3.1.19. táblázat), az állomány relatív értékeit vizsgálva (3.1.20. táblázat) pedig megállapítható, hogy a legtöbb viszonylatban Debrecen a második-harmadik helyet foglalja el.

3.1.18. táblázat A regionális központok közúthálózatának legfontosabb adatai 2011-ben

város	a kiépített belterületi utak aránya (%)	a kiépített külterületi utak aránya (%)
Debrecen	83,2	6,7
Győr	80,5	1,0
Miskolc	80,2	1,1
Pécs	73,2	3,8
Szeged	67,9	1,8

Forrás: TEIR

3.1.19. táblázat A gépjárművek számának alakulása a regionális központokban 2011 és 2011 között (db)

Város	személygépkocsi	motorkerékpár	autóbusz	tehergépkocsi
Győr				
2001	37.891	1.129	512	7.021
2007	43.055	1.784	496	7.368
2011	41.408	1.973	475	6.813
Miskolc				
2001	37.844	852	730	6.427
2007	45.437	1.475	706	7.400
2011	43.633	1.671	733	6.529
Pécs				
2001	43.637	1.335	640	6.325
2007	47.932	1.771	608	6.745
2011	46.583	2.023	558	6.857
Szeged				
2001	41.545	1.742	503	6.658
2007	46.094	2.075	385	7.094
2011	46.580	2.387	375	6.903

Forrás: TEIR

3.1.20. táblázat A relatív (ezer főre jutó) gépjármű-ellátottság adatai 2011-ben a regionális központokban

város	személygépkocsi	motorkerékpár	autóbusz	tehergépkocsi
Debrecen	294,0	14,9	2,1	45,5
Győr	315,1	15,0	3,6	51,8
Miskolc	260,6	10,0	4,4	39,0
Pécs	296,2	12,9	3,5	43,6
Szeged	273,7	14,0	2,2	40,6

Forrás: TEIR

A közösségi közlekedés területén öröndetes ténynek kell tekinteni, hogy az utóbbi időszakban megállt az utas-szám csökkenése, és a 2010-es mélypont után már emelkedés

figyelhető meg (1.15.3. táblázat). Az autóbusz-állomány megújítása következtében környezetkímélő és modern járművek szolgálják az utasok érdekeit, amelyek fenntartása az azonos típus következtében kisebb költséggel jár. A kerékpárút-hálózat fejlesztése következtében megvalósult a korábban elszigetelt utak összekapcsolása, és így biztosított a legnagyobb lakótelepekről a belvárosba, valamint az egyetem területére történő eljutás.

A gyalogos-zóna fokozatos kiterjesztése eredményeként Debrecenben is kialakult egy olyan belváros, amely a helyi lakosság igényeinek kielégítése mellett a turizmus fejlesztésében is fontos szerepet tölt be. A történelmi városközpontot peremén elhelyezkedő mélygarázsok és parkolóházak megépítése révén jelentős mértékben könnyebbé vált annak gépjárművel való megközelítése.

A fentiek mellett ugyanakkor Debrecen közlekedésével kapcsolatban több olyan problémát is meg kell említeni, amelyek orvoslása az elkövetkező időszak legfontosabb feladatai közé sorolható. Az elkerülő gyűrű egyes szakaszai jelenleg még hiányoznak, és ennek következtében bizonyos irányokból jelentős átmenő forgalom (bizonyos esetben kamionok és teherautók) használja a város belső útjait. A probléma megoldása különösen sürgető a 47-es úton Berettyóújfalu felől érkező gépjárművek esetében, de a forgalom fejlődése hosszú távlatban szükségessé fogja tenni egy keleti elkerülő út kialakítását is. A városba bevezető utak egy része csak 2x1 sávós, és a szuburbán településekről/városrészekről beáramló forgalom növekedése miatt elkerülhetetlen ezek bővítése (ez különösen igaz a Sámsoni útra, a Vámospércsi útra, a Kishegyesi út elkerülő út és Pósa utca közötti szakaszára, a Debrecen – Józsa és a Debrecen – Hajdúszoboszló közötti útszakaszra).

A városon belüli közúti összeköttetés szempontjából az egyik legjelentősebb probléma a belváros peremén elhelyezkedő Nyíl utca alacsony áteresztőképessége (a belváros határoló utcák közül ez az egyetlen, amely 2x1 sávós), amely a tágabb környéken is jelentős közlekedési nehézségeket okoz. A belváros vonatkozásban jelent elsősorban problémát a nyugati kiskörút északi részének a hiánya, mivel ez megnehezíti a belvárosi gyalogosövezet jövőbeni további kiterjesztését.

A közösségi közlekedés mind az autóbusz, mind pedig a villamos-hálózat esetében említhetőek problémák. Egyrészt az 1960-as években épült autóbusz-állomás állapota nem teszi lehetővé az utasok magas színvonalú közlekedésének a biztosítását, illetve távol helyezkedik el a vasútállomástól és villamos-vonaltól, amely megnehezíti a különböző közlekedési módok közötti átszállás lehetőségét. Másrészt az 1-es villamos-vonal északi (a Debrecen Plaza és a Nagyerdő közötti) része igen rossz minőségű, és ez a tény a járművek műszaki állapotának a romlását idézi elő. Harmadrészt az 1990-es években vásárolt KCSV villamosok csak Debrecenben működnek, így mind felújításuk mind pedig az alkatrész-utánpótlás igen nagy nehézségekbe ütközik.

A kerékpárút-hálózat vonatkozásában elsősorban a keleti városrész jelenleg még hiányzó összeköttetését lehet megemlíteni, mivel ennek következtében az innen a belvárosba történő eljutás csak a gépjárművek között, balesetveszélyes környezetben valósítható meg. A lakosság kikapcsolódása és a turizmus fejlesztése érdekében alapvetően szükséges a belvárosi gyalogosövezet kiterjesztése, amely többek között magában foglalja a Dósa nádor tér és a Déri tér bevonását a jelenleg is működő rendszerbe.

A parkolási lehetőségekhez kapcsolódó fejlesztések révén alapvetően biztosított városközpont jelentős részének a megközelíthetősége, hiány csak a délkeleti részen figyelhető meg. Ennek

orvoslása érdekében szükséges ezen a területen egy új parkolóház/mélygarázs építése. A másik jelentős parkolási gondokat okozó városrész a lakótelepek területe, ahol a zsúfoltság csökkentése érdekében sürgős beavatkozás szükséges.

3.1.1.6. Közműállomány

Debrecen közműállományát tekintve alapvetően pozitív dolognak tekinthető az ivóvíz- és szennyvíz-hálózat fejlesztése (1.16.1, 1.16.2. és 1.16.3. táblázat), az előrelépés ellenére ugyanakkor a város a regionális központok között az érintett mutatók szempontjából az utolsó helyet foglalja el (3.1.21. táblázat), amely tény felveti a további beruházások szükségességét. Emellett a felszíni vizek védelme érdekében továbbra is fontos a szennyvízkezelés fejlesztése, valamint nagy hangsúlyt kell helyezni a sérülékeny felszín alatti vízbázisok védelmének kidolgozására és megvalósítására is.

3.1.21. táblázat A közműellátottság legfontosabb adatai a regionális központokban 2011-ben

város	A	B	C
Debrecen	95,4	90,6	0,764
Győr	98,8	96,6	0,954
Miskolc	97,4	94,3	0,827
Pécs	97,9	96,3	0,814
Szeged	99,1	96,8	0,832

A - a közüemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%), - B – a közüemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%),C – a közműolló értéke,

Forrás: az érintett megyék népszámlálási kötetei, TEIR

A levegőjének minősége szempontjából a fűtési időszakban meghatározó jelentősége van annak, hogy a leginkább környezetbarát gáz- és távfűtésű lakások részesedése a város lakásállományából hogyan alakul, ez a potenciális légszennyezés mértékének egyik fontos mutatója. A debreceni lakások 97,2%-a a környezetbarát kategóriába sorolható, ugyanis a távfűtésbe bekapcsolt lakások száma 30.895 (34,1%), 57.845 lakás (63,9%) pedig gázfűtést használ.

3.1.1.7. Környezetvédelem

A környezetvédelem szempontjából alapvetően két jelentős problémát lehet kiemelni, amelyek megoldása az elkövetkező időszak igen fontos feladatának tekinthető. Egyrészt Debrecen felszíni és felszín alatti vizeinek helyzetét kell megemlíteni, amely ugyan nem veszélyezteti a város ivóvíz-vízellátását, de a növényzet és állatvilág szempontjából igen veszélyes hatásúnak tekinthető. Másrészt a városi közúti közlekedés levegő- és zajszennyező hatása emelhető ki, amely különösen nagy a várost átszelő közlekedési főutak mentén (ez utóbbi esetben kiemelt problémát jelent, hogy a délről, a 47. számú főközlekedési út felől érkező forgalom továbbra is áthalad a történelmi belváros peremén).

Az elmúlt időszakban megtett lépések közül pozitívnak kell értékelni a várost északnyugatról elkerülő út megépítését, amely a 4. számú főközlekedési út forgalmát a városból kiszívta, és így javította az érintett területi környezeti helyzetét. Másrészt a hulladékgazdálkodás fejlődése is igen jelentős eredménynek számít, ezen a területen ugyanakkor még további lépések szükségesek.

3.1.1.8. A város szereplése a 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban

A 2007-2013 közötti Európai uniós költségvetési periódusban Debrecenhez köthető pályázati aktivitás elemezve igen impozáns számokat lehet megfigyelni: a beadott pályázatok száma 4.230 db volt (igényelt összeg: 315.314.078.395 Ft), míg a nyertes pályázatok száma 2.347 (megítélt támogatás: 201.186.940.066 Ft).

Debrecen adatait a többi regionális központtal összehasonlítva (3.1.22. táblázat) a város szereplése alapvetően jónak tekinthető: a legtöbb esetben a 2-3. helyet foglalja el. A konkrét összegekre vonatkozó adatok esetében ugyanakkor célszerű óvatosságnak lenni, ugyanis az NFÜ kimutatás szerint sok olyan projekt is az egyes településekhez számít, amelyek elnyerése csak korlátozottan tekinthető a helyi szereplők jó pályázati tevékenységének. Ebbe a kategóriába tartoznak egyrészt a települések közigazgatási határain belül lebonyolódó, a NIF Zrt. által megvalósított út- és autópályaberuházások (pl. Debrecen: északnyugati elkerülő megépítése), a közösségi közlekedést szolgáló beruházások (Debrecen, Miskolc és Szeged villamoshálózatának fejlesztése), valamint a szegedi ELI-beruházás támogatása (37 milliárd Ft), valamint a Pécsi EKF beruházások finanszírozása. Ennek következtében az egyes városok gazdasági vállalkozásainak hatékonyságának mérése során ezen tételek már nem kerültek figyelembevételre (3.1.23. táblázat), és itt már Debrecen szereplése igen jónak mondható.

3.1.22. táblázat A regionális központok eredményessége a 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
1.000 főre jutó beadott pályázatok száma (db)	20,4	19,1	18,0	18,9	22,9
nyertes pályázat/beérkezett pályázat (%)	55,48	58,88	52,52	54,94	54,86
megítélt támogatás/igényelt támogatás (%)	63,81	57,10	56,84	53,98	71,42
egy főre jutó elnyert támogatás (Ft)	968.153	808.940	983.800	940.575	1.698.688

Forrás: NFÜ

3.1.23. táblázat A regionális központok gazdasági vállalkozásainak eredményessége a 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban (a táblázat nem tartalmazza az NIF által megvalósított közúthálózat-fejlesztéseket és az ELI-beruházás támogatását)

mutató	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
10.000 főre jutó beadott pályázatok száma (db)	154,9	160,2	127,9	138,6	176,4
nyertes pályázat/beérkezett pályázat (%)	57,92	59,76	55,11	58,83	58,49
megítélt támogatás/igényelt támogatás (%)	50,96	42,19	45,70	32,43	49,05
egy főre jutó elnyert támogatás (Ft)	361.731	255.498	354.247	213.182	344.380

Forrás: NFÜ

A debreceni pályázók operatív programok szerinti megoszlását vizsgálva (3.1.24. táblázat) megállapítható, hogy a legtöbb pályázatot Gazdaságfejlesztési Operatív Program és a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében adták be, az igényelt támogatást tekintve ugyanakkor a második helyet már az Észak-alföldi Operatív Program foglalta el. Az elnyert pályázatok száma szempontjából hasonló a helyzet, mint a beadott pályázatoknál, az elnyert pályázatok esetében ugyanakkor – a már korábban említett nagy közúthálózati fejlesztések következtében a második helyre a Közlekedésfejlesztési Operatív Program lépett. A pályázati hatékonyságot elemezve a legjobb értékek a Közlekedésfejlesztési Operatív Programnál figyelhetők meg, míg a 2-3. helyet a Gazdaságfejlesztési Operatív Program és a Társadalmi Infrastruktúra Operatív program foglalja el.

3.1.24. táblázat A 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban a debreceni pályázók eredményessége operatív programok szerint

Operatív Program	beadott pályázat (db)	elnyert pályázat (db)	igényelt támogatás (Ft)	elnyert támogatás (Ft)
ÁROP	8	3	269.336.559t	93.892.347t
ÉAOP	453	220	72.977.342.299	39.835.489.999
EKOP	1	0	50.000.000t	0
ÉMOP	1	0	9.000.000	0
GOP	2 340	1 462	88.150.389.617	50.960.695.991
KEOP	234	106	20.806.802.667	10.057.313.426
KÖZOP	14	11	40.124.833.320	40.227.672.051
TÁMOP	1 126	514	61.377.953.073	34.734.397.727
TIOP	53	31	31.548.420.860	25.277.478.525
Összesen:	4 230	2 347	315.314.078.395	201.186.940.066

Forrás: NFÜ

3.1.2. A település és környezetének fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékelése

A belső és külső tényezők összefoglaló értékelését az alábbi SWOT-elemzés tartalmazza

DEBRECEN VÁROS SWOT-ELEMZÉSE

Erősségek	Gyengeségek
• Debrecen teljes értékű regionális központ, az ország második legnépesebb városa • A természetes szaporodás mutatói kedvezőbbek az országos átlagnál, magas a munkaképes korú lakosság aránya • A lakosság képzettségi szintje magas • A legtöbb ágazatban megfelelő kapacitású a humán intézményellátottság, és az ellátás színvonala is jónak mondható • A vállalatok igényeihez igazodó középfokú oktatás • Debrecen, mint egészségügyi központ makro-regionális szerepkörrel rendelkezik • A Debreceni Egyetem magas szintű és sokszínű oktatást biztosít • A Debreceni Egyetem és a város magas szintű együttműködése • A városra a diverzifikált gazdasági szerkezet jellemző, nincs egy domináns szektor • A magas hozzáadott értéket képviselő ágazatok magas aránya • A város erős szolgáltató szektorral rendelkezik • A vállalatok export-orientáltsága jelentős • Nemzetközi vállalatok jelenléte • Változatos szállodai kapacitás • A város infrastrukturális adottságai kedvezőek a turizmus több területén (gyógy-, konferencia-, sportturizmus), és a jelenlegi beruházások tovább javítják az adottságokat • A város kiemelkedő forrás-lehívó képessége • Megfelelő gazdaságfejlesztő szervezetek jelenléte • Jó közúti és vasúti megközelíthetőség, csomóponti adottságok • Üzemelő és folyamatosan fejlődő nemzetközi repülőtér megléte • Az egyik legforgalmasabb irányban kiépült az elkerülő út • A Hajdúhát jó mezőgazdasági termőhelyi adottságokkal bír • A szennyvízcsatorna-hálózat a város döntő részén kiépített • A környezet terhelése mérsékelt, Debrecen országosan a kevésbé szennyezett városok közé tartozik	• A lakosság elöregedése • Debrecen népességmegtartó képessége nem megfelelő, jelentős a magasan képzett fiatal szakemberek elvándorlása a városból • A településen a munkanélküliség a regionális központokhoz képest magasnak tekinthető • A Debreceni Egyetemen egyes szakmákban hiányzik az egyetemi szintű műszaki oktatás • Az aktív és egészséges élethez kapcsolódó infrastruktúra elégtelen kapacitása és minősége • A közösségi terek aránya jóval alacsonyabb a hasonló méretű európai városokhoz viszonyítva • A megfelelő infrastruktúrával ellátott ipari területek alacsony száma • Gyengén fejlett az innovációs lánc, a szellemi potenciál a gazdasági életben rossz hatásfokkal hasznosul • Az idegenforgalom visszaesése • A lakótelepek megoldatlan problémái (építészet és közösség) • A város belső tehermentesítő- és körúthálózatának nem megfelelő kiépítettsége (kerékpárút-hálózat hiányosságai, egyes kertségek belső úthálózata rossz minőségű, a nyugati tehermentesítő körút nem teljes, keleti külső közlekedési gyűrű hiánya) • Autóbusz-pályaudvar kedvezőtlen elhelyezkedése • A vonalas infrastruktúra esetében elmaradás a regionális központoktól • Az önkormányzati tulajdonban lévő ingatlanok, intézmények leromlott állapota • A közúti közlekedés által egyes főutakon okozott levegő- és zajszennyezés • A felszíni és felszín alatti vizek problémája

Lehetőségek	Veszélyek
• A külföldi működő tőke érdeklődése növekszik a térség iránt, további modern ipari ágazatok települnek be a városba • Európai Unió regionális politikai támogatások, közvetlen brüsszeli finanszírozású programok megléte a 2014-2020 közötti időszakban • A határmenti fekvésből származó előnyök • A magas hozzáadott értéket képviselő ágazatok nemzetközi térnyerése • A négyes hélix modell szerepének nemzetközi szinten tapasztalható erősödése • Az egészségipar nemzetközi jelenlétének emelkedése • Debrecen országos fejlesztési tervekben elfoglalt kedvező pozíciója	• A fővárostól és Európa centrum területeitől relatíve távoli, az ország periférikus keleti részén való elhelyezkedés • A város tágabb környezetét jelentő Észak-alföldi régió hazai és nemzetközi viszonylatban gyenge gazdasági teljesítőképességgel jellemezhető • Nem indul meg a területi különbségek kiegyenlítődése, a régió gazdasági helyzete tovább romlik • A szomszédos romániai területek különböző előnyöket kínálva (pl. Nagyvárad repülőtér, olcsóbb munkaerő) kínálva jelentős külföldi tőkét vonhatnak el a Debrecen központú térségtől • Fokozódhat a régió belüli verseny a különböző beruházások megszerzése érdekében • A gazdasági válság hatásainak továbbélése a gazdaságban (pl. külföldi tőke csökkenő érdeklődése) és az idegenforgalomban (turisták számának a csökkenése) • Az állami kezelésben lévő úthálózat fejlesztésének elmaradása (pl. Nyíl u., bevezető utak, a várost elkerülő gyűrű befejező szakaszai) • A vállalatok számára elérhető pályázati források elosztó rendszerének kiszámíthatatlansága • A hazai jogi környezet gyakori változása, a globális klímaváltozáshoz kapcsolódó csökkenő csapadékmennyiség

3.1.3. A településfejlesztés és rendezés kapcsolata

A településszerkezeti terv valamint a város fejlesztési elképzeléseit tükröző legfontosabb dokumentum (Integrált Városfejlesztési Stratégia) városrészekhez kapcsolódó, illetve tematikus céljai közötti kapcsolatokat elemezve igen soros egymásra épülés figyelhető meg. Az IVS-ben a Belváros és a hagyományos beépítésű belső lakóterületet városrészekhez kapcsolódó cél a lakosság lakókörülményeinek a javítása, és ez alapvetően összhangban van a településszerkezeti tervben a történelmi belváros viszonylatában megfogalmazott komplex rehabilitációs elképzeléssel.

Az IVS a lakótelepek esetében célként fogalmazza meg az életkörülmények átfogó javítását az infrastruktúra modernizálásával, a szociális és közösségi terek megújításával, és ez összhangban van a településszerkezeti terv azon megállapításával, amely a lakótelepek rehabilitációját irányozza elő.

Az IVS a kertvárosok esetében többek között fontosnak tartja a lakosság közintézményekkel való ellátottságának a növelését, míg a településszerkezeti terv a közintézményeket is magában foglaló városrészközpontok kialakítását tartja szükségesnek a keleti városrészben a Faraktár utca és a Vámospércsi út mentén, valamint a déli városrészben a Gázvezeték utca és a tervezett logisztikai központ között (1.6.3. ábra).

Az IVS az Ipariterületek esetében szükségesnek tartja a város gazdaságának további fejlődéséhez szükséges infrastrukturális feltételek kialakítását, és ennek keretében három területre koncentrál:

- a Debreceni Regionális és Innovációs Park (mai nevén Határ úti Ipari Park) további bővítése,
- a Debreceni Déli Ipari Park infrastruktúrájának kialakítása,
- a Debreceni Egyetem Tudományos, Technológiai és Innovációs Park infrastruktúrája második ütemének kiépítése.

A településszerkezeti terv a három terület közül tartalmazta a Debreceni Déli Ipari Park infrastruktúrájának kialakítását, valamint a Debreceni Egyetem Tudományos, Technológiai és Innovációs Park infrastruktúrája második ütemének kiépítését.

Az IVS a Nagyerdő vonatkozásában fontosnak tartotta többek között a város idegenforgalmi potenciáljának a növelését, és a településszerkezeti terv is a város egyik idegenforgalmi célterülete közé sorolta az érintett városrészt.

A Külső városrészek esetében az egyik igen fontos cél az idegenforgalom fejlődéséhez szükséges feltételek megteremtése, amely összefüggésben elsősorban az Erdőpuszták területe kerül megemlítésre. A fenti elképzeléssel nagymértékben harmonizál a településszerkezeti terv, amely idegenforgalom célterületei közé sorolta az Erdőpuszták területét, és az utóbbin belül pihenőközpontként jelölte ki Nagycserét, Hármashegy, Fancsikát és Vekerit (1.6.2. ábra).

Az IVS tematikus céljai közül a településszerkezeti tervvel a legszorosabb kapcsolatot a közlekedéshez kapcsolódó célok jelentik. Az érintett célok (T1 – A város elérhetőségének a javítása, T2 – A városon belüli közlekedés feltételeinek a javítása) keretében tervezett intézkedések (pl. a város körüli körgyűrű teljessé tétele és a jelentősebb objektumok rácsatlakoztatása, a városközpontot és a belvárost övező körgyűrű teljessé tétele, a belvárosi parkolóhely-kínálat bővítése, Multimodális Községi Közlekedési Logisztikai Központ kialakítása, a villamos-hálózat bővítése) a településszerkezeti terv érintett részének (1.6.4. ábra) is fontos elemét képezik.

3.2. Problématérkép/értéktérkép

A Központi Statisztikai Hivatal egyelőre nem bocsátotta a rendelkezésünkre a 2011-es népszámlálás számlálókörzeti adatait, és ennek következtében erről a témakörrel nem lehet pontos, adatokkal alátámasztott helyzetértékelést készíteni. Az adatok beérkezését követően készül majd el a munkarész.

3.3. Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek

3.3.1. A településrészek kijelölése, pontos lehatárolása, a lehatárolás indoklása, térképi ábrázolása, a lehatárolt településrészek rövid bemutatása

3.3.1.1. A településrészek kijelölése, pontos lehatárolása, a lehatárolás indoklása

Debrecen Integrált Településfejlesztési Stratégiájának (ITS) elkészítésekor a településrészek elkülönítése egyrészt a Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata által kijelölt és 2007-ben rendeletben elfogadott (32/2007. (VI. 28.) Ö.r.) 75 városrészre – a Nagyerdőtölgyest és a Repülőtér kivéve mindegyik belterületi besorolású – támaszkodva ment végbe, másrészt figyelembe vettük a Központi Statisztikai Hivatal „Nagyvárosok belső tagozódása – Debrecen” című, 2001. évi népszámlálási adatokra épülő kiadványában meghatározott körzeteket. Az ITS településrészeit a hivatkozott rendeletben foglalt városrészek (amelyek a jövőben a korábban használt városrendezési körzetek szerepét veszik majd át) összevonásával, elsősorban azok funkcióinak és beépítettségi sajátságainak figyelembevételével alakítottuk ki.

Az Önkormányzat által kijelölt városrészek határait az ITS-településrészek összeállítása során csak két esetben módosítottuk:

- A *Keleti iparterület* elnevezésű ITS-településrész egységes és összefüggő kezelése érdekében kismértékben módosultak a Homokkert, a József-Attila telep és a Zsibogó városrészek határai.
- Az ITS-ben *Lóskúti városrész* néven hivatkozunk arra a területre, amely a lakótelepi jellegű Tócsóvölgy és az ipari jellegű Téglagyár találkozásánál helyezkedik el, leválasztva azokból egy-egy kisebb részt. A Határ út, a Kishegyesi út, a Tócsócsatorna és délen a város belterületi határa által határolt, az elmúlt évtizedben beépült, kertvárosi/társasházi jellegű lakóterület leválasztását az a tény indokolta, hogy jellemzői teljesen eltérnek mind a Téglagyár ipari, mind pedig a Tócsóvölgy lakótelepi jellegétől. A városrész a *Nyugati kertváros* ITS-településrészhez tartozik.

A fent említett változások mellett két új ipari jellegű külterületi ITS-településrész kijelölése is megtörtént. A *Déli ipari terület* (jelenlegi elnevezéssel Déli Ipari Park) a Repülőtértől közvetlenül délre található, amely a város meglévő ipari parkjainak fokozatos telítődésével, építve a repülőtér szinergikus hatására Debrecen gazdasági életében a jövőben minden bizonnyal kulcsszerepet játszik majd. A *Debrecen Egyetem Tudományos és Technológiai Park* a város nyugati ipari területeitől északra található „egyetemi ipari park”, amely elsősorban a tudásintenzív tevékenységet végző vállalkozások vonzásában játszik fontos szerepet.

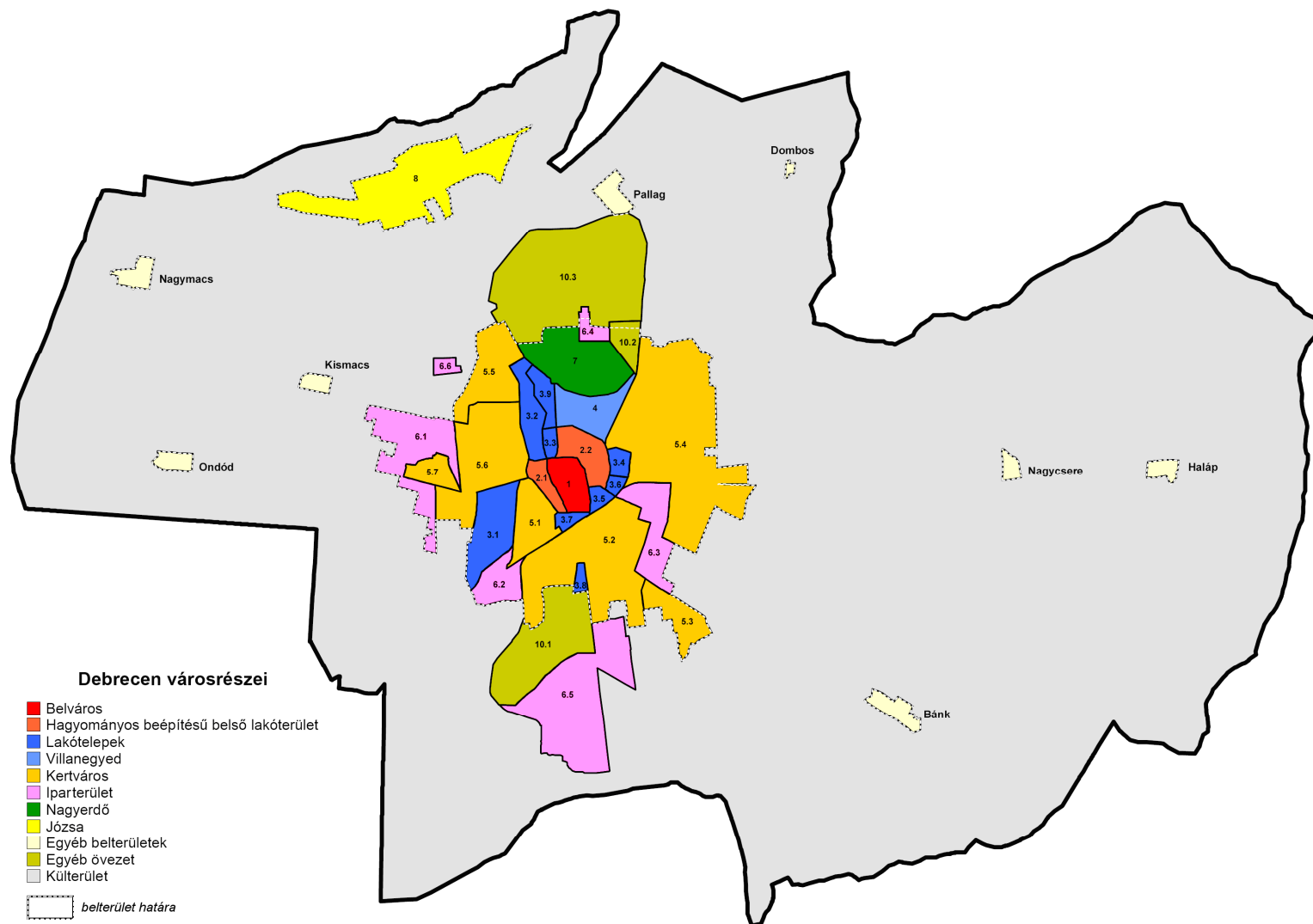
Mindezek figyelembevételével a Debrecen Integrált Településfejlesztési Stratégiájának elkészítéséhez használt városrészek funkciójukat és beépítettségi sajátságait figyelembe véve 10 fő típusba sorolhatók (3.3.1. táblázat). A városrészek térbeli elhelyezkedését az 3.3.1. ábra, az ITS városrészek Debrecen DMJV által kijelölt városrészeihez való viszonyát pedig a 3.3.2. ábra szemlélteti.

3.3.1. táblázat Debrecen Integrált Településfejlesztési Stratégiájában használt városrészek

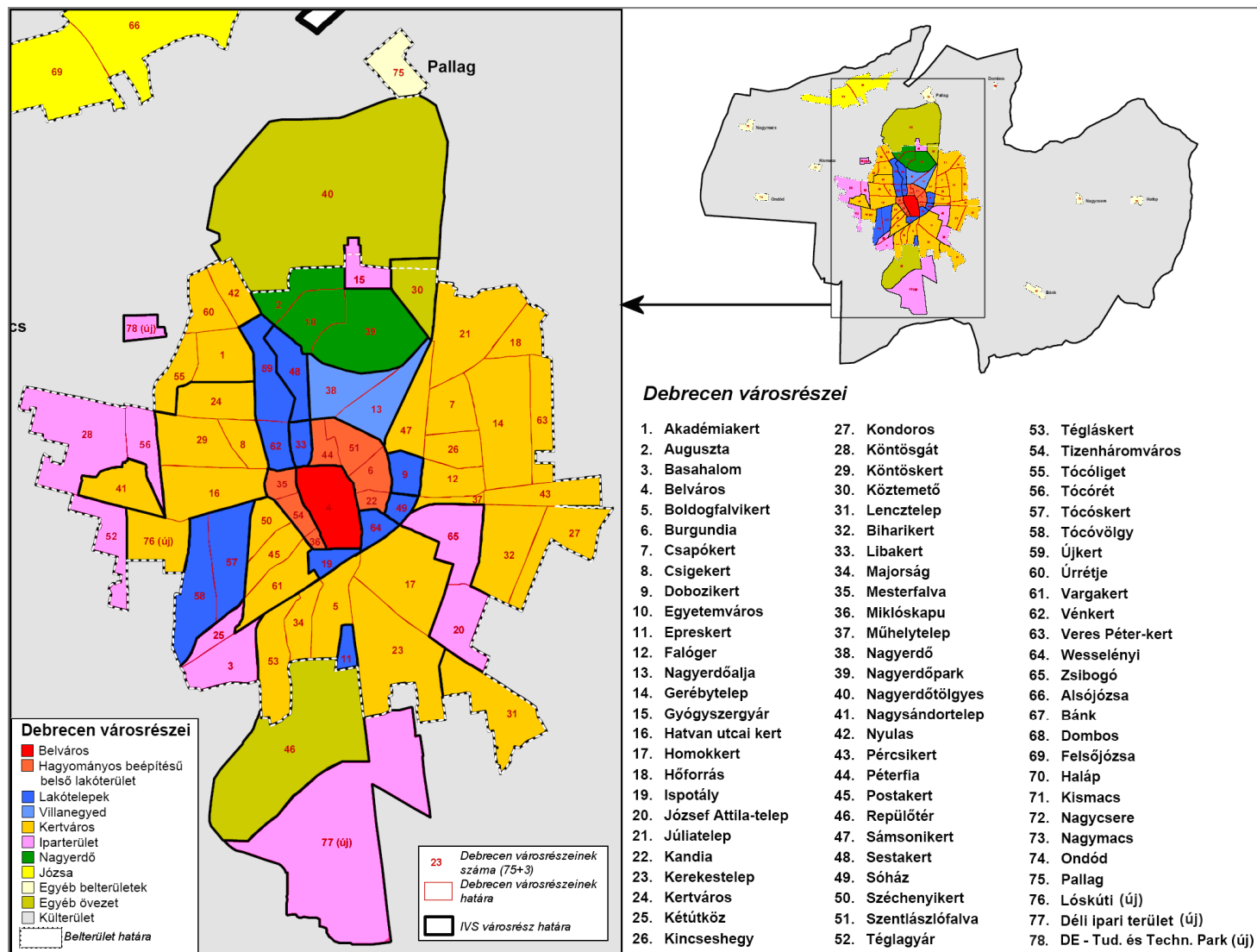
IVS városrész	DMJV által elfogadott városrészek
1. Belváros	4. Belváros
2. Hagyományos beépítésű belső lakóterület	
2.1. Nyugati	35. Mesterfalva; 36. Miklóskapu; 54. Tizenháromváros
2.2. Északkeleti	6. Burgundia; 22. Kandia; 44. Péterfia; 51. Szentlászlófalva
3. Lakótelepek	
3.1. Nyugati (Tócsókert és Tócsóvölgy)	57. Tócsókert; 58. Tócsóvölgy
3.2. Északnyugati (Újkert és Vénkert)	59. Újkert; 62. Vénkert
3.3. Libakert	33. Libakert
3.4. Dobozikert	9. Dobozikert
3.5. Wesselényi	64. Wesselényi
3.6. Sóház	49. Sóház
3.7. Ispotály	19. Ispotály
3.8. Epreskert	11. Epreskert
3.9. Sestakert	48. Sestakert
4. Villanegyed	13. Nagyerdőalja; 38. Nagyerdő
5. Kertváros	
5.1. Délnyugati	45. Postakert; 50. Széchenyikert; 61. Vargakert
5.2. Déli	5. Boldogfalvikert; 17. Homokkert; 23. Kerekestelep
5.3. Délkeleti	34. Majorság; 53. Tégláskert
	31. Lencztelep
5.4. Keleti	7. Csapókert; 12. Falóger; 14. Gerébytelep; 18. Hőforrás; 21. Júliatelepe; 26. Kincseshegy; 27. Kondoros; 32. Biharikert 37. Műhelytelep; 43. Pércsikert; 47. Sámsonikert; 63. Veres Péter-kert
5.5. Északnyugati	1. Akadémiakert; 42. Nyulas; 55. Tócsóliget; 60. Úrrétje
5.6. Nyugati	8. Csigekert; 16. Hatvan utcai kert; 24. Kertváros; 29. Köntöskert; 76. Lóskúti
5.7. Nagysándortelep	41. Nagysándortelep
6. Iparterület	
6.1. Nyugati	28. Köntösgát; 52. Téglagyár; 56. Tócsórét
6.2. Délnyugati	3. Basahalom; 25. Kétútköz
6.3. Keleti	20. József Attila-telep; 65. Zsibogó
6.4. Északi (Gyógyszergyár)	15. Gyógyszergyár
6.5. Déli	77. Déli ipari terület
6.6. DE TTIP	78. Debreceni Egyetem Tudományos, Technológiai és Innovációs Park
7. Nagyerdő	2. Augusztai; 10. Egyetemváros; 39. Nagyerdőpark
8. Józsa	66. Alsójózsa; 69. Felsőjózsa
9. Külső településrészek	
9.1. Egyéb belterületek	67. Bánk; 68. Dombos; 70. Haláp; 71. Kismacs; 72. Nagycsere; 73. Nagymacs; 74. Ondód; 75. Pallag
9.2. Külterületek	
10. Egyéb övezet	
10.1. Repülőtér	46. Repülőtér
10.2. Köztemető	30. Köztemető
10.3. Nagyerdőtilgyes	40. Nagyerdőtilgyes

76. Lóskúti; 77. Déli ipari terület, 78. Debreceni Egyetem – Tudományos Technológiai és Innovációs Park (DE TTIP): DMJV által elfogadott rendeletben nem szereplő városrészek

3.3.1. ábra Debrecen ITS-városrészei

3.3.2. ábra Az ITS városrészek és Debrecen városrészeinek egymáshoz való viszonya

3.3.1.2. A lehatárolt településrészek rövid bemutatása

A **Belváros** Debrecen történelmi magja, amely északi, déli és keleti irányból közutakkal már napjainkban is jól lehatárolható. Nyugati irányban a határát nyugati tehermentesítő út jelenti, amelynek középső része már átadásra került, míg a déli részét 2014-ben adják át a forgalomnak.

A belváros több területen is fontos szerepet játszik Debrecen intézményhálózatában. Az államszervezettel kapcsolatos intézmények esetében megállapítható, hogy az ide sorolható intézmények esetében kb. 55-60%-os a Belváros részesedése.

Az oktatási intézmények esetében kisebb mértékű a koncentráció, ami elsősorban két tényezővel magyarázható. Egyrészt az általános iskolák esetében a gyermekkorúak arányának csökkenése a helyi intézmények egyre nagyobb részének a bezárását idézte elő, másrészt a középiskolák és szakiskolák vonatkozásában a döntő mértékben a kertségekben létrejövő alapítványi szakközépiskolák, illetve az egyházi iskolák belvárosi épületeinek visszaadását követő kertségi középiskola-beruházások is hozzájárultak ehhez a folyamathoz.

A kulturális szféra esetében kiemelkedő a belváros súlya, alapvetően itt helyezkednek el azok az intézmények (pl. MODEM, Kölcsey Központ, Református Nagytemplom, Déri Múzeum, Csokonai Színház), amelyek meghatározó szerepet töltenek be a város ilyen jellegű tevékenységében.

Az egészségügyi ellátás szempontjából is fontos szerepet tölt be a belváros, ahol számos szakrendelés üzemel. A legnagyobb szakrendelő a Bethlen utcán található (fül-orr-gége, ortopédia, urológia, onkológia, belgyógyászat stb.), emellett kisebb egységek működnek a Varga utcán (pszichiátria), a Szent Anna utcán (fogászat) és a Bajcsy Zsilinszky utcán (bőrgyógyászati allergológia, bőr- és nemibeteg-gondozás).

A kereskedelmi-vendéglátási egységek vonatkozásában is kiemelkedő a belváros szerepe: a kiskereskedelmi üzletek és a vendéglátóhelyek relatív értékei itt a legmagasabbak a városban. A belvároson belül az utóbbi időszakban ugyanakkor bizonyos hangsúlyeltolódás figyelhető meg, a Piac utca helyett egyre inkább növekszik a Debrecen Fórum Bevásárlóközpont jelentősége.

A belvárosban jelentkező problémák közül elsősorban kettőt lehet megemlíteni. Egyrészt hosszú ideig jelentős nehézséget jelentett a parkolóhelyek hiánya, amelyet az elmúlt időszakban új magas és mélygarázsok építésével, valamint a foghíj-telkek ilyen jellegű felhasználásával többé-kevésbé sikerült orvosolni. Másrészt meg kell említeni a zöldfelületek alacsony arányát, amely – figyelembe véve az igen jelentős gépkocsiforgalmat – komoly egészségügyi problémákat okoz.

A **Hagyományos beépítésű belső lakóterület** a Belvárost körülvevő gyűrűt foglalja magában. A beépítettségi viszonyokat elemezve megállapítható, hogy dominál a kisvárosi karakter, egyes területeken azonban már megjelentek a társasházak (pl. Csapó utcától északra), illetve az összefüggő lakótelepek (pl. Darabos utca, Csapó utca, Burgundia utca, Kandia utca).

A városrész intézményekkel való ellátottságát vizsgálva nagyobb mértékű koncentrációt főleg az államszervezettel (azon belül is főleg a közigazgatással) kapcsolatos intézmények, valamint a kiskereskedelmi-vendéglátási egységek esetében lehet megfigyelni. Ennek hátterében az áll, hogy a jó megközelíthetőség és a belváros közelsége miatt több intézmény is inkább ebbe a városrészbe települt, mint a magasabb telekárakkal jellemezhető belvárosba. Ugyanezen tényezők játszanak fontos szerepet a kiskereskedelmi-vendéglátási egységek esetében is, amelyek közül kiemelendő a panziók magas száma.

A városrész a Debrecen megközelíthetősége szempontjából is jelentős szerepet tölt be, nyugati részén helyezkedik el ugyanis a város távolsági autóbusz-pályaudvara, amellyel kapcsolatban komoly problémát jelent, hogy az 1960-as években épült objektum egyre kevésbé tudja megfelelő színvonalon ellátni feladatát, a városrész számára pedig a buszok parkolása és a jelentős forgalmi terhelés okoz gondot.

A városrész esetében további problémaként említhető a korábban jelzett társasház- és lakótelep jelenlét, amely átalakítja azt a városképi összhatást, amely a terület igazi építészeti örökségének tekinthető. Emellett a városrészben is hátrányként jelentkezik a megfelelő összefüggő zöldfelületek hiánya, illetve kiemelendő a belső területeket feltáró utcahálózat rendkívül alacsony színvonala.

A **Lakótelepek** városrész városnegyedei elsősorban a város nyugati felében helyezkednek el (pl. Újkert, Vénkert, Tócoskert). Ez alapvetően két tényezővel magyarázható: egyrészt ez a térség a lakótelepek felépítése előtti időszakban a közművekkel jobban ellátott volt, másrészt az itteni kertek telkei nagyobb méretűek voltak, így könnyebb volt azokat felvásárolni, illetve kisajátítani. A beépítettségi viszonyokat tekintve dominál a hagyományos panel-szerkezet, ettől eltérő viszonyokat csak az 1980-as években épült lakótelepeken (pl. Tócovölgy, Wesselényi utcai lakótelep) lehet megfigyelni.

A városrész intézményekkel való ellátottságát tekintve az alapellátáson túlmutató szerepkör csak néhány esetben tapasztalható. Az oktatási intézmények közül elsősorban a gimnáziumok, a szakközépiskolák és szakiskolák esetében figyelhető meg egy kisebb koncentráció, amely a leghangsúlyosabban az Északnyugati városnegyedben (Vénkert és Újkert) jelentkezik. A kulturális-közművelődési intézmények között kiemelkedő szerepet játszanak a könyvtárak, amelyek a városi könyvtár fiókintézményeiként működve szolgálják ki a lakosság igényeit.

A szociális intézmények esetében a bölcsődék és a város szociális ellátórendszeréhez tartozó intézmények magas száma emelhető ki. Az előbbi elsősorban azzal indokolható, hogy a jelentős lakosságszám – népesség korábban vázolt előregedése ellenére is – szükségessé teszi, hogy a lakótelepek felépítése során létrehozott bölcsődék egy része továbbra is üzemeljen. A szociális intézmények koncentrálódása pedig minden valószínűség szerint arra vezethető vissza, hogy a lakótelepeken jelentkező különböző szociális problémák hatékony megoldása az ezzel a területtel foglalkozó szervezetek helyi jelenlétét teszi szükségessé.

A városrész kiskereskedelmi egységekkel való ellátottsága megfelelőnek tekinthető, a szolgáltatást a lakótelepek beruházása során felépített egy-két nagyobb ABC-áruház és több kisebb szakbolt, valamint az az ún. garázsboltok biztosítják.

A városrész megközelíthetősége jónak tekinthető: az egyes lakótelepek és a belváros közötti kapcsolatot a közösségi közlekedés (elsősorban az autóbusz, kisebb mértékben a trolibusz) megfelelően biztosítja, valamint a legtöbb lakótelepről már kerékpárral is el lehet jutni a belvárosba. A közeljövőben átadásra kerülő 2. villamos-vonal még kedvezőbbé teszi majd a város északnyugati részén elhelyezkedő lakótelepek (Újkert, Vénkert, Libakert és Sestakert) elérhetőségét.

A **Villanegyed** városrész Debrecen északi részén, a Nagyerdőparktól délre helyezkedik el, és a Nagyerdő valamint a Nagyerdőalja városnegyedeket foglalja magában. Az 1960-as évekig Nagyerdő városnegyedre elsősorban a villaszerű és a családi házas beépítés, míg a Nagyerdőalja városnegyedre a családi házas, illetve a belváros felé eső 2-3 utcában a hóstaszerű beépítés volt a jellemző. Az elmúlt évtizedekben azonban a városrészben igen jelentős, alapvetően negatív változások zajlottak le: döntő mértékben a Nagyerdő városnegyedben dominánssá vált a társasházas beépítés, a Nagyerdőalja városnegyed az északi és középső részen ugyanakkor viszonylag nagy területet foglalnak el a lakótelepek.

A városrész alapszintű ellátást meghaladó intézményei alapvetően két területen tömörülnek. A Nagyerdő városnegyed déli részén, a Bem téren helyezkedik el a Simonyi kapu üzletház, a Méliusz Juhász Péter Könyvtár, az MTA Atommagkutató Intézete, valamint a Debreceni Egyetem Fizikai Intézete.

A Nagyerdőalja városnegyed északi területén alakult ki a város egyik legfontosabb sport és oktatási központja. Az előbbi részét képezi a Hódos Imre Rendezvénycsarnok, a Főnix Csarnok és a Debreceni Sportuszoda, amelyek jól egészítik ki a Nagyerdőben található Debreceni Sportközpont által nyújtott szolgáltatásokat. A városnegyed oktatási tevékenysége közül elsősorban a Debreceni Egyetem jelenlétét kell kiemelni. Az 1990-ig a szovjet hadsereg által használt egykori tüzérlaktanya területének kezelői jogát a rendszerváltás után az egyetem kapta meg, és az egykori épületek felújítása, illetve az új beruházások eredményeként többek között itt működik a Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar, az Állam- és Jogtudományi Kar, az Informatikai Kar, a Lovarda Egyetemi Szórakoztató Központ, a Társadalomtudományi Könyvtár, a DE TEK Gazdasági Igazgatóság, a DE Gazdasági Főigazgatóság. Emellett a területen került kialakításra a DE Kreatív iparágak Inkubációs Központja, amelyben az egyetemi kutatások eredményeit hasznosító kis- és közép vállalkozások kaptak helyet.

A kiskereskedelem és vendéglátás helyzetét elemezve a városrész ellátottsága jónak mondható, és külön kiemelő a panziók vonatkozásában tapasztalható kisebb koncentráció, amely elsősorban a Nagyerdő közelségével indokolható. A városrész a közösségi közlekedés eszközeivel jól megközelíthető: a legfontosabb szerepet a villamos tölti be, emellett a nyugati részeken az autóbusz, míg a keleti részeken a trolibusz játszik kiegészítő szerepet.

A **Kertváros** városrész a Lakótelepek mellett Debrecen másik nagy népességtömörülését jelenti, és U alakban elhelyezkedve több városnegyedet foglal magában. A városrész döntő része családi házas beépítésű, társasházak csak néhány kisebb foltban fordulnak elő (pl. Hatvan utcai kert, Vargakert). A rendszerváltás utáni új tendenciának tekinthető a lakóparkok építése, amelyek egykori ipari területeken (pl. Mediterrán lakópark), korábban beépítetlen részeken (pl. Liget lakópark, Fészek lakópark), illetve családi házas területeken (pl. Főnix lakópark) jöttek létre.

A városrészrel kapcsolatban felmerült problémák több ágazatban is jelentkeznek. Egyrészt Keleti városnegyedek kereskedelmi egységekkel való ellátása döntő mértékben a kisebb alapterületű üzletekre korlátozódik, így az itt élőknek bevásárlásaikat gyakran nagyobb távolságot utazva kell elvégezni. Másrészt elsősorban a gyorsan növekvő keleti területen jelent problémát a megfelelő oktatási intézmények (döntő mértékben óvodák) hiánya, ami miatt a szülők gyakran a város más részeiben található intézményekbe kénytelenek szállítani a gyerekeket (a hiányt valamennyire enyhítette a Mesekert Óvoda 2008-as átadása).

Harmadrészt a városrészbe tartozó negyedek egy részéből hiányoznak mindazon közösségi létesítmények/intézmények, amelyek fontos szerepet játszhatnának a lakosság megszervezésében. Negyedrészt elsősorban a keleti városnegyedek (pl. Csapókert északi része) és a délkeleti városnegyedek esetében okoznak gondot a nem megfelelő közlekedési adottságok: az adott területek jelentős részét csak 2x1 sávú út köti össze a belső területekkel, amelyek mind a reggeli, mind pedig a délutáni órákban jelentős zsúfoltság alakul ki.

Az **Ipariterület** városrész a Debrecen gazdasági életében kiemelkedő szerepet betöltő városnegyedeket foglalja magában. A Nyugati Iparterület két legjelentősebb egysége közül az egyik a Nyugati Ipari Park, amely barnamezős ipari parkként 2000-ben kapta meg a címet. A város gazdasági életének egyik legjelentősebb központja Határ úti Ipari Park (korábban Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park), amely zöldmezős beruházásként 1997-ben

jött létre. A Xanga cégcsoport által működtetett objektum területét az elmúlt időszakban két alkalommal is bővítették (jelenlegi nagysága 80 hektár), és a foglalkoztatottak létszáma jelenleg megközelíti az 5.000 főt. A termelő üzemek mellett a terület gazdasági életében az utóbbi időben egyre fontosabb szerepet töltenek be a kereskedelmi egységek. A városnegyedben található az AUCHAN szupermarket, az ALDI diszkont áruház, a Stop.Shop bevásárlóközpont, a Park Center bevásárlóközpont, valamint a Decathlon sportáruház.

A Délnyugati Iparterület városnegyed a Kétútköz és a Basahalom egységeket foglalja magában, és területének döntő részén a Debreceni Vízmű Zrt. szennyvíztisztító telepe helyezkedik el.

A Keleti Iparterület városnegyed Debrecen legrégebbi ipari övezetének tekinthető, ahol a XIX. század végétől a város iparát szimbolizáló vállalatok (pl. Dohánygyár, MÁV Járműjavító, Közvágóhíd, Bőrgyár) telepedtek le. A második világháború után (elsősorban az 1960/70-es években) tovább erősödött a terület ipari jellege, emellett ugyanakkor új funkcióként megjelent a kereskedelem-raktározás. A rendszerváltás következtében az övezetben működő, ipari tevékenységet folytató vállalatok jelentős része csődbe jutott, és így folyamatosan megváltozott a terület gazdasági jellege. Egyrészt tovább erősödött a kereskedelmi-raktározási funkció, másrészt pedig – elsősorban a belvároshoz közel elhelyezkedő, és így könnyen megközelíthető részen (pl. Lion Office Center) – új tevékenységek jelentek meg (pl. közigazgatási, pénzügyi tevékenységek, SSC-szektor). A fentiek mellett ezen az iparterületen működik DELOG Debreceni Logisztikai Központ és Ipari Park, amely 2001-ben bekerült az országos logisztikai szolgáltató központok körébe, 2007-ben pedig elnyerte az intermodális logisztikai szolgáltató központ minősítést is.

Az Északi Iparterület városnegyed a Nagyerdő területén működő TEVA Gyógyszergyárat foglalja magában. Az üzemet 1952-ben alapították Hajdúsági Gyógyszergyár néven, és 1960-ban egyesült az 1912-ben, a debreceni Rex-testvérek által létrehozott vállalattal. A rendszerváltás után az izraeli TEVA által megvásárolt gyárban az elmúlt években két új fejlesztés is végbement (MEGAPlant, Európai Generikus Kutatás-fejlesztési Központ), amelyek erősítették a gyáregység vállalaton belüli pozícióját. Jelentős problémát jelent ugyanakkor, hogy a további bővítést akadályozza a Nagyerdő természetvédelmi jellege.

A jövőbeli fejlesztések szempontjából a legnagyobb lehetőséget a város déli részén elhelyezkedő Déli Iparterület (új nevén Déli Ipari Park) jelenti, amely logisztikai szempontból kiváló adottságokkal rendelkezik, a vállalatok betelepüléséhez ugyanakkor szükséges a megfelelő infrastruktúra kiépítése.

A Debreceni Egyetem Tudományos, Technológiai és Innovációs Park a város északnyugati részén helyezkedik el. Az ipari park címet 1999-ben elnyert objektum a Debreceni Egyetem kutatási-oktatási tevékenységére, valamint a régió húzóágazataira és komparatív előnyeire alapozva a park célja olyan, a régió gazdaságfejlesztését támogató, nemzetközi szinten is jelentős innovatív környezetet és tudományos technológiai platform létrehozása, amelyben a legmagasabb szinten adottak a tudásintenzív vállalkozások létrejöttéhez és optimális fejlődéséhez szükséges feltételek.

Az objektum egy részén az alapinfrastruktúra kiépítése lezárult, az ipari park ugyanakkor jelenleg csak egyetlen egy betelepülő céggel (IT Services Hungary Kft.) rendelkezik. A további fejlesztést jelentős mértékben akadályozza a létesítmény rossz megközelíthetősége: országos főutakkal csak a környéken lakók által is használt Vezér utca köti össze.

A **Nagyerdő** városrész a város északi részén helyezkedik el, és legfontosabb funkciója az oktatási és a rekreációs szerepkör. Az előbbi megtestesítője a több debreceni felsőoktatási intézmény integrációjából 2000-ben létrejött Debreceni Egyetem, amelynek két nagy egysége, a Tudományegyetemi Karok (Bölcsészettudományi Kar, Természettudományi és

Technológiai Kar), valamint az Orvos- és Egészségtudományi Központ (Általános Orvostudományi Kar, Gyógyszerésztudományi Kar, Fogorvostudományi Kar) helyezkedik el a területen. Az érintett egységek nem csak az oktatásban, hanem a kutatásban (az OEC karai emellett a gyógyításban) is fontos szerepet töltenek be, és így támogatják a város regionális szerepkörét.

A városrész több intézményével is fontos szerepet tölt be Debrecen turizmusában és a helyi lakosság kikapcsolódásában. A területen található az 1958-ban megalakult Nagyerdei Kultúrpark, amely két egységből (Állat- és Növénykert, Ludas Matyi Vidámpark) áll. Az Aquaticum Gyógy- és Fürdőközpont egyik részét képező gyógyfürdő már 1960 óta kiemelt gyógyhelynek számít, ahol különböző hőfokú termálmedencék, gőzkamrák, fedett és nyitott termálvizes medencék találhatók. 2003 nyarán nyitotta meg kapuit közel ötezer négyzetméteren a fedett Mediterrán Élménfürdő komplexum, amely különböző attrakciókkal (pl. pezsgőfürdő, sodrómedence, hullám-úszó-játszó medencetér, sodróbarlangfürdő, döngönyöző vízszugár, barlangfürdő vízeséssel, víz alatti masszázs, 11 gyermekcsúszda és 5 csobbanó medence) várja a látogatókat.

A városrész harmadik összefüggő egysége a kb. 19 hektáron elterülő Debreceni Sportközpont, amelynek részét képezi a Gyulai István Atlétikai Stadion és Edzőközpont, a DVSC labdarúgócsapatának villanyvilágítással ellátott pályája, egy 1.000 fős sportcsarnok, egy nemzetközi szabványnak megfelelő (kerítéssel, villanyvilágítással, vízelvezető rendszerrel ellátott) 105 x 68 méter méretű műfüves labdarúgópálya.

Napjainkban a Nagyerdő területén több olyan beruházás is zajlik, amelyek elsődleges célja a terület vonzerejének a növelése. A Komplex gyógyhelyfejlesztés a Debreceni Nagyerdő parkerdejében projekt keretében egyrészt teljesen megújul a Békás-tó és környéke, megújítják a 19 hektáros zöldfelület növényvilágát, valamint felújítják a nagyerdei szabadtéri színpadot, illetve a Csónakázó-tó helyén 198 gépkocsi befogadására alkalmas mélygarázst is építenek, amelynek tetején ködszínházat (vízi attrakciót) alakítanak ki. A Nagyerdei Stadion rekonstrukciója során egy új, 20.020 fős befogadóképességű, UEFA 4. kategória minősítésű, ún. negyedik generációs stadion felépítésére és a környezet rendbetételére kerül sor.

A Tudományos Élménypark kialakítása a Debreceni Nagyerdőben projekt célja a műszaki- és természettudományi képzések, a kémia, a fizika, a botanika, az orvosbiológia, a hidrobiológia népszerűsítése, a régió tudományos és innovációs eredményeinek közérthető, élményszerű bemutatása. A Debreceni Gyógyfürdő Kft. által megvalósított projektek (A Debreceni Aquaticum Gyógyfürdő egészségügyi szolgáltatásainak fejlesztése) elsődleges célja az objektum által kínált szolgáltatások színvonalának az emelése.

A Nagyerdő idegenforgalmi szerepkörével szoros kapcsolatban áll a kiskereskedelmi-vendéglátási egységek vonatkozásában tapasztalható koncentráció, emellett a kereskedelmi, de különösen a vendéglátási egységek relatív értékei jelentősen meghaladják a városi átlagot. A városrész közösségi közlekedéssel történő megközelítése megfelelő, a természeti környezet védelme miatt a legfontosabb szerepet a villamos és a trolibusz játssza.

A terület további, a korábbinál magasabb szintű hasznosítását azonban több természeti probléma is nehezíti, amelyek megoldása az elkövetkező időszak fontos feladata lesz. A természeti problémák között a legfontosabb, hogy különböző okok miatt (pl. a Debrecen vízellátásában nagy szerepet játszó nagyerdei ivóvíz-kutak elvonják a talajvizet az erdő gyökérzetétől, az egyre szélsőségesebbé váló időjárás következtében az érkező csapadék mind aránytalanabban oszlik el) a talajvízszint egyre mélyebbre süllyed, és ennek következtében fokozatos kiszáradás fenyegeti a Nagyerdőt. Emellett – bár a korábbi IVS-ben említett építészeti problémák (pl. Nagyerdei Stadion, Nagyerdei Szabadtéri Színpad,

Újvígadó) jelentős része a korábban említett beruházások eredményeként megoldódnak, további feladatot jelent az rendkívül alacsony színvonalú nagy szabadtéri fürdő fejlesztése.

Az 1980-as évek közepén Debrecenhez csatolt **Józsa** városrész a várostól északnyugati irányban 6 km-re, a 35. számú főközlekedési út mentén fekszik. A városrész az elmúlt években a város központi részéből kiköltözők egyik fontos célterülete volt, és ennek köszönhető a városi szinten is jelentős mértékű lakosság-szám-növekedés.

A városrész intézményekkel való ellátottsága megfelelő (ebből a szempontból kiemelkedő jelentőségű volt 2007-ben a Józsapark átadása, amely közösségi házat, könyvtárat, egészségügyi intézményeket és üzleteket foglal magában), problémák csak az oktatás esetében jelentkeznek. Ennek hátterében az áll, hogy a lakosság számának jelentős növekedésével nem tartott lépést az intézményhálózat fejlődése (ez különösen az óvodára és a több telephelyen működő általános iskolára igaz), ezek hiányában pedig a szülők kénytelenek sok gyereket a város egyéb területein található intézményekbe szállítani.

A városrész másik jelentős problémája a közlekedéssel van kapcsolatban: Józsat Debrecennel összekötő 35. számú főközlekedési út csak 2x1 sávós, és ennek következtében a reggeli és a délutáni csúcsforgalomban rendkívül nehéz és balesetveszélyes a közlekedés.

A **Külső településrészek** városrész két részből áll: egyrészt magában foglalja a Józsan kívüli egyéb belterületeket (Nagymacs, Kismacs, Pallag, Bánk, Haláp, Nagycsere, Ondód, Dombos), másrészt ide tartoznak a város külterületei is. A városrész intézményekkel való ellátottsága elsősorban az alapszintű ellátást biztosító intézményekre terjed ki, amelyek döntő mértékben az egyéb belterületeken találhatóak.

A városrész gazdasági szempontból legfontosabb része a keleti területeken elhelyezkedő Erdőpuszták, amelynek további fejlesztése a város turizmusának igen jelentős elemét alkotja. A városrészrel kapcsolatban felmerült problémák igen sok összetevőből állnak, és elsősorban a külterületekre jellemzőek. Egyrészt igen alacsony szintű a vonalas közművekkel való ellátottság, másrészt nem megfelelő az intézményi ellátottság, harmadrészt a városnegyed közösségi közlekedési eszközökkel való megközelíthetősége is döntő mértékben a határoló utakra terjed ki.

Az **Egyéb övezet** Debrecen lakosság által nem lakott három városnegyedét foglalja magában, amelyek különböző módon ugyan, de igen fontos szerepet játszanak a város életében. A Debreceni Repülőtér a város déli részén helyezkedik el. A második világháború után a szovjet hadsereg által használt katonai repülőtér 1991-ben került állami tulajdonba, majd 1994-ben vásárolta meg Debrecen Megyei Jogú Város önkormányzata. Az objektumot a 2078/2002. (IV.14.) Kormányhatározat az államilag támogatható két regionális nemzetközi kereskedelmi repülőtér egyikeként említi.

A Xanga cégcsoport által üzemeltetett objektum életében az igazi áttörést a Wizz Air megjelenése jelentette, amely légitársaság jelenleg heti öt járatot közlekedtet London Luton, és heti két járatot Eindhoven irányába. Az új járatok megjelenésének köszönhetően az elmúlt években jelentős nőtt a légikikötő utasforgalma, amely a tervek szerint 2013-ban eléri a 120.000 főt. A cégcsoport a személyi közlekedés mellett törekszik a légi teherforgalom bővítésére is, és ennek érdekében több jelentős beruházást hajtott/hajt végre: felépítettek egy több mint 5.000 m² fedett raktározási kapacitással rendelkező logisztikai központot és kapcsolódó vasúti átrakót, felújították a repülőtérrel a Nagyállomással összekötő iparvágányt, illetve jelenleg is folyik több ipari csarnok beruházása.

A Debreceni Köztető a város északi részén, a 4. számú főközlekedési út mentén helyezkedik el, és 1932 óta működik a jelenlegi helyén. A temető jelenleg 56,3 hektárt foglal

el, központi épülete a Pohl Ferenc és Borsos József által szecessziós stílusban tervezett ravatalozó, amely Magyarország egyik legszebb ilyen funkciójú létesítménye.

A Nagyerdőtölgyes a Debrecent északról övező Nagyerdő még többé-kevésbé érintetlen részeit foglalja magában. A központi belterületen található Nagyerdő esetében említett talajvízszint-süllyedés ezen városnegyed esetében is problémát jelent, pozitív tényként lehet ugyanakkor megállapítani, hogy az eddigiek során az emberi tevékenység csak kisebb károkat okozott.

3.3.2. Szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek lehatárolása, térképi ábrázolása és helyzetelemzése (potenciális akcióterületek)

A Központi Statisztikai Hivatal egyelőre nem bocsátotta a rendelkezésünkre a 2011-es népszámlálás számlálókörzeti adatait, és ennek következtében erről a témakörrel nem lehet adatokkal alátámasztott helyzetfeltárást készíteni. A munkarész az adatok beérkezése után készül el.

3.3.3. Egyéb szempontból beavatkozást igénylő területek lehatárolása, térképi ábrázolása és helyzetelemzése (potenciális akcióterületek)

A Központi Statisztikai Hivatal egyelőre nem bocsátotta a rendelkezésünkre a 2011-es népszámlálás számlálókörzeti adatait, és ennek következtében erről a témakörrel nem lehet adatokkal alátámasztott helyzetfeltárást készíteni. A munkarész az adatok beérkezése után készül el.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

Az ábrák számozása a fejezetek számozásához igazodik

szám	ábra címe	oldal
1.2.1.	Debrecen helye az ország térszerkezetében	7
1.3.1.	Hajdú-Bihar megye területrendezési tervének Debrecennel kapcsolatos elemei	10
1.5.1.	Debrecen Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiájának célrendszere	12
1.6.1.	A tervezett beépítésre szánt területek	15
1.6.2.	A pihenés területei	16
1.6.3.	Városközpont és városrész központok	17
1.6.4.	A sugaras gyűrűs hálózat fejlesztése	18
1.7.1.	A Debrecenben működő regisztrált civil szervezetek számának alakulása 2000 és 2011 között	25
1.7.2.	A bíróság által bejegyzett debreceni civil szervezetek megoszlása a főtevékenység jellege szerint	25
1.9.1.	A debreceni székhelyű vállalkozások értékesítési adatainak változása 2001 és 2011 között	44
1.9.2.	A vendéglátóhelyek számának alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között	49
1.12.1.	Debrecen és környéke természetvédelmi területei	72
1.12.2.	NATURA 2000 és helyi védettségű területek Debrecenben	72
1.12.3.	A Nemzeti Ökológiai Hálózat elemei Debrecen területén Debrecenben	73
1.13.1.	A zöldterület nagyságának változása Debrecenben 2005 és 2010 között	74
1.14.1.	Debrecen város épületeinek karakter-típusai	79
1.14.2.	Debrecen tulajdonának szerkezete	80
1.15.1.	Debrecen közúthálózat térképe	85
1.15.2.	A debreceni utcák forgalmi terheltsége	87
1.15.3.	A debreceni kerékpárút-hálózat 2007 elején	90
1.15.4.	A Kerékpáros turisztikai útvonalhálózat és szolgáltatás fejlesztése Debrecenben című projekt keretében megvalósuló kerékpárút-hálózat fejlesztések Debrecenben	91
1.17.1.	Potenciális vízbázist veszélyeztető szennyező-források	98
1.17.2.	Az egész napra vonatkozó közúti zajterhelés Debrecenben	100
1.17.3.	Az ártéri öblözetekbe eső települések Hajdú-Bihar megyében	103
1.17.4.	A Hajdú-Bihar megyei települések belvíz-veszélyeztetettségi besorolása	103
1.20.1.	Debrecen átlagos havi középhőmérséklete és csapadékösszege az 1971-2000 közötti időszak adatai alapján	105
1.20.2.	A napfénytartam átlagos havi összege Debrecenben az 1971 és 2000 közötti időszak adatai alapján	106
3.3.1.	Debrecen ITS városrészei	134
3.3.2.	Az ITS városrészek és Debrecen városrészeinek egymáshoz való viszonya	135

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

Az táblázatok számozása a fejezetek számozásához igazodik

szám	táblázat címe	Oldal
1.5.1.	Debrecen Megyei Jogú Város által 2008. június 1. és 2013. október 31. között megkötött településrendezési szerződések száma évi bontásban	13
1.7.1.	A lakónépesség számának változása	19
1.7.2.	A népességszámot meghatározó tényezők alakulása	19
1.7.3.	A lakónépesség számának alakulása a Debreceni nagyvárosi településegységes településeiben	20
1.7.4.	A lakónépesség nemek szerinti megoszlása	20
1.7.5.	A lakónépesség korcsoportok szerinti megoszlása	20
1.7.6.	A lakónépesség nemzetiségek szerinti megoszlása	21
1.7.7.	A lakónépesség végzettség szerinti megoszlása	21
1.7.8.	A lakónépesség foglalkoztatottság szerinti megoszlása	22
1.7.9.	A munkanélküliség legfontosabb mutatóinak alakulása	22
1.7.10.	A munkanélküliek végzettség és időtartam szerinti összetételének alakulása Debrecenben	23
1.7.11.	A jövedelmi viszonyok alakulása Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében 2001 és 2011 között	23
1.7.12.	A lakosság vallási megoszlása Debrecenben 2001-ben és 2011-ben	24
1.8.1.	Az óvodai nevelés legfontosabb adatainak változása 2001 és 2011 között	26
1.8.2.	Az általános iskolai oktatás legfontosabb adatainak változása 2001 és 2011 között	27
1.8.3.	A gimnáziumi és szakközépiskolai oktatás legfontosabb adatainak változása Debrecenben 2001 és 2011 között	28
1.8.4.	A középiskolai oktatás tanulók lakóhelyével kapcsolatos legfontosabb adatainak változása Debrecenben 2001 és 2011 között	29
1.8.5.	A középiskolai oktatás ellátottságot tükröző legfontosabb adatainak változása Debrecenben 2001 és 2011 között	29
1.8.6.	A szakiskolai és speciális szakiskolai oktatás legfontosabb adatainak változása Debrecenben 2001 és 2011 között	30
1.8.7.	A debreceni felsőoktatás legfontosabb adatainak változása 2001 és 2011 között	31
1.8.8.	A debreceni egészségügyi alapellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között	32
1.8.9.	A debreceni egészségügyi szakellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között	33
1.8.10.	A debreceni egészségügyi fekvőbeteg-ellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között	33
1.8.11.	A debreceni bölcsődei ellátás legfontosabb adatainak változása 2000 és 2011 között	34
1.8.12.	A debreceni szociális ellátás egyes adatainak változása 2000 és 2011 között	36

1.8.13.	A hajléktalan-ellátás adatainak változása Debrecenben 2006 és 2011 között	36
1.8.14.	A szociális alapellátás keretében étkezésben részesülők számának változása Debrecenben 2000 és 2011 között	37
1.8.15.	Az időkorúak ellátása adatainak változása Debrecenben 2000 és 2011 között	37
1.8.16.	A Debrecenben működő színházak látogatottsági adatainak változása 2001 és 2011 között	39
1.8.17.	A Nagyerdei Kultúrpark legfontosabb mutatói	40
1.8.18.	Debrecen kulturális nagyrendezvényeinek legfontosabb mutatói	41
1.8.19.	Az egyes célcsoportok esetében megfogalmazódott konkrét intézkedések	42
1.9.1.	A bruttó hozzáadott érték változása Debrecenben 2001 és 2011 között	43
1.9.2.	A Debrecenben, Hajdú-Bihar megyében és Magyarországon működő regisztrált gazdasági vállalkozások ágazatok szerinti megoszlása 2011	45
1.9.3.	A regisztrált vállalkozások számának alakulása Debrecenben 2007 és 2011 között	47
1.9.4.	A regisztrált társas vállalkozások különböző társasági formáinak változása	47
1.9.5.	A regisztrált vállalkozások létszám-kategóriák szerinti megoszlásának változása 2006 és 2011 között	47
1.9.6.	A kiskereskedelmi üzletek számának alakulása Debrecenben	48
1.9.7.	Az iparüzési adóból származó bevétel alakulása Debrecen	49
1.9.8.	A kereskedelmi szálláshelyek számának alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között	50
1.9.9.	A vendégek számának alakulása Debrecenben a kereskedelmi szálláshelyeken 2001 és 2011 között	51
1.9.10.	A vendégéjszakák számának alakulása Debrecenben a kereskedelmi szálláshelyeken 2001 és 2011 között	51
1.9.11.	A K+F tevékenység legfontosabb mutatóinak változása Hajdú-Bihar megyében	55
1.9.12.	A lakásállomány nagyságának és összetételének változása Debrecenben	56
1.9.13.	Az újonnan épített lakások legfontosabb mutatóinak változása Debrecenben 2001 és 2011 között	56
1.10.1.	A debreceni önkormányzat bevételeinek és kiadásainak alakulása 2001 és 2011 között	57
1.10.2.	A debreceni önkormányzat költségvetése egyes bevételi tételeinek alakulása 2001 és 2011 között	57
1.10.3.	Az önkormányzat bevételi oldala néhány fontosabb tételének alakulása 2001 és 2011 között	58
1.10.4.	A debreceni önkormányzat költségvetése egyes kiadási tételeinek alakulása 2001 és 2011 között	58
1.10.5.	Az önkormányzat kiadási oldala néhány fontosabb tételének alakulása 2001 és 2011 között	59
1.10.6.	Az önkormányzati vagyon alakulása 2001 és 2012 között	60
1.10.7.	Az önkormányzati tulajdonú ingatlanállomány változása 2000 és 2012 között	60

1.10.8.	Az önkormányzat részesedéseinek alakulása 2000 és 2012 között	61
1.10.9.	Az önkormányzati vagyon hasznosításával kapcsolatos bevételek és kiadások alakulása 2000 és 2012 között	62
1.10.10.	Debrecen 2014-2020 közötti innovációs gazdaságfejlesztésének legfontosabb elemei	62
1.13.1.	Parkfenntartási szerződés keretein belül fenntartott összes közterületi zöldfelület nagysága	75
1.14.1.	Debrecen lakóházainak jellegzetességei	82
1.15.1.	Debrecen közúthálózatának alakulása 2003 és 2011 között	86
1.15.2.	A gépjárművek számának alakulása Debrecenben 2001 és 2011 között	86
1.15.3.	A debreceni közösségi közlekedés legfontosabb forgalmi adatai	88
1.15.4.	A Debrecenben található mélygarázsok és parkolóházak befogadó kapacitása	92
1.16.1.	Közüzemi vonalas infrastruktúra-hálózat hossza Debrecenben 2001-ben és 2011-ben	94
1.16.2.	A közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások száma és aránya Debrecenben 2001-ben és 2011-ben	94
1.16.3.	A közüzemi szennyvíz-hálózatba bekapcsolt lakások száma és aránya Debrecenben 2001-ben és 2011-ben	94
1.16.4.	A lakossági energiafogyasztás legfontosabb jellemzői 2001-ben és 2011-ben	95
1.17.1.	Vasúti zajterhelés érintettsége és területnagysága egész napra vonatkoztatva	100
1.17.2.	A lakosságtól elszállított, illetve szelektíven gyűjtött hulladék mennyisége Debrecenben 2007-2011	101
3.1.1.	A lakónépesség számának változása a regionális központokban 2001 és 2011 között, és a változások összetevői	113
3.1.2.	A lakosság korösszetételét mutató indexek a 2011-es népszámlálás alapján a regionális központokban	114
3.1.3.	A lakosság végzettség szerinti megoszlása 2011. évi népszámlálás időpontjában a regionális központokban	114
3.1.4.	A lakónépesség foglalkoztatottság szerinti megoszlása a 2011. évi népszámlálások időpontjában a regionális központokban	115
3.1.5.	A munkanélküliek végzettség és időtartam szerinti megoszlása 2011-ben a regionális központokban és Hajdú-Bihar megyében	115
3.1.6.	A jövedelmi viszonyok alakulása a regionális központokban 2001 és 2011 között (adófizetők aránya)	116
3.1.7.	A jövedelmi viszonyok alakulása a regionális központokban 2001 és 2011 között (egy lakosra jutó éves belföldi jövedelem)	116
3.1.8.	Az óvodai és általános iskolai ellátás legfontosabb adatai a regionális központokban 2011-ben	117
3.1.9.	A középiskolai oktatás és a felsőoktatás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2001-ben	117
3.1.10.	Az egészségügyi ellátás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben	118

3.1.11.	A szociális ellátás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben	118
3.1.12.	Az egy főre jutó bruttó hozzáadott érték változása a regionális központokban 2006 és 2011 között	120
3.1.13.	A gazdasági teljesítmény legfontosabb mutatói a regionális központokban 2001-ben	120
3.1.14.	A regisztrált vállalkozások legfontosabb adatai a regionális központokban 2011-ben	120
3.1.15.	A regisztrált vállalkozások nagyság szerinti megoszlása a regionális központokban 2011-ben	121
3.1.16.	A kereskedelem-vendéglátás legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben	121
3.1.17.	Az idegenforgalom legfontosabb mutatói a regionális központokban 2011-ben	122
3.1.18.	A regionális központok közúthálózatának legfontosabb adatai 2011-ben	124
3.1.19.	A gépjárművek számának alakulása a regionális központokban 2011 és 2011 között	124
3.1.20.	A relatív (ezer főre jutó) gépjármű-ellátottság adatai 2011-ben a regionális központokban	124
3.1.21.	A közműellátottság legfontosabb adatai a regionális központokban 2011-ben	126
3.1.22.	A regionális központok eredményessége a 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban	127
3.1.23.	A regionális központok gazdasági vállalkozásainak eredményessége a 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban	127
3.1.24.	A 2007-2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban a debreceni pályázók eredményessége operatív programok szerint	128
3.3.1.	Debrecen Integrált Településfejlesztési Stratégiájában használt városrészek	133